

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

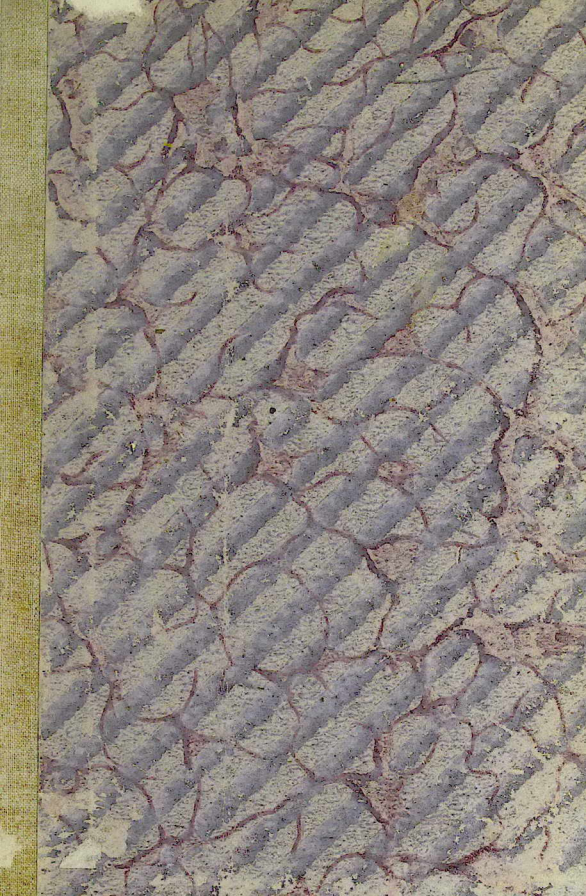
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ն. ՈԳՆԵՎ

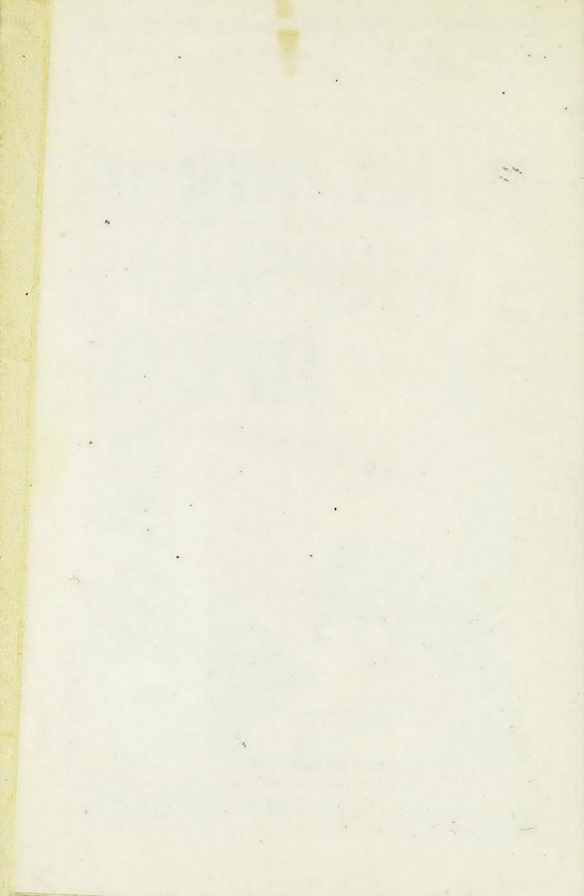

ԿՈՍՏՅԱ ՌՅԱԲՑԵՎԻ

ՈՐԱԳ
ԻՐԸ

ՄԱՆՈՒԿ 298

ՊԵՏՀՐԱՏ-1929-ՅԵՐԵՎԱՆ

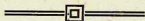
882

Ն. ՈԳՆԵՎ

ԿՈՍՏՅԱ ԻՅԱԲՅԵՎԻ ՈՐԱԳԻՐԸ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՑԵՐԿՐՈՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻ ԿՑԱՆՔԻՑ

ՎՊՐՈՇ ԿՐՃԱՑՈՒՄՆԵՐՈՎ ՔԱՐԳՄ. ՍԻՄԱԿ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ — 1929

162/10
A 38760

ՊԵՏՐԱՏԻ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱՐԱՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ

Գրառեպ. № 1733 ք. Հրատ. № 950 Պատվ. № 236

Տիրաժ 3000

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՏՐ

15 սեպտ. 1923 թ.

Արդեն սեպտեմբերի կեսն է, բայց դպրոցում պարապմունքները դեռ չեն սկսվել: Թե չերբ կսկսվեն—հայտնի չե: Ասում եյին, թե դպրոցը վերանորոգում են, իսկ յես եսոր առավտորը գնացի դպրոց ու տեսա, վոր վոչ մի վերանորոգում չկա. ընդհակառակը ենտեղ վոչվոք չկար, և մարդ ել չգտա, վոր հարցնեմ: Դպրոցը դատարկ եր և ղուռ ու պատուհանը բաց: Ճանապարհին մի յերեխայից յերեք կիտրոնով գնեցի այս տետրակը:

Յերբ տուն չեկա, մտածեցի, վոր անելու բան չկա, ու վորոշեցի որագիւր գրել: Այս որագրում յես զանազան պատահած դեպքեր կգրեմ:

Յես շատ եմ ուզում «Կոստանդին» անունը փոխել «Վլադկեն»-ի թե չե «Կոստյա» անունով շատ շատերը կան: Բացի դրանից, Կոստանդինը՝ դա տաճկական մի թագավոր եր, վոր տիրեց Կոստանդնուպոլիս քաղաքին, իսկ յես, Սերյոժա Բլինովի ասածի նման, վեցերորդ հարկից ել չեյի թքի նրա վրա: Բայց յերեկ գնացի միլիցիատուն, ու այնտեղ ինձ ասացին, վոր մինչև 18 տարեկանը չի կարելի Կոնստանկի, դիռ յերկու տարի ու կես պետք է սպասեմ: Ափսոս:

16 սեպտեմբերի.

Յես կարծում եյի, թե ստիպված կլինեմ մտածել, թե ինչ գրեմ որագրումս. բանից դուրս է գալիս, վոր ինչքան ասես բան կա գրելու: Եսոր առաւոտյան գնացի Սերյոժկա Բլինովի մոտ. նա ասաց, վոր դպրոցում պարապմունքներն սկսվում են ամսի քսանին: Բայց ամենազլխավորը իմ և Սերյոժկայի խոսակցությունն եր Լինա Գ-ի մասին:

Նա ինձ ասաց, վոր յես եղ աղջկա հետ ել ման չգամ, վորովհետև նա կրոնավորի աղջիկ է, ու ինձ համար, իբրև աշխատավորի վորդու, ամոթ է ընդհանուրի ուշադրություն հրավիրել ինձ վրա: Յես նրան պատասխանեցի, թե նախ յես վոչ մի ընդհանուր ուշադրություն չեմ հրավիրում ինձ վրա, և հետո՝ Լինան մեր խմբիցն է, ու յերկուսս մի նստաբանի վրա յենք նստում, ուստի և միանգամայն հասկանալի չե, վոր յես նրա հետ եմ ման գալիս: Բայց Սերյոժկան ինձ պատասխանեց, վոր պրոլետարական ինքնագիտակցությունը այդ թույլ չի

տալիս և, բացի դրանից, դպաշխաների և նախկին բոլոր աշխուժների կարծիքով չես (իբր թե) նրա վրա վատ ազդեցութիւն ևս ունենում, վոր նա սովորելու փոխարեն փողոցներում թափառում և ինձ հետ և առհասարակ կարող և գաղափարականապէս փոխել: Սերլոժան այն ել ասաց, վոր չեթե ուզում ևս կոմսոմոլի մեջ մտնել, պետք և աղջիկներէի հետ, իբրև այգալիսիներէի հետ, ամեն տեսակ ման գալուն վերջ տաս: Յիս ու Սերլոժկան իրար հայհոյեցինք, չես չեկա տուն և այժմ գրում եմ որագրումս այն, ինչ վոր շասացի Սերլոժկալին: Լինան, իբրև կին, ինձ համար գոյութիւն չունի, այլ միայն իբրև ընկեր. և ընդհանրապէս յիս մեր աղջիկներին մի տեսակ արհամարհանքով եմ նայում: Նրանք շատ են հետաքրքրվում փալասներով ու ժապավիհներով ու հետո պարերով, իսկ վոր ամենագլխավորն է, բամբասանքներով: Յեթե բամբասելու համար բանտ նստեցնեյին, ապա մեր խմբից վոչ մի աղջիկ չեր ֆեա: Իսկ վոր անցալ տարի յիս ու Լինան միասին կինո եյինք դնում, դե դա նրանից եր, վոր ուրիշ վոչվոք չկար, վոր հետը դնալի: Իսկ Լինան ել ենպէս սերում և կինոն, ինչպէս յիս: Զարմանալու վոչինչ չկա:

Անհամբերութեամբ սպասում եմ դպրոցի բացվելուն: Դպրոցն ինձ համար նուշն է, ինչ վոր տունը: Ու նուշնիսկ ավելի հետաքրքիր է:

20 սեպտեմբերի.

Վերջապէս դպրոցը բացվեց: Սոսկալի ազմուկ ու իրարտնցում եր: Մեր խմբում բոլոր հին ընկերներն են, ավելացել և միայն չերկու աղջիկ: Մեկը—մի շեկ թարթիչներով աղջիկ է, մազերը հլուս արած և պրոպելլերի նման ժապավեն կապած: Նա թեև արտասահմանցի չէ, ուս ե, բայց անունը Սիլֆիդա յի: Աղջիկներն իսկուչն Սիլվա դրեցին նրա անունը: Նրա ազգանունը Դուբինինա յի: Իսկ մյուսը—մի սևուկ աղջիկ է, մազերը կտրած, սև շորերով և առհասարակ բոլորովին սև, ու իսկի չի ծիծաղում: Հենց վոր նրան մի բան ևս ասում, նա իսկուչն շոգեշարժի նման «ֆու, ֆու-ֆու, ֆֆի-ֆֆու, ֆֆի» չէ անում: Հետո նա շարունակ կուզեկուզ ե անում և ստվերի պէս ե ման դալիս: Նրա անունը Զոյա Տրաֆիկովա չի:

27 սեպտեմբերի.

Մեր դպրոցում դալտոն-պլան են մտցնում: Սա ենպիսի մի սխտեմ է, վոր դպաշխաները վոչինչ չեն անում, ու աշակերտներն ստիպված են ամեն բան իրենք իմանալ: Գոնե յիս ալգպիս հասկացա: Հիմիկվա նման դասեր չեն լինի, այլ առաջադրութիւններ կտրվեն աշակերտներին: Ալդ առաջադրութիւնները կտրվեն մի ամսվա համար. կարելի չէ պատրաստել և դպրոցում, և տանը. իսկ յերբ պատրաստել

ևս,—դնա լարորատորիա, պատասխանիր: Դասարանների տեղ լարորատորիաներ կլինեն: Ամեն մի լարորատորիայում մի դպաշխ կլինի, իբրև մի տեսակ մասնագետ իր գործի. որինակ, մաթեմատիկականում քարշ կդա Ալմակֆիշը, հասարակագիտականում՝ Նիկպետոթը և այլն: Նրանք ինչպես սարդեր, իսկ մենք՝ ճանճեր:

Մենք վորոշեցինք այս տարվանից բոլոր դպաշխների ազգանուններն, արագության համար, կրճատել: Ալեկսեյ Մակսիմիչ Ֆիշերը ալժմ կլինի Ալմակֆիշ, Նիկոլայ Պետրովիչ Ոսիպովը՝ Նիկպետոթ:

Լինայի հետ չեմ խոսում: Նա ուզում է իմ մոտից ուրիշ նստաքանի նստել:

1 հոկտեմբերի.

Դալտոն-պլանն սկսվեց: Նստարաններն ամեն տեղից դուրս բերեցին, միայն մի դասարանում թողեցին—հետեղ լսարանը կլինի: Աշակերտական նստարանների տեղ յերկար սեղաններ ու նստարաններ բերեցին: Յես ու Վանյա Պետուխովն ամբողջ սրը թափառում էինք այդ լարորատորիաներում և չես շատ հիմար դրության մեջ էլի:

Դպաշխներն հլ դեռ կարգին չեն հասկացել, թե ինչ պիտի անիլ հենց ես դալտոնի հետ: Նիկպետոթը, ինչպես միշտ, բոլորից խելոք դուրս յեկավ: Նա պարզապես չեկավ ու դաս տվեց, ինչպես միշտ եր տալիս, միայն թե մենք վոչ թե աշակերտական, այլ հասարակ նստարանների վրա ելինք նստած: Իմ կողքին Սիլֆիդա Դուբինինան եր նստած, իսկ Լինան բոլորովին հակառակ ծայրումն եր: Իհ, գրողը տանի: Սկի ել պետքա չի:

Եսոր բոլորիս ծիծաղեցրեց Զոյա Տրաֆլիկովան: Նա սկսեց աղջիկներին քարոզել, իբր թե մեռելները գիշերները վեր են կենում և հայտնվում կենդանիներին: Տղաներից միքանիսը մոտեցան ու ականջ դրին: Իսկ Վանյա Պետուխովն ել հարցրեց.

— Ե, հետո, դու ինքդ մեռելներին տեսիլ ես:

— Հա, այո, տեսել եմ:

— Բա ի՞նչ տեսակ են մեռելները, հարցնում է Վանյան:

— Նրանք ենպես կապույտ են ու գունատ, ու կարծես շատ յերկար ժամանակ հաց չեն կերել, ու վռնում են:

Եստեղ Զոյան դեմքը սարսափելի կերպով ծամածռեց և ձեռքերը տարածեց: Վանյան ել ասաց.

— Դու եդ բոլորը սուտ ես ասում: Իմ կարծիքով մեռելները գորշ-մուգ-մոռի գույնի յեն և անց եսպես խանչում են՝ խու, խույի, խույի...—ու խոճկորի նման խոնչացրեց:

Զոյան նեղացավ ու խսկուչն ել ֆոթկացրեց, շոգեշարժի նման ֆոֆոացրեց, իսկ տղերքը ծիծաղեցին:

3 հոկտեմբերի.

Դալտոնից խելքը գլխին բան չի դուրս գալիս: Վոչնչով վոչինչ չի հասկանում, վոչ դպաշխները, վոչ մենք: Դպաշխներն ամեն իրիկուն շարունակ խորհրդակցում են: Իսկ մեզնում միակ նոր բանն այն է, վոր աշակերտական նստարանների տեղ հասարակ նստարաններ են և գրքերը դնելու տեղ չկա: Նիկպետոժն ասում է, վոր այժմ դա իսկի հարկավոր էլ չի: Տվյալ առարկայի բոլոր գրքերը պետք է լաբորատորիայում մի հատուկ պահարանում լինեն: Ու ամեն մարդ կվերցնի են, ինչ վոր իրեն պետք է: Բայց դեռ պահարաններ ել չկան:

Տղերքն ասում են, վոր եդ ինչ-վոր մի լորդ Դալտոն է յեղել — բուրժուալի մեկը — և վոր նա յե հնարել եդ պլանը: Յես ևսպես եմ ասում. — մեր ինչի՞ն է պետք եդ բուրժուական պլանը: Են ել են ասում, վոր եդ լորդին կերակրում եյին միայն սագի լյարդով ու զոնդոզով, յերբ նա հնարում եր եդ պլանը: Նրան մի ութերորդ սև հաց ու փաած ձուկ պետք է տալիր ու դիտեյիր: Կամ թե պետք է ստիպելիր գլուղեգլուղ թափառել, վոնց վոր մենք, Թե չե սագի լյարդ ուտելով, ո՞վ ասես, բան կհնարեր:

Միլֆիդան շարունակ պտույտ-պտույտ է անում, ու նրա կողքին նստեին անհարմար է: Յես միքանի անգամ աստանի ծոցն ուղարկեցի. նա չել ինձ սրիկա ասաց: Աղջիկներին հարցրի նրա սոցիալական ծագման մասին և իմացա, վոր նա — գրաշարի աղջիկ է: Ափսոս վոր նա բուրժուալի աղջիկ չե, թե չե չես նրան ցույց կտալի:

4 հոկտեմբերի.

Եսոր ընդհանուր ժողով կար — ինքնավարության մասին: Վերլուծում ելին անցյալ տարվա թերությունները և թե ինչպես պետք է ադատվել դրանցից: Գլխավոր թերությունը — դա տուգանքի մատչանն է: Բոլոր դասկոմները, նույնիսկ ամենալավները, հենց վոր մի բան է լինում, իսկույն տուգանքի մատչանով են սպառնում: Բայց միևնույն է, բան չի դուրս գալիս: Վերջիվերջո վորոշեցին մի ամիս վերացնել այդ տուգանքները, փորձել, թե դրանից ինչ դուրս կգա: Բոլորը շատ ուրախ եյին և «ուռա» ելին կանչում:

Իսկ Զոյա Տրաֆիկովան բոլորիս զայրացրեց: Վերկացավ և անդրըշերտյան ձայնով ասում է.

— Իմ կարծիքով՝ պետք է մութ պատժասենյակը գցել, մանավանդ տղաներին: Այլ կերպ նրանց հետ չես կարող վարվել:

Բոլորն ենպես են գոռում, ենպէս են սուլում: Մկզբում բոլորը զայրացան, հետո նա ներողութուն խնդրեց և ասում է, թե կատաղ

եյր անուամբ Լսով կատակ ե, խոսք չկա: Նա ամբողջովին սե ե, վոտքից գլուխ, ու հիմա նրան «Սե Զոյա» լին ասում:

Քնդհանուրից հետո նոր աշկումի ժողով լեղավ: Նրանք մի ամսով են ընտրված:

5 հոկտեմբերի.

Նստր մեր ամբողջ խումբը վրդովվեց: Ա՛յ, ինչ եր պատահել: Նոր դաշխուհի յեր լեկել, Յելենա Նիկիտիչնա Կառուովա—բնագիտուհի, իսկ մեր ձևով՝ Յելնիկիտկա: Սկսեց առաջագրություն տալ, ու ամբողջ խմբին ասում ե.

— Յերեխաներ:

Են ժամանակ յես վեր կացա ե ասում եմ.

— Մենք յերեխաներ չենք:

Են ժամանակ նա ասում ե.

— Իհարկե, դուք յերեխաներ եք, ե լես ձեզ ուրիշ կերպ չեմ ել ասի:

Ապա լես նրան պատասխանում եմ.

— Քաղաքավարի յեղեք, խնդրեմ, թե չի կարող եք ե դուրս կորչել:

Ահա բոլորը: Ահողջ խումբն իմ կողմը բռնեց, իսկ Յելնիկիտկան ամբողջովին կարմրած խոսում ե.

— Այդ դեպքում նեղություն կրեցեք՝ դուրս գնալ դասարանից: Յես պատասխանեցի.

— Նախ սա դասարան չե, այլ լաբորատորիա, ու մեզ ել դասարանից դուրս չեն անում:

Նա ասում ե.

— Անկիրթ ես:

Յես ել՝

— Դուք ավելի հին դպրոցի ուսուցչուհու լեք նման. եդ միայն նրանք եղպես իրավունքներ ունեյին:

Ահա բոլորը: Ամբողջ խումբն իմ կողմն եր: Յելնիկիտկան դադավածի նման դուրս թռավ: Ել պրծանք... կսկսվի: Աշկումը կխառնվի, հետո դաշխանոցը (դաշխանների ընդհանուր ժողովը), հետո դպրոցական խորհուրդը: Իսկ իմ կարծիքով, ես բոլորը դատարկ բան ե, ե Յելնիկիտկան ուղղակի հիմար ե:

Հին դպրոցում յերեխաների գլուխը լվանում եյին դաշխանները, ինչպես ուղում եյին. հիմա մենք թույլ չենք տալ: Նիկպետովը «Թեմականացու պատմություններ» գրքից կարդացել ե մեզ, վոր նույնիսկ մեծահասակ պատանիներին ծեծում եյին ուղղակի դասարանում, շեմքի մոտ, բացի դրանից յես ինքս ել եմ կարդացել զանազան գրքե-

բում, թե ինչպես էլ ին ստիպում անգիր անել, աշակերտներին զանազան ածականներ ու մականուններ ելին փալիս: Բայց հն ժամանակվա չերեխաներն իսկի գաղափար ել չունեցին եւ ժամանակների մասին, վոր մենք ստիպված ենք ապրել: ՁԲ վոր մենք քաղց, սառնամանիք ու քայքայումն ենք տեսել ու կրել, մենք ստիպված ենք չեղել եւ ընտանիք կերակրել, եւ ինքներս հաղարավոր վերստ հեռու հացի գնալ, իսկ վոժանք քաղաքացիական կռիւն ել են մասնակցել: Դեռ յերեք տարի չել չի անցել, ինչ կռիւ վերջացել եւ Յեւրիկիտկայի հետ պատահած աղմուկից հետո չես եւ բոլորի մասին մտածեցի, եւ իմ մտքերի պարզաբանման ու ստուգման համար ուղում ելի խոսել Նիկպետոթի հետ, բայց նա զբաղված եր. ամբողջ լաբորատորիան լիքն ել: Այն ժամանակ չես գնացի մաթեմատիկականը՝ Ալմաէֆիշի մոտ ու պատմեցի նրան, թե չես ինչ էլի մտածում մեր կյանքի մասին: Ալմաէֆիշն ինձ անհասկանալի պատասխան տվեց: Նա ինձ ասաց, վոր այն բոլորը, ինչ վոր մենք ապրել ենք, ցույց եւ տալիս մեր ժամանակաշրջանի առատութիւնը—քանակութեան, իսկ վորակապես նա բարու եւ չարի են կողմն եւ դռնվում:

Յես ամենին եղ չեյի մտածում. յես ուղում ելի միայն ապացուցել, վոր իրավունք չունեն մեղ հետ վարվել ինչպես չերեխաների կամ պեղկաների հետ, բայց չկարողացանք մինչև վերջը խոսել, վորովհետև հենց եղտեղ չերեխաներ յեկան—մաթեմատիկայից հարցնելու նրան: Ինձ այնպես եւ թվում, վոր վոչ բարութիւն կա, վոչ չարութիւն. ալիւլի ճիշտ՝ ինչ վոր մեկի համար չար եւ մյուսի համար կարող եւ բարի լինել եւ ընդհակառակը: Յեթե խանութպանը հարյուր տոկոս եւ վատտակում, դա նրա համար բարիք եւ, իսկ գնողի համար՝ չարիք: Գոնե քաղաքագիտութիւնից եղպես եւ չերեւում:

6 հոկտեմբերի.

Այլ, վրա տվին առաջադրութիւնները հա... Մի ամսում, նուէն իսկ եղքան ել չկա, այսինքն մինչև նոյեմբերի 1-ը պետք եւ հանգին քանակութեամբ դրբեր կարգալ, տասը ղեկուցում գրել, ութ հատ դիադրամմա գծել, դեռ բերանացի չել պատասխանել կարողանալ, այսինքն նուէնիսկ չպատասխանել, այլ անցածի մասին խոսել, զբաղվել: Ամեն մի աշակերտ իր առաջադրութիւնն ունի: Ու բացի դրանից, պետք եւ ելի գործնական աշխատանքներ կատարել ֆիզիկայի, քիմիայի եւ ելիկտրոտեխնիկայի առաջադրութիւններից: Ուրեմն մի ամբողջ շաբաթ պետք եւ քարշ գանք ֆիզիկական լաբորատորիայում: Եսոր ինձ ու Սիլֆիդային աշկոժ կանչեցին: Իսկ աշկոժում նստած են Սեւրլոթա Բլինովը եւ ուրիշները: Բանից գուրս եւ գալիս, վոր նա բամբասել եւ ինձ, վոր յես նրան ամեն տեսակ խոսքերով հայհոյում եմ—ինչ-

պէս հերթի կանգնելիս: Ամենեւին, եղալիսի բան չի չեղել: Յերբ դուրս չեկանք, յես նրա մաղերի ժապավենից ձեռք տվեցի, նա գոռաց ու—
պճուկ: Ձեռք, աղջիկները կողքին նստելը—ինտելիգենտություն եւ: Եզուց
ուրիշ տեղ կ'նստեմ:

7 հոկտեմբերի.

Դպաշխանոցում վորոշել են, վոր իմ ու Յենիկիտկայի գործը հանձնեն դպրոցական խորհրդին, և առաջարկել են գործը քննել ընդհանուր ժողովում: Ընդհանուր ժողովը վաղն եւ Ինչով կ'լերջանա—
պարզ չեւ, բայց մենք թույլ չենք տա մեզ յերեխա ասել:

Այսօր լույս տեսավ «Կարմիր աշակերտ» պատի լրագրի առաջին համարը: Սկզբում բոլորը հետաքրքրվում էին, իսկ հետո բանից դուրս չեկավ—ախմախություն: Հոգվածիկները ձանձրալի էին: Բոլորը սովորելու և իրենց լավ պահելու մասին ե գրված: Խմբագրական կոլեկտիւն են—Սերյոժա Բլինովը և ուրիշները:

Մի տոմս ստացա. «Դու գուր հսկողութեամբ, աղջիկները բոլորն եւ չեն ուզում քեզ հետ վոչ մի գործ ունենալ»: Իսկ յես չգիտեմ, թե եզ վոնց իմ կողմնակցութեամբ: Հավանականաբար—Լինան եւ Նաշատ մտերմացել ե են նոր աղջկա հետ—Սե Զոյայի շարունակ նստում են վառարանի մոտ ու փսփսում: Նույնիսկ են ժամանակ, չերբ բոլորը խաղում են, նրանք վառարանից պոկ չեն դալիս: Հավանականաբար նրանք շատ են ուզում, վոր մեկը մոտ-մոտ սնի իրենց, իսկ տղաները նրանց վրա ուշադրութեւն չեն դարձնում: Շատ հարկավոր ե Սե Զոյային «Փաշխտուհի» յել են ասում, վորովհետեւ Փաշխտներն եւ են միշտ սե շոր հագնում: Իսկ նա թեւ չի հասկանում, բայց չարանում ե: Ընդհանրապես մեր աղջիկները քաղաքականութեւնից ավելի քիչ են հասկանում, քան տղաները:

8 հոկտեմբերի.

Յես հենց նոր յեկա դպրոցից: Ընդհանուր ժողովը, ուր քննվում եր իմ ու Յենիկիտկայի գործը, նոր վերջացավ: Ամենից խելոք խոսում եր Նիկպետովը: Նա ասաց, վոր եզ բոլորը դատարկ բաներ են, վոր ամեն մի դպրոցական աշխատավոր պետք ե գիտենա, թե ինչպես պետք ե մոտենալ աշակերտներին, իսկ Յենիկա Նիկիտիչնան այդ մերձեցումը դեռ չի մշակել, կմշակի հետո: Իսկ իմ մասին դպաշխաններն ասացին, վոր յես կուպիտ պատանի յեմ, և ինձ վրա բարոյական ազդեցութեւն պետք ե ունենալ: Իսկ Զինալիդիչնան կամ Զին-Պալնան—դա մեր վարիչն ե—ասաց, վոր յես խոր տղա յեմ, բայց իմ բնազդները զսպել չգիտեմ: Թե եզ ինչպես պետք ե զսպել, չգիտեմ, բայց չերբ նա ինձ չերեխա յե ասում—տանել չեմ կարող: Բայց Զինայիդիչնայի հետ վիճելը դժվար ե. մի բան լինի թե չե, կկանչի ուսուցչանոց

ու կսկսի նախատել: Եդ տեսակ նախատինքից հետո ամբողջ որը թթվում ես:

Ելի կրկին ընդհանուր ժողովի մասին. մեկ էլ վոչ ես, վոչ են, դուրս յեկավ Ֆաշիստուհին, Զոյա Տրաֆիկովան, ու ասում ե, վոր իմ ձեռքից հանդիստ չկա, վոր աղջիկները յետեիցն եմ ընկնում և ալն: Եստեղ յես սոսկալի զայրացա: Նախ յես նրան վոչ մի խոսք չեմ ասել, յերկրորդ, նա վոչ մի ապացույց չի կարող բերել: Մեր ամբողջ խումբը թշուաջ նրա վրա, վորովհետև դա խմբի ամեն տեսակ որենքները դեմ ե—ընդհանուր ժողովում հենց իր ընկերոջ դեմ ցուցմունք տալ: Վերջը վորոշեցին, վոր յես սոսկալի զայրացա: Նախ յես նրան վոչ մի խոսք չեմ ասել, յերկրորդ, նա ներողութուն խնդրի, վոր սեղ յերիխաներ ասաց: Հիմա գործը կանցնի զպրոցական խորհրդին: Յեա կարծում եմ, վոր Յելնիկիտկան կսկսի բնագիտութունից ինձ սղմել, ուրիշ վոչինչ:

Վանկա Պետուխովի հետ ելինք տուն գալիս. Վանկան էլ ինձ ասաց, վոր անձնատուր չլինեմ, վոր անձնատուր լինելն ավելի վատ ե: Վանկան ծխախոտ ե վաճառում, բայց թուլլտության թուղթ չունի: Ավագ միլիցիոները Վանկային քշում եր հմ քշում իր անկուսից, բայց Վանկան իսկի անձնատուր չեք լինում, հիմա միլիցիոները ձանձրացել ե, ու Վանկան ազատ առուտուր ե անում: Դե, նա չի կարող առուտուր չանել, վորովհետև հիվանդ հորաքույր ունի և քույր,— իսկ միակ աշխատողն ինքն ե.—բացի դրանից պետք ե և սովորի: Լավ ե, վոր յես հայր ունեմ—դերձակ ե, յես էլ նրա միակ վորդին եմ, թե չե յես էլ ստիպված կլինելի ծխախոտ վաճառել:

10 հոկտեմբերի.

Եսոր լսարանում Յելնիկիտկան առաջագորութուն եր բացատրում. իմ կողքին, նույն նստարանին նստած եր Սիլվան ու շարունակ պտույտ-պտույտ եր անում, մեկ էլ հանկարծ արմունկս կպավ նըրան—նա յել ճչաց: Յելնիկիտկան հարցրեց, թե եդ ինչ ե, Սիլվան էլ, իհարկե, բամբասեց: Յելնիկիտկան ասաց, վոր յես խուլիզան եմ, յես էլ նրան հարցրի, թե «խուլիզան»-ն ինչ ե և ինչպես պետք ե հասկանալ այդ բառը. իսկ նա կարգին չկարողացավ բացատրել: Հետո յես Նիկպետովին հարցրի, թե ինչ ե «խուլիզանը»: Բանից դուրս ե գալիս, վոր խուլիզանը են տեսակ մարդ ե, վոր մի ուրիշին չարեք ե հասցնում—առանց վորևե շահ ունենալու: Իսկ Սիլվային յես ինչ չարեք հասցրի: Նրա աչքը հանեցի՞, ինչ ե:

11 հոկտեմբերի.

Եսոր, հայտնի չե թե վորտեղից, լույս տեսավ մի նոր պատի լըրապիր—«Խիս»: Եդ «Ժքս»-ում բոլորին ներկած ե. ե՞ դպաշխներին, և՞

Դաւտոնին, և՛ աղջիկներին, վոր ծածուկ պարում են, իսկ վոր գլխա-
վորն ե, «Կարմիր աշակերտ»-ին:

Դաւտոնի մասին մի վոտանավոր կար: Ենքան դուր լեկավ ինձ,
վոր արտագրեցի:

Բանն այն ե, վոր լարորատորիաները հենց սկզբից ել դատարկ
մնացին: Ճիշտ ե, դպրոցական զբաղարանից քաղզբաղիտության բո-
լոր զբքույկները տարել են հասարակագիտականը, իսկ ակվարիումն
ու կոլլեկցիաները տարել են բնագիտականը—բայց թե հենց եդ ե:
Այնինչ իսկապես պետք ե լինի, վոր ամեն մի լարորատորիայում
սովյալ առարկայի վերաբերյալ ամեն տեսակ գրքեր ու պիտույքներ
լինեն: Այն ժամանակ աշակերտը կարող ե ազատ շարժվել, տնորինել
իր աշխատանքները և իսկապես պատրաստել առաջադրությունները:

12 հոկտեմբերի.

Մեծ դասամիջոցին մենք դահլիճում տրեխ ելինք խաղում: Իսկ
տրեխը՝ դա ձմեռվա խաղ ե—Փուտրուի պես: Տրեխը մենք սանդուխդ-
ների տակն ենք պահում ու ենտեղից հանում ենք, լերբ պետք ե խա-
ղանք: Բոլորը մի շրջան են կազմում և վոտքով սկսում են, ինչքան
ուժ ունեն, հենց եդ տրեխը զցել, վոր դուրս շարտեն շրջանից: Իսկ
մեջտեղը մեկը կանգնած ե, վորը բռնում ե տրեխը: Յեթե բռնեց, հա-
կանգնում ե նրա տեղը, ով վերջին անգամ խփել եր վոտքով: Եղպես
խաղացինք—խաղացինք, տրեխը սավառնակի պես եր թռչում, մեկ ել
հանկարծ լես խփեցի, տրեխը շրջանից դուրս թռավ և ուղիղ Զինայի-
գիշչայի յերեսին: Այդ ժամանակ նա դահլիճ եր մտնում: Այ կատա-
ղեց, ա՛յ փրփրեց: Իսկուհն վոտքը գետին խփեց,—դա նրա սովորու-
թյունն եր,—ու աղաղակեց.

— Խնդրեմ դադարեցնեք: Եդ թվ եր:

Բոլորը լոնցին: Եստեղ նա սկսեց վողորմելի խոսքեր ասել.—յես
կարծում եյի, թե մեր դպրոցում դեռ կա են որեքնքը, վոր մեղավորն
ինքը խոստովանում ե, նա վախկոտ ե... և այլն:

Յես չհամբերեցի և հարցրի.

— Իհարկե, մեղավորը պետք ե խոստովանի, միայն թե լինչ ե
նրա մեղքը:

— Այն,—պատասխանեց Զինայիդիշչան,—վոր իրեն խիստ շար-
ժումները չի զսպում ու հաշվի չի առնում, վոր կարող են ամեն տե-
սակ ֆլամաներ առաջ դալ:

Են ժամանակ ասացի, վոր լես եմ: Զինայիդիշչան մոտեցավ ինձ,
ձեռքիցս բռնեց ու ասաց.

— Գնանք:

Եստեղ լես մի տեսակ քարացա ու նրա յետևից գնացի. ուսուց-

չանոց: Սկսեց ինձ նախատել: Իսկ դա իմ ամենատառած բանն է: Յես
եւ ասացի նրան.

— Եղ զեպքում ինքնավարութիւնն եւ ինչո՞ւ համար ե, չեթե
դպաշխներն ամէն բանի խառնվում են և շարունակ նկատողութիւն
են անում: Դիմեցեք աշկովին, նրանք ինձ կարգի կհրավիրեն: Իսկ
նա պատասխանում ե.

— Ամենից առաջ դուք պետք ե հիշեք, վոր դուք դեռ մարդ չեք,
այլ միայն մարդու փշրանք: Դուք ձեր արարքների համար չեք կա-
րող պատասխանել:

Ու ելի սկսեց գլուխս լվանալ:

Յերբ յես վերադարձա, «արեխն» արդեն վերջացել էր, նուշնպես
և մեծ դասամիջոցը: Յեթե յես առաջվա նման բարեկամ լինելի Սե-
րյոժկա Բլինովի հետ, կգնալի նրա մօտ և կխոսեյի ինքնավարության
և դպաշխների մասին: Իսկ հիմա յես ընկեր չունիմ: Գուցե Վանկա
Պետուխովին .. Յես արդեն վաղուց եմ ուզում բլիշի մեջ գրվել, բայց
մեր բլիշը շատ անդործունշա չե, նա շատ լավ կարող էր դպաշխների
քրքրվելուն վերջ տալ, բայց դպրոցական վոչ մի գործին չի խառնը-
վում. բլիշի նխաեքը բողոքի համար բաց են, բայց ենքան տաղակա-
լի չեն, վոր անկուսակցականներից վոչվոք չի գնում: Են ե՝ շարու-
նակ քաղաքականութիւն, հա արդունարեւութիւն,— ձանձրալի դա-
սի նման: Իսկ չեթե տղաներից մեկը մի գեկուցում ե սկսում, եւ
պրծմը, քունդ տանում ե:

13 հոկտեմբերի.

Դպրոցական խորհուրդ էր: Իմ ու Յենիկիտկայի գործն ելին քըն-
նում: Զինայիդիշան եւ վերցրեց ու տրեխի մասին պատմեց: Վորոշ-
վեց ինձ վրա բարոյապես ազդել: Նիկպետովը ինձ մի դատարկ լաբո-
րատորիա տարավ ու սկսեց հետս խոսել: Միայն նա իմ բնավորու-
թյան մասին վոչ մի խոսք չասաց,— շարունակ Դալտոնի մասին եր
բացատրում: Նա ասում էր, վոր ուսուցիչները դասավանդութիւն վրա
ենպես չեն նայում, ինչպես հնումն էր: Առաջ ենպես ելին նայում, թե
վորքան կարելի չե շատ աշակերտի գլուխն ինչով ասես լցնեն, իսկ
յերբ աշակերտը դպրոցը վերջացնում եր—մեկ, չերկո՞ւ, ու բոլորը նրա
գլխից դուրս եր թռչում: Մի խոսքով՝ դատարկ ամանը պետք եր լըց-
նել, իսկ թե ինչ կարելի չեր լցնել—եղ իսկի նրանց չեր հետաքրքը-
րում: Իսկ հիմա աշակերտին նայում են ինչպես մի խարույկի, վոր
միայն պետք ե վառել, իսկ աչնուհետե ինքը կայրվի: Այ դալտոն-
պլանն եւ հենց դրա համար են մտցնում, վոր աշակերտները, վորքան
կարելի չե, իրենք իրենց գլխով աշխատեն:

Յես ասացի, վոր դա շատ դժվար ե, ու դժվար թե մեկն ու մե-

կը մինչև նոյեմբերի 1-ը իրեն առաջադրութիւնը տա: Նիկպետոսն
եւ ասաց, վոր կարեորը դն չե, և վերջիվերջո բոլորն ել կհասկանան
Դաւառնի ոգւտը: Յես վոր դեռ չեմ հասկանում: Հետո յես նրան
հարցրի, թե նրա կարծիքով — յես խուլիդան եմ թե չե:

Նա ասաց, վոր, խղճով ասած, եղպես բան չի մտածում, բայց
թե յես կոպտութիւններ ունեմ, վոր տարիների ընթացքում կանց-
նեն: Յերբ յես Նիկպետոսի մօտից գնացի, հնպես ուրախ եյի, վոր
յերգելով գնացի Յելնիկիտակայից ներողութիւն խնդրելու: Մոտեցա-
րնադիտական լարորատորիային, մին ել ենտեղից դուրս թռավ Յել-
նիկիտական ու սկսեց ինձ հանդիմանել, վոր յես ինքս չեմ պարա-
պում, ուրիշներին ել չեմ թողնում պարապել և ալլն, և ալլն: Յես վի-
րավորվեցի, լեզուս հանեցի ու գնացի:

Հիմա ելի դպրոցական խորհուրդ կքաշեն: Հորս ել նորից կկան-
չեն: Թքած նրանց վրա:

Իմ կարծիքով՝ Յելնիկիտական հեչ ել չի վառում խարուկը, ալլ
ավելի շուտ հանգցնում ե:

Ինձ ելի տոմսակ են ուղարկել.

«Թեև մի Ա. սիրահարված ե քեզ, մի կարծիր, վոր շատ հետա-
քըրքիր ես: Հետո հայնոյանքներին վերջ պետք ե տալ, թե չե քեզ հետ
չեն ուզում խոսել»:

Իմ կարծիքով — ելի Լինան ե:

15 հոկտեմբերի.

Յերեկ կիրակի յեր, յես ու Սիլվան կինո գնացինք: Ինչի՞ հենց
Սիլվայի հետ գնացինք. վորովհետև բանից դուրս ե գալիս, վոր նա
հնարավորութիւն ունի կոնտրամարկաներ ձեռք բերել: «Ջարդված
նավերի կղզին» ելին ցույց տալիս: Դեռ նախասինյակում յես նկատե-
ցի Լինային և Սև Զոյային. նրանք շատ են մտերմացել ու շարունակ
փսփոտում են: Մին ել հանկարծ նկարը տեսնելուց հետո Լինան մոտե-
նում ե ինձ և ասում.

— Մի բոպե մի ետեղ արի:

Յես գնացի, իսկ Սիլվան իսկույն տուն գնաց: Են ժամանակ Լի-
նան ասաց.

— Թեև դու ինձ հետ չես խոսում, բայց յես քեզ պետք ե ա-
սեմ, թե կարող ե պատահել, վոր շուտով ել իսկի չտեսնես ինձ: Ու
մեկ ել՝ Սիլվային ասա, վոր յես նրան ատում եմ:

Յես շուտ չեկա, անցա Սև Զոյայի մօտով, իսկ նա արձանի նման
կանգնած եր: Ի՞նչ են սրանք կպել ինձ ե:

20 հոկտեմբերի.

«Իքս»-ը շարունակ լույս ե տեսնում, ու վոչվոք չի կարողա-

նում իմանալ, թե ով ե գրում: Հիմա յիւ սկսել են ձեռքե-ձեռք տալ—կարդալու, միայն խիստ նախազգուշացումով, վոր դպաշխները չտեսնեն.—անունն ե «X—Հ»: Սա կնշանակի. «X—ի հավիւթած»: Եւ «X—Հ»-ում ամեն տեսակ պետող բաներ կան, ծիծաղելի յե (գրողը տանի) անսահման:

23 հոկտեմբերի.

Ինչպես ե յեղել՝ «X—Հ»-ն Նիկպետոթի ձեռքն եր ընկել: Նիկպետոթն յեկավ ու սկսեց դուրս տալ սիրո ե սղամարդու ու կնոջ հարաբերության մասին—միթոմ մենք վոչինչ չգիտենք: Սակայն ինձ զարմացրեց ասն, վոր նա ասաց, իբր թե սերը մի ծաղկած այդի յե, իսկ ով վոր անվայել բաներով ե զբաղվում, նա կեղտոտում ե եզ այգին: Վալողկա Շմերցն ել հարցրեց.

— Միթե ճշմարիտ ե, վոր ծաղկած այդի յե:

Նիկպետոթն ել պատասխանեց, վոր այո, ու են ել ինչպիսի—ժըպտուն, պայծառ, վոսկե ու արծաթե: Տղերքը հռհռում եյին, աղջիկները նրանց շվացնում եյին, իսկ Սե Զոյան—Փաշիստուհին վերկացավ ու ասաց.

— Բացի դրանից—սերը լինում ե մինչև դադաղը:

Նիկպետոթը նրան հարցրեց.

— Այսինքն՝ ինչպես թե մինչև դադաղը:

Նա յել թե՛.

— Վոչ թե միայն մինչև գերեզման, այլ նույնիսկ գերեզմանից հետո: Յես,—ասում ե,—մի մարդ եյի ճանաչում, վոր մի մեռած աղջրկա յեր սիրում:

Այդ ասելիս նրա սփաթն ենպես սոսկալի յեր, կարծես թե ինքն ել մեռել եր. նույնիսկ՝ աղերքն ել չեյին հռհռում: Իսկ Նիկպետոթն ասաց, վոր դա արդեն անբնական բան ե, ու վոր մեռած մարմինն այնպես արագ ե քայքայվում ու հող դառնում, վոր մեռածներին սիրելու մասին վոչ մի խոսք չի կարող լինել:

24 հոկտեմբերի.

Արդեն շուտով հոկտեմբերի հաշիվները պետք ե տալ, ասինն յիս դեռ վոչինչ չեմ պատրաստել: Անիծւալ Դալտոն.—կարծես գլուխս բամբակ ե ճիտած: Յես չեյի յենթադրում, վոր մենակ պարապելն եսքան դժվար ե:

25 հոկտեմբերի.

Մի նոր պատի լրագիր ե լույս տեսնում, վոր հրատարակում ե «մանր խմբերի միացալ կոլլեկտիվը». կոչվում ե «Ճախարակ»: Այդ լրագրով միանգամից բոլորը հետաքրքրվեցին, վորովհետեւ նա անկետա հայտարարեց՝ «կարճ ե պատահել, վոր մեր դպրոցում աղջիկն ու

տղան մտերմանան: Յես արտագրեցի այն պատասխանները, վոր
լրագրի կողքին կախված եյին պատից.—

1. Յեթե բնավորությունները բռնի—կարող են:

2. Աղջիկը չի կարող մտերմանալ տղայի հետ, վորովհետև աղջիկն
ու տղան բոլորովին տարբեր համոզումներ ու շահեր ունեն (սա ֆա-
շիստիկան եր գրել):

3 Յես կարծում եմ կարելի չե, բայց վոչ բոլորի հետ: Մեր դպ-
րոցում աղջկան եր: Բայց հենց վոր լավ հարաբերություններ են
սկսվում, իսկույն ամեն կողմից ծաղրում են նրանց և ստիպում են
տկամա դադարեցնել: Ամեն բան այլ լուսաբանությամբ են հասկա-
նում:

4. Վոչ: Աղջիկները—հակաճառության վոգին են (սա չես ելի
գրել:

5. Կարելի չե, չեթե աղջիկներից վոմանք եմ պես արհամարհան-
քով չվերաբերվեյին տղաներին, վորով մնացած աղջիկների վերաբեր-
մունքն ել փչացնում են:

6. Այս հարցին պատասխանելը, համենայն դեպս, դժվար ե: Որե-
նազ յես մտերմությունը յերկու կերպ եմ հասկանում: Նախ աղջիկ-
ների ու տղաների միջև պետք ե կոլլեկտիվ, ընդհանուր մտերմու-
թյուն լինի, ու իմ կարծիքով՝ դա հնարավոր ե: Բայց կա յերկրորդ
տեսակի մտերմություն—դա առանձին անհատների միջև յեղող սը-
տերմությունն ե, վոր վորեւե կերպ մոտենում են և մտերմանում: Ու
այդ մտերմությունը կարող ե լինել տղայի ու աղջկա միջև, բայց, ի-
հարկե, վոչ ամեն տղայի ու աղջկա միջև և ընդհակառակը: Ընդհան-
րապես մտերմությունը լավ ու բարձր բան ե, վորին մենք բացասա-
բար չպիտի վերաբերվենք:

7. Իմ կարծիքով՝ այժմյան ժամանակում չի կարելի, վորովհետև
ամեն մի մտերմություն վերջիվերջո հանգում ե մի սվեյի ուժեղ ըզ-
գացման—այս կամ այն կողմից (սա Լինան գրեց—չես տեսա):

26 հոկտեմբերի.

Մի լուրջ դեպք պատահեց:

Զույա Տրաֆիկովային վաղուց են մկրտել «Սև Զույա» և «Փա-
շիստիկա», և վոչվոք այդ բանի վրա վոչ մի ուշադրություն չեւ
դարձնում, միայն ինքը վերավորվում եր: Բայց եսոր լսարանում
Նիկպետովը Մուսսուլինիի և ֆաշիստների մասին պատմեց—ամենայն
մանրամասնությամբ, թե սևաշապիկներն ինչպես են վերցրել Հոռմը,
ու թե հետո ինչպիս են դատել ու պատժել կոմմունիստներին:

Մեծ դասամիջոցին տղերքը խոսքերը մեկ արին, Զոյային շրջա-
պատեցին և սկսեցին յերգել:

Ֆաշիստներից մենք չենք վախում
Ու ձեռնամարտի յինք գնում...

Զոյան սկզբում վռնում էր, հետո սկսեց կռվել, իսկ մենք մի-
այն ծիծաղում էինք: Մին էլ հանկարծ Զոյան՝ թրճիկ, փռվեց հա-
տակին: Մենք իսկույն դադարեցրինք յերզը, մոտեցանք նրան, իսկ
նա՝ վրնց վոր մեռած: Դեմքը գունատվել է, ատամներն իրար սղմվել:
Իսկ նա ուշքի չի գալիս: Մոտ վազեց Յելնիկիտկան. նա հերթապահ
էր, սկսեց հայհոյել, բարկանալ մեզ վրա, հրամայեց՝ դեղատնից նա-
շատիրի սպիրտ բերել: Մենք բերեցինք: Յելնիկիտկան Զոյայի բթի
տակ բռնեց, նա շունչ քաշեց ու կարծես սկսեց ուշքի գալ: Նստեղ
Յելնիկիտկան կրկին հարձակվեց մեզ վրա և բոլորիս հեռացրեց:

Դրանից հետո Նիկպետովը, իբրև մեր խմբի ղեկավար, մեզ բո-
լորիս հավաքեց լսարան, և զրույց ունեցանք մականուններ տալու
մասին: Սկզբում պարզեցինք, թե ում ինչ մականուններ են տալիս:
Բանից չերևաց, վոր աղջիկներից ամեն մեկը միքանի մականուն ու-
նի. տղաներն ավելի քիչ մականուն ունեկին: Աղջիկներից մեկին ա-
սում էին շուն, աղիք, փիս պառավ, կաղամբ: Յերկար Վեճեցինք և
վերջն ալապես վորոշեցինք, վոր ով վոր բողոքի իր մականվան դեմ,
նրան այլևս մականուն չտալ: Իսկույն աղջիկներն աղմկեցին և մեկը
մյուսի լեռնից պահանջեցին, վոր իրենց մականուններ չտանք: Եղ
բոլորը գրվեց:

Միայն թե, իմ կարծիքով, եղ բոլորը ինտելլիգենտություն ե:
Ա՛յ, ինձ այժ են ասում, ու յես ամենևին չեմ վերավորվում:

27 հոկտեմբերի

Մեզ մոտ «պիոներական կոլեկտիվ» կազմվեց: Պետք է հանդի-
սավոր խոստում տալ, հետո կանոնավոր քայլվածքով անցնել դահլի-
ճի շուրջը, հետո չծխել և ամեն տեսակ դրա նման բաներ: Բոլոր ցու-
ցամուժները գրվեցին: Իսկ, իմ կարծիքով, դա փոքրերի համար է, վոր
կարմիր փողկապ կապեն: Իսկ յես ավելի լավ ե սպասեմ, մինչև կոմ-
յերիտ կընդունեն: Իմ համոզմունքներով յես կոմսունիստ եմ:

Իսկ Զոյան ու Լինան պիոներ չգրվեցին, վորովհետև «պիոներ-
ներն ասածուն դեմ են»: Նրանք եսպես են ասում թե իրար մեջ, թե
ուրիշ աղջիկների: Նրանք յերկուսն էլ անգլիտակից հիմարներ են,
վորովհետև աշխարհը բջիջից ե առաջ յեկել ու այդ բանը կարելի յե
փառավոր կերպով ապացուցել, իսկի յեկ աստված չի սանդեկ: Նոյեմ-
բերի առաջադրությունը բացատրելիս Յելնիկիտկային անպատճառ
կհարցնեմ ասած ու մասին: Նա իբրև բնագետ պետք է մանրամասն
բացատրի:

29 հոկտեմբերի.

Սեբյուսկա Բլինովի հետ ունեցած խոսակցութիւնը: Նա ասում է ինձ.

— Այ, յես թեկ աշկոմի մեջ եմ, բայց, ահուամենայնիւ, մեր ինքնավարութիւնը վատն եմ համարում: Սա յեւ ինչ ինքնավարութիւն է, յեթե մենք ամեն բան պետք է դաշախներ յուսմունքով անենք: Հին դպրոցից շատ բան է վերցրած: Որինակ՝ բարե տալու պարտականութիւնը: Ամեն մի աշակերտ որվա մեջ առաջին անգամ դաշախ պատահելիս պետք է բարե տա: Դա ճիշտ է, իսկ յեթե աշակերտն այն դրութեան մեջ է, վոր բարե տալու սիրտ չունի: Կամ թե չէ, ալ, դաշախ դասարան մտնելիս վտար կանգնելը: Ճիշտ է, դա մեղմում խոշոր նշանակութիւն չունի, վորովհետեւ մենք դասարաններ ել չունենք, իսկ լսարանում հազվագիշտ է աղպիսի բան լինում:

Յես նրա հետ համաձայնեցի: Են ժամանակ Սեբյուսկան ինձ հարցրեց՝ յեթե ինքը դուրս գա խոսի ինքնավարութեան աղպիսի ձեւ մասին, յես իրեն կպաշտպանեմ, թե չէ: Յես ասացի, վոր կպաշտպանեմ: Դե ախար իսկապէս ճիշտ է. ճիշտն ասած, վոչ մի ինքնավարութիւն ել չկա: Յեթե աշկոմը մի բան է վորոշում, ապա ալ վորոշումը դեռ պետք է դաշախնոց գնա, հետո դպրոցական խորհուրդ,— ու միայն այն ժամանակ է իսկական ուժ դառնում, յերբ դպրոցական խորհուրդը հաստատում է: Կամ թե չէ, որինակ, դաշախներէց ամեն մեկն իրավունք ունի աշակերտին ինչքան ուզի սղմի: Քանի եղպիսի դեպք է պատահել ինձ հետ:

30 հոկտեմբերի.

Եսոր Սե Զոյան նորից ուշաթափվեց: Իրենց սովորութեան համաձայն նա ու Լինան նստած եյին վառարանի մօտ, հետո նրանք վիճեցին թե ինչ, մին ել հանկարծ Զոյան—թրախկ—հատակին: Ելի ջուր բերեցին, նաշատիր. հազիվ ուշքի բերին: Զինալիդիչան նրան ուսուցչանոց կանչեց ու յերկար ժամանակ խոսում եր հետը: Տարորինակ աղջիկ է ալ զ Զոյան: Իմ կարծիքով, նա շատ շատ է մտածում մեռելների մասին, դրա համար ուշաթափվում է:

31 հոկտեմբերի.

Վաղն սկսվում է միւր հաշվետվութիւնը: Յերեկ ամբողջ գիշերը նստեցի, եսոր ել ստիպված եմ նստել: Ամենավատն են է, վոր գիրք չկա: Լաբորատորիայից և գրադարանից տղերքը բոլոր գրքերը վերցրել են—նրանք ել են պատրաստվում: Վարտեղից ճարեմ: Գնեմ—փող չունեմ: Եսոր հասարակագիտութեան դիադրամաները կգծեմ:

Ինչ ել լինի, դպրոցում դուր են գարուն մտցրել:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՏՐ

1 նոյեմբերի.

Մաթեմատիկայից ու ֆիզիկայից, իհարկե, կտրվեցի, իսկ բնագիտութիւնից նույնիսկ չփորձեցի յեւ ստուգման գնալ: Բանից դուրս ե գալիս, վոր դա «պարտք» կհամարվի: Յերբ կտամ կտամ: Իսկ մինչ այդ՝ խաչ չեն դնի: Համենայն դեպս լիս անհարմար եմ զգում ինձ. մեր խմրի մեծամասնութիւնը բոլոր ստուգումները տվել ե: Նիկպետոսին, իհարկե, տվեցի լիս: Դիագրամմաներն ել ներկայացրի:

Սկսում են հոկտեմբերյան հանդեսները համար պատրաստվել: Ինձ ընտրեցին հանձնաժողովի անդամ. մեր խմրից, բացի ինձանից, ընտրեցին Սիլֆիդա Դ-ին:

3 նոյեմբերի.

Մենք վորոշեցինք դպրոցի ամբողջ շենքը ինչպես հարկն ե գարդարել կանաչով ե դրոշակներով: Դպաշխներն ասացին, վոր իրենք չեն խառնվելու, ու ամին բան մենք ինքներս պետք ե անենք: Ե՛հա— առանց դպաշխների ինչքան դուրեկան ե: Բանից դուրս ե գալիս, վոր Սիլվան ենպես հիմար ու խնտելիքենտունի չե, ինչպես յես կարծում եյի: Նա պարել չի սիրում, իսկ ժապավենը պրոպելլերի նման ե կապում, վորովհետեւ մայրն եղպես ե հրամայում: Յես նրան խորհուրդ տվեցի ուղարկութիւն չդարձնել, իսկ նա պատասխանեց, վոր մորը սիրում ե ու դրա համար ել լսում ե նրան: Այ, ես բանը լիս միքիչ չեմ հասկանում,— համոզմունքներին հակառակ ժապավեն կապել: Յես վոչ մի դեպքում ժապավեն չեյի կապի, թեեւ հալրիկին շատ եմ հարգում ու սիրում:

Վաղը լեղենիներ բերելու համար կգնանք քաղաքից դուրս, ուռն:

5 նոյեմբերի.

Համարչա ամեն ինչ պատրաստ ե: Ուղիղ մեծ մուտքի վերելը կարմիր աստղի ձևի հրավառութիւն ենք սարքել: Բոլոր լաբորատորիաները, դահլիճն ու լսարանը զարդարել ենք դրոշակներով ե չեղեններով: Բոլորը գովում են. ինձ ել ե դուր գալիս:

7 նոյեմբերի.

Բոլորը գնացել են ցույցի, նույնիսկ հալրիկը, իսկ լիս տանն եմ: Պառկած եմ անկողնում ե իսկի չեմ կարող ման գալ: Յերեկ բարձրացա տանիքը, վոր գլխավոր դռան վրա «Կեցցեն խորհուրդները» վեր-

նագիրը կպցնեմ, վայր ընկա և վոտքս ցավեցրի: Սոսկալի ցավում եր. հիմա վոչինչ, միայն նուշնիսկ կանգնել չեմ կարողանում: Իսկ Սիլվան հենց հնտեղ, մայթի վրա վոտքս բաց արավ և սկսեց մաժել, տրորել: Սկզբում յես քացի-քացի ելի անում, հետո վոչինչ: Նուշնիսկ կարծես դուր եր գալիս:

Հետո նա կանչեց Վանկա Պետուխովին և ուրիշներին, մի տեղից պատգարակ գտավ և ինձ տուն քարշ տվին: Կնշանակի և աղջիկները կարող են լավ ընկեր լինել: Սա պետք է նկատի ունենալ և այդ մասին խոսել Վանկա Պետուխովի հետ: Հիմա պարապ եմ մնացել ու բոլորի մասին կգրեմ:

Վանկա Պետուխովը շատ խորամանկն է: Նոյեմբերի 1-ին բոլորը գնացին Ալմակֆիշին մաթեմատիկայի ստուգում տալու, իսկ ստուգումը կարելի չե տալ—յերբ ուղես: Այ, եղ Վանկան չգնաց: Հետո իմացավ³թե Ալմակֆիշը ամենից շատ վոր թեորեմաներն է հարցնում, 3-ին գնաց ստուգվելու, և տվեց: Նդպես ել մյուս առարկաներն է անում: Ու հիմա Վանկան վոչ մի բան «պարտ» չմնաց: Իսկ յես եղպես չեմ կարող անել: Իմ կարծիքով դրանից վոչ մի խարույկ չի վառվի: Պետք է ինքդ ամեն բան իսկապես անցնես, աչ են ժամանակ կմնա գլխումդ: Ու ընդհանրապես բոլոր տղերքը լաբորատորիայի մոտ կանգնած քչիչում են՝ «Ի՞նչ է հարցնում, ի՞նչ է հարցնում»—ճիշտ այնպես, ինչպես քննությունների ժամանակ: Իսկ և իսկ հին դպրոցը:

Այժմ—թե դպաշիններից ով ում է հետևում: Յելնիկիտկան ինձ տանել չի կարող, իսկ Ալմակֆիշը՝ Սիլվային: Նա Սիլվային կտրեց և մաթեմատիկայից և ֆիզիկայից: Սիլվան հիմա լաց է լինում: Իսկ Ալմակֆիշը շատ չար ու նենգ մարդ է: Սիլվան ասում է, թե նա միշտ իր ժապավենն եր ակնարկում, «Ժապավեն կապել գիտես,—ասում է,—իսկ մաթեմատիկայից չես ես մնում»: Իմ կարծիքով նա իսկի իրավունք ել չունի: Այդպիսի իրավունքներ հին դպրոցի ուսուցիչներն ունեյին:

Իսկ Զինալիդելշան հետևում է Վանկա Պետուխովին: Նրա համար են Զինայիդելշա ասում, վոր նա շատ բարձրահասակ է: Յերբ նա անցնում է դահլիճով, կարծես Սուխարևի աշտարակը լինի. իսկ մենք բոլորս վաճառականներ *) : Նուշնիսկ մենք եդպիսի խաղ ենք խաղում: Յերբ Զինալիդելշան յերևում և դահլիճում, իսկույն սկսվում է.

— Դաթաներ, տաք-տաք դաթաներ:

— Դլանակ, լուցկի⁴, գլանակ:

— Այ լավ չի⁵թ, ել բարձրաքի⁶թ:

— Հին շժր, հին շժր, կհագնես մի ժր:

*) Մոսկվայում Սուխարևի աշտարակի մոտ մի շատ մեծ հրապարակ կա, ուր առևտուր են անում մանր կրպակներում կամ ուղղակի ձեռքի վրա: Մ. Թ.

Իսկ Զինալիդիշյան անցնում է դահլիճով և բավականությունից՝
ռեխը բաց անում, ծիծաղում է, վորովհետև վոչինչ չի հասկանում։
Իսկ նրա բերանը ընդ—մեծ, մի հատ կենտ գեղին ատամ ունի։ Նա
մտածում է. «Տես ե, ի՜նչ լավ խաղում են յերեսանները... Յեթե կեն-
տրոնից մարդ գա, կգովի մեզ»։ Իսկի չի յեկ կասկածում, վոր մենք
իրեն Սուխարևի աշտարակ ենք շինել ու խաղում։ Ինչ էլ լինի, նրա-
նից վախենում են, ու լերը նա մեզ մի բան է ուղղում ասել, ապա
վոտքը գետնոփն է տալիս ու ճչում. «Զգաստ»։ Ու բոլորը միանգամից
լռում են։ Թեև մենք զինվորներ չենք, և մեզ հրամայելու բան չկա։

Վանկա Պետուխովին նա չի սիրում, վորովհետև սա ծխախոտ է
ծախում։ Նրա համար Վանկան նույնն է, ինչ վոր մի անապաստան, ու
նա կարծում է, թե նա արագ էլ է խմում, թուղթ էլ է խաղում, մա-
րուֆետ էլ է քաշում, կանանց հետ էլ է ապրում... Նա ուղղակի ա-
սում է Վանկային. «Դու ամբողջ դպրոցը կարող ես վարակել»։ Վան-
կան, ճիշտ է, ծխում է, վորովհետև յես էլ եմ ծխում, Սերյոժկա Բլի-
նովն էլ է ծխում, վորին Զինալիդիշյան միշտ բողբոխ որինակ է բե-
րում, Իսկ մշուս մնացած բաները փչոց է ձիշտ է, բոլոր անապաս-
տանները Վանկային ճանաչում են, վորովհետև իրենք անգրագետ են,
և Վանկան նրանց համար գրքեր է կարդում. նույնիսկ յես էլ մտքումս
գրել եմ գնալ, տեսնել նրանց։ Նրանք ապրում են մի տան քանդված
ներքնատանը։ Տունը քանդված է և ներքնատունն ավերակ, հենց եդ
ներքնատանն էլ ապրում են նրանք... Վանկան նրանցից չի վախե-
նում, ասում է՝ նրանց մեջ լավ տղերք կան, կարելի չէ թեկուզ մեք
դպրոցն էլ ընդունել, միայն անգրագետ են։ Առաջներում նրանք Վան-
կային շատ եյիս նեղացնում. հարձակվում ելին, իրեն էլ, արկղիկն էլ
գետին գլորում ու ծխախոտները թռցնում, դեռ յերեսին էլ հաս-
ցընում։

Ա՛յ, Վանկան էլ գրքերը վերցնում, գնում է ծխախոտ է տանում,
նրանց համեցեք անում ու սկսում է կարդալ։ Բանից դուրս է դալիս,
վոր նրանք հեքիաթներ սիրում են, ինչպես փոքրեքը։ Դրանից հետո
նրանք Վանկային էլ ձեռք չեն տալիս։ Իսկ Զինալիդիշյան ես բոլորի
վոչինչ չգիտի և շարունակ մթմթում է Վանկայի վրա։ Զիշտն ասած,
մի անգամ յես ու Վանկան փորձեցինք մարուֆետ քաշել, միայն վոչինչ
դուրս չեկավ. սկզբում յերկուսիս գլուխն էլ ցավեց, հետո սիրտ-
ներս խառնեց։ Մի խոսքով՝ զզվելի բան եր։ Իսկ անապաստանները,
Վանկայի ասելով, առանց մարուֆետի իսկի ապրել էլ չեն կարող։

Նիկպետովը վոչվոքի յետևից չի ընկնում, եդ պատճառով էլ
ամբողջ խումբը վստահություն ունի նրա վրա։ Ու հետո նա ասում է,
թե մեր խմբով հպարտանում է, վորովհետև կոլեկտիվ գիտակցությունը
զարգացած է։ Թեև յես եդ բանին ենք անհամաձայն չեմ. տղաների

մեջ դեռ ելի կա կողմնակալ գիտակցություն, իսկ ինչ վերաբերում է աղջիկներին... հն, գուցե միքանիսը...

Բայց թե, պետք է պարապել. Ալմակֆելշի խնդիրները կվճռեմ:

10 նոյեմբերի.

Եսոր չես առաջին անգամ տանից դուրս չեկա—և ուղի՜ղ դպրոց: Ասում են՝ ցույցերի ժամանակ շատ ուրախ ե յեղել ու հիմա իբր թե մոդա չե դարձել փողոցում բորիկ վոտքերով ման գալ, մարմնամարզական շորերով—բոլորը, աղջիկներն ել: Յես կարծում եմ, վոր դա շատ վավե, վորովհետեւ շրջագրեցաւ փողի յե անում, ու հետո նրա վրա գուր տեղը շատ կտրեկեղեն ե գնում. ախար դե միկնուկն բանն ե, չե՛մ—կանայք ել վարաիք են հագնում: Ու իբր թե ցույցերի միջոցին կոմյերիտական բոլոր աղջիկները տրուսիկ են հագած յեղել:

Հագել վ եյի դպրոց հասել, վոր իսկույն տոմսակ եմ ստանում.

«Եստեղ առանց քեզ շատ եյինք ձանձրանում: Գուշակիր, իմացիր՝ ով ե»: Իսկի յել չեմ ուզում իմանալ:

Ալմակֆելշի մաթեմատիկայի ստուգումը տվեցի. ան, ինչ կնշանակի տանը պառկել:

11 նոյեմբերի.

Եսոր կիրակի յե: Մի շատ յերկար ընդհանուր ժողով չեղավ: Նախ նախկին աշկոմը հաշվառու գեկուցում տվեց: Ամեն բան առաջվա պես առաջ եր գնում, յերբ հանկարծ նախկին աշկոմի նախագահ Սերյոժկա Բլինովը հայտարարեց, թե ինքը վերջին անգամ չեղավ աշկոմում, ել չի մասնակցիլ և ընդմիշտ հրաժարվում ե իր թեկնափութունը դնելուց: Իսկ պատճառն այն ե, վոր աշկոմը «դպաշխների ձեռնափայտին հենված մի հաշմանդամ» ե, այսինքն ինքնուրույն կերպով վոչ մի բան չի կարող ձեռնարկել, այլ ամեն բանում պիտի համաձայնի դպաշխների հետ: Վորովհետեւ Սերյոժկան փոխանակ «ընդլոցական աշխատավորներ»-ի գործածեց «դպաշխ» դարձվածքը, ըըպաշխներից մի մասն իսկույն բողոքեցին: Հետո խոսք առավ Զին-Պալնան և Սերյոժկային հարցրեց, թե ի՞նչ ե կարծում նա—աշակերտները դպրոցական աշխատավորներին բոլորովին բանի տեղ չպիտի՞ դնեն և նրանց մարդ չպիտի՞ համարեն, թե՞ համենայն դեպս մարդկային կոչումը թողնում ե դպրոցական աշխատավորներին: Սերյոժկա Բլինովը սաստիկ վիրավորվեց ու ել չեւ ուզում խոսել, բայց տղերքը խնդրեցին նրան: Են ժամանակ Սերյոժկան կրկին ասաց, վոր ինքը եդ դանազան տեսակի բարե տալն ու վոտքի կանգնելը նախապաշարուձեք ե համարում, և վոր ինքն անձամբ չի հպատակվի դրանց: Զինայիդիչան նրան պատասխանելով ասաց, վոր միշտ նրան որինակելի աշա-

կերտ և համարել, և հիմա զարմանալի չե, թե ինչ քամի յե փչել նրա խելքին: Բացի զրանից նա սանրվելն ու լվացվելն ել նախապաշարուհի և համարում: Սերյոժկան նորից վերավորվեց և ել չեր ուզում խոսակցութիւնը շարունակել: Են ժամանակ դուրս չեկալ Ալմակֆիշը և ասաց, վոր ես բոլորն իրեն ենքան ել չի զարմացնում, և վոր Բաղկապես սա ժամանակաշրջանի առաջնորդն ե, իսկ վարակապես բարու յեվ չարի եմ կողմն ե գտնում: Ինձ թվում ե, թե նա ես միևնույնն ասաց ինձ իմ և Յելնիկիտկայի ընդհարման առթիւ, և նույնպես վոչ դանձ ա, վոչ տանձ ա: Թեև դպաշխները համոզում եյին, Սերյոժկա Բլինովը մնաց իր կարծիքին, և դպրոցի չմեծամասնութիւնը նրա կողմն եր: Միայն միքանի աղջիկներ կարծես թե դպաշխների կողմն են, նրանց թվում Լինան և Սե Զոյան: Դոնե Զոյան ամեն անգամ Սերյոժկայի խոսելիս «ՓոթՓոթացնում» եր շոգեմեքենայի նման:

Այդ միջադեպից հետո տեղի ունեցաւ նոր աշկումի ընտրութիւնը: Յես բոլորովին զարմացա և իսկի չեյի ուզում, բայց աշկում ընկա և յես: Մեր խմբից բացի ինձանից աշկում ընկալ Սիլֆիդա Դուրինինան: Նրա բանը հաջողում ե. հենց վոր մի տեղ ինձ ընտրում են, ենտեղ ել նրան: Եդ վոչինչ, նրա հետ կարելի չե աշխատել, նա մյուս աղջիկների նման չի: Աշկումն ինքնավարութիւնն բարձրագույն մարմինն և համարվում: Աշկումին են յենթարկվում և սանկումը, և կուլտիումը, և բոլոր մյուս կոմերը: Այսինքն եդ միայն եդպես ասվում ե, թե չենթարկվում ե, աչնինչ իսկապես ինչ ուզում են՝ անում են:

Միջանցքում Յելնիկիտկան պատահեց ինձ և հարցնում ե.

— Քաղաքացի Րյարցե, յմբը եք. մտադիր հաշվետվութիւն տալ: Յես ել պատասխանում եմ.

— Այ, կսովորեմ, քաղաքացի Կաուրովա, են ժամանակ ել կտամ: Են ժամանակ նա ասաց.

— Հիմա բոլորն ել նոյեմբերի նոր առաջադրութիւններն են սովորում, իսկ դուք պոչումն եք:

Յես պատասխանեցի.

— Կհասցենեմ, — ու պոճկ:

Տանել չեմ կարողանում նրան:

13 նոյեմբերի.

Հենց նոր եյին ինձ աշկումի անգամ ընտրել, վոր հանկարծ մի կարևոր գործ բացվեց: Պարապմունքների հենց սկզբից դպրոցում գողութիւններ են լինում: Դեռ մի ամիս առաջ մեծերից մեկի նկարչական գործիքների արկղիկը կորաւ, հետո նախաճաշիկներ ու փող շատ անգամ եր կորչում: Իսկ հիմա հանկարծ մի անգամից Վանկա

Պետուխովի վեց լիմուրդը *) կորավ, նա թողնում է հանդերձարանում— վերաբերելի գրպանում ու գնում, մին ել գալիս է— փողը չկա՛ւ, Բայց բանն աչնէ, վոր Սերյոժկա Բլինովն անց է կացել հանդերձարանի մոտով և տեսել է՝ Ալյոշկա Չիկինն ինչ-վոր փափսում է հետեղ: Իհարկե իսկույն ուղեցին Ալյոշկա Չիկինին հարցնել, բայց նրա «իզն ու թողնել չկար»: Յես ու Սիլֆիդա Դուբինինան, իբրև 3-րդ խմբից աշկոմի անդամներ, ստիպված ելինք Չիկինի բնակարանը գնալ: Մենք գնացինք նրանց բնակարանը, իսկ նա տանը չէր. մեզ հանդիպեց Չիկինի հայրը— կոշկակար է— հարբած:

— Դո՛ւնչ եք ուզում:

Մենք պատմեցինք:

Հայրն ել ասաց.

— Եդ նրա արածն է, շան վորդու, չես նրան գիտիմ, նա գող է, չես նրա կաշին տիկ կհանեմ:

Են ժամանակ մենք զղջացինք, վոր ասացինք. գուցե իսկի յեւ Ալյոշկան չի արել, բայց հայրը նրան կդնքսի: Յես ու Սիլվան բակում ֆուցինք, հսկում ենք և սպասում Ալյոշկային: Սպասեցինք—սպասեցինք, հետո մեկ ել հանկարծ բոլորովին մթնումը Ալյոշկան գալիս է: Յես մոտեցա նրան և հարցնում եմ.

— Դու ինչո՞ւ ժամանակից շուտ հեռացար զպրոցից:

— Ե՛, քեզ ինչ, ի՞նչ քո բանն է:

— Ա՛յ, բանն են է, վոր փող է կորել:

Են ժամանակ Ալյոշկան ուսով հրեց ինձ—ուզում էր տուն գնալ— և ասաց.

— Թող, չես գնում եմ տուն:

— Ավիլի լավ է մինչև գործի պարզելը դու տուն մի գնալ, թե չես հայրդ դունչ ու պոռնգդ. կջարդի:

Են ժամանակ Ալյոշկան գոռաց.

— Ա՛-ա՛.ա, ուրեմն դուք նրան ասե՛լ եք: Յես ձեր վեց լիմուրդը չեմ վերցրել:

Եստեղ նա հարձակվեց ինձ վրա և սկսեց ուղղակի դունչս ջարդել: Հանկարծ նրա յետևից Սիլֆիդա Դ-ն բռնեց նրան, ու մենք Ալյոշկին պատին կպցրինք ու հարցնում ենք.

— Բա դու վճրտեղից գիտես, վոր վեց լիմուրդ եր: Մենք քեզ չասացինք:

Պատասխանի տեղ նա սկսեց մռնչալ, մայր հայհուլել ու թքել մեզ վրա: Եստեղ յերկուսով— Սիլվայի հետ, նկատեցինք, վոր նրանից արաղի հոտ է գալիս: Եստեղ նա դուրս պրծավ մեր ձեռքից ու փախավ: Վորովհետև մոլթն էր, մենք չեյինք կարող նրան հասնել ու

*) Են ժամանակվա միլիոնանոց թղթադրամ:

գնացինք դպրոց: Ենտեղ բոլոր աշկոմները մեզ սպասում էին, ու մենք բոլորը պատմեցինք: Կասկածն, իհարկե, ավելի մեծացավ, բայց իսկական ապացույցներ չունեյինք: Հերթապահ դպաշխը Եկնիկիտկան եր, նա յե ուղղակի հարցնում և մեզ.

— Բա դուք ինչ՞ե նրան չխուզարկեցիք:

Մենք բացատրեցինք, թե ինչու չեյինք կարող խուզարկել, բայց ճիշտն ասած՝ իսկի մտքներովս ել չանցավ եդ բանը:

Վորոշեցին գործը հետաձգել վաղը:

14 նոյեմբերի.

Այսշկա Զիկինը դպրոց յեկավ, իբր թե վոչինչ չի պատահել, նրան իսկույն աշկում կանչեցին:

— Հանդերձարանում լինչ ելիր շինում:

— Իմ վերնաշորի գրպանից հաց ելի վերցնում,— պատասխանում ե:

— Իսկ ինչ՞ե ժամանակից շուտ դպրոցից փախար:

— Տանը գործ ունեյի:

— Բայց Ոյարցեն ու Դուրինինան յեկել են, ու դու տանը չես յեղի:

— Գնացել ելի:

— Բա քեզնից ինչ՞ե չեր արագի հոտ գալիս:

— Սուտ են ասում նրանք:

— Բա դու վճրտեղից իմացար, վոր ուղիղ վեց լիմուրդ և կորել:

— Եդ յես հիմա չել չգիտեմ:

Ենտեղ, իհարկե, նա անամոթաբար ստում եր, վորովհետեւ մենք նրան չասացինք, ու ինքն սկսեց վեց լիմուրդի մասին գուռալ: Դե, բոլորի համար ել պարզ եր, վոր նա չե գողացել, ու բոլորն ել սկսեցին նրա հետ չխոսել: Այժմ մի հսպիսի հարց և բարձրանում. ես ամբողջ գործը լինչպես տանենք: Դպաշխները դեռ լուում են, և շատ լավ ե: Միայն թե նրանք չխճճվեն-չխառնվեն: Բայց մյուս կողմից, գործն հսպես թողնել չի կարելի: Մենք բոլոր աշկոմներս շատ չերկար խոսեցինք, հետո ցրվեցինք ու վոչինչ չվորոշեցինք: Եեթե մենք վաղն ել վոչինչ չվորոշենք, ապա ստիպված գործն ընդհանուր ժողով պիտի տանենք: Սերյոժկա Բլինոֆը ինձ ասաց, վոր հավանական ե՝ գործը վոչ մի բանով ել չվերջանա, և վոր վանկա Պետուխոֆը ինքն ե մեղավոր, վոր փողը թողել և վերարկվում: Եդ հո եղպես ե, բայց դե չի կարելի, վոր դպրոցում գողութուն լինի, են ժամանակ ել աշկոմներն ինչի՞ համար են, չեթե բոլոր գործերը վոչնչով պիտի վերջանան:

15 նոյեմբերի.

Այսշկա Զիկինի գործին խառնվեց Զին-Պալան: Նա Այսշկային առանձին յերկու ժամ խրատեց,— հետո նրա մոտից նա դուրս թռավ

չաց յեղած ու—պճւել, եղպես ել դպրոցից փախալ: Են ժամանակ մենք աշկոմներս գնացինք Զին-Պալնայի մոտ և հարցրինք, թե ինչ հիման վրա նա; առանց ինքնավարութեան, խառնվում և այն հարցերին, վոր իրենց, աշակերտներին են վերաբերում: Իսկ Զին-Պալնան ասում է, վոր ինքը նախ պատասխանատու չե դպրոցում կարգ լինելու համար, հետո չե՛ նա ամենևին չի խառնել գործը, այլ փորձել և Ալեքսանդրի վրա բարոյապես ազդել: Լսել: Ընդհանուր ժողովում կխոսենք:

Յեւնիկիտեան մեզ բոլորիս հավաքել և իր լաբորատորիան և մանրադիտակով բացատրում է ձարխոտի բաղմացումը. հստեղ չես նրան հարցրի.

— Դուք ինչ եք կարծում՝ ինչպես և առաջացել մարդը և ընդհանրապես ամբողջ աշխարհը:

Նա բոլորովին կարմրեց և պատասխանում է.

— Իհարկե կենսաբանական ճանապարհով:

— Այսինքն ինչպես թե կենսաբանական:

Յեւնիկիտեան սկսեց բացատրել բջիջի մասին: Բայց ինձ դա չեւ հարկավոր, և հարցրի.

— Իսկ աստված կ՞, թե չե:

Նա նորից կարմրեց և ասում է.

— Մեկի համար կա. մյուսի համար չկա. դա ամեն մեկի անհատական գործն է:

Եստեղ Սև Զոյան խելագարի պես դռաց.

— Յես գիտեմ, թե նա ինչու համար է հարցնում: Եդ նա նրա համար է հարցնում, վորպեսզի ապացուցի, թե աստված չկա: Իսկ չես, այ, հավատում եմ աստծուն, ու դա իմ գործն է, և վոչվոք չի համարձակվիլ արգելել ինձ:

Յես ուզում եյի նրան պատասխանել, վոր վոչվոք նրան չի արգելում, և վոր հարցն սկզբունքային տեսակետից պետք է պարզել, քայց նա վոչինչ ել չեւ ուզում լսել. չես նույնիսկ մտածեցի, թե նա կուշաթափվի, կընկնի: Բայց եստեղ Յեւնիկիտեան նորից սկսեց ձարխոտի մասին: Զոյան հանգստացավ, ու չես վորոշեցի՝ դեռ սպասել: Իսկ յերբ բնագիտութունը վերջացավ, Սիլվան մոտեցավ ինձ և ասում է.

— Գիտես, նրանք յեկեղեցի չել են գնում:

— «Նրանք» ովքեր են,— հարցրի չես:

— Զոյան ու Լինան:

— Իսկ դու—չե՞ս գնում:

— Ձե՛, չեմ գնում: Յես աստծուն չեմ հավատում, թեև մալրս ինձ դրա համար սառսիկ պատժում է,— պատասխանում է Սիլվան:— Իմ մալրը հին համոզումների տեւ է, իսկ հայրս՝ նոր: Յես մորս ել

եմ սիրում, հորս ել, իսկ նրանք շարունակ հայհուդում են իրար և նույն-
իսկ կովում: Հայրս պատկերները վերցրեց, իսկ մայրս նորից կախեց:
Սկզբում յես մորս կողմն եյի, իսկ հետո հայրս ինձ համոզեց:

— Իսկ ճվ ե քո հայրը:

— Գրաշար եւ Հետո, վոր նա ինքն առաջ դեղին ե լեղել, նույն-
իսկ գործադուլ ե արել ու կռվել ե խորհ. իշխանութւան դեմ. իսկ հի-
մա կարմիր ե դարձել: Այ, մայրս ել դրա համար նախատում ե նրան:
Մեր բակի բոլոր կանայք ել հորս դեմ են: Հաժաքվում են սպիտա-
կեղեն փռելու— և ենպիսի զլվլոց են բարձրացնում— վոր ել չասած:

— Իսկ առաջ դու գնում եյիր լեկեղեցի:

— Այո, յերբ Դուռնա եյի, գնում եյի: Հետո լես ու հայրս վորո-
շեցինք, վոր նա ինձ Սիլֆիդա կասի, ու դրանից հետո ել չեմ գնում:
Մայրս լսել ել չի ուզում Սիլֆիդայի մասին. ասում ե՝ դա կախար-
դական անուն ե:

Են ժամանակ լես մտածեցի և ասացի Սիլվային, վոր նա ինձ
Վլադին ասի: Նա համաձայնեց:

16 նոյեմբերի.

Եսոր Սե Զոյան Ալմակֆիշին հոկտեմբերի ստուգումն եր տալիս,
ու մեկ ել հանկարծ ուշադնաց յեղավ, փռվեց: Ե՛, հիմի դրա վրա ել
վոչվոք չի դարձանում: Իսկույն ջուր սրսկեցին, նաշատիրից հոտ քա-
շել տվեցին, ու նա վեր կացավ: Բայց աշկումի ժողովում հարց բարձ-
րացավ նրան ուշադնաց լինելուց ազատել (յետ սովորեցնել), և յես
ինձ վրա վերցրի աչդ բանը: Միայն ինձ առաջարկեցին այնպես ա-
նել, վոր առողջութւանն ամենևին չփասի: Եդ յես ել եմ հասկանում:

17 նոյեմբերի.

Աշկումի ժողով եր Ալոշկա Զիկինի գործի մասին: Բանն այն ե,
վոր նա վոչ դպրոց ե դալիս և վոչ տուն ե գնում: Հայտնի չե, թե
ուր ե կորել: Վորոշեցին հայտնել դպրոցական խորհրդին, վոր աշկումն
ամենևին դեմ չե, վոր Զիկինին միլիցիայի միջոցով փնտռենք. բայց
միայն չպետք ե հայտնել, վոր նա փող ե գողացել:

23 նոյեմբերի.

Յես Նիկայետովին ասացի, վոր ուզում եմ կոմյերիտական դառ-
նամ, նա լել խրախուսեց ինձ: Նա ասաց, վոր լեթե ինքն ել իմ տարի-
քին լինեք, ինքն ել կոմյերիտ կգրվեք:

Հետո լես նրան կրկին հարցրի, թե ինչ բան ե «դիալեկտիկա»-ն,
նա յել ինձ մի լրագիր տվեց կարդալու. եդ լրագրում մի պատմվածք
ինձ շատ դուր յեկավ:

Հենց վոր տղերքն աղաղակեցին, թե Զոյան ելի ուշաթափվեց, յես իսկոյն վազ տվեցի բակը, մի բան վերցրի և յես դարձա վազելով. հարցնում եմ՝ վերտեղ ե: Ինձ ասում են, վոր լսարանումն ե: Իսկոյն մտնում եմ լսարան: Տեսնեմ, ինչպես միշտ, ընկած ե նա, գունատ ու ատամները սեղմած:

Ասում եմ.

— Նրան միքիչ բարձրացրեք:

Տղերքը բարձրացրին, իսկ յես մի գունդ ձյուն կոխեցի նրա վրիդը: Նա ենպես վեր թռավ ու ենպես ե դռում, կարծես ինքը չլինի: Տղերքը հռհռացին, արդեն Յելնիկիտկան ել նաշատիրը ձեռքին վազում ե:

— Ի՞նչ ե պատահել:

— Ա՛յ, Զոյան ուշաթափվեց, իսկ Կոստյա Բյաբցեը նրան բռնեց:

— Ի՞նչպե՛ս բռնեց:

— Զյունով:

Եստեղ Յելնիկիտկան հարձակվեց ինձ վրա, վոր դա տմարդութուն ե, վոր դա ընկերական չի, և վոր նա իմ հարցն ընդհանուր ժողովում կդնի: Բայց Ջինայիդիչնան չեկավ, նայեց Զոյային, նայեց ինձ և ասում ե.

— Հանգստացե՛ք, Յելենա Նիկիտիչնա: Զոյան ալկա չի ուշաթափվի:

Զոյան իր մեծ-մեծ աչքերը փայլեցրեց, շոգեմեքենայի նման ֆոֆոացրեց ու պո՛ւկ, իսկ Զին-Պալնան ասում ե ինձ.

— Միայն, խնդրեմ, մյուս անգամ իմ գիտությամբ:

Ու գնաց: Իսկ ինչո՞ւ նրա գիտությամբ: Յես վոր աշկո՞ւ եմ— կնշանակի և պարտական եմ:

Շուտով նոյեմբերի առաջագործությունները պիտի ստուգեն, իսկ յես դեռ հոկտեմբերինն ել բոլորը չեմ տվել: Աշկո՞ւմությունը շատ ե խանգարում: Դեռ խմբելո՞ւն ել պահանջում ե, վոր «Կարմիր աշակերտ»-ում գրեմ, իսկ յես վոչ մի բանի ժամանակ չունեմ:

26 նոյեմբերի.

Կոմյերիտմիության ցուցակագրությունն սկսվեց, և յես ու Սիլվան դիմում տվեցինք բլիշին: Ասում են, թե շուտով մեր բլիշը կկցեն մի ուրիշ արտադրական բլիշի: Դա շատ կարևոր ե, թե չեմեր ժողովները սոսկալի ձանձրալի յեն:

27 նոյեմբերի.

Յես ու Վանկա Պետուխովը գնացինք անապատանների մոտ և ահա

Թե ինչ դուրս յեկալ դրանից: Յես շատ եմ սիրում գաղտնիք, իսկ սա շատ գաղտնի պետք եր անել, վորովհետեւ չեթե դպաշխներն իմանան, ապա դա կարող եր ամբողջ որինակ դառնալ: Դա եսպես չեղավ: Ժամը իննին Վանկան չեկալ իմ յետեից, իբր թե կինո պիտի գնալինք, ու գնացինք: Խիստ սառնամանիք եր—քան աստիճանի: Գնացինք հենց են քանդված ներքնահարկը: Սկզբում մեզ ներս չեյին թողնում, հետո թողեցին: Ահագին ներքնահարկ ե, և այնտեղ նույնպիսի սառնամանիք ե, ինչպես փողոցում, դրա համար ել զանազան անկուռներում փոքրիկ խարույկներ են վառած, միայն զանազան բաներով պառած են, վորպեսզի փողոցից նկատելի չլինի: Յերբ յես ու Վանկան թափթփված քարերի միջով անցնում ելինք, սաստիկ չերկյուղալի յեր, ենպես, ինչպես կինոյում խուզարկուները թագնվում են: Սկզբում նրանք մեզ ձեռք չեյին տալիս, վորովհետեւ Վանկային ճանաչում են և իրենցն են համարում: Նրանք բոլորը սոսկալի ցընցոտիներ են հազնված, իսկ եզ տղաներից ենպիսի գարշահոտութուն ե գալիս, ինչպես արտաքնոցից, թեև սառնամանիք ե: Բավական շատ վոր են, ու տաքանում են զանազան խարույկների մոտ: Մեկի մոտ բոլորին տեղ չի լինիլ: Հենց վոր Վանկան մտավ, բոլորը հարձակվեցին նրա վրա:

— Դե, հեքիմթ...

Վանկան նստեց խարույկի մոտ և նրանց համար կարգաց արծաթե սկուտեղի և հյութալից խնձորի հեքիմթը: Սոսկալի ախմախ բան: Յես յերբեք չեյի կարծում, թե դրքում եղպես ախմախութուն կլինի տպված: Հետո անապաստան տղաները խնդրեցին, վոր ելի կարդա, բայց Վանկան չուզեց: Են ժամանակ նրանք արագ հանեցին և սկսեցին հյուրասիրել: Վանկան միքիչ խմեց, իսկ յես հրաժարվեցի: Հետո նրանք սկսեցին թուղթ խաղալ, մենք ել ուզում ելինք գնալ, վոր հանկարծ մեկը քաշ ե տալիս ինձ խարույկի մոտ: Յես ընդդիմացա, բայց նա քարշ տվեց ուղիղ կրակի մոտ ու գոռում ե.

— Տղերք, սա քերծե յե (վորսի շուն):

Լավ նայեցի, տեսնեմ—Ալյոշկա Ձիկինը, միայն ամբողջովին կեղտոտված և ցնցոտիների մեջ.— իսկի չեր ել ճանաչվում: Ասում ե.

— Տո սրիկա, դու ինչի՞ յես եկել: Մեզ վրա ծիծաղելի՞ս յես եկել:

— Գնա, կորի.— պատասխանեցի ու դուրս պրծա: Վանկան, իհարկե, ինձ պաշտպանեց, մինք դուրս պրծանք... Նրանք մեր լիտեիցն ընկան, մենք սկսեցինք պաշտպանվել: Շատեղ մեկը ինչ վոր պինդ բանով ուղիղ աչքիս տակը հասցրեց: Յես գոռացի, վորովհետեւ սաստիկ ցավեց, բայց յես ու Վանկան դուրս թռանք փողոց ու պոճկ: Նրանք ուզում ելին մեզ հալածել, բայց արգեն լուսավոր փողոցումս ելինք, և միլիցիոներ կար կանգնած: Նրանք յետ մնացին: Իմ աչքը շատ սաստիկ

ցավում երևում է ուռավ, նստեղ յետ ու Վանկան սկսեցինք խորհրդակցել, թե ինչ անենք և արժե վորեւ մեկին պատմել Ալլոշկա Զիկինի մասին: Վորոշեցինք լռել և վոչվոքի չպատմել, վորովհետև կարող են նրան սաստիկ պատժել: Իսկ տուն ալելի լավ է իսկի չգնա, վորովհետև ես բոլորից հետո հայրը կարող է սպանել: Վանկան եստեղ ինձ պատմեց, վոր ես ներքնատանը «թոցնողներ» են ապրում: Նրանք եսպես են անում: մեկը դռան տակին թափնվում է, իսկ մյուսը միլիցիոների նման շրջում է փողոցում: Հենց վոր քսակը ձեռքին մի տիկին է գալիս, իսկույն են քայլողն ամբողջ թափով ընկնում և եղկնով վտաքերի տակ, իսկ մյուսը դռան տակից դուրս է թռչում, քսակը ձանկում ու յերկուսն էլ հալո՛ւմ, պճճ: Կան ենպեսներն ել, վոր ուղղակի գրպանից դողանում են: Կամ տներն են մտնում: Միքանիսն իսկի ուսեսերեն խոսել ել չգիտեն, միայն—թուրքերեն, բայց գողության մեջ յետ չեն մնում:

Յերբ յես տուն չեկա, աչքիս տակի կապտածը մեծացավ, ամբողջ թուշ բռնեց: հայրիկս իսկույն ևեթ նկատեց և հարցնում է, թե ինչ է յեղել: Յես ստեցի, թե վոտքս սկզվեց ու ընկա: Նա պղնձե հինգ կոպեկանոց կապեց: Սրա վրա ուռուցքը միքիչ նստեց, բայց միևնույն է, վաղն ստիպված եմ դպրոց գնալ կապտած չերեսով:

28 նոյեմբերի.

Բոլոր տղերքն, իհարկե, հարցրին կապտածի մասին, մանավանդ շատ եր հարցնում Միլվան, աջպես վոր յես նրան նույնիսկ գրողի ծոցն ուղարկեցի: Յենիկիտեկան նայեց կաակածով և ուղղակի ծաղրով, բայց յես չուղեցի նոր աղմուկ բարձրացնել ու լռեցի:

«Կարմիր Աշակերտ»-ում մի ձիշտ հոգված է գրած՝ հասարակական աշխատանքների մասին: Յես արտագրեցի.—

«Մեր դպրոցում դալտոն-պլան է գործադրվում: Մի ամսվա առաջադրություններ են տալիս բոլոր առարկաներից, և մենք ինքնուրույն կերպով պետք է մշակենք: Դասատուն ասում է, վոր այս-ինչ առաջադրությունը պետք է մշակել այս գրքի համաձայն, իսկ այդ գիրքը հնարավոր չէ ձեռք բերել, իսկ ամեն մի առաջադրության համար գիրք գնելն ել անմտություն է:

«Հետո, բացի առաջադրություններից, հասարակական աշխատանքներ ել են տարվում, ու դրա համար նշանակվում կամ ընտրվում են են տղաները, վորոնք այդ բնագավառում ավելի ուժեղ են. ու մի անհարմար բան է ստացվում, վոր դրանք ծանրաբեռնված են հասարակական աշխատանքով, իսկ մյուսները բոլորովին ազատ են: Պետք է ասել, վոր մեր գիտական լաբորատորիաներում շարունակ աջպես աղմուկ է լինում, վոր շատ դժվար է վորեւ աշխատանքի վրա կենտրոնանալ, դրա համար ել աշակերտներն ստիպված են առարկաներով

պարապել տանը: Պարապմունքները վերջանում են ժամը 7-ին, հետո նրանք, վորոնք հասարակական աշխատանք չունեն, հանգիստ գնում են, իսկ նրանք, վորոնք ծանրաբեռնված են հասարակական աշխատանքներով, ստիպված են մնալ դպրոցում և կատարել այդ աշխատանքները: Իհարկե, յերեկոյան վոչինչ չես կարող շինել, ստիպված են հասարակական աշխատանքի համար հավաքվել առավոտյան, յերբ առաջին հերթն է աշխատում: Իսկ յերբ մեր յերկրորդ հերթն է հավաքվում— ելի լաբորատորիայումն աշխատել հնարավոր չե, վորովհետև աղմուկ է... եղպես է ամեն որ: Ամիսն անցավ, առաջադրությունները տալու ժամանակն է, բայց վոչինչ չկա պատրաստ: Իսկ ով հասարակական աշխատանք չունի—հանգիստ տանը պատրաստում են առաջադրությունները և ժամանակին տալիս»:

Ենտեղ ելի կա գրած, բայց սա ել բավական է՝ տեսնելու համար, վոր աշկոմները սատկելու ժամանակ ել չունեն: Բացի դրանից հատեղ դեռ խմբկոլն է, դարդարող կոմիսսիա ու դասկոմ, դեռ ամբողջ խմբի համար դպաշխների հետ բացատրություններ տուր... գրողը տանի Դալտոնին, գետինը մտնի:

30 նոյեմբերի.

Վաղը նոյեմբերի առաջադրությունները պետք է տալ, իսկ չես, իհարկե, վոչինչ չեմ տալ. իսկ թե յերբ կտամ—հայտնի չե... Միքանիսն ել նույն դրության մեջ են: Լավ է, վոր իմ աշկոմության ժամանակը լրանում է, թե չե բոլորովին կխրվելի: Միակ հույսս ձմռան արձակուրդներն են: Սիւվան ել հուլիս չունի, թե մի բան կտա—աշկոմության պատճառով: Գրողը տանի Դալտոնին:

Դպրոցից հետո ամբողջ յերեկոյան Սիւվայի հետ ման ելինք գալիս փողոցում, ու նա իր կյանքի մասին շատ շատ բան պատմեց ինձ: Բանից դուրս է գալիս, վոր հայրը մորից ուզում է բաժանվել դատարանով, ու հիմա ինքը չգիտի, թե ում մոտ դնա ապրելու: Ու նրանց տանը շարունակ կռիվ ու աղմուկ է: Դրա համար ել ինքն աշխատում է, վորքան կարելի չե, քիչ մնալ տանը: Հետո նա սկսեց հարցնել ինձ կյանքի նպատակի մասին: Յես նրան ասացի, վոր կյանքի նպատակն է—ապրել ու ոգուտ տալ թե իրեն, թե ուրիշներին և հետո պալքարել համաշխարհային կոմմունիզմի համար: Են ժամանակ նա խոստովանեց ինձ, թե իր դրությունն ենպես ծանր էր, վոր նույնիսկ ուզեցել է անձնասպան լինել: Յես նրան պատասխանեցի, վոր դա մեծ հիմարություն է, և վոր կան մարդիկ, վոր մեզնից վատ են ապրում, որինակ՝ անապատանները: Ու հետո—ինքնասպանությունը—դա ինտելլիգենտականություն է: Հին դպրոցում ինքնասպանություն ելին գործում դպաշխների պատճառով, իսկ մենք ենպիսի դրության մեջ

ենք, վոր դեռ կարող ենք պայքարել դպաշխների դեմ. ու բացի դրանից կոմկոմոլ կա, և հավանական է, վոր մեզ կընդունեն կոմիտիտ-միության անդամ, վորովհետեւ մենք յերկուս ել սոցիալապես պրոլետարական ծագումն ունենք: Են ժամանակ Սիլվան հանգստացավ, ու յես նրան տուն ուղեկցեցի:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՏԵՏՐ

3 դեկտեմբերի.

Ինձ ու Սիլվային կոմիտիտմիության թեկնածու հաստատեցին: Շատ լավ, միայն վատն այն է, վոր բջիջի նիստերին հաճախելը պարտադիր է: Իսկ յես առանց են ել ժամանակ չունեմ: Լմի: Մի կերպ կանեմ:

4 դեկտեմբերի.

Եսոր պարապմունքների ժամանակ միլիցիան լեկավ դպրոց: Զին-Պալնային կանչեցին ու հարցրին.

— Ալեքսեյ Զիկին աշակերտ ունե՞ք:

Նա պատասխանում է, վոր ունենք:

— Դի վոր եղպես է, ալ ստորագրությամբ ընդունեցեք նրան, թե չէ նա իր հասցեն չի ասում, իսկ մենք նրան պահելու տեղ չունենք:

— Իսկ նա թնչպես է միլիցիա ընկիլ, — հարցնում է Զին-Պալնան:

— Անապաստաններին սպիպմամբ հավաքելիս (облага) նա լեւ ձերբակալվել է:

Են ժամանակ Զին-Պալնան հանկարծ ասում է.

— Վոչ, յես հրաժարվում եմ նրան ընդունել: Տարեք անապաստանների հավաքատեղին (коллектор):

Ես բանը տղաներից միքանիսը լսել են, և իսկույն ամբողջ դըպրոցն իմացավ: Ընդհանուր ժողովի զանգը տվեցին: Ու ամեն կողմից վազում են չերեխաները, դըքները մի կողմը գցեցին, ով վոր լաբորատորիայում պատասխանում էր, նա յիլ պատասխանը կիսատ թողեց ու ծըլկ... Դպաշխներն աչքները չոցեցին: Դրա պատճառն այն էր, վոր ընդհանուր ժողովի մասին սովորաբար առաջուց հայտնի յեր լինում, իսկ հիմա հանկարծ, առանց դես-դենի — պարապմունքի ժամին: Ահա չերեխաները հավաքվեցին դահլիճ: Սոսկալի աղմուկ է, աղաղակ: Զին-Պալնան գալիս է բոլորովին դունատված. մյուս դպաշխներն ել՝ նույնպես, — չերեւում է, վոր խիստ ալլայված են:

— Ընդհանուր ժողովի զանգն ո՞վ տվեց:

— Յես — պատասխանեց Սերլոժկա Բլինովը:

— Դասերի ժամանակ, լի՛նչ իրավունքով:

— Հենց այն իրավունքով, վոր նոր ամբողջ դպրոցը մի սոսկալի բան իմացավ, ու մենք բոլորս ուզում ենք բողոքել:

Սերլոժկան ասում է ես ու ինքն ել գունատով ե ու կակաղում ե:

— Եղ լի՛նչ անարդարացի բան ե, — հարցնում ե Ջին-Պալնան:

— Ա՛յ ես, վոր Ձիկինին դպրոցը չի ընդունել: Ձիկինը մեր ընկերն ե, և պարտավոր եյիք մեզ հարցնել:

Եստեղ արդեն բոլորը գոռում են.

— Ծիշո ե, Բլինով: Թող կորչեն դպաշխները:

Ջին-Պալնան ձեռքը բարձրացրեց. յերկար ժամանակ եղպես կանդնեց, վորովհետեւ ազմուկ եր, հետո ասաց.

— Եղ հարցը պետք ե մանրամասն քննել: Ա՛յ, ասում եք՝ անարդարացի յե: Իսկ յես նրան չեյի կարող ընդունել, վորովհետեւ նախ եստեղ մանկատուն չե, և նրան պահելու տեղ չկա, և հետո, նա ապրել ե անապաստանների հետ, կնշանակի, նա կարող ե ամեն տեսակ հիվանդութիւններով վարակված լինել և բոլորին ել վարակել: Յե՛վ վերջապես քանի վոր նա հալը ունի, ապա նրան պետք ե ուղարկել հոր մոտ և վո՛չ թե դպրոց...

Եստեղ յես վեր կացա և ասացի.

— Նրան հոր մոտ չի կարելի ուղարկել, վորովհետեւ հայրն այժմ կսպանի նրան: Նրա հայրը հարբեցող ե, ու յերեկ տանն ենքան ել համով չեն ապրում, յեթե նա փախել ե քանդված ներքնահարկը:

— Եղ լի՛նչ քանդված ներքնահարկ ե, — հարցնում ե Ջին-Պալնան:

— Ամենահասարակ, — պատասխանում եմ յես:

— Իսկ դուք վճրտեղից գիտեք այդ, Րյաբցե:

— Ենտեղից գիտեմ, վոր յես ինքս չեղել եմ հնտեղ և տեսել եմ նրան:

Եստեղ բոլոր յերեխաները գոռացին.

— Կեցցես Րյաբցե, կտրի՛չ ես:

Իսկ յես պատասխանում եմ.

— Խնդրում եմ իզուր տեղը չգոռալ: Յեթե յես աշկում եմ, կնշանակի յես պարտական եմ:

— Ուրեմն, — ասում ե Սերլոժկա Բլինովը, — դպրոցը բողոքում ե այն բանի դեմ, վոր վարիչն առանց դպրոցին հարցնելու, Ձիկինին հավաքատեղի ուղարկեց: Ու բացի դրանից խնդրում ենք իսկուրեւ եթ մարդ ուղարկել քաղաքամաս և դպրոց բերել նրան:

— Բայց լի՛նչ պիտի անենք մենք նրան, — հարցնում ե Ջին-Պալնան:

— Եղ հետո կտեսնենք: կգնանք նրանց տուն և հորիցը կպահանջենք, վոր չծեծի նրան:

— Հա՛, են է՛, հա՛ յեկ կլախ ձեզ, — չարախնդու թյամբ մեջ ընկավ Յելնիկիտկան։

— Ավելի շուտ մեզ կլախ, քան ձեզ, — պատասխանում է Սերյոժկան, — ու համենայն դեպս, հարցնում ենք դպրոցական աշխատավորներին՝ ի՞նչ են կարծում, ինքնավարութունը դպրոցում վորեւե նշանակութուն ունի՞, թե՛ չէ։

— Այո՛, այո՛։ Խնդրում ենք պատասխանել, — աղաղակեցին բոլոր յերեսխաները։

— Յես դարմանում եմ, — ասում է Զին-Պալնան, — թե սա ինչ անկաղմակերպ դրութուն է, վոր տիրում է ես բոլեխիս։ Պարապմունքները խանգարեցին, ընդհանուր ժողով արին։ Ե՛, դրա հետ ելի դեռ կարելի յե հաշտվել, յերբ եսպիսի մի արտակարգ դեպք ե պատահել։ Բայց ի՞նչպե՛ս ե տարվում ես արտակարգ ընդհանուր ժողովը։ Վո՛չ նախագահ կա, վո՛չ քարտուղար։ Հարցերն իրար են խառնված։ Դրվում է Զիկինի հարցը, առանց վճռելու, իսկուհն թռչում են մի ուրիշ, սկզբունքային հարցի։ Յես հրաժարվում եմ ներկա լինել եսպիսի ժողովի ու հեռանում եմ, վորովհետեւ, իմ կարծիքով, եսպիսի ժողովը խայտառակութուն է դպրոցի համար։

Ու գնաց. նրա չետեկից ել իսկուհն Յելնիկիտկան, նրա յետեից ել կողքահանց Ալմակֆիշը և մյուս դպաշխները։ Մնաց մենակ Նիկպետովը։ Նստել է ու լռել, կարծես բերանը ջրով լիքը լինի։ Յերեսխաները լռեցին, հետո նորից աղմկեցին։ Իսկ Սերյոժկան բռունցքով թխկացրեց սեղանին ու ասում է.

— Յես գո՛նե կարծում եմ, վոր եզ նախագահներ են, ինչ են, նույնպե՛ս նախապաշարումն ե։ Փառավոր կերպով, առանց նախագահի չեկ կարելի յե։ Լսեցեք, տղերք, չե՛ս առաջարկում եմ, վոր եստեղ մնա միայն նա, վոր չի ընդունում ենպիսի ինքնավարութուն, ինչպիսին մերն ե։ Ու մենք կվորոշենք, թե ինչ պետք ե անել։ Իսկ մյուսները թող գնան։ Խոսքս վերաբերում է, իհարկե, և բոլոր դպրոցական աշխատավորներին։

Նիկպետովն իսկուհն վերկացավ ու գնաց։ Փոքր յերեսխաներից ել միքանի հոգի մնացին։ Իսկուհն աղջիկներից կարծես ցույցի համար դուրս գնացին Սև Զոյան և Լինան։ Մնացածները մնացին և «միութուն» հիմնեցին։ «Միութունը» վորոշեց չընդունել ինքնավարութունը, իր համար կանոնադրութուն մշակել և նրան յենթարկվի։ Վերացնել պարտադիր բարե տալն ու վոտքի կանգնելը։ Լաբորատորիայում, լսարանում, դալիճում, ով ուզում է, կարող ե գլխարկով ման գալ, ով ուզում է՝ գլխարկը վերցնել։ Մյուս բաներում գործել կանոնադրութան համաձայն, իսկ կանոնադրութուն մշակելը հանձնեցին Սերյոժկա Բլինովին և ելի միքանի տղաների։

Միանգամից յես ինձ ուրախ դգացի: Հենց լավ եր, իմ աշկումությունն ել վերջացավ:

5 դեկտեմբերի.

Դպրոցում այժմ յերկու կուսակցություն կա՝ «դպրոց» և «միություն»: Բանից դուրս յիկավ, վոր դպաշխների կողմը բավական շատ ժողովուրդ կա: Եսոր «դպրոցականներն» ընդհանուր ժողով ունեյին՝ նոր աշկում ընտրելու. այդ ժողովին դպրոցի կեսը ներկա յեր: Մենք՝ «միութենականներս» ել ժողով ունեյինք. ընդունեցինք «միության կանոնադրությունը»: Այդ կանոնադրության համաձայն վոչվոք վոչվոքի չի յենթարկվում. հաստատվում ե միայն ինքնակարգապահություն: Ամեն տեսակ դատարկ բաներ, ինչպես պարտադիր բարե տալը, վերանում ե, բայց «միութենականներից» ամեն մեկը պարտավոր ե հետեւ ինքն իրեն—վարքի տեսակետից: Եսպես, որինակ պարապմունքի ժամանակ կովել ու աղմկել չի կարելի: Դպաշխների և «դպրոցականների» հետ հարաբերությունների համար ընտրված ե «արտաքին գործոց կոմիսսար»—Սերյոժկա Բլինովը:

Առաջին գործը, վոր հանձնարարվեց Սերյոժկային, այն եր, վոր նա դպաշխներին համոզի և ստիպի, վոր Ալլոշկա Զիկինին հավաքատեղից բերեն դպրոց: Հետո միտինգ չեղավ, և բոլորը ճառ ասացին:

Հետո Սերյոժկան ինձ մի կողմը քաշեց և ասաց, վոր—վորովհետեւ Նիկպետովն ինձ սիրում ե, ապա յես զնամ նրա մոտ և հարցնեմ, թե նա ինչ ե մտածում մեր «միության» մասին, նույնպես և մյուս դպաշխները: Իհարկե, յես համաձայնեցի: Միայն մի բան ինձ անհասկանալի յե—եստեղ թնչ կապ ունեն դպաշխների կարծիքները. Դրանք իրենց համար, մենք մեզ համար: Համենայն դեպս յես զնացի Նիկպետովն ինձ հետեւյալն ասաց.

— Յես ձեր փորձը հետաքրքրական եմ համարում: Իմ կարծիքով շուտով ինքներդ կհամոզվեք, վոր առանց կարգապահության ապրել չի լինի:

Յես պատասխանեցի, վոր մենք ինքնակարգապահություն ենք մտցնում:

— Ինքնակարգապահությունը յերկու ծալը ունի,—ասաց Նիկպետովը:—Մի ծալից նա կարծես լավն ե թվում, վորովհետեւ ամեն տեսակ ըռնություն վերացնում ե, իսկ մյուս կողմից նա շատ ավելի ծանր ե, քան թե արտաքին կարգապահությունը: Դե, մտածիր մի,—ստիպված ես շարունակ հետեւ ինքդ քեզ, վորպեսդի վորեւե կերպ չըտուգանվես: Դա շատ շուտ ե ձանձրացնում:

Են ժամանակ յես հարցրի, թե ինչպես ե նայում ես գործին Զին-Պալնան:

— Դուք նրան թերագնահատում եք, — պատասխանեց Նիկպետոսը, — դուք կարծում եք, վոր նա դպրոցում բռնություն և գործադրում, հետևապես և բոլոր աշակերտների ընդհանուր թշնամին եւ իսկապես եղեղպես չի։ Նա բոլոր լերեխաներին շատ սիրում եւ, և յիթիս ստիպված ե կարգապահությանը հետևել, դա յեւ նրա համար, վոր նրա վրա ծանր պատասխանատվություն և զրկած։ Իսկ ձեր «միության» վրա վարիչը նայում ե եսպես, թե— ձեզ չպետք ե խանգարել. «Թող, ասում ե, իրենք համոզվեն, վոր իրենց արածներն անմիտ բաներ են»։

Յես ևս բոլորը պատմեցի Սերյոժկային. նա լսեց ինձ, բայց վոչինչ չասաց։ Դպրոցից տուն դառնալիս սկզբում յես Սիլֆիդային ճանապարհ դրեցի, հետո՝ նա ինձ, ու ճանապարհին խոսում եյինք «միության» մասին։ Նա ասում եր, թե չի հավատում, վոր «միությունը» յերկար դիմանա, իսկ «միության» մեջ մտել ե ընկերաբար, և վոր ինքն այժմ շատ ուրախ ե ապրում։ Յես ասացի, վոր չես ել։ Մենք նույնիսկ բաժանվելիս իրար ձեռք թոթվեցինք, մի բան, վոր յերբեք չեյինք անում։

6 դեկտեմբերի.

Կարծես ամեն բան կարգի յե ընկել։ Դպաշխներն ենպես են ցույց տալիս, վոր կարծես չեն նկատում «միությունը», մենք ել կարծես չենք նկատում դպաշխներին։ Վորովհետև «միությունը» վորոշել ե վոչ մի կերպ չծաղրել «դպրոցականներին», ապա մենք նրանց ձեռք չենք տալիս, մանավանդ վոր նրանք մեծ մասամբ փոքրեր են, իսկ յեթե մեծեր ել կան— դե նրանք սկզբունքորեն ալ կերպ են մտածում, քան մենք։

Յես ամեն ջանք գործ եմ դնում առաջադրության ստուգումներս տուլ, վորպեսզի ձմռան արձակուրդի ժամանակ զրոսնեմ։ Նիկպետոսին նույնմբերը տվեցի։ Ինձ համար ամենադժվարը մաթեմատիկան ու բնագիտությունն ե։

7 դեկտեմբերի.

Վանկա Պետուխովը դպրոց չեկավ, յիս ել գնացի նրա տուն։ Բանից դուրս ե գալիս, վոր նա ամբողջովին ջարդված պառկած ե։ Նրան անապաստաններն են ջարդել, վորովհետև կարծել են, թե նա իրենց մատնել ե, դրա համար ել հավաքական կալանքի յենթարկել իրենց։ Նրանք Վանկայի տախտակն ու ծխախոտներն ել են վերցրել։ Նա հիմի ուզում ե գործարան մտնել, մանավանդ վոր այժմ դեռահասներին ավելի յեն ընդունում, քան առաջ։ Յես նրան հարցրի, թե՝ «բա վճնց կսովորես», նա յեւ ասում ե, վոր դեռահասները միայն

վեց ժամ են աշխատում, ու նրանց ամեն տեսակ արտոնութիւններ են տալիս—սովորեցու համար: Նրանց տանը բոլորը լաց են լինում, վորովհետեւ նա համարյա մենակ ինքն է պահում բոլորին: Շատ ծանր տպավորութեամբ գնացի նրանց տանից:

8 դեկտեմբերի.

Յես դահլիճումն անցնում եյի, վոր հանկարծ կոիւ սկսվեց «դպրոցականները» և «միութենականները» միջև: Նրանք հարձակվեցին մեզ վրա,—վոտք գցեցին Վալդիկա Շմերցին: Իսկույն մերոնք վրա հասան, և սկսվեց տուրուզմոցը: Իհարկե, կռվում ելին «հանաքավարի», մեծ մասամբ չարութիւնն եյին անում: Ու հանկարծ ներս է թռչում Զինալիդիշան, սկսում է վոտքը գետին խփել և խելագարի պես աղաղակել. «Դադարեցրեք», «վերջ տվեք»: Մենք, իհարկե, դադարեցրինք, իսկ նա հարձակվեց մեզ վրա, թե մենք դպրոցը փողոց ենք դարձրել, թե եղպիսի թշնամութիւնն անթուլլատրելի լի, թե «միութեան» գոված ինքնակարգապահութիւնն իրեն ցույց տվեց: Են ժամանակ յես չհամբերեցի և ասացի, թե ինքնակարգապահութիւնն ես տեղ վոչ մի կապ չունի, վորովհետեւ մենք չեյինք կռվում, այլ հենց ենպես բոթրթում եյինք: Բայց նա թռչլ չտվեց, վոր յես վերջացնեմ խոսքս, ու հայտնեց, վոր ինձ հետ դպրոցական խորհրդում կը խոսի:

Տեսնեք ինչ կլինի: Վերջապես հսկտեմբերի մաթեմատիկայի ստուգումն ել տվեցի: Հիմա ել ենք անշատ չի մնացել, իսկ լիս դող քըշում եմ:

10 դեկտեմբերի.

Շատ ուրախ եր, վորովհետեւ մեծ դասամիջոցին մենք, բոլոր «միութենականներս» դուրս վազեցինք բակը և սկսեցինք ֆուտբոլ խաղալ: Յեղանակը բավական տաք եր, ձյունն ել տրորած, դրա համար ել խաղալը հեշտ եր: Իսկ «դպրոցականները» նախանձով նայում ելին մեզ. նրանք ել շատ ելին ուզում խաղալ, բայց նրանց դպրոցական ուրենքներով ֆուտբոլ խաղալը մինչև զարուն արգելված է—գոնե դպրոցի բակում: Ուրիշ խաղեր կարելի լի խաղալ, վոր մարմնամարզը թույլ է տալիս, իսկ ֆուտբոլ չի կարելի, վորովհետեւ ինչպես Զինալիդիշան ասում է, «ֆուտբոլը վատ է անդրադառնում պարաօմունքների վրա»:

Դասամիջոցը վերջացել եր, բայց մենք դեռ խաղում ելինք. Ափսոս, վոր շուտ է մթնում, թե չե եղպես անվերջ կխաղալինք: Յես տասը գոլ տվեցի—աջ կողմի ծալրին եմ խաղում: Սկզբում աղջիկներն եյին խաղում, իսկ հետո, յերբ կանոնավոր կամանդա կազմակերպվեց, աղջիկներին դուրս արեցին:

11 դեկտեմբերի.

Յերեք որ առաջ լին Սև Զոյալին և Լինա Գին տեսա, վոր չեկեղեցուցն էյին գուրս գալիս. իսկ յերեկ բջիջի նիստ եր, ուր վորոշվեց. դպրոցում հակակրոնական քարոզն ուժեղացնել: Այդ առթիվ լին անցա բնագիտական լաբորատորիան, լերբ ենտեղ բավական շատ մարդ կար, և հարցնում եմ Յենիկիտկային.

— Յենիա Նիկիտիչնա, բացատրեցեք, խնդրեմ, աստծու մասին— աստված կո՞մ, թե չե՞:

— Միանգամ արդէն—ասում ե—լես ձեզ ասացի, Րյաբցև, վոր մեկի համար կա, իսկ մյուսի համար չկա. դա ամեն մեկի անհատական գործն ե:

— Ձե, իսկ ընդհանրապես:

— Ընդհանուր հայացք գոյութունն չունի:

— Իսկ բնապատմութիւնմբ ինչպես ե. գոյութունն ունի՞, թե չե:

— Բնապատմութիւնը կրոնական հարցերով չի զբաղվում:

Նշպես ել խախալի գլուխը բան չգցեցի, բայց լին Յենիկիտկային հրապարակ կքաշեմ: Միջանցքով անցնելիս հանկարծ յետևիցս հասնում ե Սև Զոյան և ասում.

— Սպասի՛ր:

Յես կանգ առա, իսկ նա բոլորովին կռացավ, կուչ յեկավ և շըշընջալով ասում ե.

— Յես քեզ, ասում ե, ատում եմ և մարդ չեմ համարում, բայց, համենայն դեպս շատ եմ խղճում քեզ.—նախադգուշացնում եմ, վոր եդ բոլորը անպատիժ չի անցնիլ, ու դու պատասխան պիտի տաս:

— Նդ ո՞ւմ պատասխան պիտի տամ:

— Ննտեղ կիմանաս՝ ում: Սուրբ հրեշտակները քեզնից լերես են թեքել:

Յես ենպես ծիծաղեցի, վոր ուղղակի փորս ցավեց:

— Նա ել տար—ասում եմ—իմ կողմից սուրբ հրեշտակներին նըվելը:—Ու հասցրի նրա մեջքին: Նա ֆոֆուացրեց ու հեռացավ ինձնից: Իհարկե, յես նրա յետևից չընկա. չեմ սիրում նրան, ուղղակի տանել չեմ կարող: Նրանից չեկեղեցու հոտ ե գալիս, մի տեսակ ձեթի հոտ:

12 դեկտեմբերի.

Նսոր լին ստիպված յեղա բաժանվել իմ սիրելի ընկերոջից—Վանկա Պետուխովից: Նա վերջին անգամն ե յեկել—գործարան ե մըտնում: Յես ուզում եյի նրան պատմել մեր դպրոցի գործերը, բայց յերեկ նա ել չի հետաքրքրվում: Նրա ջարդվածքներն առողջացել են: Նա քսան ու լերեք ուուրի վաթսուն կոպեկ կատանա:

— Ծխախոտով—տոտւմ ե—ավելի չես վաստակի: Յես սաստիկ ցավում եմ, վոր նա գնում ե մեզնից: Նախ նա լավ ընկեր ե, ուղղակի հատը չկա, հետո նա խելոք տղա լե և շատ բարի յի: Յեա կարծում եմ, վոր տղայի հետ մտերմանալը բոլորովին այն չե, ինչ վոր աղջկա հետ մտերմանալը, թեկուզ ենպիսի խելոք աղջկա հետ, ինչպիսին Սիլվան ե: Ծիշտ ե, յեսնրա հետ շատ բանի մասին եմ խոսում, բայց և այնպես, վոչ ամեն բանի մասին: Դե, ախար նա շատ բան չի հասկանալ: Նա, հետո, միթե նրա հետ կարելի լե անապաստաններէ մոտ գնալ: Նա, գուցե կգնա ել, բայց նրա դունչը կջարդեն, իսկ նա ինքն իրեն պաշտպանել չի կարող: Հետո, ա՛յ, որինակ, աղջիկներն ինչքան ել աշխատեն, չեն կարող ինչպես հարկն ե ֆուտբոլ խաղալ: Հետո նրանց աչքը հաճախ թաց տեղն ե... Մի խոսքով վոնց ել անես, շատ արգելքներ կան, վոր խանգարում են իսկական մտերմության: Ուրիշ բան ե մտերմությունը տղայի հետ: Ափսոս Վանկան... Իհարկե, մենք նրա հետ կտեսնվենք, բայց թե դե, ել են չի:

13 դեկտեմբերի.

Եսոր «միության» պատճառով մի նոր միջադեպ պատահեց: Սիլֆիդա Դ-ն գնաց Ալմակֆիշին նոյեմբերի ստուգումը տալու, նա յեւ կտրեց Սիլֆիդային, թեկ սա ասում ե, վոր բոլոր հարցերին պատասխանեց և բոլոր թեորեմաներն ապացուցեց: Են ժամանակ Սիլֆիդան ասում ե նրան.

— Եդ դուք ինձ նրա համար եք կտրում, վոր լես «միութենաական» եմ:

Ալմակֆիշը սաստիկ զայրացել ե, նրան «անպիտան աղջիկ» ե ասել և լաբորատորիայից դուրս ե արել: Ամբողջ խումբը սաստիկ վրդովվեց, ու մենք պատգամավորություն ուղարկեցինք Ջինայիդիշչայի մոտ, վորպեսզի Ալմակֆիշը ներողություն խնդրի Սիլֆիդայից: Յես ել պատգամավորության մեջ եյի, ու լերբ մենք ուսուցչանոց մըտանք, Ալմակֆիշն ել ենտեղ եր: Նա լսեց մեր պահանջն ու ասում ե.

— Լավ, լես ներողություն կխնդրեմ, լես տաքացա, բայց նախ թող Դուբրինյանն ներողություն խնդրի ինձնից, վոր նա ինչ-վոր կողմնակի պատճառաբանությունների մասին կասկածում ե իմ վարմունքի նկատմամբ:

Են ժամանակ լես ասացի.

— Յես չգիտեմ՝ կողմնակի պատճառաբանություններ կային, թե չե, բայց ամբողջ դպրոցը գիտի, վոր դուք Դուբրինյային տանել չեք կարող և հալածում եք:

Են ժամանակ Ալմակֆիշը գաղաղեց, սկսեց ճչալ, վոր լես հանդուգն ու կոպիտ տղա լեմ, վոր լեթե ինձ չղսպեն, ապա ինքը կթող-

նի դարոցը, վորովհետև պարապելու վոչ մի հնարավորութուն չկա։
Ու նա գիրքը շարտեց սեղանին ու դարոցից գնաց։ Զինալիդիշյան ինձ
պահեց ուսուցչանոցում ու սկսեց խոսել ինձ հետ։ Նա ինձ ապացու-
ցում եր, վոր լեթե հսպես շարունակիլի, ապա սովորելու վոչ մի
հնարավորութուն չի լինիլ, և վոր մենք շարունակ «միութունով»
տարվելով, գլխավոր և միակ նպատակը—սովորելը մոռանում ենք։
Իսկ յիս նրան պատասխանեցի, վոր յես դրա հետ համաձայն եմ, բայց
թե վոչ միայն մենք ենք մոռանում, այլ և դպաշխներն են մոռանում, թե
մենք ել նուշպիսի մարդիկ ենք, միայն յերիտասարդ, և դուցե նը-
բանց պես փորձված չենք։ Որինակ՝ չի կարելի մեզ «յերեխաներ»,
«կոպիտ ու հանդուգն տղաներ», «սնպիտան աղջիկներ» ասել ու նը-
ման բաներ, ու եդ բանը միշտ ել վատ ընդհանրումների պատճառ կը-
դառնա։ Եստեղ Զինալիդիշյան ինձ ասաց, վոր վոչ թե «պատճառ կը-
դառնա» պետք է ասել, այլ «առիթ կտա»։ Մի խոսքով մենք վորոշե-
ցինք, վոր վաղը յես ներողութուն կխնդրեմ Ալմակֆիշից և կազդեմ
Միլֆիդայի վրա—նուշն մտքով։

Իսկ բլիշի ժողովում վճովեց առաջարկել դպաշխներին և «միու-
թյանը» մի համաձայնեցնող հանձնաժողով կազմել ընդհարմանը վերջ
տալու համար։ Սերյոժկա Բլինովը բողոքեց, բայց կենտրոնի ներկա-
յացուցիչը նրան հարցրեց—մի՞թե նա ուզում է, վոր իսկապես դարո-
ցը յերկու կուսակցության բաժանվի, վորից հետո Սերյոժկան ստիպ-
ված լուցի։

14 դեկտեմբերի.

Համաձայնեցնող հանձնաժողովը, բլիշի ներկայացուցչի մաս-
նակցությամբ, վորոշեց պարտադիր բարև տալն ու վոտքի կանգնելը
վերացնել։ Աշկոմի իրավունքներն ընդլայնած են։

Եսպես, որինակ, միայն աշակերտներին վերաբերող գործերը
այժմ միայն աշկոմն ել կքննի. դպաշխանոց ու դարոցական խորհուրդ
կգնան միայն այն գործերը, վորոնք վերաբերում են և դպաշխներին,
և աշակերտներին։ Ֆուտբոլ խաղալ կարելի յի։

«Միութունը» վերջացավ։

16 դեկտեմբերի.

Հենց են ե՝ յես կարծում եյի, թե ամեն բան վերջացել է, վոր
մեկ ել հանկարծ ձմեռվա արձակուրդից առաջ դպաշխանոցում դպաշխ-
ները կազմել են բոլոր աշակերտների բնութագիրը. և ով ուզենար,
կարող եր կարդալ իր բնութագիրը։ Յես վոչ միայն կարդացի իմը,
այլ և արտագրեցի։

«Բյաբցե Կոստյա, 15 տարեկան։ Տարիքի համաձայն ընդհանուր

դարդացումը անպայման անբավարար եւ Մեծ դժվարությամբ եւ վարողանում սովորելու Ինքնավստահութիւնն—անսահման եւ Հասարակական աշխատանքին վերաբերվում եւ բացառիկ ջերմությամբ ու նշարդայնությամբ, բայց արագ սառչում եւ Դեռահասութեան շրջանն ու սեռական հասունութեան—արրունքի շրջանը բացառիկ դժվարությամբ եւ անցկացնում: Բնազդները գերակշռում են եւ իր խառնվածքի ուժի համեմատ անհապաղ յեղք են պահանջում: Կոպիտ եւ, հանդուգն եւ ծայրահեղ խիստ: Սենսորական եւ շարժողական կենտրոնների աշխատանքը—ըստ իր ուժի—բացառիկ հիվանդագին ու ծակող լեսակենտրոնացումն եւ ստեղծում: Դեպի ապագա հասակավոր կյանքն ունեցած կլիսագիտակից վերաբերմունքը սնունդ եւ տալիս բանականութեանն ու նրա աշխատանքներին—բնազդների նկատմամբ: Այդ աշխատանքը կատարվում եւ եւ առայժմ քիչ նկատելի, բայց պտուղներ տալիս եւ Տիրապիկ դեռահաս ե՛ր ըստ Ստենլի Հոլլի:

Ո՞վ եւ եզ Ստենլի Հոլլը: Յերեկ Դաւտոնից պակաս մի բուրժուայն... գնացի Նիկպետովի մոտ հարցնելու, թե ինչ եւ «յեսակենտրոնացումն»: Նա բացատրեց, վոր դա նույն յեսակենտրոնացումն եւ, միայն ավելի վատը: Դուրս եւ գալիս, վոր լեւ—լեւական եմ: Յես կարծում եմ, վոր լեւ յեսակենտրոնացումն, բայց, իհարկե, դպաշխներին համոզել չի լինիլ: Բանն այդ չեւ: Ա՛յ, նրանք գրում են, վոր լեւ շատ մեծ դժվարությամբ եմ կարողանում սովորել: Նդ գուցե եւ եղպես եւ, բայց բացատրած չեւ, թե ինչու: Իսկ դա եղպես եւ—վորովհետեւ Դաւտոն եւ Դաւտոնը չլինեւ, լեւ եւ ենպես կսովորեյի, ինչպես բոլորը:

Անցյալ տարի լեւ ուրիշներից լավ չեյի սովորում, բայց վատ ել չեյի սովորում—դեռ կարգալու ժամանակ եւ եր մնում: Իսկ հիմա Դաւտոնի պատճառով լեւ ժամանակ չեմ ունենում: Սիւլվայի բնութագիրն եւ սրա նման մի բան եւ: Յես նրա հետ խոսեցի, եւ նա ինձ հետ համաձայնեց, վոր դրա պատճառը Դաւտոնն եւ:

18 դեկտեմբերի.

Նսորը ընդհանուր ուրախություն եւ, վորովհետեւ հավաքատեղից դպրոց բերեցին Ալլոշկա Ջիկինին: Մենք յերկար ժամանակ աղաղակում ելինք «ուռա» եւ ճոճում ելինք նրան: Հետո աշկոմի ժողով լեղավ, վորը վորոշեց նրան հոր մոտ ուղարկել, իսկ նրա հետ միասին բանակցութիւնների համար պետք եւ գնալինք լեւ ու Սերյոժկա Բլինովը:

Ալլոշկան շատ նիհար եւ ու գունատ եւ շարունակ լուր եւ: Յերեկ նա շատ վատ եւ ապրել թե անապաստանների մոտ, թե հավաքատեղում: Պարապմունքներից հետո մենք նրան տարանք հոր մոտ: Դալիս եւնք. հալրն զգաստ նստած եւ եւ ըզով կոշիկ եւ շինում, իսկ մայրը կար եւ

անում: Մայրը հենց վոր վոր տեսավ Ալյոշկային, իսկույն աղաղակեց: Իսկ Սերյոժկան ասում է հորը:

— Բաղաքացի Չիկին, ա՛յ, մենք ձեր վորդուն բերել ենք ձեզ մոտ: Դպրոցը լերաշխավորում է, վոր նա կսովորի և ընդհանրապես իրեն լավ կպահի: Միայն դպրոցը պահանջում է, վոր դուք նրան չըծեճեք:

Չիկինի հայրը բիզը ցած դրեց և ասում է.

— Դուք վոչ մի լիակատար իրավունք չունեք իմ կյանքին խառնըլելու: Կուզեմ—կսպանեմ, կուզեմ—կենդանի կթողնեմ: Բայց միայն նա ձեռք դպրոցում գողություն անել սկսեց—կնշանակի դուք ել նրան սովորեցրե՛լ եք:

— Մեր դպրոցում գողանալ չեն սովորեցնում,—պատասխանեց Սերյոժկան,— իսկ չեթե նա հանցանք է գործել, ապա ալլես չի անի: Միայն, քաղաքացի Չիկին, ինկատի ունեցեք, վոր յեթե թեկուզ մատով դիպչեք սրան, դուք գործ կունենաք ամբողջ դպրոցի հետ և բացի դրանից դատի տակ կընկնեք:

Յերբ դուրս չեկանք, Սերյոժկայի հետ, դիտմամբ կանգնեցինք նրանց պատուհանի տակ: Տեսանք, թե մայրն ինչպես է կերակրում Ալյոշկային, իսկ հայրը նրա հետ խոսում է, կարծես թե վոչինչ չի չեղել: Մենք հանգստացանք ու գնացինք:

19 ղեկեմբերի.

Դպրոց եմ գնում, և փողոցում հանդիպեց Լինա Գ-ն: Մոտենում է ինձ և ասում.

— Վերջին անգամ հարցնում եմ քեզ. դու պիտի խոսե՞ս ինձ հետ, թե չե:

— Վերջին անգամ պատասխանում եմ քեզ, վոր ճիշտ ալնպես, ինչպես բոլոր աղջիկների հետ:

Նա իսկույն հեռացավ: Այ հիմա:

Իր կյանքում չերեք ինձ չի հարցրել, ու հիմի հանկարծ խելքին փչել է «վերջին անգամ»: Նա ինքն է իմ մոտից ուրիշ տեղ նստել, ու հիմի հանկարծ խոսիւր նրա հետ: Եդ չերևի Սև Ջոյան է ազդում նրա վրա: Ձե, միքանի աղջիկ կան—ուղղակի խելագարներ են:

Հետո չեկա դպրոց. ենտեղ բոլորը նստած են լաբորատորիայում և անգիր են անում: Յես սկսեցի մոտենալ տղաներին և հարցնել, թե բաները վոնց եւ Բանից դուրս է գալիս, վոր ահագին մեծամասնության դեկտեմբերի ստուգումներն իմի նման պատրաստ չեն: Իսկ մոտավորապես կեսը դեռ չեոյեմբերինն ել չի տվել: Են ժամանակ չես հավաքեցի տղաներին, մենք գնացինք պետքարան, ծխեցինք ու մի ծրրագիր մտածեցինք:

Եսոր, թեկուզ մինչև առավոտյան ժամը հինգը, կնստեմ, բայց կաշխատեմ բոլորը գրել այնպես, ինչպես յեղով:

Բանն այն է, վոր գեռ յերեք որ առաջ մենք վորոշեցինք՝ վերջ տալ Դալտոնին և յերեկ համարյա ամբողջ որը պատրաստվում էինք: Եսոր, յերբ յերեխաներն սկսեցին հավաքվել դպրոց, բոլոր պատերին թղթեր կամ հասարակ թերթիկներ կպցվեց այս մակագրություններով.

— Կորչի Դալտոնը:

— Գրո՛ղը տանի բուրժուա Դալտոնի՛ն:

Տղաներն, իհարկե, բոլորն էլ շատ ուրախ էին: Իսկույն վաղեցինք նվագարանի մոտ—սովորելու նոր յերգը: Յես էլի հեղինակել.

Թող վոր արյունը մեր սառչի,

Թող հեծեծանք մենք զգոն,

Ու թո՛ղ փտի ու կորչի՛,

Ու թող կորչի՛ լորդ Դալտոն:

Իսկ յերբ դպաշխները մոտեցան, նրանց դիմավորեցինք ես յերգով: Դպաշխները, կարծես թե վոչինչ չգիտեն, ցրվեցին լաբորատուրիաները: Բայց վոչվոք չգնաց դեկտեմբերի ստուգությունը տալու, թեև վոմանք պատրաստվել էին: Ստուգվելու փոխարեն բոլոր տղաները դուրս թափվեցին բակը: Ենտեղ արդեն ծղոտից մենք մի խրրտվիլակ էյինք պատրաստել, գլխին մի կեղտոտ գլխարկ դրել, իսկ խրտվիլակի վզից արդեն մի մակագրություն կար կախված. «Սա-լորդ Դալտոնն է»: Խրտվիլակն ենպես եր դրված բակի մեջտեղում, վոր պատուհաններից յերևում եր. սկսեցինք նրա շուրջը պարել և «կարմանյով» յերգել: Հետո խրտվիլակն այրեցինք: Վրա վազեց դռնապանը, բայց յերբ տեսավ, վոր վտանգ չկա, ինքն էլ սկսեց մեզ հետ ծիծաղել: Խրտվիլակը բոցավառվում եր ճարճատյուն ու ալավ արձակելով: Իսկ մենք յերգում էինք, Հետո էլ մենք այս յերգը յերգեցինք.

Ա՛յ, դու բուրժուա, լորդ անիծված,

Դե՛, հեռացի՛ր, ե՛ծ քոսոտած:

Ու յերգելով ներս թափվեցինք դպրոց: Բոլոր դպաշխներն այնտեղ սպասում էին մեզ, ու դահլիճում Զին-Պալանն հարցրեց մեզ՝ ուզժամ ենք արդյոք ընդհանուր ժողով անել, թե արդեն ենպես ենք տրամադրված, վոր ավելի լավ է ցրվենք տները: Թեև փոքրերից միջանիսն աղաղակում էին, թե գնանք տուն, բայց մենք ցանկացանք ընդհանուր ժողով անել: Են ժամանակ ընդհանուր ժողովի գանգը տվին:

Ժողովից առաջ լեւս գնացի պետքաբան և հանկարծ տեսնում եմ՝ միջանցքում ինչ-վոր տոմսակ կա ընկած: Վերցրի և կարդացի.

«Եղպիս ել իմացեք բոլորդ, վոր մենք, լերկու աղջիկ, այլևս չենք ուզում ապրել: Ի՞նչ և դրա պատճառները.— ահա.— նախ բոլորը մեզ վիրավորում ու նեղացնում են: Հետո մեզնից մեկը ուզում է շուտ արժանանալ անդրշիրիմյան կլանքին, մյուսն ել— դժբախտ սիրո պատճառով: Մենք բոլորին ներում ենք: Խնդրում ենք մեզ լեկեղեցական կարգով թաղել: Ու իմ հստակ նախաձեռնը թող վերցնի Կոստյա Բյարցելը: Յես նրան ել եմ ներում: Ով ես տոմսակը կարդա, թող վոչ վոքի ցույց չտա: Ու թող մեզ միասին թաղեն, մի դադաղի մեջ: Իսկ յեթե ինքնասպաններին լեկեղեցական կարգով թաղել չի կարելի, ապա թող թաղեն հնազանդ, միայն թե հոգեհանգիստ կատարեն: Մնաք բարև:

«Հ. Գ. Իսկ յեթե ուզում եք մեր մեռած մարմինները գտնել, ապա գնացեք ֆիզիկական լաբորատորիան:

Լինա Գ. և Զոյա Տ.:

Յես վրդովվեցի ու նորից վազեցի դեպի դահլիճը, վոր մեկ ել հանկարծ տեսնեմ պատին գնդասեղով ելի մի տոմս ե կպցրած: Յես պոկեցի ու կարդացի.

«Մնաք բարև, բոլորդ, բոլորդ, բոլորդ, և ծնողներ և աշակերտներ—ամբողջ դպրոց: Մնաք բարև: Մեր մարմինները ֆիզիկական լաբորատորիայում են:

Լինա և Զոյա:

Ներս վազեցի դահլիճ: Ենտեղ ընդհանուր ժողովն արդեն սկսվել էր: Աղաղակեցի.

— Շնորհ արեք, ֆիզիկական լաբորատորիա շտապեցեք: Աղջիկներն ենտեղ ուզում են ինքնասպան լինել: Գուցե դեռ վրա կհասնենք: Բոլորը տեղներից վեր թռան և անցան ֆիզիկական լաբորատորիա— թե դաշխները, թե աշակերտները: Յես ամենից առաջ ներս ընկնողներից մեկն էյի, բայց... ենտեղ վոչվոք չկար:

Իսկույն բոլորն սկսեցին պահարանների մեջ, դարակներում փնտռել, կարծես թե նրանք կարող եյին ենտեղ թագնավել: Մեկ ել հանկարծ լսարանից մի ձայն լսվեց.

— Եստե՛ղ եմ: Յերկուսն ել:

Իհարկե, բոլորս թափվեցինք լսարան, և իսկապես— յերկուսն ել ենտեղ են, և յերկուսն ել կենդանի: Նրանք նստարանների լստեղ նստել եյին և սոսկալի կերպով լաց ելին լինում: Դե, նրանց իսկույն ենտեղից դուրս քաշեցինք. իսկ իմ կոկորդս չորացել էր: Յես միայն ալժմ նկատեցի, վոր նրանց փնտռելու ամբողջ ժամանակը կարծես մեկն ինձ խեղդում էր:

Լինային ու Զոյային տարան ուսուցչանոց վալերյանկա տալու, իսկ դպաշխններն ու ընկերներս շրջապատեցին ինձ ու հարցուփորձ ըսկրսեցին, թե յիս վոնց իմացաւ Իհարկե, չես ցուցց տվեցի. չերկուտոմսակն չկը, և պատմեցի, թե ինչպես գտաւ:

Են ժամանակ Զին-Պալնան ասաց.

— Սա անկարգութիւնն է: Տոմսակները դիտմամբ են գցել: Նըրանք իսկի լել չեն ուղեցել ինքնասպան լինել, ալլ ես բոլորը նրա համար են արել, վորպեսզի իրենց վրա ուշադրութիւն դարձնեն: Պետք է հեռացնել նրանց դպրոցից:

Յերբ նա ես բանն ասաց, իմ սիրտը խիստ թեթևացավ, և չես նկատեցի միազամից, վոր տղաներից վոչվոք չհերքեց, դեմ չխոսեց Զին-Պալնային: Հետո ուսուցչանոցից չեկավ Նիկպետովը և ասաց, վոր ինքը հարցրել է նրանց, թե ինչ ձևով եյին ուղում վերջ տալ իրենց կյանքին, և նրանք խոստովանել են, թե ուղեցել են ածխահոտով մեռնել: Դրա համար նրանք վառարանի անցքերը փակել են ժամանակից շուտ—Ֆիդիկական լարորատորիայում, ու նստել են հետեղ: Յեղ իսկապես Ֆիդիկականում միքիչ հոտ կար:

— Իսկ ինչ՞նչ չեն Ֆիդիկականից դնացել.—հարցնում է Զին-Պալնան:

— Վախեցել են, —պատասխանեց Նիկպետովը ժպտալով, ու բոլորը ծիծաղեցին: Են ժամանակ Զին-Պալնան հարցնում է մեղ.

— Են վճիռ անձնասպանը միջանցքում տոմսեր շաղ կտա, են ել հասցեն գրած, իսկ վոր գլխավորն է՝ կամրացնի պատին:

Բոլոր չերեխաները համաձայնեցին, վոր ճշմարիտ է ասում:

— Կնշանակի, եստեղ անկասկած. կեղծիք կա, դե նրանք հիանալի կերպով գիտեյին, վոր մինչև իրենց մեռնելը մարդ կմտնի Ֆիդիկական լարորատորիան, —ասում է Զին-Պալնան:—Ստիպված եմ կանչել նրանց ծնողներին:

Իսկ այստեղ Ալմակֆիշը կանգնեց և ասում է.

— Փիլիսոփայական հայեցակետից, քանակապես—գա ժամանակակառքանի առաջուքումն է, իսկ վորակապես բարու յեղ չարի ալն կողմն է գտնվում:

Սա քանի՞յիւրորդ անգամն է՝ չես լսում եմ նրանից ես բանը. պնդում է գրամաֆոնի պէս:

Եստեղ Նիկպետովը ձեռքը բարձրացրեց և ասում է.

— Խնդրում եմ ինձ լսեք, տղերք: Մենք նոր, ազատ դպրոց ենք կառուցում: Դուք և կարդացել եք, և լսել, վոր առաջ դպրոցը բոլորովին ենպես չեր, ինչպես այժմ: Իհարկե, նոր դպրոցի կառուցման ճանապարհին ամեն տեսակ դժվարութիւններ կարող են լինել, ինչպես և ամեն մի նոր գործում: Ա՛յ, եսոր դուք դալտոն-պլանին դեմ դուրս

իկաք: Աշխատանքի ալդ միջոցը ձեզ դուր չի գալիս: Միթե դուք ուզում եք, վոր հին դպրոցի պես ամեն ինչ ստիպամար սովորեցնեն ձեզ, վոր ձեր ուղեղները ձեր կամքի հակառակ քաշեն դեպի լույսը: Անովիճելի չե, վոր դալտոնով պարապելը դժվար ե, դուցե և դալտոնը մեր կյանքին հարմարեցնելու գործում ել շատ սխալներ կան, բայց չե՞ վոր եղ սխալները կարելի չե վերացնել: Նոյ չի սխալվում, ով չի աշխատում: Նոր դպրոցն աճում ե վոչ թե հանգիստ, ինչպիս ցանկալի չեր, այլ փոթորիկներով և խոչընդոտներով: Ա՛յ, դուք դեմ դուրս չեկաք և ինքնավարության և դալտոն-պլանին—այս բոլորը խոչընդոտներ են: Յեղ մենք, ձեզ հետ միասին կամաց-կամաց հաղթահարում ենք: Աղջիկները սրանով ուզում ելին նոր խոչընդոտ հարուցանել մեր դեմ, բայց սա—հիմարաբար, անգիտակցաբար եր, և շատ լավ ե, վոր դուք ուզում եք ներել նրանց: Բայց յես ուրիշ բան ել չեյի սպասում ձեզանից—նոր ու ազատ մարդկանցից, մարդիկ, վորոնք աճում են հեղափոխությունից, փոթորկալի, բայց յերիտասարդ դարաշրջանից: Մեր վարիչ Զինայիդա Պավլովնան կարծես թե համաձայն չե ներել ալդ աղջիկներին: Յես միանում եմ ձեր խնդրին. յես կարծում եմ, վոր ծնողներին կանչելու ել կարիք չկա, և հատկապես դպրոցից չպետք ե հեռացնել նրանց: Յես կարծում եմ, տղերք, վոր մենք ձեզ հետ ենպես կարող ենք աղդել նրանց վրա, վոր նրանք ինքնասպանության մասին իսկի չեն մտածիլ, ու մեզ հետ միասին ալն գիտակցության կգան, վոր նոր ու ազատ դպրոցում խավարը, հուսահատությունն ու ինքնասպանությունը տեղ չունեն: Այսպե՛ս, ուրեմն, Զինայիդա Պավլովնա, յես ել յերեխաների հետ խնդրում եմք ձեզ—ներեցեք Զոյային և Լինային:

Զին-Պալնան ուզում եր մի բան ասել, բայց հստեղ մենք բոլորս գողացինք.

— Ներեցե՛ք, կազդե՛նք: Ներեցե՛ք: Ներեցեեե՛ք:—Այնպես վոր Զին-Պալնան նույնիսկ աղանջները փակեց:

Սպասեց, մինչև աղմուկը դադարեց, ձեռքը բարձրացրեց և ասաց.

— Եղ աղջիկներն, իհարկե, պետք ե հեռացվեն: Յես կարծում եմ՝ լուսաբաժինն ել եղ կարծիքին ե: Բայց յես իմ կողմից կհամաձայնեիլ այս գործին մեծ նշանակություն չտալ և նույնիսկ ինձ վրա վերցնել նրանց յերաշխափորելը, յեթե դպրոցը կհամաձայներ կատարել մի փոքրիկ պայման:

Մենք աղանջներս սրեցինք:

— Ի՞նչ պայման:

— Այսպիսի պայման.—ստում ե Զին-Պալնան.—գիտակցաբար վերաբերվիլ դալտոն-պլանին և անմիտ արարքներով չխանդարել նրա ընթացքը: Համաձայնեցեք ինքներդ, վոր կսորվա ձեր արարքն ան-

մտութիւնն եր: Ամենաշատը դուք կարող եք ապացուցել նրա գովա-
րութեանը, և վոչ թե նրա անողուտ լինելը: Իսկ են ել, լեթե պետք ե
մի բան ապացուցել, պետք ե խելացի կարգով անել և վոչ թե խըրտ-
վիլակ այրելով: Եսպէս, սա յե իմ պայմանը:

Մենք բոլորս լռում ենք, իսկ Նեկպետոժն ասում ե.

— Հը՛, ի՞նչ կասեք, տղե՛րք, հս պայմանը կարելի չե ընդունել:
Համենայն դեպս մեզ հնարավորութիւնն ե տրվում խելացի կերպով
խորհրդածել դատոն-պլանի մասին: Յեթե մինչե այժմ եդպիսի խոր-
հըրդակցութիւնն չի կայացել, — դրա պատճառը ժամանակ չլինելը ե
ուրիշ գովարութիւններն եյին: Հը՛, ի՞նչ ե, տղե՛րք, ընդունում ենք:

Նայում եմ, շուրջը բոլորն ել ձեռքները բարձրացրիլ են:
Սիրտս սեղմելով, յես ել եմ բարձրացնում:

— Այդ դեպքում — ասում ե Զին-Պալնան — յես Զոլային ե Լինային
ներում եմ և լուսբաժնի հետ բանակցութիւնները վերցնում եմ ինձ
վրա:

— Ուռուամամ — գոռացինք մենք ենպես, վոր նույնիսկ մեր ա-
կանջները զընգացին: — Ճոճե՛լ Նիկպետոժին: Ճոճե՛լ:

Ո: Նիկպետոժը թռավ ողի մեջ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՅԵՌԱՄՍՅԱԿ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՏՐ

1 հունվարի 1924 թ.

Տոներին մեր կոմյերիտականների հետ յես մասնակցեցի «կոմ-
յերիտականների ծննդին»—բանվորական ակումբում։ Հավանական է,
վոր մեր Բլիժն եւ այդ գործարանին կկցեն։ Մինք՝ յես ու Սիլվան
գնացինք յերեկոյան ժամը 10-ին, ու դեռ վոչինչ չեր սկսվել, թեև
դահլիճը լիքն էր։ Շատ շուտ էր ու նեղվածք։ Ժամը 11-ին դասախոսը
չեկավ և սկսեց պատմել զանազան աստվածների մասին։ Գուցե և
հետաքրքրական կլիներ, բայց թե դասախոսի ձայնը կտրվել էր ու
հոգնել էր. և բոլորը հետևում էին, թե նա ինչպես է ջուր խմում։
Հետո նա հանկարծ, դասախոսության կեսին, ժամացուցին նայեց և
ասաց. «Ներեցե՛ք, ընկերներ, յես այստեղ պետք է վերջացնեմ, վո-
րովհետև դեռ հինգ տեղ պետք է հասնեմ»—բեմից թռավ ու գնաց։ Նս-
պես դասախոսությունը կիսատ մնաց։ Իմ կարծիքով՝ յեթե հղպես էր,
խսկի չպետք է եւ սկսեր։ Դրանից հետո շատ չերկար ժամանակ վոչ-
ինչ չեղավ. իմ քունն արդեն տանում էր, վոր հանկարծ վարագույրը
բացվեց, ու սկսվեց ներկայացումը։ Այդ ներկայացման ժամանակ զա-
նազան պետությունների տերտերները վիճում են իրար հետ, թե ում
աստվածն է լավ. հետո հանկարծ ավելը ձեռքին մի բանվոր է մըտ-
նում և բոլորին քշում է։ Չես իմանում, թե բուրժուալ ինչի յե եդտեղ
քարշ գալիս։ Նա թեև գործ չուներ, բայց բոլորից ավելի լավ էր
խաղում և շատ ծիծաղելի յեր։ Ամենից ծիծաղելին այն էր, վոր նրա
վարտիքը շավարի տակից վեր էր ընկնում։ Նա շարունակ վարտիկն
ուղղում էր, ու հենց վոր ուղղում էր, յիլ իսկույն ընկնում էր։ Դահ-
լիճը թնդում էր ծիծաղից։ Իմ կարծիքով, յեթե հակակրոնական պրո-
պագանդա յե, ապա անպայման մի վորեւե ծիծաղելի բան լինի—այն
ժամանակ նա կհառնի իր նպատակին։ Թե չե զանազան զեկուցում-
ներն ու դասախոսությունները, մանավանդ ենպիսին, ինչպես յեղավ,
կարող են յետ մղել։

Հետո, յես երեկ նոր տարու նախորդակին յեղա ելի մեր դպրոցի

1 աստիճանի ներկայացմանը, և ելի Սիրվալի հետ: Ներկայացնում էյին «կարմիր Մոխրատիտիկ»: Իբր թե ինչ-վոր չերկու քուլբեր են չեղել—բուրժուականեր, իսկ յերրորդը—լվացարարուհի: Ում հեղինակութունն է, չգիտեմ, բայց իմ կարծիքով եղպես չի լինում, մանավանդ վոր նրանք չերեքն էլ միասին են ապրում: Հետո իբր թե եղբուրժուակաները գնում են պարահանդես, իսկ կարմիր Մոխրատիտիկը մնում է ամանները լվանալու: Հետո կարմիր վերնաշապկով ինչ-վոր մեկը գալիս է և եղ Մոխրատիտիկին թուղցիկ և տալիս՝ կարդալու: Մոխրատիտիկը կարդում է, հագնում է քրոջ շորերն ու փախչում: Յերկրորդ գործողութունը—պարահանդես է.—այդ պարահանդեսին ապրում են Մոխրատիտիկի քուլբերը և ելի ուրիշները—գուլնգուլն շորերով: Յեւ հանկարծ ներս է վազում Մոխրատիտիկը և նույնպես սկսում է պարել: Նրան մոտենում է իշխանազնը, բայց նա վախենում է, փախչում և կորցնում է իր կոշիկը... Հետո, չերրորդ գործողութւնն մեջ իշխանազնը գալիս է նրանց տուն և սկսում է կոշիկը վտաքներին չափել: Վոչվոքի չի գալիս, բայց Մոխրատիտիկին դալիս է այդ կոշիկը: Իշխանազնը պատրաստվում է նրա հետ ամուսնանալ, բայց հանկարծ հայտնվում է նույն կարմիր վերնաշապկով ագիտատորը, հայտարարում է, վոր ապստամբութունն սկսվել է, և սկսում է խփել եղ իշխանազնի վզին:

Իշխանազնը—պճէկ հասարակութւն միջով,—կարմիր վերնաշապկավորն էլ նրա լետեիցն է ընկնում, իսկ այդ ժամանակ բեմ են դուրս գալիս պարահանդեսին բոլոր չեղողները և քուլբերի հետ «Խնտերնացիոնալ» են յերգում: Ետեղ վոչ ճշմարտանման շատ բան կար, բայց, իհարկե, փոքրիկ յերեխաներից ի՞նչ պետք է պահանջես. իսկ խաղալը շատ լավ էլին խաղում, ալնպես, վոր չես ինքս էլ ելի ուղում բեմի վրա լինել: Իսկապես, ինչո՞ւ մենք յերբեք ներկայացումներ չենք տալիս: Պետք է խոսել Նիկպետոսի հետ: Իմ կարծիքով ընդհանրապես ավելի հետաքրքիր է կինո գնալ, քան թե թատրոն, վորովհետեւ կինոյում կարիք չկա մտածելու. բայց յիբր ինքդ ես խաղում, — թատրոնում ավելի հետաքրքիր է.—եկրանի վրա չե՞ վոր միայն քո ստվերը կլինի:

Ներկայացումից հետո փոքրերն սկսեցին պարել: Յես իսկույն գնացի նրանց դաշխուհու.—Մար-Իվաննեյի մոտ և ասացի.—Իսկ դուք գիտե՞ք, ընկեր, վոր պարելն առհասարակ արգելված է:

Իսկ նա պատասխանեց.

— Նախ, ընկեր Րյարցեկ, դուք մի խառնվեք այն բանին, ինչ ձեր գործը չէ. յերկրորդ աստիճանն էլ է ձեր ձեռքից լաց լինում, իսկ դուք առաջին աստիճանին էլ եք խառնվում: Իսկ յերկրորդ՝ յեթե ձեզ դուր չի գալիս, կարող եք գնալ: Յեւ հետո, յես չգիտեմ, թե առհասարակ դուք եստիկ ի՞նչ եք շինում,

Յես սաստիկ զալրացա, բայց զսպեցի և վորոշեցի զեկուցել քննելն: Հետո նայեցի, թե ինչպես են պարում, և հարցրի Սիլվային, թե նա պարել գիտա: Նա տասց, վոր գիտե, բայց չի սիրում, այն-ինչ աչքերն ենպես են վառվում, ամբողջ դեմքն ել կարմրել ե, և ժապովենն ել նվազի հետ ծուլ-ծուլ ե լինում: Յես կարծում եմ, վոր չիթե յես ետեղ չլինելի, նա անպայման կսկսեր պարել: Ծիշտ ասած, յես ել ինձ ենպես չելի դղում, ինչպես միշտ: Ծատ պայծառ լուսավորված եր, բոլոր ճրագները վառած ելին, և նվազը, թեև հասարակ դաշնամուր եր, բայց այնպես եր համակում, վոր ուզում եր մի անսովոր բան անել: Որինակ փայլուն ճառ ասել, կամ դրոշակը ձեռքիդ բոլորից առաջ գնալ: Կամ թեկուզ գլխկոնձի տալ: Բայց մեր ընկերներից, վոչվոր չկար, բացի Սիլվալից: Յեվ հաշկարծ Սիլվան ձեռքս բռնում ե ու ասում:

— Վլադլեն, յես այլևս վոչ մի կերպ ետեղ չեմ ֆալ (մենք եդպես պայման ելինք կապել, վոր նա ինձ՝ Վլադլեն պիտի ասի): Դու չիթե ուզում ես, կաց, յես գնում եմ:

Իհարկե յես ել գնացի: Մենակ ձանձրալի յե: Զսնապարհին Սիլվան ասաց ինձ.

— Մարդ շատ բան կուզի, ապա են ժամանակ ել գաղափարախոսությունն ճւր կմնա:

Սրա հետ չհամաձայնել չի կարելի:

5 հունվարի.

Յես իմ վերաբերմամբ նկատեցի, վոր գիշերները շատ քիչ եմ քնում: Յես սկսեցի փնտռել դրա պատճառը: Կարելի չեր կարծել, վոր լարված պարապմունքից ե, բայց ես արձակուրդի ժամանակ յես շատ քիչ ելի պարապում, թեև ստուգումներս ֆնում եյին, վոր զեկտեմբերը չհաշվենք, նոյեմբերից ել միքանի առարկա: Բավական զրոսնում ե խաղում եմ, այնպես վոր վոչ մի կերպ չեմ կարողանում հասկանալ անքնությանս պատճառը: Յես գնացի Սերլոթկա Բլինովի մոտ և հարցրի եդ մասին: Նա յել հարցրեց ինձ.

— Իսկ շատ ես կարգում:

Պատասխանեցի, վոր այո՝ Սերլոթկան ել ասեց, վոր իբր թե դրանից ե: Նրա մոտից դուրս գալով, սկսեցի ինքս ինձ ստուգել: Բանից դուրս ե գալիս, վոր արձակուրդին յես ենքան ել շատ չեմ կարդացել, բայց միքանի կտոր հատկապես հիշում եմ և գիշերները շատ եմ այդ մասին մտածում:

Այ, որինակ, յես մի պատմվածք կարդացի «Ժամադրություն» վերնագրով: Այդ պատմվածքում Փրանսուէի-դաստիարակչուհին մի տղայի ցույց ե տալիս իր վոտքը, ծնկից վեր: Թեև տղան հետո նրա-

նից փախչում ե, վորովհետե ֆրանսուհուց քրտնքի հոտ եր գալիս, բայց և այնպես եղ տեղը լավ եմ հիշում: Ես պատմվածքը—հանրա- յին մատենադարանի դեղնավուն մի վրձուէլ եր: Յեվ ահա թե ինչ ե ստացվում,—վոր աղջիկներէ կողքին սովորում ես, նրանց հետ կըն- վում ես, զգվում ես նրանց հետ, ու դա ամենափոքր ազդեցութիւնն ահագամ չի թողնում, բայց եզ մասին մի բան ես կարդում, և ար- դեն չեա կարող քնել: Սա ինչից կարող ե լինել:

Իսկ գլխավորը և զգվելին.—աղամա մտածողութիւնից հետո— ֆիմ-ֆոմ-պիկ-պիկ:

(Քեագրում այդպես ե.— Ն. Ո.):

11 հունվարի.

«Կոճ»-ում տեղավորված ե «դպրոցական սիրելի բառերի» ժողո- վածու: Ճղղան, զահլաչի, հաստապոռո, բերանբաց, սրիկա, անասուն, ապուշ, սատանա, դե, խող, մոռթ, լիբը, շանվորդի, լկոի, ստոր, սատկած, դմփիչ, գյադա, իսկ հիմարի և ախմախի մասին—եւ ի՞նչ խոսք:

Յեվ հետոյել ծանոթութիւն ե դրած, թե միքանի բառեր ել պա- տի թերթում գրել չի կարելի, վորովհետե լրագիրն ինքը նրանից կը- կարմրեր: Առաջարկում ենք այդ անել «Իքս»-ի «հավելված»-ին, այ- սինքն «X—Հ-ին»:

Միջանցքում մեզ հետ խոսակցութեան բռնվեց Նիկպետովը: Նա ասում եր, վոր պատի լրագիրը դպրոցում շատ ոգտակար ե, իսկ հե- տո հարցրեց.

— Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ միջոցներով կարելի յե մտքառել այս բառերի դեմ:

Եստեղ մեզնից մեկը բերնից թոցրեց, թե ևսպիսի արտահայտու- թիւններ չի մի վատ բան չկա: Մուսները հակառակն ասացին. Նիկպետովն ևսպիսի մի բան առաջարկեց.

— Վատ բառեր գործածելուց միանգամից չեա կարող յետ սո- վորել, բայց կարելի յե վարժվել հեղհետե իրեն հետեւելով: Որինակ՝ թող աշկոմն արգիլի «սատանից դէնը» բառերի գործածութիւնը, իսկ «մինչև սատանան» կարելի յե:

Մենք ծիծաղեցինք և համաձայնեցինք, վոր կարելի յե գործ ա- ծել—հաստապոռո, բերանբաց, խող, հիմար, ախմախ, սատանա բառե- րը: Մնացածներն արդեն սատանից դէնը կլինեն: Հեռաքրքիր ե, թե ինչ դուրս կգա սրանից: Թեև սա պաշտոնական ընդհանուր ժողով չեր, այլ հենց ենպես, ուղղակի միջանցքում, և այս ժողովի վորոշու- մը պարտադիր չե:

Հետո Նիկպետովը հավաքեց մեզնից միքանի հոգու և գնացինք

հասարակագիտական լարորատորիան: Աղջիկներ չկային: Նիկպետոսն
եւ ասաց.

— Հետո յես ելի կխոսեմ ձեզ հետ մայր հայհոյելու և ուրիշ ան-
պատկառ—պետուր հայհոյանքների մասին: Յես կարծում եմ անպատ-
կառ խոսքեր տասիլ,—դա նշանակում է ապականել իր լեզուն: Ի՞նչ
կտասիրք դուք, յեթե յերեխաները դպրոց դադին կեղտոտ, անլվա և
միջատները վրաները:

Մենք պատասխանեցինք, վոր, իհարկե, դա չի կարելի:

— Ա՛յ, դե մայր հայհոյելն եւ նման պատմութիւնն եւ եդ միև-
նուզն եւ, թե դպրոց դաս կեղտի մեջ թաթախված: Յեմ դա չեւ նուշն-
պիտի վարակ եւ, ինչպես կեղտից եւ լինում, միայն մտավոր: Հին
դպրոցը դրա դեմ չկարողացավ մաքաւել, վորովհետեւ այնտեղ աշա-
կերտները ճնշված ելին և զոհեմ մայր հայհոյելով հայտնում ելին ի-
րենց բողոքը: Իսկ դուք ինչի՞ դեմ եք բողոքում:

Մենք պատասխան չուներինք և բոլորս եւ լռեցինք: Յես նկատե-
ցի, վոր Նիկպետոսը եդ մասին առաջին անգամը չեւ, վոր խոսում եւ:

12 հունվարի.

Կաղամբատոսն: Ա՛յ, պետք եւ վոր շատ ուրախ լինի՛: Այդ բանն
ինձ իբրեւ մի սաստիկ դադտնիք և նուշնիսկ յերգումով հայտնեց
4-րդ խմբից Վանյա Պալիկինը: Դեռ վոչինչ չեմ գրի, թե չե ով գիտի
ինչ կլինի: Միայն յես կասկածի մեջ եմ, թե արդոք սա չի հակասում
կոմսոմոլին:

13 հունվարի.

Նսոր պարապմունքներից հետո աղջիկներից մեկը նստեց դաշ-
նամուրի մոտ և սկսեց պարի յեղանակ տաքացնել: Իսկ աղջիկները—
թե մեծերը, թե փոքրերը, կարծես խոսքները մեկ արած—սկսեցին
վոտքերի շարժումները:

Յես շատ լավ գիտեմ, վոր պարն արգելված եւ, ուստի տղաներից
միքանիսին համոզեցի, ու սկսեցինք աղջիկներին վոտք գցել: Նստեղ,
իհարկե, ճիշ ու ծղրտոց բարձրացավ, ներս վազեցին դպաշխները, և
թռուցիկ ընդհանուր ժողով սկսվեց: Յես ես տեսակ թռուցիկները շատ
ավելի չեմ սիրում, վորովհետեւ պաշտոնական ժողովի ժամանակ ձանձ-
րույթ եւ պատճառում արձանագրութիւնը, իսկ թռուցիկի ժամա-
նակ աղմուկ եւ, բոլորը վոգեւորվում են, և միշտ եւ վորեւ հարվածա-
լին խնդրի մասին եւ լինում:

Ձին-Պալնան ամենից առաջ հարցրեց, թե տղաներն ինչու չեն
պարին դեմ:

— Վորովհետեւ դա դադափարախոսորեն անկայունութիւնն եւ,—

պատասխանում ե Սերյոժկա Բլինովը: Պարը վոչ մի գիտական և խելոք բան չունի իր մեջ, այլ միայն իրար քսվելով սեռական զրգիւն և առաջացնում:

Եստեղ Յենիկիտկան դուրս պրծավ և ասում ե.

— Իսկ իմ կարծիքով տղաները պարեն դեմ են, վորովհետեւ իրենք պարել չգիտեն: Ֆուտբոլն ել վոչ մի խելոք ու գիտական բան չի պարունակում, բացի կոպտութունից, սակայն տղաները ֆուտբոլ խաղում են:

Եստեղ բոլոր տղաներն աղաղակեցին, թե ֆուտբոլը—ֆիզիկուլտուրա յի:

— Եդ դեպքում պարեն ել ֆիզիկուլտուրա յե,—ասում ե Սե Զոյան:

— Ե—դրա հետ յեա ել համաձայն—չեմ,—ասաց Զին-Պալնան: Ինձ թվում ե, թե պարին ֆիզիկուլտուրա ասել արդեն վոչ մի կերպ չի կարելի: Բայց, համենայն դեպս, պարը զրավիչ զվարճութուն ե, և յեթե արգելվում ե, ապա անհրաժեշտ ե մի ուրիշ բան դնել դրա փոխարեն: Հարցն աչն ե միայն—թե ինչ: Յես կառաջարկելի այլ կադմակերպված խաղ խաղալ: Յես կարող եմ ձեռնարկ տալ:

Յես դրան առարկեցի, թե՛

— Նախ սա մանկապարտեղ չի, վոր աղջիկներին հետ կլոր պար բռնենք: Հետո ավելի խելացի զվարճութուն կա, վորին, յես կարծում եմ, վոչվոք չի հակառակել: Ա՛յ, յեա առաջին աստիճանումն եյի և տեսա, թե փոքրերն ինչպես խաղում ելին բեմի վրա: Յես ինքս ել ուղում հիշ բեմ բարձրանալ: Ինչո՞ւ ներկայացումներ չենք տալիս: Ի՞նչ կարծիքով սա անփութութուն ե:

— Միանգամայն ճիշտ ե,—պատասխանեց Զին-Պալնան.—մեզ մոտ ուղղակի վոչվոք չկա, վոր դրանով զբաղվի: Յեթե դպրոցի աշխատակիցներից մեկն սկսի այդ բանը—յես դեմ չեմ լինի:

Մենք աղմուկով կպանք Նիկպետոֆին, և նա համաձայնեց և ասաց, վոր միայն հարմար պիեսա կփնտռի:

Դրանից հետո ցրվեցինք, իսկ Վանյա Պալկինը ինձ մի կողմ քաշեց և սկզբում սոսկալի կերպով չերգվեցրեց, վոր յես գաղտնիք կպահեմ: Իսկ հետո ասաց, վոր հին նոր տարու առթիվ կադամբատուն կլինի, և հասցեն ասաց: Պետք ե գնալ ժամը իննին, իսկ հիմա արդեն ութ և կեսն ե: Հայրիկոն ասաց, վոր գնում ե կինո, լավ տեղ և մի լիմուզդ փող վերցրեց:

14 հունվարի.

Կադամբատոնի մասին չի կարելի գրել, թե չե յես շատ շատ կգրելի: Բայց դա սարսափելի գաղտնիք ե: Այնտեղ տեսա Լինային և սաստիկ զարմացա:

Դպրոցում պարապմունքները շարունակվում են իրենց հերթին, և ինձ համար հիմի շատ ավելի հեշտ է, վորովհետև յես ել աշկոմ չեմ: Նոյեմբերը բոլորը ստուգվեցի և դեկտեմբերի մի մասը:

Եսոր նիկալետոժը մի գիրք եր բերել և մեզ բոլորիս հավաքեց լսարան:

— Այ, — ասում ե— Բյարցեն առաջարկում է ներկայացում կազմակերպել, ու իմ կարծիքով նրա այս նախաձեռնությունը շատ լաջի է: Բայց ժամանակակից լավ պիես չկա, ուստի յես առաջարկում եմ ներկայացնել Շեքսպիրի պիեսաներից մեկը— «Համլետ»-ը: Ժիշտ է, առաջին հայացքից այնտեղ վոչ մի հեղափոխական բան չկա, բայց դա միայն արտաքուստ է եղպես: Դրա փոխարեն այնտեղ ներքին հսկայական բողոք կա:

Հետո նա սկսեց ձայնով կարգալ: Նա շատ լավ է կարգում, և դուրեկան է նրան լսելը, միայն թե պիեսայի մեջ սարսափելի շատ իրարանցում կա: Իհարկե, դա կարելի չի ներել, վորովհետև պիեսան համարյա հինգհարյուր տարի առաջ է գրած, և Շեքսպիրը գրել է թագուհու համար և վոչ թե պրոլետարիատի:

Համենայն դեպս յես կզրեմ, թե լսարանում յես ինչ ասացի Շեքսպիրի սխալների մասին: «Համլետ»-ում սկզբից պատմվում է, թե ինչպես պահակը կանգնած էր սանդուխքի մոտ, և հայտնվեց վոգին: Հետո գալիս է Համլետը, և ալը վոգին տանում է նրան ով գիտի թե ուր է այնտեղ սկսում է պատմել նրան, թե ինչպես իրեն, այսինքն վոգուն թունավորեցին: Բանից դուրս է գալիս, վոր դա նրա հոր վոգին է, և նրա հորը իրոք թունավորել է հոր յեղբայրը— ու ինքը ամուսնացել Համլետի մոր հետ և Համլետի հոր տեղ թագավոր դարձել: Ինձ թվում է, թե եստեղ յերկու բան չեն կապվում: Նախ վոչ մի վոգի չի լինում, իսկ յեթե վոգին հայտնվում է, ապա յեթե յես Համլետի տեղ լինելի, կփախչեի և վոչ թե նրա հետ գրույց կանեյի. ախար վոգուն վոչ մի զենքով չես կարող հաղթել, յեթե նա ուզենա կռվել կամ խեղդել: Յերկրորդ՝ եղ վոգին դուրս է տալիս, թե իրեն թունավորել են նրանով, վոր քնած ժամանակը թուշը լցրել են ալանջի մեջ: Եղ ինչ-վոր յես չեմ լսել, վոր եղ ձևով թունավորեն: Բայց, դե, եղ վոչինչ, դուցե հինգհարյուր տարի առաջ եղպես էր:

Շեքսպիրի շատ ավելի գլխավոր սխալը հետևյալն է: Ենտեղ Պոլոնիոս կա. սա մի ծերունի յես: Նա Ոֆելիա անունով մի աղջիկ ունի և Լահերտ անունով մի տղա: Համլետը ես Ոֆելիայի հետ է ընկնում, մի տեսակ սիրահարվում է նրան: Թեև դա շատ պարզ չէ: Իսկ Լահերտն ապրում է Ֆրանսիայում, և ծերունին շարունակ անհանգրստանում է, վոր վորդին ենտեղ ճամպից չչեղվի:

Հետո բոլորն ել սկսում են նկատել, վոր Համլետն ինչ-վոր իրեն կորցնում ե, և կարծում են, թե դա Ոֆելիայի սիրուցն է, այնինչ իսկապես նա ջղախանութ և վոգու պատճառով և նույնիսկ խելագար է ձևանում։ Իսկ դա դիտմամբ և ձևանում. նա ուզում է իմանալ՝ վոգին իրեն ճիշտ ասաց թե խաբեց—ես թունավորելու մասին ելի։

Յեւ ահա խելագար Համլետը ներկայացում է կազմակերպում, ուր ցույց է տրվում, թե ինչպես են նրա հորը՝ թագավորին թունավորում։ Իսկ նոր թագավորը, այսինքն Համլետի հորեղբայրը, Համլետի մոր հետ գալիս են այդ ներկայացմանը։ Այլ, գլխավոր կապի բացակայութունը եստեղ ե։ Յեւ կարծում եմ՝ են ժամանակ վոչ մի խելագարի թույլ չէին տալ ներկայացում կազմակերպել, այլ ուղղակի գծանոց կուղարկելին։ Ինչ և է, թագավորն ու թագուհին հանդիստ նստում, լսում են այս խելագար ներկայացումը, իսկ լերբախնում են, թե ինչ են ներկայացնում, ապա—պո՛ւկ—փախչում են։ Իսկ Համլետը դիտմամբ իր խելագարութունը կատարելապես ցույց է տալիս։ Նախ աթոռի տեղ հատակին է նստում, լերկրորդ՝ ներկայացումն ընդհատում է զանազան ախմախութուններով, իսկ հետո վեր է թռչում ու ճչում։

— Յեղջերուին վիրավորեցին նետով։

Թագավորը սաստիկ զայրանում է, իսկ Համլետն ել հենց եդ եր ուզում։ Նա հիմա հաստատ իմացավ արդեն, վոր դա թագավորն է թունավորել հորը։ Թեև բուրժուական ծագումն ունեւ Համլետը, համեմայն դեպս խելոք տղա չեր։ Հետո Համլետը խոսում է մոր հետ, և թագուհին մի տեսակ ներողութուն է խնդրում, իսկ ծեր քոփակ Պոլոնիուսը թագնվում է վարագույրի յետևը և ականջ է դնում։ Համլետը նրան նկատում է և սրով վարագույրի միջով շամփում—ինչպես մի մուկը։ Դրանից աղջիկը—հենց են Ոֆելիան արդեն իսկապես վոր խելքը թոցնում է, իսկ վորդին—Լաերտը Ֆրանսիայից գալիս է և ուզում է Համլետին վերջ տալ, վորովհետև սա են աշխարհն եր ուղարկել իր հայրիկին։ Դրա համար Լաերտը թունավորում է իր սուրը և Համլետին մենամարտի յե կանչում։ Են ժամանակ եղպես եր կոչվում, չերը յերկուսով իրար դեմ ելին դուրս գալիս։ Իսկ վորպեսզի Համլետին հաստատ կերպով սպանի, եստեղ թագավորն ել մի թունավոր բաժակ է պատրաստում։ Միայն մի տեսակ ենպես է դուրս գալիս, վոր Համլետը շուռ է տալիս Լաերտին, թունավոր բաժակն ել թագուհուն և հասնում, իսկ հետո Համլետն սպանում է թագավորին և ինքն ել մեռնում ե։ Դրանից առաջ մի տեսարան կա, ուր Համլետը գանգը ձեռքին դատողութուններ է տալիս. իմ կարծիքով դա արդեն բոլորովին անհեթեթութուն է։ Գանգերի հետ ո՞վ զրույց կանի, բացի խելագարներից։ Բայց ախար Համլետը խելագար չեր, այլ միայն ձեւանում եր։

Ձայների մեծամասնութիւնը կողմնակից էր, վոր եղ պիտան ներկայացնէր: Յետ ձեռնպահ մնացի, վորովհետեւ յետ կարծում եմ, վոր ժամանակակից մի բան լինել, ավելի լավ կլինէր: Բարեկադ-նէր, հեղափոխական պալքա՞ր:

Կարդալու ժամանակ Սե Զոյան ենտեղ էր, բայց սուս էր: Իսկ լինան, չգիտեմ ինչու, չկար:

16 հունվարի.

Յետ մինչև հիմա կաղամբատոնի մասին վոչվոքի վոչ մի ծըպ-տուն: Ամենախիստ գաղաւթիք է: Վենչա Պալկինն ասում է, վոր ընդ-հանրապես դուրս չեն տալիս: Սա շատ կարեւոր է:

Այնուամենայնիւ յետ կասկածում եմ.—արդո՞ք համապատաս-խանում է սա կոմերիտական գաղափարախոսութեանը և ընդհանրա-պես կոմունիստական պալքաբարին: Զգիտեմ ինչու այդ տեսակետից յետ չեմ վստահում Սիլվային: Վենչա Պալկինն էլ է ասում, վոր նրան չպիտի հալտնել: Վենչան ասում է, թե նա կարծես ե՞՞ճ օրհակ չի: Ու-րիշ էլ վոչվոք չկա, վոր խորհրդակցեմ: Վենչա Պալկինը կոմերիտա-կան չի, այլ ենպես: Յեթե հին կոմերիտականներից մեկն ու մեկին հարցնեմ—վա՛յ թե ամբողջ գործը տանուլ տամ: Ուղղակի չգիտեմ ինչ անեմ:

17 հունվարի.

Եսոր վերջացավ մեր խռովութեան վերջնական ցույցը Դալտոնի դեմ: Հրահանգիչը չեկել էր և ընդհանուր ժողով էր: Քննարկվում էր դպրոցական կարգն ու կանոնը և դալտոն-պլանով աշխատելը: Բայց ժողովը ձանձրալի լեր, և յետ համարյա շարունակ պլակատ հյի նկա-րում: Զին-Պալնան պատմեց, թե մենք ինչպես այրեցինք «լորդ Դալ-տոն»ի խրովիլակը: Իմ կարծիքով դա բոլորովին զուր էր.—յերեխա-լական մի չարաճճիութիւն էր—իսկ նա խսկուչն—հրահանգչին: Հրա-հանգիչը ծիծաղեց, հետո ասաց.

— Ա՛յ, դուք ձեզ ու ձեզ ապրում ելիք, և ստիպված չելիք կողմ-նակի մարդիկ կանչել: Իսկ այժմ չկարողացաք իրար հասկանալ. ի-հարկե դպրոցական աշխտատավորներն էլ են մեղավոր, չերեխաներն էլ. և նման է այն բանին, վոր ստիպված ենք դպրոց մտնել ան-դամահատական գործիք—թեկուզ հենց իմ միջամտութեան ձեռով: Յետ կարծում եմ, վոր ապագայում կարելի չի առանց եղ գործիքի յեւ կա-ռավարվել: Իսկ այժմ յետ ձեզ հարցնում եմ, տղայք... լի՛նչն է դալ-տոն-պլանի թերութիւնները, և, ձեր կարծիքով, լի՛նչպես պիտք ա-զատվել դրանցից:

Այստեղից Դալտոնի վրա զանազան մեղադրանքներ թափվեցին.

ասում ելին, լաբորատորիաներում պիտուլքներ չկան, ժամանակ չի լինում, մանավանդ պաշտոն ունեցողներին համար, և ուրիշ ամեն տեսակ մեղադրանքներ: Հետո յես վերկացաւ:

— Խնդիրը լաբորատորիաները չեն,— ասում եմ,— այլ այն, վոր Դաւտոնից մարդու գլուխ ցրվում ե, և ձեռքերը դողում են:

Բոլորն ել ինչպէս են ծիծաղում:

— Ինչո՞ւ չեք ծիծաղում. — հարցնում եմ. — ստիպած եմ չեղել զիշերները չքնել, մանավանդ չերը աշկո՞մ եյի, և ծիծաղելու բան չկա: Ամեն ինչ այդ դրութեան մեջ ե: Հետո Դաւտոնով ուսումնաւորելի վատ ե գնում: Առաջ մեր խմբում մնացողներ չեյին լինում, իսկ հիմի կան:

— Եդ ո՞վ ե. — հարցրեց Զին-Պալնան:

— Յես,— պատասխանեց յես,— և նորից բոլորը հոհացին:

— Եստեղ ել ծիծաղելու բան չկա,— ասացի յես և չարացա. — Դաւտոնը շարունակ կախած ե ինձ վրա, ինչպէս հացով լի մի տոպրակ: Ինչ բան ել վոր սկսում եմ, — շարունակ են եմ հիշում, վոր այս ինչ-այս ինչ ստուգումները չեմ տվել: Կամ մաթեմատիկան, կամ բնագիտութիւնը, կամ գիտգրամամաները չեմ գծել: Պարագելու վոչ տեղ կա, վոչ ժամանակ: Հնար չկա — վոչ կարգալու, վոչ խաղալու...

— Իսկ յես, հենց քեզ եմ շատ անգամ տեսել դասամիջոցին խաղալիս. — դուրս պրծավ եստեղ են ո՞՞՞ Յեյնիկիտկան:

— Ե, լինչ — կնշանակի, ձեր կարծիքով, յես պետք ե ենպէս չորս պատի մեջ նստիմ:

Եստեղ հրահանգիչն ասում ե.

— Իսկ, Րյաբցե, ինչո՞ւ ժամանակին չեք տալիս ձեր ստուգումները:

— Ձեմ հասցնում, մանավանդ վոր աշկո՞մ եյի:

Են ժամանակ հրահանգիչը հարցնում ե.

— Զինալիդա, Պավլովնա, մուսներն ել են յետ մնում:

— Վոչ, դպրոցի մեծանասնութիւնը կանոնավոր կերպով ե գնում:

Եսպէս, յես խայտառակ չեղա և տեղս նստեցի: Դաւտոն-պլանը մնաց: Միևնուշն ե՛ Դաւտոնը ելի կմնար, թեկուզ մեծամասնութիւնը յետ մնար: Մեր դպրոցը գեռ ելի են դրութեան մեջ ե, չերը ամեն բան դպաշխներն են վորոշում, իսկ աշակերտները ճորտ գլուղացիների պէս են, վորոնց մասին Նիկպետովը պատմել ե մեզ, ազատ են միայն են ժամանակ, յերը հարկը կտան: Իսկ հրահանգիչը և բոլոր մյուս իշխանավորները միշտ դպաշխների կողմն են: Իմ կարծիքով մյուս դպրոցներում հսպէս չի:

Իսկ վոր ամենավերավորականն ե, դա են ե, վոր մեր չերկրորդ աստիճանին ել շարունակում են նայել ինչպէս փոքրերի: Գնալիս Զին-Պալնան ասաց.

— Այժմ դպրոցը վերջնականապես իր հունի մեջ և մտել: Կսո-
վորենք, Կսովորենք և Կսովորենք: Հիշում եք՝ ում ասածն է:

Բոլորն աղաղակեցին:

— Լենինի, Լենինի:

Սրանով էլ վերջացավ:

18 հունվարի.

Դերերը բաժանեցին և Համլետի դերը Սերյոժկա Բլինովին ըն-
կալի: Յես իսկի չիլ նրանից վատ չեյի խաղալ: Ու հիմա ստիպված եմ Լա-
երտ խաղալ: Թեև ենտեղ ել սուսերամարտություն կա, բայց դե՛ են
չի ելի: Գրողը տանի, Լաերտ կխաղամ: Ձեղածից ավելի լավ է: Ե-
սոր չես արդեն փորձեցի սուսերամարտել և մեռնել: Վոչինչ—դուրս ե
գալիս:

Աղջիկները նկատմամբ ավելի վատ է:

Յեթե ենտեղ ամեն տեսակ աղախինները չհաշվենք, իսկապես
պիեսայում չերկու կանացի դեր կա:— Թագուհին և Ոֆելիան:
Յեվ, Իհարկե, բոլոր աղջիկներն ուզում էին Ոֆելիա խաղալ:
Ջանազան խմբերից հավաքվեցին չորեսուներկու հոգի: Նիկպետոժն
եյ, դե, սկսեց մեկը մյուսի չետից փորձել, թե վոնց են կարգում,
վոնց են կարգում և զանազան ձևեր անում: Յերկար ժամանակ չեր
խմանում աղջիկներից վորի վրա կանգ առնի և եղպես ել հետաձգեց
վաղվան: Ու հենց վոր նա դուրս յեկավ լսարանից, իսկոյն սկսվեց
խրարանցումը: Բոլոր աղջիկները միասին գոռում են: Մեկն աղաղա-
կում է. «Դու վոչինչ չես կարողանում, քո նույնիսկ ձայնը չի հար-
մարվում»: Իսկ մյուսը թե՛ «Իսկ քո հաստից կարճ է»: Յերբորդը, թե՛
«Յեթե ինձ դեր չտան, յես իսկի չեմ ել մասնակցիլ»... Ու բոլորը միա-
սին գոռում են, վոչինչ չի հասկացվում: Յես առաջարկեցի նրանց
վիճակ գցել. նրանք բոլորը միասին հարձակվեցին ինձ վրա... հազիվ
փախա լսարանից... Լինան ելի չկար, ասենք նա դպրոց ել չեր չեկի,
իսկ Սև Ջոյան չփորձեց ու իրեն քաշված եր պահում: Նա այժմընդ-
հանրապես շատ քիչ է հանդես գալիս, այն դեպքից հետո, յերբ նա
ու Լինան ուզում եյին անձնասպանություն գործել և վախեցան: Իսկ
Սիլվան դերերը բաժանելուն չեկավ. նա յենթադրում է, վոր ինքը
դրամատիկական տաղանդ չունի: Յես ամեն կերպ համոզում եյի նրան,
բայց նա իսկի... Ասում է՝ յես փորձել եմ, և վոչինչ դուրս չի չեկի:

19 հունվարի.

Վենկա Պալկինը թեև սուխարեցի չե (նրա հայրը—վրաններ վա-
ճառող է), բայց սովորում է չորրորդ խմբում և ամենից լավ է սովո-
րում:

Դպաշխներն ասում են, վոր նա մեծ ընդունակություններ ունի:

Յեւ իսկապէս, քանի լես նրան ղիմել եմ մի խնդիր լուծելու կամ պատմութիւնը բացատրելու, նա միշտ շատ լավ է ոգնել ինձ: Ինձ թելում է, թե նրա լերեակալութիւնը շատ հարուստ է Անցլալ տարի նա ինձ սկսեց նկարագրել Ամերիկան, և հանկարծ ասում է, թե ինքըն հետեղ լեղել է, այսինքն Ամերիկայում:

Են ժամանակ յիս իսկույն չհամատացի նրան, վորովհետեւ դրա համար ախար ամերիկայերեն պետք է գիտենալ, իսկ Վենկան ինքն ասում է, վոր չգիտի: Բայց լես ենպես ցույց տվի, վոր իբր թե համատացի, ու են ժամանակ Վենկան իբրեւ մի սոսկալի գաղտնիք հայտնեց ինձ, վոր ինքը նորից ուզում է Ամերիկա գնալ, և գուցե ինձ էլ կտանի իր հետ: Յես են ժամանակ հասկացա, վոր «ոչին» է, բայց ելի ցույց չտվի: Բայց աչ կաղամբատոնների մասին—չի խորում... Սակայն ինձ շարունակ ենպես է թվում, թե կաղամբատոնը գաղափարախոսութանը չի համապատասխանում:

Եսոր «Համլետ»-ի փորձն է, և արդեն յերեկոյան պատի «Կոճ»-ի մեջ մի ծաղրանկար կար. նկարած էր Սերլոժկա Բլինովը, վոր բռունցքները շարժում է, ու ամեն կողմից հավաքվում են աշակերտները. տակն էլ գրած է.

— Ի՞նչ է պատահել, քաղաքացիներ! Մարդ են մորթել:

— Ես ի՞նչ աղաղակ է:

— Հա, ես «Համլետ» են փորձ անում:

Իսկապես տհազին աղմուկ էր լինում: Սերլոժկան խռպոտ բամբձայն ունի—ու նա անհաշիվ զայրանում է: Իբրեւ Ոֆելիա փորձեցին Սե Զոյային, ու Նիկպետովն ասաց, վոր վոչինչ: Իսկապես նա վատ չի խաղում, բայց ինձ թվում է, թե կարելի չէ ավելի լավ... Յես արդեն բավական վարժվել եմ թուր (այսինքն փայտ) բանեցնել, ու շատ էյի ուզում բոլորին ցույց տալ, բայց բանն եղտեղ չհասավ. չհասցըրինք չորրորդ գործողութիւնը փորձ անել:

22 հունվարի.

Ինձ թվում է, թե աշխարհում ամեն բան վերջացավ, և յերկրի վրտ սե խավար իջավ: Այժմ արդեն գիշերվա ժամը լերեքն է, իսկ լես նստած եմ սեղանի մոտ և վոչ մի բան չեմ կարողանում մտածել ու ըմբռնել: Սկզբում ինձ թվում էր, բայց չեմ, ճիշտ վոր եղպես է: Միւր դպրոցական բոլոր գործերը թվում են չնչին ու զզվելի. կարծես թե մենք բոլորս ինչ-վոր մտղուկներ ենք, վորոնց միայն մանրագիտակով կարելի չէ տեսնել:

Սաստիկ սառնամանիքից պատուհանի ապակիները սառել են ու այնպիսի ձևեր ընդունել, վոր նման են դագաղի վրա յեղող դարձարանքների: Ականջներիս դեռ ելի հնչում է տիսուր լերածառութեւնը, իսկ աչքերիս առջև դեռ յերեւում են սգի ժապավենները:

Գլուխս շարունակ ուղեում ե, ու յես վոչինչ չեմ կարողանում բմբռնել:

Մյնուհետեմ որագրում յերեք յերես ամբողջովն սեվացրած եք քաճաճով:

30 հունվարի.

Ես յես ուզեցի վոտանավոր գրել ու նկարագրել այն ամենը, ինչ վոր տեսա: Բայց ենպես դուրս չեկալ, ինչպես պետք եր: Դրա համար ինչ-վոր ուրիշ բառեր ե հարկավոր, վոր յես չգիտեմ: Յես ախար գիտեմ, վոր ես որերի ընթացքում յես տասը տարով մեծացա, և այն բառերը, վոր իբրև յերեխա գուցե կհնարելի, այժմ չեմ կարողանում:

31 հունվարի.

Մինչև այժմ դպրոցը դեռ բոլորովին չի կանոնավորվել:

Վ. Ի. Լենինի մահը բոլորիս ենպես հարվածեց և տակն ու վրա արավ սովորական կանոնավոր կյանքը, վոր վոչ պարապմունքները, վոչ զվարճությունները չեն կարողանում կարգի ընկնել:

Ստուգումներ յառին դպաշխները չեն ել խոսում: Բոլորին հասկանալի չե, վոր թեև պետք ե սովորել, բայց միանգամից չի սովորվի: Նիկպետովը վերջին որերս մեզ համար բարձրաձայն շատ ե կարդում: Աղջիկներն անկուռններում հաճախ վոռնում են:

Ոֆելիայի դերը պետք ե Սև Զոյան խաղա. այժմ դա վերջնականապես պարզվեց: Եսոր փորձ կար, բայց նա յեւ չկար: Բոլորը մի տեսակ թմրած ելին կարդում, տրամադրություն չկար:

Զինայիդա Պավլովնան ասում ե, վոր այժմ ամենակարևորը սովորելն ե, և մենք պետք ե բոլոր ուժներս լարենք, վորպեսզի հաղթահարենք խոչընդոտներին:

Եդ բանը նա ճիշտ ե ասում:

ՏԵՏՐ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

3 փետրվարի

«Կոճը» առաջին յերեք խմբերում անկետա յե լցնել տվել այն հարցի մասին, թե՝

— Ի՞նչ ե կյանքի նպատակը:

Այս որերին բոլորն ել շատ լուրջ են տրամադրված, ուստի «Կոճը» շատ պատասխաններ ե ստացել: Ամենահետաքրքիրները պատից արտադրում եմ.—

Առաջին Ա. Խումբ

1. Պետք ե ապրել սովորելու և իմանալու համար այն, ինչ մինչև այժմ անհայտ ե: (Այ ախմախություն—Վլադեն Րյաբցև):

2. Մենք նրա համար ենք ապրում, վոր սովորենք, ուրախանանք, առնչվինք, ոգնենք մերձավորներին: Բացի զրանից շատ բան կա, վորի համար և ապրում ենք:

Պատշիճ Բ. Խումբ

1. Մենք ապրում ենք և սովորում, վորպեսզի ուժեղ ու քաղաքակիրթ չերկիր ստեղծենք ու ոգնենք մերձավորներին: Մենք պետք և դիտենանք, վոր ծովը կաթիլներից և կազմված, ու ամեն մարդ մի կաթիլ է, վոր ապրում է, աշխատում և զանազան մեծ, փոքր ու միջակ գործեր կատարում: Իսկ չեթե այդ կաթիլը վռչկնչ չի շինում, ապա նա պետք է խմանա, վոր խանգարում է ծովին: Այն ժամանակ նա տեղ չունի ծովում, նա պետք է հեռանա: Այսպես, պետք է ձրգտենք զիտություն ձեռք բերել, վորպեսզի կանգնենք իսպաշտականություն Խորհրդային Ռուսաստանի՝ ընդդեմ անիծված բուրժուազիայի:

2. Մենք ապրում ենք նրա համար, վոր հաճույք ստանանք: Մենք սովորում ենք նրա համար, վոր աշխատանքից հետո, հանդստի ժամանակ բարեկեցիկ պայմաններ ունենանք: Մենք հաճույք ենք զգում հետաքրքիր գրքերի ընթերցանության և հետաքրքիր պատմությունների լսելու ժամանակ: Առաջադրության ստուգում տալով էլ մենք հաճույք ենք զգում:

3. Յես նրա համար եմ ապրում, վորպեսզի սովորեմ և ապագայում կրթված լինեմ: Յես չեմ ուզում անկիրթ լինել, վորովհետև ամեն բան կճնշի ինձ:

Ֆեդերոզ Խումբ

1. Սովորելը ոգուտ է բերում պետությանը, ու մասամբ էլ իրեն: Յեթե չես ինձ ոգուտ չբերեմ, ապա չես կմեռնեմ առանց ապրելու, կնշանակի պետք է ապրել և ոգտակար լինել:

2. Իմ կարծիքով պետք է ապրել ապրելու համար:

3. Աղքատ մարդն ապրում է, չարչարվում է, իր ամբողջ ժամանակը կորցնում է նրա համար, վորպեսզի ապրի. բուրժուա մարդն էլ ապրում է նրա համար, վորպեսզի ապրի (իհարկե անգիտակցաբար): Են մարդը, վորը վորեւ հասարակական աշխատանք է կատարում, եղ բանն էլի նրա համար է անում, վորպեսզի կյանքն ավելի լավ լինի, թեև հաճախ ինքն ընկնում է, զոհվում, բայց ուրիշներն ավելի լավ են ապրում: Այսպես, ուրեմն, իմ կարծիքով, նրա համար են ապրում, վոր չեթե վոչ իրենց, գոնե ուրիշների կյանքը լավ լինի: Ու մենք այժմ սովորում ենք, վորպեսզի ինքներս ավելի լավ ապրենք, կամ ուրիշների կյանքն ավելի լավացնենք: Այդ բանի համար մեզ իբրև որինակ կլինի նորերս վախճանված ուսուցիչ Վլադիմիր Իլիչը:

4. Պետք է ապրել նրա համար, վոր բավարարություն «տիրենց կարիքներին» (Հետաքրքիր է իմանալ, թե սա ով է գրել: Ախարեոսպիսի պատասխանը ապացուցում է կատարյալ անգիտակցականութիւն ու հն էլ վոչ թե մարդու, այլ անասունի:—Վլադլեն Բյարցկ):

5. Կլանքի նպատակն է հաջորդ սերունդներին համար հաստատուն դիմացկուն ապագա ստեղծել:

6. Պետք է ապրել նրա համար, վորպեսզի զինքը ձեռնհրիս պաշտպանենք պրոլետարիատի նվաճումները:

7. Սովորաբար ասում են, վոր Կլանքի նպատակն է—աճող սերդնի համար նոր կուլտուրա ստեղծելը: Իմ կարծիքով Կլանքի նպատակն է անխռով ու խաղաղ ապրել, միայն փոքրիկ-թեթե տատանումներով: (Միւր դպրոցում վճրահղից են հսքան բուրժուայնի:—Վլադլեն Բյարցկ):

Յերրորդ խումբ (մեր)

1. Իհարկե, վոչ թե բերանը բաց նայել, թե ուրիշները ինչպե՞ս են պայքարում ու հաղթութիւններ նվաճում, այլ անձամբ պայքարել ու հաղթահարել:

2. Վոչվոք չի վոչ մի բանի մասին հաշիվ չտալ, անձամբ ամեն բանի հասնել: (Ո-հո-հո:—Վլադլեն Բյարցկ):

3. «Կոճի» խմբագիրն էս հարցը տալով, հավանականաբար վորոշել է փիլիսոփայութեան սահմանները թեկնիքել, կամ թե չե՞ պարզապէս նա սոսկալի ահ ու դողի մեջ է ընկել մարդկային Կլանքի վոչնչութեան առջև: Առաջին դեպքում լավ է, յիշկրորդ դեպքում՝ վատ: Յեւ ահա թե ինչի:—«պետք է ապրել ապրիւն համար»—սա տրված հարցի միակ պատասխանն է, վորքան էլ տարրինակ ու միակողմանի լի էս պատասխանը: Կլանքի ամբողջ նպատակն ու ելութիւնը մարդուս համար միայն ինքը կլանքն է, նրա ընթացքը: Կլանքի նպատակին ու ելութեանը հասնելու համար անհրաժեշտ է ամենից առաջ սիրել կլանքը, ամբողջապէս անձնատուր լինել՝ եսպէս կոչված կլանքի շրջապտույտին: Ու միայն են ժամանակ է զգացվում Կլանքի իմաստը, հասկանալի դառնում, թե ինչու պետք է ապրել: Կլանքն եսպէս մի բան է, վոր տեսութեան կարիք չի զգում—հակակոչու մարդու ամբողջ ստեղծագործութիւնը: Յերբ Կլանքի գործնականին հասնեք, կպարզվի ձեզ համար և նրա տեսութիւնը:

Ես բանը հատկապէս կարող է զգալի լինել աշխարհ լիտուն Կլանքի միջոցին, լերբ հիշտութեամբ կարելի յի մասնակցել հասարակայնութեանը և քաղաքականութեանը, կարելի լի ընտրել իր ցանկացածի համեմատ վորեւէ առարկա և առանձն ու առանձն գնալ, ուրախանալով, վոր ապրում ենք կենդանի ու թարմացած տեսականութեամբ:

Առաջ, յերբ աշակերտներին դաս ելին տալիս չոր ու անհետաքրքիր, ու նրանց կյանքը ձանձրալի լին, նրանք գործ չունենալով նստում ելին լուսնին ու լսում սոխակներին և մտածում ելին մարդկային կյանքի աննպատակութեան մասին, ու հնքան ելին մտածում, վոր վոչ միայն կյանքի համը, այլև ապրելու ախորժակն ելին կորցնում,—վերջացնում ելին ինքնասպանութեամբ, մի տոմս թողնելով, թե՛ «աշխարհում չարժե ապրել»:

Այս բանը մենք կարող ենք ստուգել նախահեղափոխական գրականութեամբ.—կարգացեք Չեխովի «Ձանձրալի պատմութիւնը», Լ. Անդերսէի «Մարդու կյանքը», ու դուք բարեսրտորեն կծիծաղեք ու կհարցնեք. «Միթե իրոք գոլութիւն են ունեցել այսպիսի տիպեր ու հեղինակներ, վորոնք ալդշափ հեռու լին յեղել կյանքից ու չեն ըմբռնել կյանքը»: Այո, լեզու են եղալիս մարդիկ. նրանք չեն ապրել, այլ մտածել են: Նրանք ուզում ելին կյանքը դառնել տեսականորեն, ու չեյին գտնում: Յեւ այդ մարդիկ հետագայում սոսկալի կերպով կործանվեցին. նրանք մեր թշուառ, ընկած ինտելլիգենցիային ելին պատկանում: Ուստի և, յեթե ես հարցը—նրա մեջ կյանքի նպատակը—հոռետեսական բնույթ ունի, ապա նա միանգամայն անտեղի յե ներկա գործով լի կյանքի մեջ, նա ամբողջովին հնին և պատկանում: Բայց իբրև առողջ, բնական հարց, նա չի ժխտում: Յեսցույց չեմ տալիս, որինալ, Լ. Տոլստոյի դատաւութիւնները, վոր պնդում էր, թե չարժե մտածել մարդկային կյանքի իմաստի վրա, քանի վոր մարդս նման և ձիու, վորին ղեկավարում և տերը, յերբեք չգիտե, թե ինչու յե քշում տերը: Ընդհակառակը, պետք և հավատալ մարդկային կյանքի անսահմանութեանը: Բայց և այնպես, նույնիսկ, յեթե ուզում եք, տեսականապես դատելով, մենք ստիպված ենք անհրաժեշտաբար իրական կյանքին դառնալու, մտավոր առաջադիմութեան հասնելու համար պետք և մեր ուժերը դնենք գիտութեան դանդաղ ճշգրտելի համար, հետևապես պետք և մտնել կյանքի մեջ: Ով համաձայն չե սրան, ով կյանքը փրնտում և իր հոգում և հավատում և միայն նրա խորութեանը, առհամարհում և գործով լի կյանքը, կամ պարզապես իր անհատական վոչնչութեան տարտամ դրութիւնն և ապրում—նա պետք չե կյանքին. այդպիսի մարդու հոգին (ծանծաղանում և) յերես և անում, վորովհետև նա կարող և խորանալ միայն համակերպվելով, համագործակցելով կյանքի հետ—այդպիսի մարդը կարող և իր հանգստութեան համար, ինչպես ասել և Դոստոյևսկու տիպերից մեկը, «խոնարհաբար վերադարձնել աստծուն կյանքի մեջ մտնելու իրավունքի տոմսը»:

(Իմ կարծիքով սա դպաշխններից մեկն ու մեկն և գրել—Վ. Բյաբցկ),

5 փեճրվարի.

Յերեկ կաղամբատոն եր: Չնայած այն ամենին, վոր աշտեղ կար, յես տխուր ելի: Յես շարունակ մտածում ելի կյանքի նպատակի մասին: Եստեղ տեսա լինային, հարցրեցի, թե ինչու չե դպրոց գալիս. նա պատասխանեց.— Գո դործը չի: Յես ել նրան հիմար ասացի:

6 փեճրվարի.

Եսոր «Համլետի» փորձն եր: Չափազանց լավ անցավ, ենպես վոր սիրտս մինչև հիմա չեի խփում ե ուրախութիւնից: Սերլոժկա Բլինովը մոնչում եր, լեզան նման բղավում, բեմի վրա գծվածի պես ես կողմն-են կողմն ընկնում,— իսկական խելազար: Հետո նա եսպես բան հնարեց— գերեզմանափորի հետ խոսելիս նա դանգը չի գցում գերեզմանի մեջ, ալլ դանգով խփում ե գերեզմանափորին, վորպեսզի նրան ել ապացուցի, վոր նա՝ Համլետը խելազար ե: Դա շատ թունդ ե դուրս գալիս:

Իսկ չերը մենք սուսերամարտում ելինք, ապա յես նրա սուսերը դուրս խլեցի ձեռքիցը և վոչ թե նա իմը: Ու եղպես շարունակվեց, մինչև վոր Նիկպետովն ինձ ասաց, վոր ախար սա բեմ ե, ու պետք ե աշնպես անել, ինչպես Շեքսպիրն եսսել: Բա ինչո՞ւ Սերլոժկան կարգին սուսերամարտել չի սովորում:

Սև Ջոյան բոլորովին հայտնի չի թե յերբ, կարողանում եր ամեն գործողութիւն համար նոր շոր հագնել, ու ասում եր, թե ներկայացման ժամանակ ել եղպես կանի, իսկ հիմա շորը փոխում ե, վոր վարժվի: Յերբ նա արդեն խելազարվում ե և անխմաստ յերգեր չերգե-լով բեմ ե գալիս, եղտեղ Ջոյան ամբողջովին վարդարվել եր թղթե ծաղիկներով, խառնել ու քրքրել եր մազերը, աչքերը կուլ ելին գնացել և ցած, շատ ցած եր յերգում, ենպես վոր ինձ վրա ուղղակի սարսուցեցիչ տպավորութիւն թողեց: Իսկ հետո նա ինձ շատ ավելի գեղեցիկ թվաց, քան միշտ ե— ա՛յ ինչ կնշանակի շորերը փոխել:

Թագուհին տասը նաժիշտ ունի, իսկ մեր բեմը շատ նեղվածք ե, նաժիշտներն ել համարյա շարունակ խռնվում ելին բեմի վրա. ենպես վոր շարժվիլու տեղ չկար: Շարունակ կուլում ելին և հայոցում, ենպես վոր եդ պատճառով նույնիսկ փորձը մի քանի անգամ ընդհատվեց:

8 փեճրվարի.

Դեռ մի շաբաթ առաջ յես Նեկպետովից խնդրեցի «Գիմնազիստ-ներ» գրքուկը, վորից նա մեզ համար կարդաց Կարտաշևի և Կորնևի մասին: Ու այդ գրքուկում ինձ զարմացրեց մի կտորը, վորտեղ պատմում ե, թե Թոմա Կարտաշևը տուն վերադառնալիս տեսավ սպասուհի Տանյայի սպիտակ վոտքը ծնկից վեր և... Յես հիմա համարյա չեմ

քնում, ինձ միշտ պատկերանում ե եղ Տանյան և, իհարկե, Ֆիմ-Ֆիմ-պիկ-պոկ: Սա շատ տանջալից բան է, ղլուխս ծանր է և համարյաթե չեմ կարողանում պարապել:

10 փետրվարի.

«Իջալ» դուրս չեկավ, ու գրում ե «Կոճ»-ի և նրա անկետայի մասին կյանքի նպատակի վերաբերմամբ: Ենտեղ մի հապիսի հողաված կա:

Կյանքի նպատակի մասին մեզ գպրոցում

Մոտ ժամանակներս «Կոճը» խոր փիլիսոփայությամբ եր դրողվում և սկզբունքային հարց եր դրել—պարզել ընդհանրապես կյանքի նպատակը: Իսկ «Իջալ», ինչպես արդեն շատ անգամ գրվիլ է, ձգտում ե ամեն բան ոգտագործել մեր դպրոցի համար, ուստի և ոգտվելով հանգամանքից, խոսում ե կյանքի նպատակի մասին—մեր դպրոցում: Դրա համար մենք կոգտվենք ինգուկտիվ մեթոդով, այսինքն մասնավորից ընդհանուրին կանցնենք, համառոտարան լինելու համար կվերցնենք այն բոլոր հոսանքների ելական կետերը, վոր եղ մասին կան դպրոցում, այսինքն նրանց լոգունգները:

1. Իմացիր—ինչ մինչ այժմ անհայտ է, որինակ՝ գտիր պերպետություն-մորիլին:

2. Դիտուլթյունը՝ լույս է, տգիտությունը—խավմար:

3. Կեցցե պարիլը:

4. Կեցցե խաղաղ կյանքը թեթե տատանումներով:

5. Բավարարություն տուր քո կարիքներին: Մասնավորապես չըմոռանաս խնչել և գնալ...

6. Մեր պատանեկական հասակում շատ սովորելը ֆլասակար ե Կեցցե ագատ ժամանակը:

Իսկ մասնավորից ընդհանուրին անցնելով—բացականչում ենք.

—Ջարդիր դրան, մեր փողոցումն է ապրում, չես ճանաչում եմ դրան:

Իմ կարծիքով սա շատ հիմար բան է և նույնիսկ իսկի չել ծիծաղելի չի: Կյանքի նպատակն իմանալով, կիմանաս նաև, թե ինչպես վարվես: Իսկ շատ, շատ դժվար դրություն է, չերբ չգիտես, թե ինչպես վարվես:

11 փետրվարի.

Յերեկ յես տեսնվեցի իմ թանգագին ընկեր Վանկա Պետուխովի հետ: Նա այժմ գործարանումն է, լավ ուճիկ և ստանում և պահում ե ամբողջ ընտանիքը: Ինձ ել եր գործարան կանչում, բայց յես պատաս-

խանեցի, վոր նախ պետք է սովորել: Կյանքի նպատակի մասին խոսեցինք նրա հետ: Նա պատասխանեց ինձ պարզ ու վորոշ.

— Ապրում ենք նրա համար, վորպեսզի հին, փտած կարգերի տեղ նոր, պայծառ և ուրախ կարգ ստեղծենք — կոմմունիզմ:

Առաջ լես ել հյի եղպես մտածում, բայց «Կոճ»-ի անկետան ինձ շփոթեցրեց:

Հետո մենք խոսեցինք սեռական հարցի մասին: Նա ասաց.

— Ե, մեր դրժարանում իսկի հարց ել չկա: Պարզապես, լեթե մեկին մի աղջիկ դուր է գալիս, մոտենում է ու ասում.

— Մանկա, կամ Լինկա, դու ինձ դուր ես գալիս: Ուզո՞ւմ ես միասին զրոսնենք: Յեթե չի ուզում, յերեսը շուռ է տալիս: Իսկ լեթե ուզում է — զրոսնում է:

— Այսինքն լճնչպես — իսկական ձևով, — հարցրի յես:

— Դե, հա, իհարկե, իսկական: Ինչպես մարդ ու կին: Ախար դա ենպես անհրաժեշտ բան է, ինչպես ուտելիքը: Առանց ուտելու չես կարող ապրել, առանց դրան ել չես ապրիլ:

— Բա, իսկ լեթե լերեխա՞մ...

— Ե՛, իսկ ձվ է յերեխայի մասին մտածում զրոսնելիս, հիմարի՞ մեկը:

— Դու լե՞լ ես եղպես անում, Վանկա:

— Դե, բա ինչպես:

Ինձ թվում է, թե նա, գոնե իր մասին, փչում է:

12 փետրվարի.

Փորձն անցնում է կատարյալ ընթացքով: Սերյոժկա Բլինովի ձայնը բոլորովին կտրվեց, բայց նրա խաղն եսպես ավելի սոսկալի յե դուրս գալիս: Հետո նա շարունակ նոր ու նոր բաներ է հնարում: Այ, որինակ, եսոր, չերբ թագավորը պետք է հեռանա բեմից, ապա Համլետն աղաղակում է.

— Յեղջերուին վիրավորեցին նետով: Սերյոժկան ճչաց ու հարձակվեց թագավորի վրա, բռնեց նրա կողորդից և սկսեց խեղդել: Յես կարծեցի, թե նա իսկապես խելագարվել է: Իսկ Նիկպետովը վաղեց բեմը, բռնեց Սերյոժկայի ուսերից և հարցրեց.

— Ի՞նչ է պատահել ձեզ:

— Ախար չե՞ վոր պետք է ցույց տամ թագավորին, վոր լես խելապար եմ:

— Բայց չե՞ վոր Շեքսպիրն եղպես չի ասում:

— Ե, հետո լճնչ վոր, չի ասում: Մա ռեժիսսյորական հնարք է:

— Նախ — ռեժիսսյորը լես եմ, և վոչ թե դուք, — ասում է Նիկպետովը, — և պետք է մեկն ու մեկը կարգադրութուն անի: Ու հետո,

յեթե ձեր ասածով վարվե՛ք, ապա Համլետը պետք է պատը բարձրա-
նա և հրդեհի տունը:

— Ռեփիսյորը դերասաններին պետք է ազատութիւն տա, — պա-
տասխանում ե Սերյոժկան, — թե չե՛ս մենք դերասաններ չենք լինի, ալլ
պաճուճապատանք (марионетка), կենդանի տիկնիկներ կլինենք:

— Յես ձեզ ազատութիւն եմ տալիս, միայն խնդրում եմ մարդ
մի խեղդե՛ք:

— Եստեղ ել են դաշխները ճնշում, — փնթփնթում եր Սերյոժկան:
Իմ կարծիքով, իհարկի, ռեփիսյորը պետք է ընթացք տա դերա-
սաններին:

Այ, որինակ, յես Լաերոս եմ խաղում, և Համլետը խլում է իմ
սուսերը: Իսկ յես ա՛յ, հսպիս կանելի — սկզբում յես կխլելի Համլետի
սուսերը, հետո մեծահոգութեամբ թույլ կտայի, վոր նա վերցնէր, ու
հետո նա խլեր իմ սուսերը:

Եսոր դպրոցից գալիս եմ, ու հայրիկոն ինձ հանդիպում և շփոթ-
ված դեմքով: Հարցնում եմ՝ ի՞նչ է պատահել, իսկ նա պատասխանի
փոխարեն ինձ մի ինչ-վոր թուղթ է տալիս: Ու նրա ձեռքերը դողում
են: Յես սկսեցի կարդալ.

«Ձեր վորդի Կոստանդինի վարքի վրա ուշադրութիւն դար-
ձրե՛ք: Վերջին ժամանակներս նա սաստիկ փոխվել և դեպի վատը
Կոստյան ենալիսի հասարակութեան մեջ է լինում, ուր գինի չե
խմում, մինչև վոր բոլորովին հարբի: Բացի դրանից Կոստյան
սովորել և թուռն ծխախոտներ ծխել: Բայց իր բոլոր արարք-
ները մեծ զգուշութեամբ ծածկում և ձեզնից: Կոստյան 2 միլիարդ
մտցնելով միջանի տղաների ու աղջիկների հետ ընկերութիւն
են կազմել, վոր նրան ամենևին վալել չե և խիստ փչացած-ան-
բարոյական: Եսբաթ որերը եղ ընկերութեան բոլոր անդամները
հավաքվում են Իվանովսկի պուրակում մի տեղ, ամբողջ գիշերը
կատաղի քեֆով անցկացնելու — մեծ քանակութեամբ գինի խմելով:
Ուստի յերևի Կոստյան շաբաթ գիշերն ավելի բարեձև պատճառով
տանը չի գիշերի: Այս ամբողջ նամակը ձեզ կթվա մի հիմար
ու անհավատալի հնարովի բան, բայց դուք կարող եք միջոցներ
գտնել ստուգելու նրա բովանդակութիւնը: Կոստյան վաղուց է
սովորել ճարպիկ կերպով խաբել ձեզ, ու միայն դուք կարող եք
նրա վրա ազդել»:

Յես տեղս ու տեղս նստեցի: Հայրիկոն հարցնում է.

— Կոստյա... ասած ծերունուս... ճիշտ է ես բոլորը:

— Վո՛չ, հայրիկո, սուտ է, — պատասխանում եմ յես, բայց աչքերս
դժվժում, պտտվում են: — Իսկ յեթե դա ճիշտ լիներ, ապա դու արդեն
վաղուց նկատած կլինեիր: Պատահե՛լ է, վոր յես չեբրեկեց տուն

վերադառնամ, ու ինձնից գինու հոտ դա: Դե, խղճով ասա: Դե, հը:

— Ձե, կարծես թե չի յեղել: Բայց ախար չես հոտ չեմ քաշել:

— Բայց ախար հալըրիկո, դու աչքեր ունե՞ս թե չե: Արտաքինիցս չեյլի՞ր կարող նկատել: Ձե վոր չես ամեն ուր աչքիդ առաջն եմ:

— Եդ, գե եղպես ե, բայց դե ելի...

Ծերունին չի հավատում: Խնչպես համոզեմ չես նրան:

— Դե, չես գիշի խմելու ժամանակ ունե՞մ: Ինքդ գիտես, համարյա ամեն ուր մենք ամեն տեսակ ժողովներ ենք ունենում, շան նման հողնած տուն եմ գալիս և խսկույն գրքերս եմ ձեռքս առնում... մի աղաթ րոպե չկա... Վոր ծխում եմ, դա ճիշտ ե, միայն քեզ չեյի ուղում ցույց տալ, վորպեսզի չվշտանաս: Իսկ գինու մասին — ոյին ե: Իսկ իմ ուղեղում:

«Ես վճիր սրիկան ե գրել: Դրված ե տղած տառերով և առանց ստորագրութեան, վոր ձեռքը չճանաչվի: Միթե... միթե...»:

Վոչինչ չեմ կարողանում հասկանալ: Իսկ հայրիկոն քայլում ե սենյակում, ձեռքերը դողում են, ու ենպես մեղքս չիկալ, ենպես մեղքս չիկալ, վոր ասել չեմ կարող: Մոտեցա, գրկեցի նրան:

— Հալըրիկո, — ասում եմ, — հավատա իմ խոսքին, վոր եդ բոլորը հեշտ չե: Ախար չես քեզ չերեք չեմ խաբել, ինչ՞ե՞ հենց հիմա պետք ե խաբեմ: Դու հանգստացիր և պառկիր քնելու: Իսկ եզուց, թե ուղում ես, արի դպրոց և հարցրու մեր վարիչին, թե չես եղպես բան կանե՞մ, թե չե: Համաձայն ես:

Եստեղ նա նայեց իմ աչքերին ու ասաց, վոր վոչ մի տեղ չի գրնալ, առանց են ել հավատում ե: Բայց ա՛յ, չես չհանգստացա: Յես մեռնեմ, թե չհետազոտեմ ես գործը: Ես թվ ե գրել:

Մինչև այժմ քնել չեմ կարողանում: Կյանքիս մեջ առաջին անգամ համոզվեցի, թե ինչքան դժվար բան ե խաբել ենպիսի ծերունու, ինչպիսին իմն ե:

13 փետրվարի.

Ա՛յ քեզ բան: Բանից դուրս ե գալիս, վոր եղպիսի նամակ վոչ միայն իմ հորն են ուղարկել, այլ և ուրիշ շատ հալըրիի ու մայրերի: Եսոր վեց հոգի նրանցից դպրոց չեկան և բոլորը Զին-Պալնաչի մոտ գրնացին: Զին-Պալնան խսկույն հավաքեց նրանց բոլորի վորդիներին և յերկար ժամանակ ինչ-վոր նրանց հետ բացատրում եր, պարզում եր: Բոլոր չերեխաները նրա մոտից դուրս չեկան քրտնամխած, ինչպես բաղնիքից: Յես խսկույն նրանց հարցուփորձ արի, վոչվոք վոչինչ չասաց: Վենկա Պակինը բոլորովին գունատվել ե և վոչվոքի հետ չի խոսում. մտածում ե, թե մեկն ու մեկն իմացել և կաղամբատոնի մասին, և շատ ե վախենում, վոր եդ գործի համար իրեն բանը բուրդ կլինի: Իսկ

իմ կարծիքով, այժմ արդեն վախենալու բան չկա: Յեթե բացվի, պետք է պարզապես ասել—այո՛, եսպես, եսպես եւ Բայց, համենայն դեպս, պետք է ձգտել, վոր չբացվի:

16 փեհրվարի.

Դպրոց յեկավ Լինան: Բացակայում եր, իբր թե հիվանդութլան պատճառով: Նրա աչքերը լացակումած էին: Բանից դուրս ե գալիս, վոր նրա հորն ել են ենպիսի նամակ ուղարկել: Ամբողջ ուր լաց էր լինում: Վերջապես յես չհամբերեցի, մոտեցա նրան ե ասացի.

— Կճղճղաս, բոլորիս գաղտնիքը կբացվի: Ախար վոչվոք վոչ մի բան վորոշ չգիտի. ամեն բան կարգին անց կկենա:

Իսկ նա սկսեց ավելի բարձր գոռալ ե արցունքի միջից ասում ե ինձ.

— Ես բոլորը քո պատճառով: Ամեն բանի մեղավորը դժու չես, դժու Մենակ դժու Յեթե դու չլինելիր, յես...

Ու բոլորովին գոռաց: Բայց չես թի՛նջ վորժ ունեմ ետեղ—չեմ հասկանում: Ի՞նչ կարող ե լինել իմ մեղքը: Ասում ելին, թե նա իմ պատճառով ուզում եր ինքնասպան լինել. բայց դա դատարկ բան ե: Իսկ չեթե նուչնիսկ եղպես ե, ապա յես թի՛նջ մեղավոր եմ, վոր նա սիրահարվել ե ինձ: Իսկ կաղամբատոնի նկատմամբ չես ենքան եմ մեղավոր, ինչքան ե ինքը,— գնացել եմ ե ուրիշ վոչինչ:

17 փեհրվարի.

Եսոր Զինալիդա Պավլոֆնան խնդրեց աշկոմի ժողով գումարել: Անստորագիր նամակների հարցն եր դրել նա:

— Խնդրում եմ,—ասում ե,—նրանց, ովքեր վորեւե բան գիտեն այդ նամակների առաջ գալու մասին, ե արդյոք նրանց մեջ գեթ մի կաթիլ ճշմարտություն կա—թողասի եղ մասին ընդհանուր ժողովին: Բոլորը տեսնում են, վոր աշակերտներից շատերը ճնշված են ե չեն կարողանում սովորել ինչպես պետք ե:

Պատասխանի տեղ բոլորը լռում ելին: Եդ ժամանակ չես ծանր ապրուիներ ունեցա: Մի կողմից յես կապված եյի սոսկալի լերդումով, ինչպես ե մյուսները՝ բոլորը: Իսկ մյուս կողմից յես պարզ տեսնում եյի, վոր հարցը վորեւե կերպ պետք ե վճռել:

— Դե, լավ,—ասում ե Զին-Պալնան. — յես տեսնում եմ, վոր վոչվոք վոչինչ չգիտե: Այդ դեպքում ես գործը մոռացության կտանք: Յես համոզված եմ, վոր բոլորի մեղավորը անստորագիր նամակներ գրողի հարուստ լերակալությունն ե: Իմ կողմից չես շատ շնորհակալ կլինեյի նրանից, ալս հեղինակից, չեթե նա իր լերակալությունը մի վորեւե ալլ կողմն ուղղեր ե վոչ թե դպրոցական պարապմունքները խանգարելու ուղղութլամբ: Բացի դրանից կարծում եմ, վոր պետք ե

շտապեցնել «Համլետ»-ի ներկայացման պատրաստութիւնը: Պետք ե
ամեն որ փորձ անել: Ներկայացումը կարող ե բավական թարմացնել
ձեր գլուխները և մաքրել ողը, թե չե շատ ճնշված մթնոլորտ և:

Եստեղ մեծամասնութիւնը ծիծաղեց, և լեւ ավելի վատ զգացի: Յես
տմաշում ելի ենպես, ինչպես են ժամանակ, չերբ խաբում ելի հորս: Իս-
կապես, Զին-Պալնան մեզ բոլորիս հավատում և և պատրաստ ե միշտ
արդարացնել մեզ, իսկ մենք խաբում ենք նրան:

Վորոշեցին -- փետրվարի 20-ին ներկայացումը տալ (սա Նիկպե-
տոթի համաձայնությամբ), ու ներկայացմանը հրավիրել այն գործա-
բանի բջիջին, վորին մօնք կցված ենք:

18 փետրվարի .

Ինչ ուղում և լինի, լեւ պետք և մի յիւք գտնեմ սեռական հար-
ցի նկատմամբ, վոր ինձ անասելի տանջեց: Բանն ենտեղ հասավ, վոր
եսոր, փորձի ժամանակ, չերբ աղջիկները բոլորը ուրիշ շորեր ելին
հագել և ալ կերպ սանրվել, ու բեմի վրա տեղը խիստ նեղվածք եր,
լեւ դիտմամբ սկսեցի նրանց ներս խցկել դեպի անկուռնը ու վոչ թե
չարություն անելու համար, ալ ուրիշ պատճառով: Աղջիկները շարու-
նակ հայտոյում ելին ինձ, իսկ Նիկպետոթը սպառնաց ինձ դուրս ա-
նել և իմ տեղ ուրիշին ընդունել, յեթե նուշնիսկ դա ֆեսսի ներ-
կայացմանը: Լավ եր, վոր վոչ Նիկպետոթը և վոչ ել մի ուրիշը չնկա-
տեցին, վոր սա հասարակ չարածճիւթութիւն չեր: Ընդհակառակը, բոլո-
րըն աղաղակում ելին, վոր լեւ վերջերս իբր թե խելոքացել ելի, ու հի-
մի նորից կտպերս կտրել եմ:

Իսկ յեթե նրանք իմանալին:

19 փետրվարի

Ենպես պատահեց, վոր չերի յես հիմա ալ լեւ չեմ կարող խոսել
Սիլվայի հետ: Նուշնիսկ չգիտեմ, թե ես բանն ինչպես գրեմ: Յես ու
Սիլվան միշտ լավ ընկերներ ենք յեղել, ալ ժամ ել, խղճով ասած, յես ու-
րիշ վոչ մի բան չեմ զգում նրա վերաբերմամբ, բացի ամենաընկերա-
կան վերաբերմունքից, բայց կարծես մեկն իմ լեզուն քորեց, ու լեւ
չհամբերեցի:

Սիլվան զգեստավորման հանձնաժողովի գլխավոր անդամն ե,
վորովհետեւ մյուսները վոչինչ չեն անում, ու նա համարլա մենակ սար-
քեց բոլոր զգեստները: Դրա համար ել Սիլվան բոլոր փորձերին լի-
նում ե, եսոր ել գլխավոր փորձին ենտեղ եր: Յեմ ահա, բնագիտա-
կան լաբորատորիայում, վոր ծառայում ե իբրև զգեստարան, Սիլվան
ինձ վրա Լաբրատի շորերն եր կարում:

Այ, լեւ ել հարցնում եմ նրան.

— Սիրվա, ե, դու կարճից ելիր ինձ հետ գրոսնել։ Սա յիս սկըդ-բունքորեն եմ հարցնում։

— Այսինքն, թնչպես թե զրոսնել, — հարցնում ե Սիրվան, — ախար մենք միասին շատ ենք զրոսնում։

— Ձե, եղպես չե, այլ ուրիշ կերպ։ Իսկական։

Նա նուշնիսկ կարը դադարեցրեց։

— Ե՛, մենք միթե իսկապես չենք զրոսնում։

— Դու չես հասկանում, — ասացի յիս ու շատ նեղ դուրթւան մեջ ընկա. — դե, ա՛յ, որինալ, ինչպես... մարդ ու կին։

Յես կարծում ելի նա կրարկանա, բայց նա — վոչինչ։ Աչքերը ցած գցեց ե հարցնում ե.

— Ե՛դ, թնչպես, դու ուզում ես ամուսնանալ ինձ հետ։ Բեկ համար շուտ ե, ինձ համար ավելի ես։

— Ե՛... դու չես հասկանում, Սիրվա, — ասացի յես ե մտածում եմ, թե ինչպես անեմ, վոր դուրս ծլկվեմ ես սենյակից։

— Դա եղպես չե, յես ամենին ամուսնանալու մասին չեմ խոսում, յես ուզում ելի ասել... ա՛յ... կարող ելիր զրոսնել ինձ հետ... ա՛յ, այժմ, դեռ դպրոցում։

Նա աչքերը բարձրացրեց ե նայեց ինձ.

— Իսկ դու եդ թնչպես կանես։

— Ե... ա՛յ... որինալ. յես քեղ կհամբուրեմ։

Նա մտածեց ե ասում ե.

— Դա, յես, գուցե ե թույլ չտամ։ Հն, ասենք թույլ կտամ։ Հետո թնչ կանես դու։

— Դե, կորի, դո՛ւ չիլ. — աղաղակեցի յես, ամբողջ ուժով ձեռք տըվեցի են թելը, վոր նա կարում եր, կորեցի ու դուրս փախա։

Ու ամբողջ փորձի ընթացքում չկարողացա նրա աչքերին նայել։

22 փետրվարի.

Մինչև այժմ յես չկարողացա գրել ներկայացման մասին — շաբունակ զբաղված ելի նամակների հետազոտությամբ։ Իսկ ներկայացումը շատ լավ հաջողվեց։ Սերյոժկա Բլինովը գոռում եր վորոտի նըման ու փոթորկի պես քուռ եր ամենքին բեմից, ենպես վոր թագավորը նուշնիսկ բավական բարձր ասաց նրան — «Դի, ցածր, գրողը տանի»։ Հետո վոգին — դու. Վենկա Պալկինն եր — շատ հաջող եր։ Նա ամբողջովին փաթաթված եր սավանի մեջ, դեմքին կավիճ եր քսած, իսկ ձայնը գերեզմանից եր գալիս, մանավանդ յերր նա հատակի տակից ուռպորով եր խոսում։ Միայն նա պետք ե դուրս աղար հատակում պատրաստած ծակի միջից, բայց ծակը փչացավ, ուստի նա ստիպված եր դուրս գալ ուղղակի բեմի յետևից։ Ամենից ավելի հուզվում եր Նիկ-

պետոժը: Նա գիրքը ձեռքին նստած եր կողքահանց և հուշարարի նըման թեկագրում եր—դե մենք հուշարարի տեղ չունեյինք: Հետո, չեթեխաներն ասում ելին, վոր մոտիկ նստածը կարող եր միանգամից չեթեկու հողու լսել,—մեկը կուլիսներէ լետեից, մյուսը՝ բեմի վրայից: Յես, աշխուսմենայնիվ, Սերյոժկայի սուսերը դուրս խլեցի, վորովհետեւ նա սուսերամարտել չգիտե, և վոչվոք չնկատեց, վոր դա ըստ Շեքսպիրի չէ:

Սև Զոյան խաղում եր հիանալի, ամենից. լավ: Ասում են, վոր աղջիկներէից շատերը նրան նայելիս լաց եյին լինում:

25 վեցրորդը.

Նստր Սև Զոյան ինձ դարմացրեց:

Ներկայացումից հետո նա քիթը բարձր և պահում, վորովհետեւ նրան շատ անգամ դուրս կանչեցին: Ընդհանրապէս նրա տեսքը փոխվել է: Ել իր սև շորը չի հագնում, ավելի ուրախ է—հնպես չէ, ինչպես առաջ: Իսկ մեռելների մասին ել չի ուզում խոսել, թեև յիբեմն դեռ հին հիշողութեամբ վոմանք նրան ջգրացնում են (բարկացնում են): Նոպես, ուրեմն, նա ինձ միջանցք կանչեց ու ասաց.

— Գիտե՞ս, չես ուզում եմ քեզ մի գաղտնիք հաղորդել:

— Ի՞նչ գաղտնիք: Խնդրեմ, առանց գաղտնիքների:

— Ձե, շատ կարեւոր է: Գիտե՞ս, չես սիրահարված եմ քեզ:

— Ի՞նչ-ի՞նչ:

— Դե, դե, մի կոտորովի: Խնդրում եմ, քո մասին ենքան ել շատ մի յերևակայիր, սիրահարվելը մեզնից չի կախված, այլ բնութեւնից: Ու մի չերեւակայիր, թե քո պատճառով յես վորեւէ բան կանեմ: Ե, միայն յես մտածեցի—մտածեցի ու վորոշեցի ուղղակի ասել քեզ, վորովհետեւ դրանով մարդու սիրտ թեթեւանում է: Ու եդ բանը իմ վիրաբերմամբ քեզ վոչ մի իրավունք չի տալիս:

— Գնա սառը ջուր խմիր, —ասացի չես ու հեռացա:

26 վեցրորդը.

Տարորինակ պատմութիւն: Աղջիկներն սկսել են իրար մեջ փրսփրսալ, ու չես սրանից-նրանից լսեցի, վոր ուզում են նորից կաղամբատոնի առթիվ աղմուկ բարձրացնել: Բալց ամհնադիւստիւրն աչն է, վոր յես իմացա, վոր Սիլվան ել նրանց հետ միասին է: Սիլվայի հետ չես չեմ խոսում եմ ժամանակից, չերբ չես նրան հարց տվի (չես ուզում եցի միայն սկզբունքորեն պարզել), ու չերևում է, վոր նա խուսափում է ինձնից:

Փսփոցների մասին իմանալով, յես խորհրդակցեցի Վենկա Պալկինի հետ մենք վորոշեցինք հակահարձակում սկսել:

Յես սաստիկ ուրախ եմ և գոհ ինքս ինձնից: Համարյա ամբողջ փետրվարը լիս չի նախան դեպքերի մասին զեկուցում եյի պատրաստում, և Նիկիտենովը զեկուցումս շատ գովեց:

Իսկ հետո, կարծեմ, լիս շատ եմ մտածել, թե ո՞վ է գրել անստորագիր նամակները: Դա Գորոխովը կեղևան է. մի ենպես բարձրահասակ լուակցաց տղա չե, ցերկորդ խմբից: Իսկ յես ինչո՞ւ յեմ մտածում, թե դա նա չե—տո՛ւ: Իմ ձեռքին յեղած միակ թելը՝ դա հայրիկույի ստացած նամակն է: Իսկ մեր դպրոցում ամեն մարդ թանաքն իր հետ բերում է: Ահա յես ել սկսեցի հետազոտել ամեն մեկի թանաքը: Այս աշխատանքը դժվար եր, վորովհետև ամենքն էլ, իրենց ուղածը գրելուց հետո, թանաքները պահում են: Դե արի ու հետազոտիր: Բայց ես որ մի ոչին սորքեցի: Հանկարծ ներս ընկա մաթեմատիկայի լաբորատորիան, չերբ միայն յերկրորդեցիք ելին պարապում—առանց Ալմակֆիշի, ու ճչացի:

— Շնուտ, թանաքամաններդ տվեք, Ալմակֆիշն ուղում է:

Ու ինքս վերցնում եմ առաջին պատահած թանաքամանը (իհարկե, Կեղևակինը. լիս զեռ առաջ նկատել եյի, վոր նա դուռն մոտ է նըստում): Ու—պ՛ճկ: Կեղևան յետևիցս ե ընկնում.— «Ախար կաց, սպասիր, բան եմ գրում»,—բայց լիս հիմար չեմ, շուտ մտնում եմ մեր լաբորատորիան, ենտեղ առաջուց սրվակ եմ պատրաստել, Կեղևակի թանաքը լցնում եմ մեջը, հանգիստ չետ եմ դառնում, Կեղևակի թանաքը տալիս իրեն: Նա կասկածանքով նայեց ինձ, բայց բան չասաց: Իսկ լիս վաղուց եմ դիտում նրան և նկատել եմ, վոր հենց վոր յես նայում եմ նրան, նա գուցե՞ր զցում է: Ու հետո յերկրորդ խմբից մենակ նա յե, վոր մասնակցում եր կադամբատոնին: Թանաքը յիս ստուգեցի և շտտ նման դուրս յեկավ: Թե սա, թե նա կապտավուն են: Հիմա ձեռագիրն ել պետք է ստուգել, և հարցը պարզ է: Բայց սա ավելի յե դժվար, վորովհետև նամակն ախար տպագիր տառերով է գրած:

3 մարտի.

Ամեն տեսակ սուտ ու ճիշտ միջոցներով հաջողվեց Կեղևակ Գորոխովի տետրը ձեռք գցել, ու սկսեցի ձեռագրի համեմատությամբ զբաղվել:

Ինձ թվաց, թե նամակի և տետրակի ձեռագրերն ընդհանուր առմամբ նման են, ու վերկացա ու գնացի Կեղևակի հետ խոսելու: Ուղղակի սկսեցի:

— Կեղևակ, ծնողներին դձու լիս նամակներ գրել:

Նրա դեմքը նուլնիսկ բոլորովին այլայլվեց, ու պատասխանում է.

— Ի՞նչպես թե, սրիկն, խեղագարվել ես:

Յես ելի հարձակվեցի.

— Մի վախենա՛ր, քո մասին չես տմեն բան գիտեմ:

— Ի՞նչ գիտես, հը՛, ի՞նչ գիտես:

Ու բոռնցքները թափ տվեց: Յես խորհրդավոր տեսք տվեցի ինձ ու հեռացաւ: Այժմ ըստ հոգեբանության նա ինքը պետք է դա ինձ մոտ և խոստովանուի:

4 մարտի.

Յես կատարեւապես շշկլվեցի: Բանն եսպես եր: Յես գնացի Նիկ-պետոթին հունվարի ստուգումը տալու: Պատմության գիրքը բաց ա-րի և տեսնում եմ—հնտեղ մի տոմս և դրած: Բաց արեցի ու վեր թռա.

«Կոսայա, ղեպի քեզ ունեցած հին զգացմունքիս պատճառով նախազգուշացնում եմ քեզ, վոր քո և Վենկա Պալկինի դեմ կաղամբա-տոնի պատճառով արշավանք և պատրաստվում: Նրանք ամեն ինչ գի-տեն: Զգուշացիր»:

Բայց յես վեր թռա վոչ թե եդ գրածի պատճառով, այլ նրա հա-մար, վոր և ձեռագիրը, և տպագիր տառերը և թանաքը—բոլորը ճշւեց ելին: Կնշանակի—դա կեշկան չեւ Գիչ մնաց, վոր մենք կռվում ելինք, ու դրանից հետո նա ինձ կնախազգուշացնի,—ու հետո եդ ի՞նչ «հին զգացմունք» է. եմ ժամանակ յես գնացի Նիկպետոթի մոտ և ստու-գումը տալու փոխարեն հարցրի.

— Նիկոլայ Պետրովիչ, յես լմի եմ անում, վոր փորձում եմ իմա-նալ, թե անստորագիր նամակները տղաներից ով է գրեւ:

— Իսկ եդ ի՞նչպես եք անում:

— Հետևում եմ ու հետո յեզրակացութուններ հանում:

— Իսկ ինչի՞ համար եք անում դա:

— Վորովհետեւ նա, ով գրել է, ընկերներին դավաճանել է:

— Գիտե՞ք ինչ, Րյարցե, նախ ընկերներին նկատմամբ կամավոր խուզարկուի դեր կատարելը ստոր բան է: Հետո, եդ գործը ախար մո-ռացության է տրված, ել ինչո՞ւ չես նորից կենդանացնում:

Գիչ մնաց բերնիցս թուցնելի, թե գործը նորից է հանդես գալիս, բայց ժամանակին լեզուս կծեցի:

Հավանական է՝ իսկապես չես խուզարկություններս թողնեմ. քիչ եր մնում կեշկա Գորոխովի վերաբերմամբ մի հիմար պատմություն էր դուրս գալիս:

Բայց ախար թվ է գրել նամակները, ու հետո ես տոմսակն—ինձ:

7 մարտի.

Կարդացի Արցիբաշևի «Սանին»-ը ու հետո կրկին ամբողջ գիշերը չքնեցի ու ելի Ֆիմ-Ֆոմ, պիկ-պոկ, Հիմա գլուխս սաստիկ ցավում է, և

ուղղակի չգիտեմ, թե ինչ անեմ: Արդյոք Նիկաեոսի մոտ չգնամ: Մի տեսակ անհարմար եւ Կասի «բնագիտութեան» բացատրել են ելի, քիչ է, ինչ է: Բացի դրանից, դե հոյս չեմ կարող ամեն բան նրան պատմել:

Վասն են եւ, վոր ես բոլորը մտավոր դրութեան վրա անդրադառնում եւ Յես հիմա ահա թե ուր եմ հասել: Վերջերի իմ որագրի տետրը, ենտեղը, վոր պատից արտագրած եր կյանքի նպատակի մասին, ու վորտեղ յետ գրել եմ «այ տխրաբախտութեան» (եղ ենտեղ է, վոր խոսում է կարիքներին բավարարութեան տալու մասին), ու իմ գրածը ջնջեցի: Իսկապես, յեթե մարդ ստիպված է բավարարութեան տալ իր կարիքներին վոչ այնպես, ինչպես բոլորը, նա տանջվում է: Են ժամանակ ել է տանջվում, չերբ ամենեկին չի կարող իր կարիքներին բավարարութեան տալ: Իսկ ապրել ու տանջվել—միթե արժե:

Իսկ յերբ եսպիսի մտքեր պաշարեցին ինձ, իսկույն հարցրի ինքս ինձ.

— Իսկ սա վայել է կոմչերիտականին,—մի մարդու, վոր դնում է յերիտասարդութեան առաջապահ գնդում: Վարովհետեւ յետ թեկ կոմչերիտական չեմ, այլ թեկնածու, բայց ինքս ինձ համոզված կոմսունիտ եմ համարում:

Ինձ թվում է, վոր ընդհանրապես չես շատ բաներ եմ արել, ինչպես կադամբատոնին մասնակցելը, եւ են բոլոր ստախոսութեանները, վոր հետեւել են նրան, իսկ գլխավորն, իհարկե, սեռական հարցն է: Բուրժուազիան ու ինտելլիգենցիան սեռական հարցը լուծում են հենց են ձեռք ինչպես չես: Ինչ.—յետ բուրժուազիան, թե ինտելլիգենտ եմ: Յես ինձ վոչ ես եմ համարում, վոչ են, ուստի պետք է եղ հարցը այլ կերպ լուծեմ:

12 փորձի

Յես հենց նոր չեկա ըջիջի ժողովից, վոր չեղավ գործարանի ալըմբում: Թեկ հիմա արդեն շատ ուշ է, բայց ստիպված եմ բոլորը գրել, թե չե կարող եմ մոռանալ: Բջիջում հարուրհիսուն մարդ եր հավաքվել, նրանց մեջ մեր դպրոցից ընդամենը քսան մարդ, իսկ մնացածները—գործարանից: Սկզբում ամեն ինչ հնպես եր, ինչպես մեզ մոտ, ու նույնիսկ ավելի ձանձրալի: Շրջկոմի տեղեկատուն, հետո—բյուրոյի ղեկուցումը... Տղերքը (գործարանի) ձանձրութից սկսեցին «շուլուղ անել», ու նախագահը շարունակ զսպում եր նրանց: Հետո ըսկըսվեցին ընթացիկ հարցերը, եւ բոլորն ականջները սրեցին:

Ենտեղ Գուլկինա անունով մի աղջիկ կա—եսպես նա դիմում եր տվել ըջիջին, վոր նրան միջոցներ տան արժաի համար: (Սերյոժկա Բլինովին պետք է հարցնել, թե սա ինչ բան է. դա, կարծեմ, հնպես

մի բան են անում, վոր տղամարդը կին և դառնում. բժշկականութեան նոր դյուտ և. ընդհանրապես հնապես են սարքում, վոր կինը չերեսա չի ծնում): Յեւ ահա, լերը եղ հայտարարութիւնը կարգացին, դաշխճում սոսկալի աղմուկ բարձրացաւ. մեկն աղաղակում և—տաւ, մյուսը՝ չտաւ: Վերկացաւ Բջիջի քարտուղար Իվանովը—մի հնապս լուրջ տղա յի:

— Մենք ի՞նչ միջոցներ ունենք, գրողը տանի. վճարեղից են միջոցները. յեթե տմասովճարները յերեք ամսից հետո չեն մուծում. դուռով պետք և պոկես... Նրա համար մենք վճարեղից միջոցներ ճարենք. ի՞նչ և—մենք բանկ ենք, թե ի՞նչ:

Եստեղ մի աղջիկ, սաստիկ բարկացած, վեր թռավ. նա ամեն հարցի մասին խոսում և, և միշտ բարկացած.

— Եղ մենք վոր ամենքին ել միջոցներ տանք, եղ ռը կզնա: Մեկը մյուսի յետից կսկսեն արուտ անել: Ապա ել ռժ պետք և լեբիսա բերի *): Վորոշակի առաջարկում եմ—նրան արորտի մասին մի գիրք տալ, թող կարգա:

Եստեղ մյուսներն ել սկսեցին զոռալ.

— Տաւ, տաւ:

Միայն, իմ կարծիքով, եղ նրանք կատակ եյին անում, վորովհետեւ զի, քարտուղարը ոռսերեն ասաց, վոր միջոցներ չկան: Եստեղ ելի մի աղջիկ վեր թռավ ու ասաց.

— Վոչ մի կերպ չի կարելի տալ. նախ վորովհետեւ միջոցներ չըկան. յերկրորդ—ինչպես առացին—մեկն ու մեկը յերեսա պետք և բերի, և չերրորդ, ու սա գլխավորն և, արորտից նա կարող և մեռնել: Կամ նրան մեծ ֆուս կհասնի: Նա ամբողջ կյանքը կարող և հաշմանդամ մնալ: Ամեն անգամ արորտը հո հաջող չի անցնում:

Ձայներ լսվեցին, թե չպետք և տալ. Բայց եստեղ նորից լեւա՞լ Իվանովն ու ասաց.

— Ինչպես ասացի, Բջիջի միջոցներից մենք վոչ մի կոպեկ չենք կարող տալ: Բայց, տղերք, վորոշել «չտալ» և ուրիշ վոչինչ, չի կարելի: Միթե չեք հիշում, վոր Գուլկինան մի ուրիշ հայտարարութիւն ուներ, թի ապրելու տեղ չունի: Բա, նրան մի սենլակ կամ մի անկյուն չպիտի տալ: Պետք և ուսումնասիրել Գուլկինայի տնտեսական դրութիւնը, մանապէս վոր նա ապաստան և գտել քաղաքի մյուս ծայրում: Իհարկե, արորտ չպետք և անել, թող ծնի, բայց, համենայն դեպք, ձեռք քաշել չի կարելի. պետք և ոգնել: Սենլակ պետք և փնտռել կամ մի ուրիշ բան: Քվեարկեցին, մի հանձնաժողով ընտրեցին, վոր

*) Հավանականաբար ակնարկում և Պուշկինի արձանին:

ուսումնասիրի եղ աղջկա, Գուլկինայի նյութական դրությունը, ու ըս-
կըսեցին «Յերիտասարդ զվարդիա» յերգել... Կնշանակի վերջացավ:

Յեսս մենակ ելի տուն գալիս ու շարունակ մտածում ելի Առաջ
նրանց բջիջի գործարանական կյանքն ու աշխատանքը ինձ մի տե-
սակ այլ կերպ եր պատկերանում—մյ, ինչպես գիշերը գործարանը
լուսավորված և լինում ու ամբողջովին մի տեսակ փայլում և Բայց
բանից դուրս ե գալիս, վոր աղաները նույնպես սիրում են աղմկել
ինչպես և մերոնք, և բջիջում գրած հարցերն ել ենքան դժվար չեն
հասկանալ: Իսկ յես կարծում ելի, թե ստիպված կլինեմ լերկար ժա-
մանակ սովորել ու դիտել, մինչև վոր բան կհասկանամ:

Յես շատ ուրախ ու թեթևացած ելի զգում: Նախ յես մենակ չեմ,
և չերկրորդ, Կնշանակի չես ել կարող եմ իմ դասակարգին պիտանի
լինել: Միաժամանակ միտքս ընկան նորից սեռական հարցերը, բայց
արդեն ուրիշ տեսակետից: Նստեղ մեծ նշանակութուն ունի եղ աղ-
ջեկա պատմությունը: Վանկա Պետուխովն ասում եր, վոր եղ բոլորը
շատ հասարակ, պարզ բան ե, բայց բանից դուրս ե գալիս, վոր իսկի
լեւ պարզ բան չի—յեթե հարյուրհիսուն մարդուց բաղկացած բջիջն եղ
հարցի առջև փակուղու մեջ ե ընկնում: Այժմ ինձ թվում ե, վոր սե-
ռական հարցի հետ շատ տանջանք կա կապված: Որինսկի եղ արորտը:
Աղջիկն ինչ՞ն պետք ե իր ամբողջ կյանքում հաշմանդամ ապրել:

Իզուր տեղը յես առաջ եղպես փիշուշադրություն ելի դարձնում
գործարանական բջիջի կապի վրա: Ինտեղ շատ բան կարելի չե սովոր-
ել: Անպայման կգնամ Իվանովի մոտ՝ մի հարցի մասին նրա հետ
խորհրդակցելու:

14. մարտի.

Մերյոժկա Բլինովի հետ խոսեցի արորտի մասին, ու նա մանրա-
մասն բացատրեց, թե դա ինչ բան ե: Ու ինձ մի լրագրի տվեց, վոր-
տեղ մի պատմվածք կար: Յես կարդացի ու ցույց տվի Վանկա Պետու-
խովին, ու նա ասաց, վոր պատմվածքը ճիշտ ե: Իսկ իմ կարծիքով
դա մի դեպք ե: Յես միանգամայն հավատում եմ, վոր եղ «արորտ»-
ները, առանց աղջկանը հաշմանդամ դարձնելու, չեն անցնում: Ավելի
լավ ե նրանք լավ ու առողջ չերեխաներ ծնեն:

Փոխարինողներ պետք ե լինեն:

15. մարտի.

Յես արդեն վաղուց նկատել ելի, վոր Վենկա Պալիկինը դպրոց չի
գալիս: Յես կարծում ելի, թե դրա պատճառը կաղամբատոնն ե: Հիմա
ինձ թվում ե, վոր ուրիշ պատճառ կա: Բայց չես եղ բանին չեմ խառ-
նելի: Ինձ թվում ե, թե Նիկայետովը ճիշտ եր ասում, և ընկերներին հե-
տեկը ենքան ել ազնիվ զբաղմունք չե:

Քանի վոր Սիլվայից բաժանվեցի, ու վոչվոք չկար, վոր ընկերություն անեյի, ապա ամենից շատ Սե Զոյայի հետ եմ լինում։ Նա ինձ խոստովանեց, վոր առաջ ամին մի դատարկ բանի համար ինձ ասում եր։ Յեվ վոր իր զգացմունքներն իմ վերաբերմամբ փոխել ե ներկայացումից հետո, չիր բն շատ ճարպիկ կերպով Սերյոժկա Բլինովի ձեռքից սուսերը դուրս կորզեցի։

Պարագմունքներս առաջ են դնում կանոնավոր։ Գլխիս ցավը դադարել ե, ֆ-ֆ, -պ, -պ-ն նույնպես։ Ամեն առավոտ ձնով շփում ե ամսում։

21 մարտի.

Եսոր Սիլվան մոտեցավ ինձ ու ասաց.

— Կոստյա Բյարցեկ, յիս ստիպված եմ քեզ ասել, վոր իմ կարծիքը քո մասին վերջնականապես փոխել եմ։ Առաջ յես կարծում ելի, թե դու իսկական կոմյերիտական ես ե մեր գաղափարախոսությանը հավատարիմ։ Այժմ տեսնում եմ, վոր դու ուղղակի կեղծել, ձեացրել ես, ե վոր քո այժմյան գաղափարախոսությունն ամենևին չի համապատասխանում կոմյերիտիսթյանը։

— Յես յերբեք չեմ կեղծել,— պատասխանում եմ յես։— Յեվ դու վճռեղից գիտես իմ այժմյան գաղափարախոսությունը։

— Դու եզ բանը հիանալի կերպով գիտես։ Բայց ինձ ել հայտնի չե, թե դուք ինչեր եյիք սարքում Վենկա Պալկինի հետ։

— Նախ յես վոչինչ չեմ սարքել, այլ միայն գնացել եմ։ Իսկ հետո, կնշանակի եզ դժւ յես անստորագիր նամակներ գրել։

— Ախ դժւ, զգվելի անպիտան,— ասում ե Սիլվան ե նայում ե ուղիղ իմ աչքերին։

— Ու դու եզպիսի բան ասացիր։ Լսվ։

Շուռ չեկավ ու գնում ե։

— Սիլվան, կանց, կանց, բան եմ ասում,— ասում եմ յես։— Իսկապես դու կարծում ես, վոր իմ գաղափարախոսությունը կոմյերիտական չէ։

— Յես քեզ հետ իսկի խոսել ել չեմ ուզում։— Ու գնաց։

Յես չափազանց վիրավորվեցի, բայց վոչինչ չկարողացա անել, վորովհետեւ նա մասամբ ճիշտ եր ասում։ Թեեկ յես յերբեք չեմ կեղծել։ Բայց, համեմալն դեպս, յես ճիշտ ցույց կտամ։

23 մարտի.

Մի մեծ, բայց վոչ ենքան հասկանալի խայտառակություն պատահեց։

Դպրոց չեկավ կուլտի ծառայողը (տերտերը)— Լինալի հայրը։ Նա դուրս կանչեց Զին-Պալնային ե յերկար ժամանակ ինչ-վոր բան ելին։

խոսում ու բացատրում: Լիւնայի հայրն ամբողջովին կարմրած մի բան էր ապացուցում Զին-Պալին, իսկ նա միայն ուսերն էր վեր քաշում: Սա տեղի յեր ունենում դաշխանոցում, դրա համար էլ վոչվոք վոչինչ չէր լսել: Հիտո Զին-Պալնան սաստիկ վրդովված Լիւնայի հոր հետ դնաց և վերադարձավ միայն դասերի վերջին:

Հենց իսկույն էլ դաշխաների ժողով հրավիրվեց, և մեզ արձակեցին:

25 մարտի.

Շատ ծանր կլինի ինձ համար գրել ես բանը, բայց, համենայն դեպս, կգրեմ:

Եսոր հենց վոր դպրոց չեկա, Զին-Պալնան ինձ իր մոտ կանչեց:

— Բյարցե, դու ինձ հետ միանգամայն անկղճժ կխոսես, — հարցընում ե նա:

— Այո, անկեղծ. — ասում եմ չես ու ուղիղ նրա աչքերին նայում (սուտ ասելուց զզվեցի):

— Ասացեք, դուք յեղե՞լ եք այն հավաքույթներում, վոր սարքում եր Վենյա Պալկինը:

— Յեղել եմ:

— Իսկի մտքովդ անցե՞լ ե, վոր դու գրանով վոչ միայն դպրոցական պարապմունքներն ես խօսեգարել, այլ և ամբողջ դպրոցն եք խառատակել:

— Կոմերիտական ազնիվ խոսք եմ տալիս, վոր մտքովս չի անցել:

— Բա դուք լի՞նչ եյիք մտածում դպրոցի և... ալդ չերեույթների կապի մասին:

— Յես կարծում եյի, վոր լեթե դա դպրոցից դուրս ե կազմակերպվում, ապա... մեկը մյուսի հետ կապ չունի:

— Լավ, ասենք թե այդպես ե: Իսկ այն, ինչ վոր Լիւնայի հետ ե պատահել, հայտնի՞ չե քեզ:

— Յես տեսնում եյի, վոր նա դպրոց չի գալիս, և դա վորոշ կապ ունի կադամբատոնի հետ, բայց ազնիվ խոսք եմ ասում, վորոշ վոչինչ չգիտեմ:

— Լիւնան ստիպված ե թողնել դպրոցը, ու նա Ուկրաինա չի գընում: Յես կարծում եմ, վոր դու կարող ես մեր խոսակցության մասին լռություն պահպանել այնպես, ինչպես լռում եյիր ձեր կադամբատոնի մասին:

— Զինայիդա Պավլոֆնա, իհարկե, չես կրեմ, — ասացի չես, և կուրորդումս մի բան խեղդում եր ինձ, Բայց... Յես կարծում եմ՝ աղջիկներն ամեն բան ինձնից լավ գիտեն:

— Յես արդեն նրանց հետ խոսել եմ, գնացեք:

— Սպասեցեք... Զինալիդա Պավլովնա... ելի մի հարց: Ի՞նչ ե... կապ ունի... Էս ինչ վոր պատահել է Լինալին, կապ ունի... սեռական հարցի հետ:

— Այո, Ունի — հաստատուն կերպով ասաց Զինալիդա Պավլովնան: Հիմա գնացեք:

Յես գնացի, բայց վոչ թե դպրոց, այլ տուն:

Մարտի 25 ի որագրից հետո մի քանի օրեր անցավ:

5 ապրիլի.

Յերեկ չես Լինալից նամակ ստացա.

«Կոստյա Բյարցեկ: Այժմ չես քեզ չեմ մեղադրում վոչ մի բանում և հասկանում եմ, վոր ինքս շատ հանցավոր եմ: Կոստյա Բյարցեկ, չեր դու այս նամակը կստանաս, չես անքան հեռու կլինեմ քեզնից, վոր չես չեմ ամաչիլ: Այժմ չես հոր կյանք եմ սկսում, իսկ այն բոլորը, հինն, անցածն ու մնացելը չետեղում մնաց և ջնջված է իմ կյանքից ընդմիշտ:

«Գիտցիր, վոր չես Վ. Պ.-ի հետ ընկա քո պատճառով: Ավելի ճիշտ՝ քեզ վրա զայրացած լինելու պատճառով և հուսահատությունից, վոր դու. ինձ հետ կոպիտ ես վարվում, և վոր մեր ինքնասպանությունը ենպես հիմար ու ստոր չեղք ունեցավ: Այդ բոլորն անցավ, անցավ, անցավ — ու այժմ ինչ լավ է ինձ համար: Յես քեզ ել խորհուրդ եմ տալիս թողնել եղպիսի կյանքը, վորովհետև անթափանց խավարից զատ, դրանից ուրիշ բան չես ստանալ: Իսկ ինչպես քո կյանքի, ենպես ել իմ կյանքի ամենապեղեկիկը — դեռ առջևն ես ե:

«Իմացիր նույնպես, վոր բոլոր ծնողներին չես ելի նամակ գրել: Յես տանջվում, չարչարվում ելի և ուզում ելի եդ բոլորին վերջ տալ, բայց չգիտեի ինչպես, ու խելքիս եղպես բան փչեց: Դրանից սիրտս ավելի ծանրացավ: Ու միայն այսօր, խավարից դեպի լույս ու ազատություն դուրս գալով, չես ըմբռնեցի, թե ինչ հիմարն եմ ցեղել:

«Դու իզուր ես Միլվալի հետ խոսել են մասին. հիշում ես, ենտեղ՝ ղգեստանոցում... Միլվան եդ տեսակ չեմ իմ ամենածանր հոգեկան աղբյուրների ժամանակ նա ինձ հետևում և խնամում եր ինչպես քույր, թեև սկզբում չես նրա հետ կոպիտ ելի:

«Մնաս բարե, Կոստյա Բյարցեկ: Ապրիլ չեղանիկ և հաշտվիր Միլվալի հետ: Իսկ ինձ մոռացիր — ընդմիշտ, ընդմիշտ»:

Լինա:

Համենայն դեպս ինչքան ղղվելի չե, չերե ապրել չգիտես:

10 ապրիլի.

Եսոր փողոցում պատահեց Վենկա-Պալկան, նորաձև վերարկուն հագին, ծխախոտը բերանին, ձեռնափայտը ձեռքին:

— Հը՛, Կոստյա, — ասում ե, — մախոխի նման դեռ թթվում ես, նույն կարասում:

— Այն, դեռ ելի սովորում եմ դպրոցում:

— Բան ես գտել... դիտես ի՞նչ: Եգուց արի ինձ մոտ, իմ բնակարանը: Յես ելի ենտեղ եմ ապրում: Աղջիկներ կլինեն — ձեր դպրոցի աղջիկների պես թթվածներ չեն, իսկական, բարի աղջիկներ: Նոր գինի չե դուրս չեկել: Արի:

— Ե՛, ի՞նչ կա վոր. ասացի՛ կգամ: Իսկ մերոնցից մարդ կլինի՞:

— Դե, իհարկե. կլինեն: Բոլոր լավ ընկերները: Կգաս:

— Կգամ: Ցտեսություն:

12 ապրիլի.

Ահա ինչպես եր:

Յես, ինչպես միշտ, Վենկայի մոտ Իվանովսկի պուրակը գնացի ժամը իննին: Ենտեղ, նրա մոտ 12 մարդ կար հավաքված: Բոլորը սեղան էլին նստած. իսկ ծնողները չկային. նրանք միշտ, չեք Վենկան կազմաբաժնի է ունենում, ուրիշ տեղ են գնում:

Այժմ չես ամեն բան կարող եմ գրել, ուստի — ինչ բան ե կադամբատոնը: Կազմաբաժնունը — դա հարեցողություն ե և աղջիկների հետ ընկնել, միայն վոչ ենպես, ինչպես փողոցում նրանց հետ զրոսնում ենք, այլ նրանց գրկել, համբուրել: Սեղանի մեջտեղը գնում են ձեթով թթու կադամբ — բոլորը սիրում են: Հետո բոլորը արագ են խըմում ենքան, վոր հարբում են: Յես բացի գրկվելուց, վոչինչ չեմ տեսել, իսկ հիմա յես գլխի յեմ ընկնում, վոր ավելի վատն ել ե չեղել:

Հա, ուրեմն եսպես — յես չեկա, իսկ նրանք արդեն նստած են, նրանց թվում և մեր դպրոցից յերեք հոգի: Յես իսկի նրանց անունն ել չպիտի գրեմ: Բոլորը աղաներ էյին, աղջիկներից վոչվոք չկար: Աղջիկներ կային, բայց ուրիշներն էյին և ներկված:

Հա, ուրեմն եզպես: Նրանք բոլորն արդեն կիսահարբած դրության մեջ էյին. հենց վոր ինձ տեսան, խկուլչն աղաղակեցին՝

— Ա՛, Կոստյան յեկավ: Նրա համար բաժակ լցրե՛ք, լավ ժամանակ յեկավ: Ա՛յ գործ կբացվի՛:

— Այն, լավ գործ կլինի՛, — ասացի չես, վերցրի և հատակին խըփելով փշրեցի ինձ տված բաժակը: — Գործը լավ կգնա, վորովհետեւ չես հասկացել եմ, թե վոր գործերն են լավ, վորը՝ վատ: Դուք, իմ թանգագին դպրոցական ընկերներ, հիմա խկուլչն, ինձ հետ կգնաք եստեղից ու ել չերեքք եստեղ վոտք չեք կոխի, վորովհետեւ սա, վոր հիմա

դուք եք անում, վոր յես ել առաջ ելի անում, զգվելի բան եւ Միայն նախ չեղիլ խոսք կասեմ հստեղ յեղող մնացած քաղաքացիներին:

— Վն, ես ի՞նչ եւ, գովել ես տո՞— աղաղակեց Վենկա Պալկինը:

— Վն, չես չեմ խելագարվել, ընդհակառակը, խելքս գլուխս ե չեկել,— պատասխանեցի չես: — Վենկա, արդոք դու հաշվել ես, թե քո ես կաղամբատոններով ինչքան կեղտոտ բաներ ես արել: Դու հաշվել ես, վոր մի աղջկա — դու գիտես, թե ում մասին եմ ասում չես — կյանքն աղերել, վոչնչացրել ես: Մեր դպրոցն ել քիչ մնաց քանդում ելիր — հաշվել ես: Վն, դու արդեն խմիր և անառակութեամբ պարապիր քո բարեկամների հետ, բայց մեր դպրոցը հանգիստ թող:

— Ախ, դու, թշվառական սրիկա, — աղաղակեց Վենկան և բռնեց քներով վրա պրծավ:

Նն ժամանակ չես շիշը շարտեցի նրա վրա և տղաների հետ դուրս թռանք հետեղից:

15 ապրիլի.

Նույնիսկ ձեռքերս դողում են հոգնածութունից, վորովհետեւ ըստիպված եմ սաստիկ շտապել ստուգումներս տալու: Ձմռուկա են բոլոր պատմութունները պատճառով յես բոլոր առարկաները բարձիթողի չեմ արել. իսկ հստ-եգուց ամառ եւ Յեթե հիմա չտամ ստուգումներս, ապա ամառն ել, ինչպես պետք ե, չեմ կարող զբոսնել: Հալա դեռ ասում են, թե ամառուկ դպրոց ել պետք ե լինի:

Առաջ չես կարծում ելի, թե եդ ամառային դպրոցը միայն առաջին աստիճանի համար ե, իսկ չերկրորդի համար վերացած ե, բայց բանից դուրս ե գալիս աթմ, վոր մեզ ել են ծանրաբեռնել: Կնշանակի ելի կսկսվեն եքսկուրսիաները: Սերլոժկա Բլինոյն ասում ե, վոր մառային դպրոցի ժամանակ պետք ե չերեան գա դպաշխների միանգամայն անհամապատասխան լինելը: Նրա կարծիքով ձմեռն ելի մի կերպ կառավարում ելին — գործը տանում ելին, իսկ ամառն անպատճառ չեն կարող:

Յես նոր ընկեր ունեմ — Յուշկա Գրոմով: Նա առաջ ել մեր դպրոցումն եր և նույնիսկ մեր խմբում, բայց չես նրա հետ չելի լինում: Նա շատ ուրախ տղա չե և չի սիրում հարցերի մասին չերկար մտածել: Յես իմ մասին միքանի գաղտնիքներ հայտնեցի նրան. որինակ՝ պատմեցի նրան կաղամբատոնի մասին, բայց նա ասում ե, վոր եդ բոլորը դատարկ բաներ են, և պետք ե, վորքան կարելի չե շուտ, մոռանալ եդ բոլոր բաների մասին:

17 ապրիլի.

Դպրոցում շատ տարրինակ յերևույթ ե սկսվել: Յերեկ չես անցնում ելի մաթեմատիկայի լաբորատորիայի մոտով և հանկարծ սոսկալի ծիծաղ եմ լսում... Յես իսկույն ներս վազեցի և տեսնում եմ, Նինկա

Ֆրադկինան և Ստասկա Վելոպոլսկայան—լերկուան ել չորրորդ խմբից—
նստել են իրար դիմաց և հռհռում են: Իմ ծիծաղն ել յնկալի, ու
հարցնում եմ.

— Ի՞նչ ե պատահել:

Ու ինքս ել հռհռում եմ: Նրանք ել ավելի լին ծիծաղում, ու
հանկարծ լես նկատեցի, վոր Ստասկայի կոկորդում մի բան ե ղլղլում,
Հետո ղլղլոցը դարձավ խռխռոց, ու լես վախեցա: Յես շտապով հերթա-
պահ դաշախի մոտ վազեցի—Ալմակֆիշն եր,—նրա հետ միասին ներս
մտանք, իսկ աղջիկներն ուղղակի խեղդվում են հեկեկոցից: Ալմակ-
ֆիշն ասաց, վոր դա հիստերիկա լես, լես վազեցի ջուր ու սրբիչ բն-
րելու և աղջիկներին յերկուսին ել ուշքի բերինք: Հետո տղաներն ինձ
հարցնում ելին, թե յես արդյոք չեմ ուզում նրանց բժշկությամբ ըզ-
րաղվել, ենպես, ինչպես ձմեռը Ջոյա Տրաֆլեկովային բժշկեցի: Բայց
լես պատասխանեցի, վոր հիմա եզ իմ գործը չի, թող հիմիկվա աշ-
կոմներն անեն:

Իսկ յես առանց են ել շատ դործ ունեմ: Դեռ սրանից մի ամիս
առաջ նահանգական լուսբաժինը մեր դպրոցին ներգրավեց անապաս-
տանության և անչափահասների սոցիալ-իրավական պաշտպանության
(ԱՍԻՊ) համար պալքարելու: Ալյոշկա Չիկինի պատմության պատճա-
ռով, չերբ վոր նա վեց լիմուրդ եր դողացել, հետո լես նրան տեսել ե-
յի ավերակ ներքնատանը, ԱՍԻՊ-ի հետ հարաբերություն ունենալու
համար դպրոցն ինձ ընտրեց: Յեվ ահա լես գնում եմ ԱՍԻՊ, Ստիպ-
ված պետք ե լինենք շատ գործ ունենալ անապաստանների հետ և
համարյա թե անողուտ: Ասում են, վոր հասակավորները, լերեք ամիս
նրանց հետ աշխատելուց հետո, սանատորիա լեն ընկնում: Իսկ իմ կար-
ծիքով եսպես պետք ե անել. պետք ե կազմակերպել ենպիսի լերեխա-
ների մի խումբ, ինչպիսին լես լեմ, փողոցների ամեն մի հատման
տեղում նրանց հետ պետք ե կովի բռնվել, լավ ջարդուփշուր անել
իրար, ու դրանից հետո նրանց հետ ծխել ու ողի խմիլ: Եսպեսով նը-
րանք ավելի սիրով կծանոթանան ու հետո արդեն գրագիրությունը
կսկսվի: Կամ թե չե հեքիաթներ պատմել, ինչպես Վանկա Պետուխո-
վըն ե անում: Ու են ժամանակ ալլես նյարդալին սանատորիաների
կարիք չի լինիլ: Եստեղ միայն մի հակաճառություն կա, վոր ժամա-
նակ շատ կլիլ, ու մեր տղաները ժամանակ չեն ունենալ սովորելու:
Յես այս նախագիծը պատմեցի ԱՍԻՊ-ի քարտուղարին, իսկ նա միայն
ծիծաղում ե: Ծիծաղելու բան չկար, պետք եր քննության առնել:

Յերբ ինձ վրա ծիծաղում են, տանել չեմ կարող: Համենայն դեպս
նրանց միջոցն ել բանի պետք չե, և լես լերեի ԱՍԻՊ-ում ալլես չեմ աշ-
խատիլ:

Ալյոշկա Չիկինի հալը կոմանտեսություն ապրանքատարի տակն

ընկավ, և Զին-Պալանան Ալլոդկային վերցրեց իր մոտ՝ դաստիարակելու: Ամբողջ դպրոցը կարծում է, վոր նա շատ լավ է արել: Միայն Սերյոժկա Բլինովը պնդում է, վոր նա փառասիրությունից է ա-նում այդ:

20 ապրիլի.

Աղջիկները հիստերիկայի առթիվ աշկոմի ժողով լեղավ, ուր ինձ ել կանչեցին իբրև վկայի: Նշտեղ ելին և «միլիցիոներները»: Արդեն մի ամիս է՝ դպրոցում միլիցիա չե մտցրած, վորպեսզի աշկոմից վարչական պարտականությունները վերացնեն: Յերկու «միլիցիոներ» պետք է լինեն. նրանք թափառում են ամբողջ դպրոցում—կանոնավոր կերպով, ինչպես Ֆրանսիական վոստրկանները կենդանու: Գոնե տեսքները ենպես հիմարի յե: Յես պատմեցի, թե ինչպես է պատահել, և գընացի: Կարծեմ նրանք եղպես ել վոչինչ չեն վորոշել:

Մենք միքանի անգամ եքսկուրսիա գնացինք այն անկվածային գործարանը, վորի բլիժին կցված ենք մենք: Մնացած բաներում բըջիջը և մեր կոմյերիտական Ֆրակցիան համարյա վոչ մի կերպ չի ազդում դպրոցական կյանքի վրա, ու դա, իմ կարծիքով, վատ է:

22 ապրիլի.

Աուդիտորիալում սոսկալի կռիվ պատահեց, և Վալոդկա Շմերցին ջարդեցին, արյունլիկ արին: Վալոդկային ենքան շուտ-շուտ են ծեծում, վոր մենք նրան «ծեծված» ենք ասում. և «միլիցիոներները», իհարկե, չկարողացան տղաներին զսպել, ու ստիպված յեղանք հերթապահ դաշխին կանչել:

Ընդհանուր ժողովում քննվում եր ինքնավարության նոր նախագիծը: Այդ նախագիծով առաջարկվում է, վոր աշկոմներն ընտրվեն յերեք ամսով և վոչ թե մի ամսով, ինչպես առաջ եր, վորպեսզի աշկոմները կարողանան գործին լավ հմտանալ.— թե չե դեռ չստվորած, իսկույն փոխվում են: Սերյոժկա Բլինովն ասաց, վոր նախ՝ աշկոմն ինչքան յերկար ժամանակով լինի, ենքան ավելի տեր կզգա իշխանության, իսկ յերկրորդ՝ աշկոմն ինչքան ժամանակով ել վոր ընտրվի, թեկուզ մի տարով, յեթե նա յենթակա չե դաշխներին, ոգուտ չկա, վորովհետև եղպիսի աշկոմ յերբեք վոչ մի հեղինակություն չի ունենալ: Նդ առթիվ Զին-Պալանան ասաց.

— Յես տեսնում եմ, վոր Բլինովն ելի հինն է սկսում: Միթե նա ուզում է, վոր դպրոցը կրկին յերկու մասի բաժանվի—ու դա հենց պարագմունքները վերջանալուց առաջ և ընդհանուր ստուգումները տալու ամենապատասխանատու բոպեյին: Յես կարծում եմ, վոր դա ուղղակի գալնան ազդեցությունն է նրա վրա:

Սերյոժկան պատասխանեց, վոր զարուհն էստեղ վոչ մի գործ չունի, և ինքը պարզապես իր կարծիքը հայտնեց: Բայց վորովհետև ընտրողը սոսկալի նյարդաւնացել էլին, Սերյոժկան ել զալրացաւ ու ձայնը բարձրացրեց: Եդ ժամանակ Ալմակֆիշը հանկարծ ճչաց, վոր վաղուց ե, վոր Բլինովի տեղը դպրոցը չէ, այլ ԲՈՒՀ-ը, և աղմուկ առաջ յեկաւ: Զին-Պալնան իր իշխանութիւամբ փակեց ժողովը:

Դրանից հետո միջանցքում Սերյոժկան խոստացաւ, վոր ընտրող պաշխաներին ցույց կտա — և ցույց կտա հանուն սկզբունքի, վոր նա ամենից առաջ հեղափոխական ե, հետո — դպրոցական և այլն:

23 ապրիլի.

Լույս տեսաւ «Իքս»-ը. մի եսպիսի հոգւած կա.

Շաղգամ

Վարիչն «Ինքնավարութիւն» տեսակի շաղգամ տնկեց: Մեծ, շատ մեծ շաղգամ դուրս յեկաւ: Վարիչը բռնեց շաղգամից, քաշեց-քաշեց, շաղգամը հողից չհանեց:

Վարիչն ոգնութիւն կանչեց աշկումին: Աշկումը վարիչից, վարիչը շաղգամից, — հա քաշեցին, քաշքշեցին, շաղգամը հողից չհանեցին: Մը-տածեց աշկումը ու կանչեց տնտկումին: Տնտկումը աշկումից, աշկումը վարիչից, վարիչը շաղգամից, հա քաշեցին, քաշքշեցին, շաղգամը հողից չհանեցին:

Կանչեցին սանկումին: Սանկումը տնտկումից, տնտկումը աշկումից, աշկումը վարիչից, վարիչը շաղգամից, հա քաշեցին, քաշքշեցին, շաղգամը հողից չհանեցին:

Սանկումը կանչեց դպաշխանոցին: Դպաշխանոցը սանկումից, սանկումը տնտկումից, տնտկումը աշկումից, աշկումը վարիչից, վարիչը շաղգամից, հա քաշեցին, քաշքշեցին, շաղգամը հողից չհանեցին:

Դպաշխանոցը չկարողացաւ համբերել և ամբողջ ուժովը մեկ գոռաց.

— Մի-լի-ցի-ո-նե՛ր:

Միլիցիոներն իսկուհն — պատրաստ ե տեղնուտեղը: Միլիցիոները դպաշխանոցից, դպաշխանոցը սանկումից, սանկումը տնտկումից, տնտկումը աշկումից, աշկումը վարիչից, վարիչը շաղգամից, հա քաշեցին, քաշքշեցին, շաղգամը հողից չհանեցին: Միլիցիոներն ոգնութիւն կանչեց լեռամայա նախագծին: Նախագիծը միլիցիոներից, միլիցիոները դպաշխանոցից, դպաշխանոցը սանկումից, սանկումը տնտկումից, տնտկումը աշկումից, աշկումը վարիչից, վարիչը շաղգամից, հա քաշեցին, քաշքշեցին, շաղգամը հողից չհանեցին:

Կանգնել են, քրտնաթաթախ, իսկ շաղգամը դեռ հողումն ե:

— Սատանան գիտե, լերը կհանեն շաղգամը, — հարցրեց հանդիսատեսներից մեկը:

«Իքս»-ի կարծիքով — յերբեք:

Իսկույն են պատի մոտ, վորտեղ «Իքս»-ն եր կախված, միտինգ կազմակերպեց. Սերյոժկա Բլինովը տաք-տաք ճառ եր ասում, և բոլորը համաձայն էին նրա հետ, վոր, իհարկե, ինչի՞ յե պետք եղալսի ինքնավարութունը, վոր վոչինչ չի կարող անել: Յեվ վոր, ընդհանրապես, ավելի լավ ե բոլորովին հրաժարվել ինքնավարութունից: Բայց հենց եղտեղ ել վորոշեցին գործը հետաձգել մինչև ստուգումների վերջը, իսկ առաջմ լռել:

Հետո Սերյոժկան ելի ասում եր, թե քանի վոր մեր դպաշխները չեն համապատասխանում իրենց նշանակութանը, ուստի նրանց պետք ե փոխել, և վոր միայն են ժամանակ դպրոցը հեղափոխական ուղիով կընթանա, մեզ բոլորիս համար ամեն բան և սովորելն ել հեշտ կլինի: Շատերն եղ բանին համաձայն չեյին: Որինակ՝ յես փորձով համոզվել եմ, վոր Զին-Պալան և Նիկպետովը միանգամայն հաճապաստխաճում են իրենց նշանակութանը: Իհարկե, Յելնիկիտկայի և մասամբ Ալմակֆիշի դեմ յես բավական բան ունեմ, բայց, համեմայն դեպս, նրանք ել չերեմեն ոգուտ են բերում: Բայց Սերյոժկան ասում ե, վոր չեթե պետք ե բալտի դեմ մի բան ձեռնարկել, ապա արդեն բոլորի դեմ:

Դրանից հետո յես ու Նիկպետովը յերկար ժամանակ ման ելինք գալիս գիմնագիտյի փողոցում և մտածում-դատում: Նիկպետովն ինքն ինձ կանչեց: Իմիջի ալլոց նա հարցրեց, թե ինչո՞ւ յես Սիլվայի հետ մոտ չեմ, բարեկամ չեմ: Յես բացատրեցի նրան, վոր դա Լինայի պատմութունից հետո յեր: Սիլվան ինչ-վոր բանում կասկածում ե ինձ, իսկ իմ մեղքը միայն այն ե, վոր յես գնացել եմ կաղամբատոներին: Հետո Սիլվան ինձ ասաց, վոր իմ գաղափարախոսութունը կոմյերիտական չե:

— Այո, լավ աղջիկ ե Սիլֆիդա Դուբինինան, — ասաց Նիկպետովն ու հառաչեց:

— Լավ լինելը լա՞նն ե, միայն չար ե — պատասխանեցի յես. — իսկ ձեր կարծիքով ի՞նչն ե նրա լավությունը:

— Նա խստությամբ ե վերաբերվում թե իրեն, թե ուրիշներին, բայց, դրա փոխարեն, յեթե կապվում ե, ապա կապվում ե ամբողջովին... իսկ ձեր կարծիքով, Ոյաբեկ, յես բախտավ՞որ եմ, թե չե. — հանկարծ, վոչ դես, վոչ դեն, հարցրեց Նիկպետովը:

— Իհարկե չերջանիկ եք:

— Լավ դիտող չեք, Ոյաբեկ:

— Ե, գիտեք թե՛նչ, Նիկոլայ Պետրովիչ, — ասացի յես, — իմ կարծի-

քով անբախտ ե են մարդը, վոր միանգամայն մենակ ե և վորը, իր սե-
նակությունը մոռանալու համար, ստիպված ե հասարակական աշ-
խատանքի լծվել: Հետո ապերժանիկ ե նա, վոր չի իմանում ում խոր-
հուրդ հարցնի:

— Իսկ դ՞ու, Րլարցե, լերջանիկ ես:

— Յես թակարդ ընկնող չեմ, Նիկոլայ Պետրովիչ, — պատասխա-
նեցի լես:

Յերկուսս ել ծիծաղեցինք ու բաժանվեցինք:

Ապա նա ել ինչձե պետք ե ապերժանիկ լինի, լեթե բոլորը նը-
բան սիրում են, հարգում ու գնահատում: Միմիայն Սերյոժկա Բլի-
նովն ե նրա դեմ: Բայց դե, ախար Սերյոժկան բոլոր դպաշխներին
ե դեմ:

26 ապրիլի.

Յես գնացի ԱՄԻՊ-բաժին, չերբ քարտուղարն ենտեղ չեր, և պա-
րապությունից սկսեցի սեղանի վրայի թղթերը թերթել, ու հան-
կարծ տեսնեմ, անգրագետ ձեռագրով գրած մի յերկար թուղթ և հենց
հետն ել միասին մեքենայով տպած նրա պատճենը:

Յես արագ կարդացի այդ թուղթը, վոր ինձ շատ զարմացրեց, բայց
վորովհետև վոչվոք չկար, վոր խորհուրդ հարցնեմ, յես վորոշեցի ար-
տագրել: Իհարկե, յես սաստիկ շտապում եի, վորովհետև վախենում
եյի, թե ուր-վոր ե, քարտուղարը ներս կմտնի. բայց և այնպես կարո-
ղացա պատճենը գրպանս կոխել:

Յերբ քարտուղարը հանկարծ ներս մտավ, յես հաղիվ վրա հա-
ցըրի թուղթը թղթապանակի մեջ դնել, բայց թղթապանակը բաց մը-
նաց: Քարտուղարը կասկածով նայեց ինձ և հարցնում ե.

— Առանց ինձ ետեղ դուք թի՛նջ եյինք անո՞ւմ:

— Վոչինչ: Ձեզ եյի սպասում:

— Բա թղթապանակն ինչի՞ յե բաց:

— Հենց ենպես, թերթում եյի:

— Յես ձեզ խնդրում եմ գաղտնի գործերի թղթապանակին ձեռք
չտալ:

— Իսկ յեթե գաղտնի չեն, ինչձե յեք դուք սեղանի վրա թափ-
թըփվում:

Քարտուղարը սաստիկ նեղացավ ու ասում ե.

— Դուք, ընկեր Րլարցե, աշխատանքի ժամանակ ձեզ ամենին
ենպես չեք պահում, ինչպես պետք ե: Յեվ ընդհանրապես ել...

— Յեվ ընդհանրապես ել — պատասխանեցի յես — անելու բան
չունեմ ետեղ: Ձեզ ասում են, թե անապաստանների հետ ինչ ձեռով
պետք ե աշխատել, իսկ դուք միայն ծիծաղում եք:

կոպտություն արեցի և գնացի:

Տանը լես մի անգամ ել կարգացի ևս պատճենը. ինձ համար ամենազարմանալին ևն ե, վոր հասակավոր տղամարդիկ ել, բանից դուրս և գալիս, վոր սեռական տեսակետից տանջվում են, և վոր դրա համար պատժում են: Վաղն ևեթ կխորհրդակցեմ Նիկպետոփի հետ, թե չե շատ տանջանք և պատճառում: Եսպիսի թղթեր կարգալ և չիմանալ, թե եդ թղթում ինչն և ճշմարիտ և ինչը վոչ, իսկ գրքերում եդ մասին վոչինչ չկա գրած:

28 ապրիլի.

Եսոր չորրորդ խմբում մաթեմատիկայի ստուգումն եր: Ստասկա Վեկպոլսկայան կտրվել եր, դուրս չեկավ լաբորատորիայից, կանգ առավ և հռնաց: Եդտեղ հավաքվեցին մյուս աղջիկները, վոր պետք և ստուգվեյին: Սկզբում նրանք Ստասկային ուշքի կլին բերում, շուր եյին խմեցնում, իսկ հետո իրենք ել Սկսվեց մի ընդհանուր հռնոց և հեկեկոց: Ստասկան ընկավ հատակին և սկսեց թպրտալ, նրա յետեւից մյուսները — և հետզհետե ավելի ու ավելի: Վրա վաղեցին դպաշխները: Յերբ աղջիկներին ուշքի բերին, յես լսեցի, ինչպիս Զին-Պալնան ասաց Ալմակֆիշին:

— Դաստալական հիստերիա լե, պետք և միջոցներ ձեռք առնել: Ես պատմությունը համարյա քառորդ ժամ տեցի:

Դրանից հետո ԱՄԻՊ-ից թուրած պատճենը ցույց տվի Նիկպետոփին և խնդրեցի, վոր բոլորը մանրամասն բացատրի Նիկպետոփը շատ շփոթվեց և խորհուրդ տվեց՝ եդ թուղթը վոչնչացնել և ստուգումներով զբաղվել, իսկ հետո, յերբ յես սկսեցի պնդել, բացատրեց, վոր եդ բոլորը — սեռական ալլասերումն ե, և վոր եդպիսի բան պատահում ե, բայց խորհրդային իշխանությունը մաքառում ե դրա դեմ, այսինքն կազմակերպում ե ֆիզկուլտուրա, դասախոսություններ, բարձրացնում ե ժողովրդի լուսավորությունը և այլն: Ես բոլորն ինձ ենքան ել չբավարարեց:

Սա յես առաջին անգամն եյի տեսնում, վոր Նիկպետոփը շփոթվեց:

30 ապրիլի.

Յերեկ ֆիզիկայի ստուգումից հետո յել միքանի աղջիկներ ընդհանուր, մասսալական հիստերիկայի յինթարկվեցին:

Իսկ եսոր «Իքս»-ում եսպիսի նկատողություն եր գրած.

Հիստերիկական իմաստուն.

Հայտնում ենք ընթերցողներին, վոր մեր դպրոցում ուսումնական նոր հիմնարկ ե բացվել — հիստերիկական ինստիտուտ: Այդտեղ

ավարտողները տոմսակ են ստանում անարգել ցանցառ որիորդ դառնալու Գիտություններից անցնում են՝ բալեր, պարեր, ֆլիրտ և ամեն տեսակի հիստերիկա, սկսած մկան ծվծվոցից մինչև վորոտացող հոհողոց:

Այդ հիմնարկում կուրսն ամենահաջող անցնող աղջիկներն են՝ Ն. Ֆ., Ս. Վ., Լ. Դ. և Կ. Բ.:

Հիշյալ ինստիտուտի աշխատանքները թեթևացնելու համար «Իքս»-ն իր կողմից հետևյալ միջոցներն է առաջարկում.

1) Լսարանում վալերիան կաթիլներով լիքը քառասուն դուլլանոց փակ տակառ պահել:

2) Գիմնազիայի փողոցում մի յերկաթե արձան տնկել և զրեկ վրան.

— «Վշտի քանդակում», վորպեսզի բոլոր ցանկացողները կարողանան, ընկերուհիներին զբաղմունքից չկտրելու համար, արցունքները թափել սույն արձանի վրա: Արձանը պետք է յերկաթից լինի, վոր արցունքներից չհալվի:

«Իքս»-ը հույս ունի, վոր այս միջոցները խիստ կկանոնավորեն հետերիկական ինստիտուտի աշխատանքները:

«Իքս»-ի մոտ հազդին ծիծաղ եր բարձրացել. աղջիկները սաստիկ կատաղել ելին և հենց Զին-Պալնայի քթի տակ, վոր, նոր եր սկսել կարդալ, պատից պոկեցին «Իքս»-ը: Զին-Պալնան վոտքը դետին խփեց ու ճչաց.

— Ով համարձակվում է խախտել խոսքի աղատությունը դպրոցում, նա այլևս ինձ հետ վոչ մի գործ չի ունենալ: Իսկույն լրագիրը նորից կախեցեք:

Աղջիկներն իսկույն մի տեղից սևեռակնի (кнопки) ճարեցին և «Իքս»-ը նորից կպցրին: Իսկ մենք անկյունում ենպես ելինք հըռ-հըռում, վոր փոքներս ցավեց:

Դրանից հետո լիս բոլորովին պատահամաժ մի նորություն իմացա. լսարանին մոտ մի ճմռթած տոմս վերցրի և կարդացի: Այդ տոմսում Զին-Պալնայի ձեռքով գրված եր հենց նույն նկատողությունը «Հիստերիկական ինստիտուտի» մասին, իսկ մյուս յերեսին ելի նրա ձեռքով—«Իքս»-ի խմբագրությանը: Այ քեզ բան: Կնշանակի, մեր Զինայիղիշան մասնակցում է «Իքս»-ին: Ու կնշանակի նա գիտե, թե ուՖից ե կաղմված խմբագրությունը: Իսկ լիս մինչև ետոր ել չգիտեմ: Իմ կարծիքով սա նույնիսկ սրիկայություն է իմ վերաբերմամբ:

Յեկ ընդհանրապես, մի տեսակ ենպես և դուրս յեկել, վոր իմ գործերն ենպես են դասավորվել, վոր միայն լիս գիտեմ: Ու քանի գնում, եղպիսի գործերն ավելի շատանում են, իսկ խորհրդակցել պարզապես վոչվոքի հետ չեմ կարող.— Սիլվայի հետ չեմ խոսում, Սերյոժ-

կա Բլինովից հեռացա, Նիկպետովը հասակավոր եւ ինձ չի հասկանա. բա ել իմ հետ:

Մնացել են միայն ստուգումներն ու այ, ես որպիսիք: Ու հիմա ես որպիսիք կարծես իմ մտերիմ բարեկամը լինի, վորի հետ ամեն, ամեն բան խոսում եմ:

10 մայիսի.

Ուռա: Ստուգումներին մեծ մասը տվեցի: Նիկպետովն ինձ շնորհավորեց եւ ասաց, վոր չես հիմա ինձ կարող եմ չորրորդ խմբի անդամ համարել: Մեր խմբի մեծամասնութունն ել համարյա բոլոր ստուգումները տվեց, նրանց թվում եւ սե Զոյան ու Սիլվան: Յուշկա Գրոմովը նստեց, հասարակագիտության եւ մաթեմատիկայի ստուգումները հունվարից մնում ելին, բայց նա ասում ե, վոր իր համար միենուլն ե, թե վորտեղ կլինի—չերրորդ խմբում թե չորրորդ: Միենուլն ե, նա դպրոցը չպիտի ավարտի, այլ կմտնի հեծելազոր դպրոցը. նրան դուր ե գալիս, վոր հեծելազորի զինվորները կարմիր շավարով են ման գալիս: Իսկ իմ կարծիքով դա ախմախություն ե, վորովհետեւ միենուլն ե, թե ինչ տեսակ շավարով ման կգաս, թեկուզ հենց առանց շավարի, միայն տրուսներով:

ԱՍԻՊ-ից վերցրած թուղթը չես ցույց տվեցի Յուշկային, իսկ նա ասում ե, վոր դարմանալու վոչինչ չկա, եւ վոր բոլոր տղամարդիկ եղպիսի բաներով զբաղվում են, եւ վոր եդ բոլորը դատարկ բաներ են: Յեթե նա նույնպիսի վերաբերմունք ունենար իր կյանքում սեռական հարցի նկատմամբ ինչպես յես, ապա, իհարկե, վոր նա եղպես չեր դատիլ:

15 մայիսի.

Նսոր Զին-Պալնան հայտարարեց, վոր ամառային դպրոցին աշակերտներից նրանք կմասնակցեն, վորոնք ամառը մնալու յես քաղաքում, իսկ ով վոր գնալու տեղ ունի, թող գնա: Հետո նա բացատրեց, վոր ինքը պետք ե ղեկավարի ամառային դպրոցը ե հրաժարվում ե արձակուրդից: Պարապմունքները կկազմեն.—1) քաղաքի մոտ վորեւ գյուղի հետազոտությունը ե նրա շեփությունը. 2) գավառագիտական թանգարանի աշխատակիցների հետ հնություններ հանելու մասնակցելը. 3) բնագիտական եքսկուրսիաներ. 4) հասարակագիտական եքսկուրսիաներ, վոր կլինեն այցելելով զանազան թանգարաններ ե հին կավածքներ: Դպաշխներն ամեն մեկն իր մասնագիտության նկատմամբ ղեկավարող կլինի:

Ամառային դպրոցը կսկսվի հունիսի 1-ից, յերբ վերջնականապես կպարզվի շրջանավարտների ե հաջորդ դասարանները փոխադրվողների հարցը:

Ֆուտբոլ խաղալիս կոշիկներս բոլորովին քրքրել եմ և վոլբասդի հալբիդոյին ծախսի տակ չզցեմ, ամեն չերեկո հասարակ ու մոմած թելերով կարում, կարկատում եմ: Կոշկակարն ասում է, վոր միևնույն է, պետք է նորը գնել: Կոշիկները պատճառով գրելու իսկի ժամանակ չի լինում:

Յուշկա Գրոմովը Մարիա անունով մի քույր ունի: Նա արդեն մեծ աղջիկ է, բայց շարունակ մեզ—չերեխաներիս է քամավում: Նրանից անուշահոտ ոծանելիքի հոտ է գալիս, ինչպես տակառից: Նրա քիթը բոլորովին սպիտակ է: Յուշկան ասում է, վոր նա պուդրա չե քսում, իսկ նրա քիթն իսկապես կապտած է: Յիս կստուգեմ այդ: Նրանց հայրը կատու քերթող է: Նա մի ինչ-վոր տեղ կատուններ է գնում, հետո նրանց մորթը քերթում է և վաճառում է հացի: Իմ հաշրիկոն ել է ճանաչում նրան, միայն ասում է, վոր կատվի մորթը անգործնական է—թափվում է:

Ես Մարիան ինձ շարունակ խղճում է, «վորբիկ» է ասում և քաղցրավենիքով թեյ է խմեցնում, ենպես վոր Յուշկան նույնիսկ սկսեց ինձ կաղնուի վորը ասել: Դա միքիչ վիրավորական է, բայց կարծես մի տեսակ դուր է գալիս:

Կոմյերիտմիությունը ամառն ակմբային աշխատանքները դադարեցնում է: Յիս թեև գործարան-ակումբը սակավ էյի գնում, բայց, համենայն դեպս, մի տեսակ ափսոսում եմ: Բացի դրանից ամառը Սերյոժկա Բլինովը գնում է Տամբովի նահանգը, իսկ Սև Զոլան գնում է իր ծնողների մոտ՝ Լենինգրադ:

Յերբեմս ինձ թվում է, վոր չես բոլորովին մերկ գետնի վրա մենակ եմ ման գալիս, և բացարձակապես շուրջս վոչվոք չկա—ու չատ եմ խղճում ինքս ինձ:

ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՅԵՌԱՄՍՅԱԿ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՏՐ

3 հունիսի.

Նստր Զին-Պալնան բացատրեց ամառային դպրոցի են առաջադրութիւնները, վոր տրվում են իր կողմից: Դա ամենից առաջ, ամեն տեսակետից, կամ, ինչպես ինքն է ասում, կոմպլեքս լեզանակով, Գուլիկինո գյուղի հետադուստութիւնն է, վոր քաղաքից հինգ վերստ հեռավորութեան վրա յի: Գյուղացիների հետ պետք է կապ հաստատել, նրանց մոտ դուռններս չցցել, իբր թե մենք քաղաքացի լինք, ուսումնասիրել նրանց կենցաղը, միաժամանակ նրանց բացատրութիւններ տալ իրենց հետաքրքրող բոլոր խնդիրների մասին, չափել գյուղի լայնութիւնն ու յերկարութիւնը, ընդհանրապես նրանց և քաղաքի միջև միացնող ողակ ծառայիլ: Սա—առաջին: Յերկրորդ—հետեւել և գրի առնել գեղջկական յերգերը, հեքիաթները, ավանդութիւններն ու հավատալիքները (միաժամանակ նկարել գյուղական շորերի տարազները, բայց սա ավելի շուտ վերաբերում է կենցաղին): Իբրև որինակ, թե ինչպես է լինում ժողովրդական դուցազներգութիւնը, Զին-Պալնան կարգաց մեզ համար ֆիննական «Կալեվալա» պոեմայից միքանի կտոր: Սա ժողովրդական ավանդութիւնների ենպիսի հավաքող էր—Ռունիերերգը, վոր վտաքով չըջել է ամբողջ Ֆինլանդիան և հավաքել է զանազան հեքիաթներ իսկ նրանց բանաստեղծ Լենրոտը դրա համաձայն պոեմա լե գրել: Ու եդ բոլորը վոչ թե յերեքհարյուր տարի առաջ է յեղել—Շիքսպիրի ժամանակ, ալլ անցալ դարում—կնշանակի հարյուր տարի լե, վոչ ավելի: Գուցե Ռունիերերգը պետք է իմանար եդ բոլորը, բայց թե մեր ինչին է պետք—չեմ հասկանում: Միթե վորեւ մեկին կարող են հետաքրքրել ենպիսի վայրենի նախապաշարութենք, ինչպիս ալքերն ու սատանաները: Յես ենպես եմ կարծում, վոր իրենք գյուղացիներն էլ ենքան շատ չեն հավատում ես բոլոր ախմախութիւններին: Իմ կարծիքով սրանք ժողովրդի տգիտութիւնիցն են, և գրի առնելու կարիք չկա: Ավելի շուտ պետք է գյու-

դում ելեկտրականութիւնն և կոոպերացիա մտցնել, և սոցիալիզմ կլինի: Բայց Զին-Պալնան պնդում է, թե պետք է եղբորը գրի առնել, թեկուզ հենց նրա համար, վոր շուտով ելեկտրական լուսի տակ եղբորը կանհետանա, այնուհետև վոչ մի կերպ չես կարող գտնել: Իսկ իմ կարծիքով իսկի վոչվոք ել չի աշխատիլ գտնել: Յես ես բոլորն ասացի Զին-Պալնային, իսկ նա ասում է, վոր չես չեմ սիրում իմ մայրենի լեզուն—ամեն տեսակ քողաքակրթության արմատը: Դրանից հետո յես հակաճառելու բան չունեյի և ստիպված եյի գրի առնել ամեն տեսակ ավանդութիւններ:

Բացի դրանից պետք է նաև գալառագիտական թանգարանի աշխատանքներին մասնակցել—ամեն տեսակ բլուրներ փորել: Զին-Պալնան ասում է, վոր քողաքից ութ ու կես վերստ հեռու մի մեծ քաղաք կա, վոր բաղկացած է միջանի բլուրներից: Գալառագիտական թանգարանը մտածում է, վոր ենտեղ իրենց զենքերի, ձիաների ու կանանց հետ ռազմիկներ կան թաղած: Ապա պետք է փորել, հանել և ուղարկել թանգարան: Սա շատ կարևոր առաջադրութիւն է, մանավանդ զենքերի նկատմամբ: Կհանենք՞ և հենց ենտեղ—բլուրների վրա—որինակելի կռիվ կսարքենք: Բայց յես կարծում եմ, վոր ընդհանրապես, նույնիսկ ամբողջ ամառը, բոլոր առաջադրութիւնները կատարել չի լինիլ, վորովհետև մյուս դաշխներն ել առաջադրութիւններ կտան:

Նիկպետովը հիվանդության պատճառով չերկու ամիս արձակուրդ է գնացել, Գնալուց առաջ նա շարունակ Սիլվայի հետ երման գալիս և խոսում: Յես սաստիկ վերափորվում եյի, վոր ինձ հետ չեր ման գալիս:

Այժմ կատարելապես վոչվոք չկա, վոր հետը խոսեմ:

4 հունիսի.

Բնագիտության մասին Յենիկիտակայի հետ ժողով անելուց հետո մի միջադեպ պատահեց, վոր ինձ շատ վրդովեց: Յերը յես լաբորատորիայից դուրս յեկա, տեսա, վոր Վալոդկա Շմերցը խփում է Սիլվայի մեջքին: Սիլվան սկզբում պաշտպանվում էր, իսկ յես ուզում եյի անտարբեր կերպով անցնել կողքից, յերը հանկարծ լսում եմ, վոր Սիլվան շատ լուրջ ձայնով աղաղակում է.

— Կոստյա Բյաբցե, ոգնիր ինձ:

Յես ուզում եյի հեռանալ, բայց եղ ժամանակ Սիլվան հուսահատ ճչաց.

— Վլադկեն, ոգնիր...

Վալոդկա Շմերցը ենպես է հռչում, վոր խփելը նույնիսկ թողեց և հարցնում է.

— Ե, ես ի՞նչ Վլադլեն եմ:

Եստեղ չես շուռ յեկա, մի ենպես ուտեցրի, վոր նա կլիսկոնձի տվեց, բայց հետո վեր թռավ և հարձակվեց վրաս: Բայց իմ հինգ յեղբայրն ենպես հասավ նրան, վոր նա յետ թռավ դեպի դուռը, թքեց դեպի ինձ, բռունցքը շարժեց և գնաց:

Եստեղ Սիլվան ասաց.

— Յես քո հանդեպ մեղավոր եմ. հիմա չես ամեն բան գիտեմ, ներքի:

Յես պատասխանեցի.

— Դու առաջ ել ամեն բան գիտելիք, ու չես քեզ ներելու բան չունեմ:

— Վո՛չ վո՛չ, չես միայն հիմա իմացա Նիկոլայ Պետրովիչից,— արի՛ ելի առաջվա նման բարեկամ լինենք:

— Առաջվա նման բարեկամ լինել չենք կարող.— չոր կերպով պատասխանեցի չես ու գնացի: Կարծեմ նա լաց յեղավ:

7 հունիսի.

Յերեկ մենք առաջին անգամ գնացինք Գոլովկինո: Գյուղացիները բանջարանոցներումն ելին: Նրանք ընդհանրապես ավելի շատ բանջարաբուծությամբ են պարապում: Ինձ վիճակվեց ուսումնասիրել կենցաղը: Յես ել մոտեցա մի գեղջկուհու, վոր շիթիլ եր տնկում, և ասացի.

— Մորաքույր, Բուլլ տվեք ձեզ ոգնեմ:

— Իսկ դու ո՞վ ես:

— Մենք քաղաքից եքսկուրսիա չենք յեկել:

— Չլինի աշակերտներ եք:

— Աշակերտներ ենք:

— Հա, ես ժամանակներս ելի եյին աշակերտներ յեկել. նրանք չերկրաչափներ ելին: Հա, նրանք Արինա մորաքրոջ սնդուկն ու սպիտակեղենը տարել եյին:

— Մենք իրարբաններ չենք:

— Ե, ով գիտե, թե դուք ովքեր եք: Լավ կանես հեռանաս, չխանդարես ինձ:

— Իսկ դու, մորաքույր, սատանաներին հավատում ես:

Եստեղ նա կանգնեց, ձեռքերի հողը մաքրեց և ենպես գոռաց.

— Պետրմամ... Պետրմ:

Ու եստեղ ցանկապատի յետևից, չեղանը ձեռքին մի գլուղացի դուրս յեկավ ու ուղիղ դեպի մեզ: Իսկ են կի՛նն ասում ե.

— Այ, եստեղ, ինչ-վոր մի աշակերտ ե յեկել—չես հասկանում թե ինչի, սատանաներից ե խոսում:

Եստեղ յես սիրտ առա և ասում եմ.

— Ե, չե՛, իսկի յել սատանաներից չեմ խոսում, յես կարող եմ ձեզ ելեկտրականացման մասին պատմել, ու ռադիոյի մասին, ու հետո կարող եմ ոգնել վորեւ կերպ:

— Հը, կնշանակի դաշխ՛նք, զոգում— պատասխանում ե գյուղացիներն:— Ե՛, ի՛նչ կա վոր, դա լավ բան ե, մենք դեմ չենք, յեթե դործի մասին ե Միայն, սիրելիս, լավ կանես՝ կիրակի որը գաս, կիրակի որերը մեր ժողովուրդն ազատ ե:

Եդպես յես եդ բակից դատարկ դուրս լիկա: Տների յետևոյն եմ գնում. ամեն տեղ բանջարանոցներում կանայք ու յերեխաները փորփըրում են: Մեկ ել հանկարծ վրաս հարձակվեց մի բրդոտ շուն և սոսկալի հաջողով սկսեց պտտվել շուրջս: Յես, ինչպես սովորաբար եդպիսի դեպքերում անում են, ենպես ձեացրի, իրը թե գետնից քար եմ վերցնում, բայց նա չհանդարտվեց: Ընդհակառակը, նրա լետեից միքանի հատ ել դուրս թռան ինձ վրա: Իսկ յես ել լսել էյի, վոր եդպիսի դեպքերում պետք ե շան վրա միզել, և շունը կհեռանա: Յես ել, քանի վոր շատ շներ ելին, սկսեցի ամբողջ ուժով պտտվել և ամեն կողմի վրա միզել, աշխատելով շների վրա միզել:

— Վա՛, ես ի՛նչ ե, ես ե զոգումը,— հարցնում և յետևիցս մի ձայն, և տեսնում եմ՝ են յեղանը ձեռքիս գյուղացիներն:

Նա քշեց շներին ու յես առաջ գնացի: Բայց դեռ յերկու բակ ել չեյի անցել, վոր շները նորից հարձակվեցին, և նրանցից մեկը բռնեց իմ շալվարը:

Եստեղ յես գալրացա, ցանկապատից մի ձող հանեցի և սկսեցի պաշտպանվել:

Մի ձայն եմ լսում.

— Գցի՛ր, գցի՛ր փայտը, քեզ ասում են՝ վեր գցի՛ր, կպատռեն:

Յես ձողը գցեցի. մի ինչ-վոր գյուղացի մոտեցավ, հարցնում ե.

— Ի՛նչ ես ուզում:

— Յես լեկել եմ ձեր գյուղն ուսումնասիրեմ:

— Եստեղ, տների յետևում ուսումնասիրելու բան չկա— պատասխանում ե գյուղացիներն:— Մա՛ն են գալիս, հետազոտո՞ւմ են... Եդ ինչի՞ յես ցանկապատը ջարդում. հո դու չես տնկել, դու ել իրավունք չունես քանդելու:

Ու հանկարծ թփուտների միջից գլուխը դուրս հանեց մի կին և ճչում ե.

— Կհրի, կհրի, անիծված: Եստեղ են գալիս, տես ե, վոր Իրինա մոքրի սնդուկը չփախցնեն... Վանկա՛, Վա՛նկ, — հանկարծ գոռաց նա անասելի կերպով— սագի ձուտերը համարիր, սագի ձուտերը...

Գլուղից հազիվ դուրս փախա դեպի մեծ ճանապարհը: Մյուս

տղաների հետ ել նուշնն եր պատահել։ Տղաներից յերկուսին, վոր ուղեւորով ուղեցել են չափել, քիչ և մնացել ձեռնն։

10 հունիսի.

Կարծես թե ինձ հետ սկսում ե կրկնվել նուշնը, ինչ վոր ձմեռը, բայց արդեն ես անգամ չես չեյի մեղավոր։ Բացի դրանից հիմա յես եդ բանին գիտակցաբար եմ վերաբերվում, քան ձմեռը, վորովհետեւ նախ ի՛նչալի հետ պատահած դեպքը, ապա—վորովհետեւ, ինչպես յերևում ե ԱՍԻՊ-ից պոկած թղթից, ինչ-վոր բաների համար պատժում են։ Ամենավատն այն ե, վոր Նիկպետովն արձակուրդ ե գնացել։ Յուշկա Գրոմովին չես եդ հարցերում վատահանալ չեմ կարող. ել մարդ չկա, վորի հետ չես խորհրդակցեմ, վորովհետեւ չես բոլորովին մենակ եմ։ Ա՛յ թե վոնց ե բանը. և սա շարունակվում ե միքանի ուր։

Յուշկայի քույրը՝ Մարիան մտածել ե մի ներկայացում կազմակերպել—Չեխովի «Առաջարկությունը»։ Այդ ներկայացման ժամանակ չես պետք ե փեսայի դերը խաղամ, իսկ Մարիան—հարսնացուի։ Ես պիտան ժամանակակից չե և բավական ախմախ բան ե—կալվածատերերի մասին, բայց չես համաձայնեցի, վորովհետեւ ուզում եմ ընդհանրապես փորձել ինձ իբրեւ դերասան։ Ըստ դերի չես պետք ե համբուրվեմ Մարիայի հետ։ Փորձի ժամանակ չես նրան գրկեցի և համբուրեցի, իսկ նա ասում ե.

— Թու, ամբողջովին փսնջոտեց... Ե՛ր, դու մի՞թե համբուրել չգիտես։

Եղտեղ հինգ մարդ կար. նրանք բոլորը հռհռացին, իսկ Յուշկա Գրոմովը գոռում ե.

— Հը՛ը... կարմրեցի՛ր, կարմրեցի՛ր։

Յես զայրացա ու ասացի, վոր ներկայացմանը չեմ մասնակցի և հենց հիմա դնում եմ տուն։ Եստեղ բոլորը շրջապատեցին ինձ, սկսեցին խնդրել, վոր մնամ, իսկ Յուշկան ինձ մի անկյուն քաշեց և ասում ե.

— Դու փոքրիկ ես, ի՛նչ ե, հիմարի մեկը, թե՛ հենց ախմախ ես ձեռնում։ Մի՞թե չես տեսնում, վոր Մարիան քսմալում ե քեզ։

Յես միանգամից իսկի չհասկացա ել, թե ինչ ե ուզում ասել նա. բայց եստեղ վրա թռավ Մարիան, Յուշկային ենպես բրթեց, վոր նա մի կողմը թռավ, ու ինքը շշնջում ե.

— Ի՛նչ հիմար տղա չես, Կոստյա, ախար դե, դա դժբախտությունն չե, վոր դու չգիտես. չես քեզ կսովորեցնեմ։ Ուզո՞ւմ ես, ուզո՞ւմ ես, իրիկունն արի մեր ալգին։

Իսկ նրանց տան չետեղ մի փոքրիկ ալգի կա։ Յես մտածեցի և մնացի։ Միկնուշն ե, առանց են ել ժամանակ շատ կա։

Իսկ չերեկոյան գնում եմ նրանց այդին, Մարիան ել արդեն ենտեղ ե. Թափանցիկ շոր ե հագել, ու շրջազգեստն ել կարճ ե: Նա իսկույն կպավ ինձ և ասում ե.

— Դե, դու նախ բերանիդ ջուրը հալաքիր, շրթունքներդ սեղմիր և շրթունքներդ կպցրու իմ թշին:

Բայց չես դիտմամբ համբուրեցի վոչ թե նրա թուշը, այլ քիթը. նա շշնջում ե. «Հիմար, եղտեղ չե», իսկ չես համենայն դեպս կարողացա նկատել, վոր նրա քթի վրա շրթունքներին տեղը մնաց: Հետո նա սկսեց սովորեցնել ինձ շրթունքները համբուրել, բայց դա ենքան ել դուրեկան չե, վորովհետե նրա ատամները կինամոնազույն են, ու բացի անձանիքի հոտից, ծխախոտի հոտ ել և դալիս: Յեւ իսկապես, նա ծխախոտ ծխախոտի չետից բերանն ե խցկում: Հետո նա ինձ մի մութ անկյուն տարավ, նստեցրեց ինչ-վոր նստարանի, իսկ ինքը նստեց իմ ծնկներին: Բայց ետեղ յես զգացի, վոր ինչ-վոր շատ վատ շան հոտ ե դալիս, և ասացի.

— Թուհ, մենք ես թնչ տեղ ենք նստել, ետեղ զղվելի հոտ ե դալիս:

Իսկ նա գրկեց ինձ և ասում ե ուղիղ ականջիս.

— Եդ վոչինչ, ետեղ հորս կատվի մորթիներն են կախ տված, դու ուշադրություն մի դարձնիր.

Բե, թնչպես կարելի յեր ուշադրություն չդարձնել, յերը կարծես արտաքնոցի վրա յենք նստած, կամ ավելի վատ: Յես զոռով նրան դեն շարտեցի և գնացի, բայց նա չվերադարձեց:

Դրանից հետո յես ելի մի քանի անգամ յեղել եմ նրա մոտ: Շարունակ համբուրվում ելինք, փոքրիկների նման: Շատ ել դուրեկանք րան չի:

Բայց եդ բոլորը վոչինչ, չեթե ամեն անգամ եղպիսի դեպքից հետո ֆ-ֆ պ-պ չլիներ: Դրանով յես շատ եմ տանջվում, մանավանդ յերը հիշում եմ ԱՍԻՊ-ի թուղթը:

15 հունիսի.

Այլոշկա Զիկինն այժմ ապրում ե Զին-Պալնայի մոտ և բոլորովին փոխվել ե: Իհարկե, քանի վոր նա բարեկամություն եր անում անապատանների հետ, սաստիկ լիտ մնաց և ստիպված ե չերկրորդ տարին մնալ չերրորդ խմբում. նա լղար ե, գունատ ու շարունակ լուռ:

Զին-Պալնան կոմսնա-ից նրա մոր համար նպաստ կարողացավ ստանալ. պառաջն յեկավ շնորհակալություն հայտնելու և ուզում եր Զին-Պալնայի վոտքերն ընկնել, մի բան, վոր սաստիկ վրդովել եր Զին-Պալնային: Յես մի քանի անգամ փորձեցի զրույց անել Այլոշկայի հետ, բայց նա ավելի շատ մթմթութում ե քթի տակ, քան թե խոսում:

Յերեք որ սրանից առաջ մենք Յելնիկիտկայի հետ եքսկուրսիա գնացինք: Եքսկուրսիան ընդհանուր առմամբ բնագիտական էր, բայց ենպես դուրս յեկավ, վոր ստիպված էլինք հասարակագիտությանն ել կաշել, իսկ հասարակագիտությունից Յելնիկիտկան վոչինչ չի հասկանում, ու դրանից մի միջադեպ պատահեց: Գնացել էլինք համարյա ամբողջ մեր յերրորդ խումբը (այժմ չորրորդ) ու միջանի հոգի յել յերկրորդից: Եստեղ ճանապարհին ամեն տեսակ սիրային գործեր էլին կինում: Ուրիշակ՝ Վալոդկա Շմերցը ամբողջ ճանապարհին Նինա Ֆրադկինայի հետ կանգնած էր վազոնի նախասենյակում: Տղերքն էլ դիտմամբ անցնում էլին նրանց մոտով, իբր թե արտաքնոց են գնում: մեկը դուրս եր գալիս, մյուսն էր մտնում: Վալոդկան, իհարկե, չարանում էր—ու նրա հախն է, տեղն է նրան, Հարրի Լոլդի նման բոլոր աղջիկների յետևիցն է ընկնում և սիրաբանում: Նինկան Ֆոթկացնում էր մեզ վրա: դե մեզ էլ եդ էր պետք: Հետո Յելնիկիտկան ասում է, վոր չերգենք, վորովհետև եքսկուրսիայի ժամանակ միշտ յերգում են: Մենք ասացինք, թե լինչ չերգենք, նա ասաց—մի վորևե չերգ: Մենք էլ մի հիմար չերգ սկսեցինք: Կոնդուկտորն անցավ, կասկածանքով նայեց մեզ և ասաց. «Իսկ յես կարծեցի, թե արգելակը կտրվեց»: Ընդհանրապես ճանապարհին ուրախ էր:

Հետո, յերբ «Սոլնեչնոյե» հասանք, Յելնիկիտկան իսկույն գնաց աղջիկներին բնագիտութուն բացատրելու, իսկ տղաներս գնացինք ֆուտբոլ խաղալու: Եղպես շարունակվեց, մինչև վոր տղաները մի լորտու բռնեցին: Բոլորն էլ գիտեն, վոր լորտուն չի կծում, բայց, համենայն դեպս, միջադեպ պատահեց: Լորտուն քարշ տվին Յելնիկիտկայի մոտ և հարցնում են (ծիծաղելու համար).

— Յելենա Նիկիտիշնա, ես լինչ ոճ ե:

— Հա, դա,—ասում է Յելնիկիտկան,—դա լորտու յե, աֆրիկական բռալի ազգականը:

— Կծում Բ դա:

— Վոչ, նրա խալթոցն անփնաս է:

Են ժամանակ Յուշկա Գրոմովը, վորի ձեռքին գտնվում էր լորտուն, մոտենում է Յելնիկիտկային ու ասում է.

— Յելենա Նիկիտիշնա, բռնեցեք ձեռքով:

— Ինչո՞ւ:

— Վորպեսդի ապացուցես, վոր չի կծում:

Ու լորտուն խցկում է նրա ձեռքը, լորտուն էլ վորոր-մորոր է գալիս: Յելնիկիտկան սաստիկ ճչաց, բոլոր աղջիկներն էլ նրա յետևից:

— Դեն գցիր, իսկույն դեն գցիր,—աղաղակում է Յելնիկիտկան—համարձակվես ձեռքիդ բռնած մոտենալ:

Յուշկան գցեց, բայց վոչ թե գետին, այլ Նինկա Ֆրադկինայի վրա: Նա հնպես ե գլուխը պտտում, էնպես ե գոռում-գոչում, իսկ մենք բոլորս,—պճկ: Յեւնիկիտկան խոստացավ մեզ ընդհանուր ժողովի նյութ դարձնել: Թող անի: Նա ամեն որ մի բան ե տանում ժողով, հնպես վոր հիմա նրա վրա ել ուշադրութուն չեն դարձնում: Նրա ներկայությամբ վոչ մի ուրախ կամ ծիծաղելի բան չի կարելի անել, իսկ աղջիկները նրա մոտ հնպես են թթվում ու համեստանում, վոր կարծես հրեշտակի ճուտեր լինեն:

Հետո մենք գնացինք մի կավածք: Այդ կավածքը խորհ, աւըն-տեսութուն ե, այսինքն նրա անասունների բակը, իսկ գլխավոր տունն ու նրա մասերը պահպանված են իբրեւ ցուցադրական թան-գարան, ու եստեղ եքսկուրսիաներ են դալիս տեսնելու, թե առաջ ինչ-պես ելին ապրում աղտները, կալվածատերերն ու բուրժուազները: Իհար-կե, մենք ել ուղեցինք տեսնել, իսկ Յեւնիկիտկան ասում ե.

— Քանի վոր եքսկուրսիայի նպատակը բնական պատմութունն ե, ապա կարիք չկա ուրիշ բանով զբաղվելու: Ուստի գնանք գոմը: Յես եստեղ բոլոր հետաքրքիր բաները կբացատրեմ ձեզ:

Իսկ ի՞նչ հետաքրքիր բան կարող ե լինել հնտեղ—զանազան չեղներ ու կովեր տեսնելու: Ուրիշ բան, յեթե մենք լինեյինք նրանց խնամած-աճեցրած: Ուստի տղաներն ասում են.

— Ձենք գնա:

Վիճեցինք-վիճեցինք, ու մեկ ել ապակե դռներից դուրս յեկավ մութ գույնի ֆրենչ հագած մեկը. հնքան ել շատ ծեր չեր, բայց մի տեսակ մռայլ եր, ու ասում ե.

— Իմիջի այլոց, չէք ցանկանում արդոք դիտել պալատը:

Յեւնիկիտկան հարցնում ե.

— Իսկ դուք վարժն եք, հմ:

— Այո, — ասում ե ֆրենչը, — յես եստեղ գլխավորն եմ:

Իսկ նրա ձայնը խալոտ ե, փչացած գրամաֆոնի նման, ու կո-կորդում շարունակ ջուր ե ղլղում:

— Ենպես վոր դուք ամեն բան կարող եք բացատրել մեզ, — հար-ցընում ե Յեւնիկիտկան:

— Բոլորը — մազ առ մազ, — պատասխանում ե վարիչը, իսկ ինքը վոտքի վրա կանգնել չի կարողանում:

— Դե, եդ դեպքում, գնանք, տղերք, — ասում ե Յեւնիկիտկան դժգոհ ձայնով: Եդ կնշանակի, նա վախենում եր, վոր չի կարող բա-ցատրել, դրա համար ել չեր գնում:

Ու վարիչը տարավ մեզ բոլոր սենյակներով:

— Եստեղ — ասում ե — կալվածատեր, նորին պայծառափայլու-թյունը՝ պարոն Ուրուսովը ճաշում եր, իսկ եստեղ նորին պայծառափայ-

լուծու՜նը թե՛ եր խմում: Իսկ հստեղ նորին պայծառափայլուծու՜նը հանդատանում եր: Իսկ հստեղ...

Արդեն նուշնիսկ Յելնիկիտկան չհամբերեց:

— Եդ լի՛նչ ճնորին պայծառափայլուծու՜նը և է, — ասում ե: — Եստեղ ձեր առջև խորհրդալին լերեխաներ են (եդ մենք ենք է՝ չերեխաները): Նրանք չգիտեն եդ զանազան տեսակի կոչումները: Դուք ավելի պարզ ձևով, քաղաքացի վարիչ:

— Կարելի լա, — ասում է վարիչը, իսկ ինքը զկռտում ե: — Բայց միայն սա հսպիսի կարգադրուծու՜նը և չեղել, վոր կո-րո-լո-րիտ-ը պահպանվի: Ա՛, համեցեք, տեսե՛ք՝ հստեղ պատերը իբր ֆոն են ներկած: Իսկ հրեշտակները, վոր թռչում են — դրանք ամուրներ են: Իսկ ես սեղանը ֆրաֆորի ապակուց ե: Խնդրում ենք մատներդ չկպցնեք, թե չե՛ վոմանք մատները կպցնում են, ու փոշի չե առաջանում:

Ու եդ ժամանակ ենպես է զկռտում:

— Թ՛հէ, զկռտոցս չի կտրում, — ասում ե: — Յերեի սոխ շատ եմ կերել: Իսկու՛ն կդամ, իսկ դուք հստեղ սպասեցեք:

Ու գնաց:

— Ինչ տարորինակ վարիչ է, — ասում է Յելնիկիտկան:

— Ավելի լավ է դուք ինքներդ բացատրեք մեղ, Յելենա Նիկիտիշնա, — ասում եմ չես:

— Յեթե դուք, Րյաբցե, շարունակ քիթներդ խոթում եք ենտեղ, վոր ձեր գործը չե, — պատասխանում է Յելնիկիտկան, — դա դեռ չի նշանակում, վոր չես ել պետք է եղպես անեմ:

Ահա վարիչն յեկավ, սկսեց բացատրել, ու չես նկատեցի, վոր նրանից արդեն վոչ թե սոխի հոտ է դալիս, այլ մի ուրիշ բանի:

— Են լի՛նչ է, առաստաղինը, — հարցնում են տղաները:

— Առաստաղինը — բացատրում է վարիչը — Վենիբա աստվածուհին է, իսկ նրա շուրջը կառքով սլանում է Բուլկան հովիվը, իսկ վոր հովիվ է, եդ իմացվում է նրանից, վոր ձեռքին մտրակ կա: Իսկ սա նշանավոր աֆրիկացի արվեստագետի նկար է:

— Իսկ նկարչի անունն լի՛նչ եր, — հարցնում են տղաները:

— Մոռացի՛ւ եմ, — պատասխանում է վարիչը, — ամեն բան հիշել չես կարող:

— Ըիկ, — այդ ժամանակ լսվեց լետիֆ: (Դա Յուշկա Դրոմովը զկռտաց): Եդ ժամանակ վարիչը նստեց մի կարմիր բազկաթոռի, աչքերը ծածկեց և ասում ե.

— Ձավակներս, զավակներս, է դուք, կարմիր մանկավարժություն — ուսուցչուհի, Ներեցեք, իմ աչքերի շղթան կտրտվեց:

— Դա լի՛նչ շղթա չե, — հարցնում է Յելնիկիտկան:

— Աղամանդե, — պատասխանում ե վարիչը: — Բայց դա վոչինչ չէս հիմա վեր կկենամ: Շատ սոխ ուտելն ինձ ֆիսս ե:

Ու իսկապես վեր կացավ: առաջ գնացինք: Յեկանք մի հսկայական դահլիճ՝ չերգեցիկ խմրի հատուկ տեղով, մեջտեղը մի շատ մեծ ջահ ե կախված շորե պատյանով, իսկ պատուհանները կարծես ֆուտբոլ խաղալու հրապարակներ լինեյին:

— Իսկ եստեղ, — ասում ե վարիչը, — նորին պայծառափայլութուն պարոն Ուրուսովը ինքն իրեն մորթեց:

— Բա ինչո՞ւ մորթեց, — հետաքրքրվեցին տղաները:

— Տեսիլք տեսավ:

— Ի՞նչ տեսիլք:

— Սպիտակ տիկին, — սարսափելի ձայնով ասում ե վարիչը, — ու եդ սպիտակ տիկինը ենպես նրբազգաց եր, ենպես — ասենք, քաջ, վոր պարոն Ուրուսովը տանել չկարողացավ:

— Վա՛յ, — ցած ձայնով ասում ե աղջիկներից մեկը:

— Քաղաքացի վարիչ, — եստեղ ասում ե Յելնիկիտկան, — հույս ունեմ, վոր դուք ինքներդ ել ենքան հասկանում եք, վոր դա նախապաշարմունք ե, վոր իսկույն եթ կրացատրեք չերեխաներին եզպիսի տեսիլքների ամբողջ անմտութիւնը:

— Ըի՛հ, — պատասխանում ե վարիչը: — Սոխը հոգիս հանեց ու պրծավ: Իսկ միթե յես մեղավոր եմ, վոր մեզ հրամայված ե ամեն բան բացատրել ենպես, ինչպես չեղել ե: Յես ներկա չեմ չեղել, ինքս չեմ տեսել, յես ել բան չունեմ ասելու: Բայց, համեայն դեպս, ներեցեք ինձ — պիտի իմ աչքի առջև այրվեց: — Ու հենվեց պատին:

— Եդ Բնչ գլուղ ե, — հարցնում ե Յելնիկիտկան, ու չերեում ե, վոր ինքը բարկանում ե:

— Եպուղիխան, — պատասխանում ե վարիչը, — իսկ ձեզ, քաղաքացուհի, չիթե իմ բացատրութիւնը դուր չի գալիս, ապա կարող եք ինքներդ բացատրել:

— Ճիշտ ե, ճիշտ ե, դուք բացատրեցեք, Յելենա Նիկիտիշնա, — աղաղակեց տղաների մի մասը, իհարկե չարութիւն անելու համար:

— Վո՛չ, թող վարիչը բացատրի, — աղաղակում են մյուսները:

— Քվեարկում եմ, — աղաղակեցի յես: — Ով կողմնակից ե Յելենա Նիկիտիշնային, խնդրում եմ ձեռք բարձրացնի:

Մեծամասնութիւնը բարձրացրեց:

Այ թե գաղազից հա՞ Յելնիկիտկան:

— Յես — ասում ե — վոչինչ չեմ սկսիլ բացատրել, ե ընդհանրապես սա խաչառակութիւն ե, ու մենք իսկույն գնում ենք եստեղից:

— Ինչո՞ւ յեք գնում, — ասում ե վարիչը: — Ձեզ հետ ինձ համար ուրախ ե...

Սակայն Յելնիկիտկան զայրացավ և պահանջեց՝ իսկույն կայարան գնալ։ Հենց վոր դռանը մոտեցանք—ի՜նչ սոսկալի անձրև ե գալիս, իսկ մինչև կայարանը լեռեք վերստ ե։

— Ե՛, ի՜նչ, սպասենք,—ասում ե Յելնիկիտկան։

Յես դռնից դուրս նայեցի ու տեսա՝ յերկինքն ամբողջովին թխապատ ե։ Իսկ վարիչը լետեք կանգնած ե և ասում ե.

— Ե՛, ինչու գնաք վոր, բոլորովին կթըջվեք, չոր տեղ չի ֆնալ։ Այլևի լավ և ֆնաք գիշերը։ Ոտ կբերենք սենյակները, իսկ ով ուզի, խոտանոցը կբարձրանա։ Իսկույն խորհ. տնտեսությունից, ինչքան ուզեք, կաթ կբերեմ։

— Իսկ հաց կարելի չի՞ ճարել,— անվճռական ձևով հարցնում ե Յելնիկիտկան։

— Ուզում ես՝ տասը փութ,— պատասխանում ե վարիչը։— Յես, հարգելի ուսուցչուհի, թե ուզենամ, ապա կարող եմ կատարյալ խնձուկ սարքել։ Չե՞ք ուզում։

Ու մատով թխկացրեց կոկորդին։

— Յես չեմ հասկանում, թե դուք ինչ եք խոսում,— չար ձայնով պատասխանում ե Յելնիկիտկան։— Բայց ինկատի ունենալով, վոր անձրև ե գալիս, և լեռեխաները կարող են մրսել, ապա ճար չկա։ Ստիպված ենք գիշերը ֆնալ եստեղ։ Նեղություն քաշեցեք, տղաներին ցույց տվեք, թե գիշերելու համար վճրտեղից խոտ վերցնեն, վորովհետ լես չեմ թողնի խոտանոցում գիշերել։ Ու բացի դրանից—կաթ ու հաց տվեք։ Մենք կվճարենք։

Մենք սկսեցինք խնդրել, վոր թույլ տա խոտանոցում գիշերելու, բայց նա հայտարարեց, վոր թույլ չի տա, վորովհետ ով գիտե, թե ինչեր կարող ենք անել, և վոր յեթե մենք խոտանոց գնանք, ապա ինքն իսկույն կգնա և մեղ մենակ կթողնի։ Թեև մենք իսկի լել չեցինք վախենում, բայց ստիպված ելինք հնազանդել, վորովհետ կարող եր դպրոցական խորհրդի հետ աղմուկ առաջանալ։ Ես բանը Յելնիկիտկայի համար ավելի վատ յեղավ։

Յերբ վարիչը կաթի ու խոտի գնաց, Յելնիկիտկան ասում ե մեզ.

— Ես վարիչը շատ տարորինակ մարդ ե, ու լես տեսնում եմ, վոր վերին հարկը շարժված ե։ Ուստի յես շատ եմ խընդրում ձեզ նրա հետ վոչ մի խոսակցություն ու հարաբերություն չունենալ։ Իհարկե, դուք կուզենաք նրա հետ ընկերություն հաստատել, բայց լավ իմացեք, լես թույլ չեմ տա։

Նա ի՜նչ կարող ե մեզ թույլ տալ կամ թույլ չտալ։ Յեթե նա եդ բանը չասաց մեզ, գուցե և վոչինչ չկար։ Իսկ ալժամ մենք վորոշեցինք նրան ու աղջիկներին վախեցնել։

Անձրևը դեռ չեր դադարել՝ ենպես վոր այգում վազվզել չեր կա-

րելի, ու մենք դահլիճում սալկա ելինք խաղում: Շուտով մթնեց, ու վորովհետև լույս չկար, ապա ակամա ստիպված ելինք պառկել: Այլ ջիկներն ու Յելնիկիական պառկեցին մի սենյակում, մենք՝ մյուս: Դե, իհարկե, ամեն տեսակ պատմություններ ու իրարանցում, ենպես վոր Յելնիկիական միքանի անգամ աղաղակեց: Յերբ լոռորը միքիչ լռեցին, Յուշկա Գրոմովը շշնջում է ինձ.

— Ժամանակ է:

Իսկ մենք արդեն իրիկվանից վերցրել ելինք են սավանը, վորի մեջ, եքսկուրսիայի համար, պաշար ելինք բերել քաղաքից: Յուշկան ալը սավանը զցեց վրան, ու մենք, վորպեսզի ձայն չլսվի, գոլունի մտանք դահլիճ, վերջնականապես պալմանավորվելու և փորձ անելու: Հենց վոր մտնում ենք դահլիճ, հանկարծ տեսնում ենք՝ դահլիճի ծայրում հաղիվ նկատելի լույս և փայլում: Յես նույնիսկ վախեցա, ենքան անսպասելի յեր: Յուշկան իսկույն բռնեց ձեռքս:

— Կաց, Կոստյա, — են թնչ և ենտեղ:

— Դա, հավանականաբար, վարիչն է:

— Իսկ չես նույնիսկ վախեցա: Գնանք, տեսնենք ինչ է շինում ենտեղ:

Մենք ծածուկ մոտեցանք լուսին, ու եզտեղ նկատեցինք, վոր նա գալիս է յերգեցիկ խմբի համար լեղած սենյակի տակի փոքրիկ դռնից, վոր մենք առաջ չեկինք նկատել: Սկզբում շատ լերկուղալի յեր: Դուռը շատ քիչ բաց եր, ենպես վոր կարելի յեր ներս նայել: Յես ել նայեցի: Տեսնում եմ — մի պրիմուս կա — վրան չայնիկ. չայնիկի քթից մի լերկար խողովակ է անցկացրած, հետո մի թաս և դրած, իսկ թասի տակ շիշ: Պրիմուսը վառվում է, իսկ վարիչը կողքին նստած, քնած է:

— Ես նա արաղ ե քաշում, — շշնջում է ինձ Յուշկան: Յես գիտեմ, իմ մորաքույրն ել եղպես է քաշում: Տես, տես, արդեն կես շիշ ցվել է:

Յես առաջ շարժվեցի, վոր ավելի լավ տեսնեմ, եղ ժամանակ դուռը ճըռռաց, վարիչը ցնցվեց ու աչքերը բաց արավ: Մայր հայհոյեց, կռացավ շշի վրա, թասի մոտ ինչ-վոր բան ուղղեց ու նորից նստեց:

— Յես հիմա կհռհռամ, — ասում է Յուշկան. — ուժ չունեմ համբերելու:

Իմ ծիծաղն ել սաստիկ գալիս է, նույնիսկ յիթս բռնել եմ: Հանկարծ Յուշկան եհնպես փոթկացրեց: Վարիչը վեր թռավ և ուղիղ դեպի դուռը: Մենք կպանք դռան տակին, իսկ վարիչը դուռը լայն բաց արեց և նալում է դահլիճում:

— Ելի նա ման է գալիս: Ղիտում է, փնթփնթում է վարիչը քթի տակին:

— Դե, լավ, յես նրան կբռնեմ, ծամերը կպոկեմ:

Յիս վախեցաւ. սա ես թւիմ ես սպառնում եմ բռնել: Իսկ Յուշկան բռնուցքով կողքիս հրում եւ Յիս հնապիսի դրուածքան մեջ չեմ, վոր ծիծաղեմ: Վարիչը շուտ լեկավ դեպի սենյակը, կուացավ, վերցրեց շիշը, հենց ուզում եր կուլ տալ, վոր Յուշկան փութկաց, ու հնապես ուժեղ, վոր դանդաղումն ել լսվեց:

— Եղ ձի եւ,— գոռաց վարիչը և դուրս թռավ դահլիճ: Նախեց մեր կողմը ու հնապես ես գոռում: Ու վաղ տվեց դեպի հնտեղ, վորտեղ մերոնք քնած են:

Յուշկան վալրկհնապես սավանը վերցրեց վրայից, ու մենք թռանք լերդիչներէ հրապարակը: Զաղերի լետեր նստեցինք և նայում ենք: Իսկ են սենյակներում, վորտեղ մերոնք ելին, աղմուկ բարձրացավ: Ու ամենից բարձր գոռում ե Յելնիկիտկան: Ա՛յ, տեսնում ենք, դահլիճն ե վաղում վարիչը (իսկ եղ ժամանակ անձրերը դադարել եր և լուսինը դուրս լեկել, հնապես վոր լերում եր), իսկ նրա լետից— տղաները: Ամենից հետո՝ Յելնիկիտկան՝ վերարկվում փաթաթված:

— Ա՛յ, հնտեղ, հնտեղ,— մեր կողմն ե ցույց տալիս վարիչը:— Նա հնտեղ եր կանգնած: Բարձրահասակ, յերկա՛ր, համարյա առաստաղին եր հասնում:

— Բայց եղ ձի ե՛ նա.— հարցնում են լերելաւորները:

— Սպիտակ տիկինը:

— Բայց դուք լմիլ տեսաք,— հարցնում ե Վոլոդկա Շմերցը (յիս ձայնից ճանաչեցի): Գուցե յերազմումդ տեսար:

— Յերազմում: Տեսա, ինչպես քեզ— պատասխանում ե վարիչը:— Միայն հիմա նա հնտեղ չի. թափառում ե մյուս սենյակներում:

— Դե վոր չկա, ուրեմն պետք ե գնալ, քնել,— քնկոտ ձայնով առում ե Յելնիկիտկան: Դուք ել, մեկ ել վոր լերեա, ծառային կանչեցեք ու մեզ հանգիստ թողեք. թե չե դուք իմ բոլոր լերելաւորներին կվախեցնեք:

— Ն-ներողութուն, ուսուցչուհի.— պատասխանում ե վարիչը:— Թե վոր ձեզ եղպես բան պատահի, ձեր հարազատ հորն ել կգարթեցնեք, ուր մնաց թե...

Դրանից հետո լերելաւորն ու Յելնիկիտկան գնացին, իսկ վարիչը վերցրեց ճրագը, բոլոր անկյունները նախեց և գնաց իր սենյակը:

Յիս ու Յուշկան մի տասն րոպե նստեցինք և սկսեցինք զգուշ իջնել դահլիճ: Սանդուխտի կեսն ել չեկինք իջել, վոր տեսանք, թե ինչպես հակառակ կողմն յեղող դռնից, մի ինչ-վոր ստվեր ե շարժվում: Յիս քիչ մնաց ճչալի, իսկ Յուշկան բռնեց ձեռքս:

— Ե՛ս ձի ե,— շշնջում ե նա, ու ձայնից յերևում ե, վոր վախե-
նում ե:

Իսկ ստվերը առաջ յեկավ դեպի մեջտեղը, շուտ յեկավ և ուղղակի դեպի մեզ և գալիս: Իմ սիրտը նույնիսկ կանգ առավ—հնազանդան հր դնում նա: Բայց նա վոչ թե դեպի սանդուխքներն յեկավ, այլ շարժվեց դեպի են սենյակը, ուր վարիչն եր նստած: Մենք քարացանք—լ՛նչ պետք և պատահի: Ու հանկարծ զղրդոց լսվեց, ինչ-վոր մոնչոց, հարված, ու ստվերը կրկին դուրս թռավ:

— Եդ լ՛նչ է, ա՛յ դու թշվառ հարբեցող,—գոռում եր ստվերը ամբողջ տնովը մեկչ Հիմի ել, ա՛յ, վորտեղ ե մտել՝ արազ քաշելու: Ու դեռ կռվում ել ե: Սպասիր դ՛ու, ես բոլորը վարիչին կպատմեմ, թող մի գա՛մ: Ես լ՛նչ բան է, ա՛յ մարդիկ, մտել և նկուղը, քաշում և ու խմում: Փաշում ե—ու խը-րմում...:

— Դե լո՛ր, սատանի ծնունդ,—խոխաացնում եր վարիչը, բռնելով ստվերի ոձիքից: Չե՞ս հասկանում ի՛նչ է. եստեղ Էքսկուրսիա չի գիշերում...: Բոլորին կարթնացնես, իսկ յես պատասխան պիտի տամ: Թե չե ծամերդ կպոկեմ—են խաչը կպոկեմ:

Եդ միջոցին յես ու Յուշկան սանդուխքներից ցած թռանք ու վազեցինք դեպի մեր սենյակը: Ստվերն իսկույն լռեց:

— Ա՛յ, տեսնում ես,—ասաց մեր յետեից վարիչը,— յերեի յերեսաներն արտաքնոց են դնացել և բոլորը լսեցին: Ինձ խալտառակ կանես, թշվառական:

Իսկ յես ու Յուշկան խրվել ենք խոտի մեջ և ծիծաղում ենք ենպես, վոր լացներս գալիս և, կարծես հիստերիկա լինենք.—ենպես, վոր Յելնիկիտկան աղջկերանց սենյակի դուռը բաց արավ և հանդիսավոր կերպով ասաց.

— Իհարկե դա Րյաբցեն ե: Բայց, անհոգ կաց Րյաբցե, սա քեզ եժան չի նստիլ: Սա վրդովեցուցիչ անկարգություն ե: Յես նույնիսկ խոսք չեմ գտնում:

— Յես բոլորովին ել հոգս չեմ քաշում,—պատասխանեցի չես, ու միանգամից ծիծաղս ձանձրուլթի փոխվեց:

Առավոտը մեզ զարթեցրեց մի ինչ-վոր մարդ, կապույտ ակնոցներով, և հարցրեց մեզ, թե ինչպես ենք քնել: Բանից դուրս չեկավ, վոր դա իսկական վարիչն և և հենց նոր և չեկել քաղաքից: Իսկ նա պարզապես ծառան ե, դրա համար եր ենպես ծիծաղելի բացատրում: Ու հետո իսկական վարիչն ասաց մեզ, վոր եդ ծառան ծառայել և դեռ կալվածատեր Ուրուսովի ժամանակ, և վոր, յերեի ստիպված կլինեն վոնդել նրան: Ու սա արդեն առաջին անգամը չե, վոր ինքն իրեն վարիչի տեղ և դնում:

Յետ դառնալիս, ճանապարհին մենք շարունակ ծիծաղում ելինք Յելնիկիտկայի վրա, վոր նա հարբած ծառային վարիչի տեղ հր դրել և լուրջ դեմքով լսում եր նրա բացատրությունները: Դե, դու բնագիտությունը գիտես, ել քիթդ հասարակագիտության մեջ մի խոթիր:

Զնայած վոր Զին-Պալնան շարունակ ալլալված ու գունատ է,— հիվանդ է, ինչ է նա, — յերեկ կրկին եքսկուրսիա գնացինք Գոլովկինո: Նա շատ տխուր վախճան կարող եր ունենալ, յեթե Զին-Պալնայի պաղարյունությունը չլիներ: Յես դիտմամբ գնացի մեր գործարանային բլիշը, ու թեև քարտուղարն ենտեղ չեր, համեմա՛ն դեպս բլիշի անունից մի մանդատ վերցրի Գոլովկինոյի կոմսոմոլի վրա, ուր խնդրվում եր, վոր ինձ աջակցություն ցույց տան գլուղական կենցաղն ուսումնասիրելու գործում:

Կերակրի յեր, դրա համար ել գլուղում զրոսանք եր: Գլուղացիներին շատերն արդեն առավոտից հարբած ելին. իսկ կոմյերիտականները, հակառակի պես, շրջան ելին գնացել, ինչ-վոր ժողովի. իսկ դա քսանհինգ վերստ է: Ու ահա թե ինչ դուրս չեկավ դրանից:

Զին-Պալնան փնտռեց նախագահին և խնդրեց նրա աջակցությունը: Նա ինքը չեկավ, ալ ուղարկեց վորդուն, մի 15 տարեկան պատանու: Մենք սկսեցինք չափել, դործի զրինք ռուլետկան, ամեն կողմից կանաչք, աղջիկներ, պատանիներ, յերեխաներ շրջապատեցին մեզ և դիտում են: Յես վորոշեցի ողտվել այս հանգամանքից, և քանի մյուս տղաները ռուլետկայովն են զբաղված—սկսեցի ուսումնասիրել կենցաղը: Իրա համար չես մոտեցա աղջիկներին և նրանց հետ խոսակցություն սկսեցի: Նրանք հռհռում ելին ու մեկը մյուսի յետեը պահվում, իսկ յես շարունակ ստիպում եյի նրանց, վոր մի չերգեն: Նրանք ասում են, վոր չգիտեն:

— Իսկ ձեզնից հիվ ե չարք տեսել, — հարցնում եմ չես:

— Ա՛յ, հրես չարքն ե ելի, կանգնած, — պատասխանեց մեկը և մատով ցույց տվեց ինձ: Հանկարծ պատանիներից մեկը մոտենում և ինձ և ասում.

— Դու մեր աղջիկներին շատ մի մոտենալ. դու դրա համար ես չեկել, ի՛նչ է:

Են ժամանակ չես հանում եմ իմ մանդատը և ցույց տալիս ներան: Նա նայեց ու ասաց.

— Ես մեր մասին չի գրած: Յերբ վոր դու կոնցոմոլ ես, գնա կոնցոմոլի մոտ, բայց աղջիկներին ստիպելու բան չունես:

Յես ուզում եյի նրա հետ վեճի բռնվել, բայց տեսնում եմ, վոր նրանք ինձ շրջապատել են, իսկ մերոնց մեջ ինչ-վոր իրարանցում կա:

Չափում եյին տների չետեի բանջարանոցները, իսկ նրանք—գլուղական յերեխաները, վորոնք խմբված եյին ռուլետկայի շուրջը, մտան մեկի բանջարանոցը և բույսերը պոկոտեցին ու մերոնց վրա դրին: Մի մորաքույր դուրս թռավ, սկսեց աղաղակել: Ու բռունցքներով հարձակվում և ուղղակի Զին-Պալնայի վրա և աղաղակում.

— Վոր դու վարժուհի յես, պետք ե նայես սրանց:

Զին-Պալնան հանգիստ պատասխանում ե.

— Յես ձեր գլուղի լերեխաների համար պատասխանատու չեմ, իսկ իմոնքը հատեղ ինձ մոտ են յեղել:

— Ե՛ս լի՛նչ ե տաում, յես չտեսնի, լի՛նչ ե Ա՛յ, հենց են, ա՛յ հենց նա քաղեց:

Ու ցույց տվեց ինձ:

— Ինչի՞ յես սուտ ասում, մորաքույր,— աղաղակեցի յես դայրա-
յած: — Յես չե՛րբ մտա քո բանջարանոցը:

— Նա հատեղ աղջիկների յետեիցն ել եր ընկել,— գոռգոռացին
տղերքը:

Եստեղ Զին-Պալնան մի ենպես բղավեց վորոտալից բասով, վոր
յես նուշիսկ նրանից եղպես բան չեյի սպասում.

— Ի՞նչպես համարձակվեցիր, Րյաբցե, ստիպել աղջիկներին:

Աղմուկը միանգամից լռեց, իսկ յես լուռ հանեցի մանդատս և
տվեցի Զին-Պալնային:

— Ե՛, հետո լի՛նչ,— հարցնում ե Զին-Պալնան:

— Են, վոր յեթե յես ուսումնասիրում եմ կենցաղը, իրավունք
ունեմ, վոր խնդրեմ յերգեր յերգեն, թե չե:

Եստեղ մոտեցավ մի վիթխարի գլուղացի, վոր շարունակ լսում
եր ու նայում: Յեվ ասաց.

— Շատից հեռու գնացեք, դուք հստեղ գործ չունեք:

Իսկ աղջիկները հեռվից աղաղակում են.

— Շատ ենք խնդրում. կրունկներդ շուռ տվեք:

Մի ինչ-վոր հարբած գլուղացի յեկ խառնվեց.

— Յես նրանց ճանաչում եմ— նրանք հարկի համար են, լերկ-
րա-չափ-ներ են: Դուրս արեք, կորչեն հստեղից:

— Հասցրո՛ւ դրանց վզակոթին, դժուրս արա, թե չե կվետավոր-
վենք:

Իսկ են կինը, վորի բանջարանոցից բան եյին քաղել, վրա յե
թռչում Զին-Պալնային և բռնում նրա շորի թևից: Եստեղ վորտեղից-
վորտեղ հասնում ե Ալյոշկա Զիկինը: Բռնում ե կնոջ ձեռքից և մեր
կողմը հրում:

— Ե՛ս լի՛նչ բան ե, ա՛յ յես ձեզ մատաղ, ձեռք են բարձրացնում
մեզ վրա,— գոռաց եղ կնիկը, իսկ մի յերկար տղա բռնեց Ալյոշկայի
ուսից:

— Կացե՛ք,— ելի ենպիսի ձայնով բղավեց Զին-Պալնան, ու նրա
միակ դեղնած ատամը փալլեց ժանիքի նման:

— Թողե՛ք, բան եմ ասում:

Ու կրկին բոլորը լռեցին:

— Ա՛յ, դուք վոչ մի բան կարդին չեք հարցնում,--ասում է Զին-Պալնան ուսուցչի ձայնով,--ու կոխվ եք սարքում: Մենք ձեր բարին ենք ուղղում: Ուղղում ենք քաղաքի ձեր շեֆը լինել, իսկ դրա համար հարկավոր ե պլանտ (եսպես ել ասաց--պլանտ) կազմել:

— Ե՛, հետո դրանից ի՞նչ դուրս կգա, --հարցնում են ցածրաձայն լեռնից:

— Ա՛յ, են կլինի,--պատասխանում է Զին-Պալնան,--վոր քաղաքում ոգնահան կունենաք, մեկ, կիմանաք, թե վորտեղ դիմեք--լեր-կհաւ: Մենք միշտ կոգնենք ձեզ--լերեք: Ձեզ համար լրագիր կուղար-կենք--չորս: Կոգնենք, վոր սերմանման վարկ ստանաք--հինդ: Ա՛յ, դա չե «շեֆը»:

— Ե՛, բա ինչո՞ւ, քաղաքացուհի, սկզբից միանգամից չասա-ցիր. --հարցնում է բարձրահասակ գյուղացին:

— Ե՛, դուք իսկի հարցրի՞ք վոր,--պատասխանում է Զին-Պալնան: --Հետո՞, մեզ ուղարկել են ձեր նախագահի մոտ, իսկ նա, տես, քիթը շուռ ե տվել, հեռներս խոսել չի ուղղում:

— Հա, նա եղպիս ե,--ուրախ ասաց մի հարրած մարդ. --ասում ե, «խորհրդային իշխանությունը չիս հմ»:

— Դե, ա՛յ, տեսեք,--ասում է Զին-Պալնան,--հիմա մենք գնում ենք. միևնույն ե, դուք մեզ խանգարեցիք աշխատելու: Դե, առայժմ ցտեսութլուն, յեկեք մեր դպրոցը, մեր հասցեն կթողնենք ձեզ մոտ: Մենք ել ուրիշ անգամ կգանք: Դնանք, տղա՛յք:

— Իսկ իմ բանջարանոցը,-- հարցնում եր կինը:

— Դե, Աֆրիյա մորքուր, անցկաց, դորձ կունենաս, ինչ լորու, դազարի ժամանակ ե... Բա գու չես տեսնում,--խոսում է հարրածը,--հուսումնականներ են. դժւ ինչ ես: Հասկացիր, թե բանը վոնց ե:

Փոքր լերեխաները մեզ ուղեկցեցին հեռու, մինչև դաշտի ծայրը. ու շարունակ ազաղակում ելին:

— Շեվը... վշեվը...

Յերբ դպրոց յեկանք, Զին-Պալնան ասաց.

— Ինչ վոր ասված ե, ընկերներ, իհարկե պետք ե կառարել:

— Կանենք, կանենք,--ազաղակեցին բոլորը:

10 հուլիսի.

— Յես այժմ համոզվեցի, վոր լորդ Դալտոնը մասամբ արդարացի չեր, վոր իր պլանը հնարում եր: Իհարկե, մարդ պետք ե ամեն բան ինքն իմանա, թե չե ուրիշներից լսածն ամենեկին են չի, ինչ վոր իսկական ե:

Յերեկ Գրոմոմլեների տանը ներկայացում եր: «Առաջարկութլունն» ելին խաղում: Ներկայացումից հետո Գրոմոմլեների հայրը բոլորին ընթ-

քիքի պահեց, ու ընթրիքի ժամանակ բոլորը գինի կշին խմում, նը-
րանց թվում և չես: Ընթրիքից հետո բոլորը յերկար ժամանակ նստած
եյին, իսկ հետո Մարիան ինձ նախասենյակ կանչեց: Ենտեղ սոսկալի
մութն եր. չես գլուխս դռանը խփեցի և պոպոզ արեցի, բայց լռեցի, —
յիբևի են պատճառով, վոր գինուց գլուխս սաստիկ պտտվում եր:

Հետո Մարիան ինձ իր յետեից քարշ տվեց ինչ-վոր անկյուն
կամ նկուղ:

Յերբ ամեն ինչ վերջացավ, չես հանկարծ ինչ-վոր սատկած այծի
հոտ զգացի, ու քիչ մնաց սիրտս խառնի:

— Թճճ, ես ինչ զգվելի բան ե, — ասում եմ Մարիային: — Ես ին-
չի՞ վատ հոտ ե գալիս:

— Հն, եդ հորս մորթիներն են դարսած, դու ուշադրություն մի
դարձնիր, — շշնջում և Մարիան: — Եդպես բարձրաձայն մի՞ զոռաս:

Բայց չես ել չկարողացա տանել ու տուն գնացի: Ճանապարհին
գլուխս պտույտ եր գալիս ու սիրտս խփում եր, ու շատ զգվելի յիբ
ու ամենից ավելի չես չեցի ուզում, վոր ես մասին Սիլվան խմանա:

Ասենք, իսկապես, նա վճնց կարող և խմանալ: Յուշկայի հետ նա
համարչա չի խոսում ու վերջերս ավելի շատ Վալուդկա Շմերցի հետ և
լինում: Յես նուշիսկ չեմ հասկանում, թե Սիլվան ինչ և գտել նրա
մեջ: Իսկ գլխավորն են ե, վոր Սիլվան չի յիլ նկատում, վոր Վալուդկան
բոլոր աղջիկների հետ ել քարշ և գալիս, ու ինքն ել եդ շարքի մեջ և
ընկել: Իսկ դա պիտք և վոր վերավորական լինի կանացի ինքնասի-
րության համար, մանավանդ Սիլվայի: Վորովհետև Սիլվան շատ հը-
պարտ ե. ով գիտե, գուցե, մեր աղջիկներից ամենահպարտն ե:

13 հուլիսի.

Եսոր չես, ինչպես շեֆ, գնացի Գոլովկինո, և համեմայն դեպս
հետս վերցրի Վանկա Պետուխովին. նա արձակուրդում ե: Ճանապար-
հին մենք ելի տեսական հարցի մասին եյինք խոսում: Յես նրան
պատմեցի ԱՍԻՊ-ում ձեռք բերած թղթի մասին ու հարցրի նրա
կարծիքն եդ մասին:

— Իհարկե — ասում և Վանկան — եդ տեսակ կեղտոտ, զգվելի բա-
նեբ անողներ ել կլինեն, բայց ախար եդ բոլորը հին ռեժիմի ժառան-
գությունն ե:

Հիմա վոչ մի անբնական բան չի հարկավոր, ամեն բան կարելի
յե պարզ ու բնական:

Յես նրան ասացի, վոր նուշիսկ կարգին չեմ հասկանում են
խոսքերը, վոր կա (թղթում), բայց կարծում եմ, վոր «պարզն» ել
զգվելի չե, մանավանդ հետո:

— Զգիտեմ, կնշանակի զու սովոր չես,—ասում է Վանկան—Հետո չեի, իհարկե, կարևորն են ե, թե ում հետ ես կապվում:

— Ե՛, յեթե, որինակ, չերկու անգամ մեծ է քեզնից:

— Դա - նորկալի կանաչք են,—ասում է Վանկան,—ու չես կարող հասկանալ, թե ինչ են ուզում նրանք:

Սոսեիով գնացինք ու իսկի չնկատեցինք, թե ինչպես հասանք Գոլովկինո:

Ենտեղ գլուղի մոտի դաշտում գլուղի աղջիկներն զբոսնում ելին (շարաթ չերեկո չեր): Նրանք շատ հիանալի պարում եյին. մեկը մյուսից բոնում եր, ու հայրս—պտտովում ելին: Իսկ շուրջը չերխառաարդները, վորը հարմոնիկը ձեռքին, վորն ենպես:

— Կարելի՞ յե նայել,—հարցնում է Վանկան:

— Իսկ ծխախոտ ունե՞ք—պատասխանում են նրանք:

— Ինչպես չե:

Ծխեցինք: Են տղաներն ել ասում են.

— Նայեցե՛ք. ինչքան ուզում եք:

Հետո բոլորը մոտեցան մեզ ու նայում են մեզ. չես մի տեսակ ամաչեցի:

— Իսկ ընկերս հեքիաթ պատմել գիտե, —ասում է Վանկան:

Յես արմուռնով նրա կողքին խփեցի, իսկ աղջիկներն ասացին ինձ.

— Պատմեցե՛ք, ընկեր, մի հետաքրքիր հեքիաթ:

— Ե՛, յես չգիտեմ, նա սուտ է ասում:

Վանկան բոլորովին լուրջ դարձավ ինձ.

— Կյանքիս մեջ չերբեք սուտ չեմ խոսացել:

Են ժամանակ յես մտածեցի ու սկսեցի.

— Ա՛յ, աշխարհում Ֆինլանդիա անունով մի չերկիր կա: Եդ չերկրում շատ լիճ ու քար կա, հետո ենտեղ հսկաներ կային...

Ու հետո գնաց Վալեիվալը: Տեսնեմ՝ մեծ մասը նստել են իմ շուրջը և լսում են: Իհարկե, յես շատ անուններ գիտակցաբար բաց ելի թողնում, բայց հավատալիքներն ասում ելի, ինչպես, որինակ, գորտին խփել չի կարելի: Ու հենց վոր պատմեցի, թե Ֆինլանդացիների հավատով գորտերն առաջ մարդիկ են լեղել, աղջիկներից մեկը ծափ տվեց ու կամաց ասում է.

— Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, իսկ մենք մրջնաբնում թաղում ենք:

— Եդ ինչո՞ւ համար,—հարցնում եմ յես:

— Վոսկրով գրավելու—աղաղակեցին տղաները հռուարով:—Ասյուտկա, դու թեմ ելիր ուզում գրավել—Ստյոպկայի՛ն, հմ:

Հետո մենք նրանց հետ միասին չերգեցինք ու պարեցինք (թեև յես կյանքումս չերբեք չեմ պարել, բայց նրանց հետ ուրախ եր): Իսկ չես գալիս, ճանապարհին Վանկան ասում է.

— Յեթե ուղենայինք, կարելի յեր մնալ և տմրողջ գիշերը նրանց հետ գրոսնել։ Քեզ վճրը դուր չեկավ։

Բայց լես չեյի ուղում եզ մասին խոսել։ Վանկան ամեն բանի, արդեն շատ պարզ, շնավարի յե նայում։

18 հուլիսի.

Եսոր հայրիկոն հարցնում ե ինձ.

— Կոստյա, հա, ճիշտ ե, վոր ձեր վարիչը, են Զինոչկան, Զիկինի նպատակից ոգտվում ե։

— Ի՞նչ ես ասում, դա ի՞նչ բան ե, — ասում եմ լես և աչքերս չուած նայում եմ նրան։

— Ե՛, ի՞նչ կա եղանկ վճր։ Յերիխան նրա մոտ ե, կնշանակի փողն ել նրան կլինի։

— Ի՞նչ տխմարություն ե, — հայրիկու Զին. Պալնան լերբեք ալդպիսի բան չի անի։ Ախար դա կնշանակի աղքատ պառավից վերցնել։ Ու հետո են ի՞նչքան փող ե վոր։

— Ասում են քսան ա, մի բան ել ավելի։

— Թքիւր նրա լերեսին, ով վոր ասում ե։

20 հուլիսի.

Գավառագիտական Թանգարանի առաջարկությամբ յերեկ մենք լուսարացին գնացինք ցույց տված մեծ քաղաքի տեղը, — Պերխուշկովո գյուղի մոտ։ Յերբ մենք ենտեղ հասանք, Թանգարանի աշխատակիցներն արդեն ենտեղ ելին և փորում եյին։ Մենք միքիչ հանգրտացանք, նախաճաշեցինք ու սկսեցինք նուշնպես փորել։ Ժամանակը շատ դանդաղ եր անցնում, շոգը շարունակ դգալի յեր դառնում, ենպես վոր մենք նուշնիսկ անթե շապիկներս ել հանեցինք։

Հանկարծ Յուշկայի բահի տակ մի բան գրնգաց, ու նա հողից մի ինչ-վոր ողակ հանեց։ Գլխավոր աշխատակիցը նայեց և ասաց.

— Ես պարզապես կոճակ ե։

Արդեն ուղում ելին ել եզ Թումբը չփորել, վոր հանկարծ սկսեցին վոսկրներ պատահել։ Յես ել մի վոսկր հանեցի, և աշխատակիցը վորոշեց, վոր դա ձիու վոսկր ե։ Արդեն բավական մեծ կույտ վոսկրներ եյինք հավաքել, վոր հանկարծ մի հինգ մարդ մոտեցան և հարցնում են.

— Դուք փորելու Թուլյովություն ունե՞ք։

— Իհարկե ունենք. — պատասխանում են աշխատակիցները։

Թուլյովությունը ցույց տվին, բայց գլուղացիք ասում են.

— Մենք չենք կարող Թուլյ տալ, վորովհետեւ դուք գանձ եք փորում, դուք իրավունք չունեք մեր հողը փորելու։

Յերկար ժամանակ վիճում էլին ու հախոյում, մինչև վոր սկսեցին սպառնալ, թե ամբողջ Պերխուշկովոն կհավաքեն ու մեզ կքշեն: Են ժամանակ աշխատակիցներից մեկն ասում է.

— Յեկեք միասին փորենք. ա՛յ. մենք տասնյոթ մարդ ենք ու բոլորս էլ բահ ունենք, ձեզ էլ բահեր կտանք: Ամբողջ վոսկին—ինչ վոր դանենք—ձեզ, իսկ ֆնացածը՝ մեզ: Իսկ չեթե չեք ուզում, ամբողջ Պերխուշկովոն կանչեցեք:

Տղաները խորհուրդ արին ու յերևում եր, վոր չելին ուզում բողբի հետ բաժանել: Բահերը վերցրին ու մեզ հետ սկսեցին փորել: Միայն յես նկատեցի, վոր նրանք մի տեսակ մի կողմի վրա չեն փորում, և վոչ թե ենտեղ, վորտեղ մենք: Աշխատակիցները միքանի անգամ նրանց ասացին, բայց ելի իրենց ասածն էլին անուամ: Իսկ մեր տեղում շարունակ վոսկը եր համ վոսկը, վոր դուրս եր գալիս:

— Տարորինակ բան է,—ասում է աշխատակիցներից մեկը,—իրեք, վոչ մի թմբում եսքան կենդանիների վոսկը չի չերկացել:

Ասենք տղաները յերկար չփորեցին: Հետո բահերը վեր գցեցին ու գնացին: Մեկը գնալիս հարցնում է.

— Բա վոսկորներն ինչներե՞ր է պետք:

— Մեզ վոսկրներն էլ են հետաքրքրում,—ասում են աշխատակիցները:—Վոսկրներով կարելի չե իմանալ, թե թումբը չեր է կադմելի, ուրիշ շատ բան էլ կարելի չե իմանալ:

— Դե վոր ըթենցա, գնացեք, ա՛յ, են փոսը,—ասաց գյուղացին.— հետեղ միայն ձիաներ են թաղած, իսկ ենտեղ կովեր էլ կան:

— Եղ թնչ ձիաներ են,—հարցնում են աշխատակիցները:

— Ա՛յ, սրանից տասը տարի առաջ ահասուներին ազար (ժանտախտ) ընկավ,—պատասխանում է գյուղացին: Ենպես վոր ետեղ էլին թաղում, են փոսում: Միայն ենտեղ ավելի թաղեցին:

Ենպես վոր ստիպված չեղանք ուրիշ թումբ անցնել: Իսկ ենտեղ ինչքան էլ վոր քանդեցինք, միայն մի ցարական տասը հանոց գրտանք:

Աշխատակիցներն ասում են, վոր թանգարանի ծրագրում ինչ-վոր սխալ է յեղել—են թմբերը չեն նշան արել: Իսկ իմ կարծիքով նախ պետք եր գյուղացիներից հարցուփորձով իմանալ, իսկ ապա հետո փորել:

22 հուլիսի.

Դպրոցն սկսել է կենդանանալ: Ավելի ու ավելի աշակերտներ են հավաքվում: Իմիջի ալոց, չեկել է Սերյոժկա Բլինովը: Լուրջ խոսակցություն ունեցանք:

— Յես վերջնականապես վորոշեցի—ասում է Սերյոժկան—դըպ-

բոցում հեղափոխութիւն կատարել: Բոլորին հայտնի յե, վոր մեր դպաշխները չեն համապատասխանում իրենց նշանակութեանը: Առողջ ու կենդանի վսպի չե պետք, և վոչ թե են մեռածութիւնը, վորով մեզ կերակրում են:

— Զգիտեմ,—պատասխանում եմ,—կարծում եմ, վոր դա լենինյան չի: Պետք և սովորել և վորքան կարելի չե շուտ մտնել բարձրագոյն դպրոց:

— Հը, դու, լսել եմ,—ասում և Սերյոժկան,—ուզում ես որինա-կելի յերեսաների շմբքը մտնել:

Ետեղ չես սաստիկ զայրացա, ու մենք հայհոյեցինք իրար:

Իսկ հիմա հայրիկոն նորից կպավ ելի Զին-Պալնայի մասին:

— Իսկ կոշկակար Զիկինի կինը հարեանների մոտ դուրս և տա-լիս, իբր թե նրա նպաստը լրիվ չեն տալիս:

— Հալանականարար ինչ-վոր տոկոսներ են յետ պահում,—ասա-ցի յես:

— Զե,—ասում և հայրիկոն,—եղ իբր թե Ալյոշկային պահելու հա-մար և յետ պահում ձեր վարիչը: Կոշկակարի կինը դուրս և տալիս, վոր իբր թե ինքն ել կարող և Ալյոշկային եղպես հազցնել ու կերա-կրել, յեթե իր նպաստը լրիվ կերպով իրեն տան:

— Դե ախար եղ բոլորը կատարյալ հիմարութիւն և, հալրիկո: Յես քեզ ասացի ու հիմա յել ասում եմ, վոր Զինայիդա Պավլոֆնան վոչ մի կոպեկ չի վերցնիլ:

— Եղ հո եղպես և, իհարկե, բայց դե ելի, արի ու դու նրա բե-րանը փակի: Նա սպառնում և մինչև դատարան հասցնել գործը:

— Այ քեզ անտանշ, հիմար կի՛ն....

25 հուլիսի.

Դպրոցում կարծես բոմբ տրաքեց. եղ տեսուչն եր լեկել: Դանի վոր հուլիսի վերջն և, ապա ամբողջ դպրոցի կեսից ավելին արդեն հալաքվել և: Հենց ետոր պետք և քաղաքի մոտի անտառը զնալինք՝ ընդհանուր զբոսանքի. բայց դրա փոխարեն տեսչի հետ ընդհանուր ժողով ունեցանք:

Տեսուչն սկսեց են բանից, վոր հայտարարեց, թե ամբողջ դպրո-ցի ընդհանուր վերաքննութիւն պետք և լինի, և վոր ալդ վերաքննու-թիւնը պիտի մասնակցեն և դպաշխների ներկայացուցիչը, և աշա-կերտների: Մենք յերկար ժամանակ աղաղակում ելինք, բայց մեծամաս-նութիւնը Սերյոժկա Բլինովի կողմն ելին, իսկ դպաշխներից, չգիտեմ ինչու, անցավ Յելնիկիտկան:

Աշակերտների մեջ հենց իսկույն լուր տարածվեց—յես արդեն եղ չգիտեմ, թե վորտեղից,—վոր մեր դպրոցի մասին պարսավազիւր են տվել, ու իբր թե եղ պարսավազում գրած և, վոր դպրոցը բուրժուա-

կան թեքում ունի, և վոր դպաշխները չեն համապատասխանում իրենց կոչմանը: Յես սաստիկ վրդովվեցի, բայց յերեսների մի մասն սկսեցին իրար մեջ քշփշալ, նրանց մեջ և Սերյոժկայի փոքր յեղբայրը՝ Գրիշկա Բլինովը: Յես խակույն մի չերկուսին ուղարկեցի եղ քշփշացողներին մոտ, հինգ ըոպե հետո խմացա, վոր նրանք ուզում են, հետագոտության դեպքում, դպաշխների մասին զանազան անարդարություններ հալտարաբեհ, վոր իբր թե մեր դպաշխներն իրենց հին դպրոցի մանկավարժների նման են պահում: Յես սկսեցի բարձրաձայն հակառակն ագիտացիա անել, բայց աշակերտների մեծ մասը վոչ դեպի ինձ էլին հակվում, վոչ դեպի նրանց, այլ սպասողական դրության մեջ եյին:

Գրիշկա Բլինովը հասարակագիտությունից, մաթեմատիկայից և ռուսաց լեզվից կտրվել եր ու դրա համար ել յերկրորդ տարին մնացել եր չերկրորդ խմբում:

26 հուլիսի.

Վերաքննիչ հանձնաժողովը նիստեր և անում ուսուցչանոցում: Իհարկե, մեկ վոչինչ չեն ասում, իսկ Սերյոժկա Բլինովն իրեն այնպես և պահում, վոր կարծես դժվել ե: Գրիշկա Բլինովի կողմնակիցները շատանում են, իսկ խմբ՝ ելի առաջվա չափ են: Յերբ լես լսարանի մոտով անցնում եյի, ներս նայեցի և տեսա, վոր Սիլվան և Վալոդկա Շմիրցը չերկուսով նստած են հետեղ: Յես մեկ ուզեցի նրանց հարցընել, թե նրանք ի՞նչ կողմնակիցներն են, թե թե Գրիշկա Բլինովի, մեկ ել հետո հանգիստ թողի նրանց: Հետո, չերբ արդեն միքանի քայլ հեռացա, հիշեցի, վոր առաջ միշտ եսպիսի դժվար դեպքերում Սիլվան իմ հավատարիմ ընկերն ու ոգնականն եր, իսկ հիմա վոչ մի հենարան չունեմ: Յես շատ վշտացա ու վերավորվեցի, վորովհետև Սիլվայի հանդեպ յես յերեք, վոչ մի բանով մեղավոր չեյի, մեղավոր չեմ այժմ: Յես յերկար ժամանակ ման եյի գալիս դպրոցի բակում, հետո գնացի տուն, բայց վոչ մի տեղ ինձ հանգիստ չեյի զգում:

Սիլվան ի՞նչ կարող եր գնել նրանում:

27 հուլիսի.

Գնացի Մարիայի մոտ: Զգվելի լե, զգվելի յե:

28 հուլիսի.

Մի վոտանավոր գրեցի, թեև շատ հիմար բան ե:

Հիշում եմ յես քո ասածը խելացի,

Մեր լուռ ուխտը այս աղմուկում դպրոցի.

Եղ դեռ վոչինչ, վոր խոսում ես ուրշի հետ,

Զհ, առանց քեզ յես վոչինչ եմ առհասկում:

Սա ի՞նչ ե, լմվ վոտանավոր ե, թե՞ վատ:

Տեսուչն աշակերտներից վոմանց կանչում և հարցութորձ և ասում յերեսաների հետ յեղած փոխհարարերությունների մասին:

Դպրաշխներն այս որերին շարունակ վրդովված են: Նիկպետոմն յեկավ, սկսեց ինձ հարցութորձ անել, իսկ յես չկարողացա վոչմի բան կարգին պատմել նրան, վորովհետև իմ գլուխն ուրիշ բանով և զբաղված:

— Սա վրդովեցուցիչ բան և, վոր տեսուչն եղպես և վարվում,— ասաց Նիկպետոմը:— Նա ամենից առաջ պետք և դպրոցական խորհուրդ հրավիրել:

Եղ խոսակցությունից համարյա անմիջապես հետո ինձ տեսչի մոտ կանչեցին: Այնտեղ բացի տեսչից նստած եր բոլորովին զուհաստ Յեղնիկիտական և աչքերը ցած զցած Սերյոժկա Բլինովը:

— Ասացեք մեզ, ընկ. Բյարցեկ,— ասաց տեսուչը,— Բնչ գիտե՞ք դուք ձեր վարիչի և աշակերտության հարաբերության մասին:

— Դպրոցական խորհրդում կասեմ ձեզ, ընկեր,— պատասխանեցի յես:

— Յես լիազորություն ունեմ,— ասում և տեսուչը:

— Այ հենց դպրոցական խորհրդին ել ցույց կտաք,— ասացի յես ու դուրս յեկա: Դրանից հետո յես փնտոցելի Սև Ջոյային և ասացի.

— Հիշում ես, Թե դու գարնանն ինչ ասացիր ինձ:

— Այո, հիշում եմ,— պատասխանում և Ջոյան ու աչքերը չռած նայում և ինձ:

— Կնշանակի յես ըստ ամենայնի կարող եմ վստահել քեզ: Այ, ես վոտանալորը կարդա— քեզ չի վերաբերում դա— և ասա քո կարծիքը:

— Վոր իմ մասին չե, յես այդ լավ գիտեմ,— յերկաւացրեց Ջոյան ու սկսեց մտքումը կարդալ վոտանալորը: Նա կարդում եր յերկամր, միքանի անգամ. յերեւում եր, վոր ամեն մի բառի մասին մտածում ե: Ինձ համար, իհարկե, շատ հետաքրքիր եր նրա կարծիքը, իսկ նա լսում եր: Վերջապես հարցնում եմ.

— Հը, ի՞նչ և, ուղում ես անգիր անիլ:

Ու ետեղ յես տեսա, վոր նա ցածրաձայն վռնում ե: Ու հանկարծ արագ-արագ ասում և.

— Դու իրավունք չունես ինչ և վոտանալորն ինձ տալու, քանի վոր դա ուրշի յեր նվիրված:

Յես Թուղթը վերցրի նրա ձեռքից ու կամաց հեռացա. սատանան կհասկանա եղ աղջիկներին:

Իսկ գիմնազիայի փողոցում իմ դեմ ու դիմացն յեկան Վալդը-

կա Շմերցն ու Սիլվան։ Յես թողի, նրանք կողքովս անցան ու լեռներինցն ասացի։

— Մի կաղն չերկուս կոնդից (հաշմ) ավելի լավ հ*)։

— Ի՞նչ ես մեջ ընկնում, Բյարցեկ, — պատասխանում ե վալուդկան։ — Յես քո գործերին չեմ խառնվում։

— Դե՛ լավ, վերջ, — ասացի յես ու հեռացա։ Իսկ Սիլվան կանգնել ու զարմացած նայում ե ինձ։

30 հուլիսի.

Վերաքննիչ հանձնաժողովը դեռ շարունակում ե իր գործը, ու ասում են, վոր դպաշխները կենտրոն բողոք են ուղարկել, վոր իբր թե ենպես, ցույցով ուղում են հեռանալ դպրոցից։ Յես տղաներից միքանիսի հետ խոսեցի, ու մենք վորոշեցինք վորոշ միջոցների դիմել։

Իսկ ինձ հետ ալ թե ինչ պատահեց։ Գնացի Գրոմոմների տուն. Մարիան ելի մենակ եր։ Յերբ նա ուզեց ելի ինձ դրկել ու սկսեց խոսել, թե խողի բնավորութունն ունեմ, յերկար ժամանակ իր մոտ չեմ գնացել, ապա յես ասացի նրան.

— Յես կարծում եմ, վոր ես ըտլորը սեռական ալլասերումն ե։

— Ե՞դ ինչու, — հարցրեց նա, աչքերը չռելով։

— Գնանք, յես քեզ մի բան կկարդամ. — ասացի յես, ու մենք դուրս յեկանք ալգին։

Շնտեղ յես հանեցի և բարձրաձայն կարդացի նրա համար են թողթը, վորը յես վերցրել եյի ԱՍԻՊ-ից։ Մարիան ամբողջովին կարմրեց և ասաց.

— Ե՛դ ինչ զգվելի բաներ են։

— Իմ ու քո արածն ել զգվելի չե։

— Ե՛, ինչո՞ւ, — ասում ե Մարիան, և նույնիսկ պուդրու տակից չերկում ե, թե ինչպես ե նրա քիթը կարմրել։ — Յես կարծում եյի, թե քեզ համար դուրեկան ե։

— Վ՛հ, — ասացի յես վճռականորեն, — յես չեմ ուզում կլանքում հոգեկան հիվանդ լինեմ։ Ցտեսութուն։

— Դու հիմար յերեխա յես, և ուրիշ վոչինչ։

— Դե՛ լավ, վերջ։

— Դու իսկի՛ չել իրավունք չունես ինձնից հեռանալու։ Ես եմ ժամանակները չե։ Յես քեզնից ալիմենտ կպահանջեմ։

Նա ելի ինչ-վոր բան աղաղակեց, բայց յես արդեն գնացի։

Իսկ ալիմենտի համար յերեխա պետք ե լինի։ Յես եդ ուռկանն ընկնողը չեմ։

*) Առած ե։

Եսոր վճռական որն եր: Յիս դեռ առավոտից ում հարկավոր եր նախադրուշացրի, իսկ ժամը 4-ին ընդհանուր ժողով գումարվեց— դրապոցական խորհրդի և վերաքննող հանձնաժողովի ժողովին բացի Յեւնիկիտակայից, ուրիշ մի զպաշխ չեկավ:

Յիս բոլոր հավատարիմ աղաներին հավաքեցի շուրջս և բոնեցինք առաջին նստարանները հենց նախագահության առջևը. իսկ Յուշկա Գրոմովին, իբրև լավ գոռացողի, նստեցրի վերաքննիչ հանձնաժողովի սեղանի յետևը:

Նախ սկսեց խոսել տեսուչը:

—Այ, — ասում ե, — ընկերներ, յիս հանդիսանում եմ այստեղ ձեր առջև իբրև տեսչական ինստիտուտի ներկայացուցիչ, վոր կենտրոնի անունից կոչված ե հսկել դպրոցական հիմնարկների կյանքին և պետք չեղած դեպքում խառնվել աշխատանքին, վորպեսզի իշարը դործ զբրված դեպքերը լուծարքի ցնթարկի: Չեմ կարող ասել, թե ձեր դպրոցում նկատվում են պարզ իշարը դործ դնելու դեպքեր, բայց ցավ ի սիրտ, համենայն դեպս, պետք ե ասեմ, վոր դպրոցը վոչ ցանկալի թիւրումն ե ստացել... Այսպես թե աչնպես, վերաքննող հանձնաժողովը, վոր կազմվել եր իմ նախագահությամբ, այս վորոշմանն ե ցնկել...

—Յիս չեմ ստորագրել, — հանկարծ ճչաց Յեւնիկիտական, գունատվեց և ընկավ աթոռի թիկունքին: Իսկույն նաշատիր բերին, նրան հոտ քաշել ավին. նա ուշքի չեկավ:

—Այսպես, ուրեմն, ընկերներ, — շարունակեց տեսուչը, — այդ վորոշումն ասում ե, ամենից առաջ, վոր ձեր դպրոցի դպրոցական աշխատավորներն ենքան ել չեն համապատասխանում իրենց կոչմանը...

Բայց հստեղ յիս նշան տվեցի:

—Կորչի... եղպես չի... սխալ ե... — աղաղակեցին իմ աղաներն ամեն կողմից:

Նախագահ Ստասկա Վելոպուկայան սկսեց թափահարել զանգը ինչքան ուժ ուներ, բայց լուռթյուն չեր տիրում, մինչև լիս յերկրորդ նշանը տվի, աչնպես վոր իմ կողմնակիցները միանգամից լռեցին: Միայն յետևի նստարաններից Գրիշկա Բլինովի կտրված ձայնը լսվեց.

—...Լրբություն ե, Բյարցեկ:

Յիս վերկացա և ասում եմ.

—Խնդրեմ չդիպչել անձնավորություններին:

—Բացի դրանից, ընկերներ, վերաքննող հանձնաժողովը, — շարունակեց տեսուչը, — վորոշեց ընդհանուր ժողով բերել, իհարկե փաստերը լուսարանելուց հետո, այն խնդիրը, թե արդյոք դպրոցում կարձղ են մնալ այն դպրոցական աշխատավորները, վոր ենքան ել հեղինակություն չունեն...

Բայց եստեղ լիս նորից նշան տվի: Յերբ աղմուկը միթիչ դա-
դարեց, Սերյոժկա Բլինովը վեր կացավ և ասում ե.

— Յես այստեղ հանդես եմ դալիս յերկու կերպ. նախ՝ իբրև ձեր
ընկերը, ապա՝ վերաքննող հանձնաժողովի ձեր ընտրած անդամը...

— Ի՞նչ ե, դու յերկզկիսանի արծի՞վ ես, ինչ ե,— աղաղակեցի լիս:

— Համենայն դեպս վոչ միզկիսանի ոձ, վոր տաքացիլ ե իմ կրթ-
քին (չգիտեմ, թե դրանով ինչ եր ուղում ասել): Ընկերներ, լիս պաշտ-
պանում եմ վերաքննող հանձնաժողովի առաջարկը հետևյալ պատ-
ճառարանութլուններով. մեր ինքնավարութլունը յերկու վոտքով
կողում ե և վոչ մի նշանակութլուն չունի, դասավանդութլունը տար-
վում ե խառնիխուռը և կյանքից կտրված: Դպրոցը վոչ մի արդյունա-
բերութլան հետ կապված չի...

— Եզ ինչո՞ւ առաջ լուում ելիք, Բլինով,— ճղճղալով աղաղակեց Յի-
նիկիտկան.— Ձե՞ վոր դուք բջիջի անդամ եք...

— Յեթե դուք, ընկերներ,— ասաց տեսուչը— համաձայն եք միթիչ
հանդիստ լսելու, ապա լիս կղեկուցեմ ձեզ հատկալը. այստեղ չի առա-
ջարկվում վերջնական վորոշում անել, վոր կենտրոնից ե կախված, այլ
միայն խորհրդակցել առաջադրած հարցերի մասին ու արձանագրել դըպ-
րոցի կարծիքը:

— Ներեցեք,— ասացի լիս,— եստեղ մեզ հետ նստած ե այն դորժա-
րանի բջիջի քարտուղարը, վորին կցված ենք մենք, բայց նա թող հետո
ասի, իսկ այժմ լիս կասեմ: Սերյոժկա Բլինով, բա դո՞ւ ելիր մեզ
հետ Սոնեչնում դիշերողը. դու սպիտակ տիկնոջը տեսա՞ր: Դո՞ւ ելիր,
վոր միջամտեցիր, յերբ գլուղացիք մեզ ուղում եին մահակաջարդ անել:
Սերյոժկա Բլինով, են դո՞ւ ելիր, վոր արձակուրդից հրաժարվեցի՞ր և
ամբողջ ամիսը մնացիր մեզ հետ, ինչպես Ջին-Պալանն: Են դո՞ւ
ելիր, վոր Ալյոշկա Ջիկինին վերցրիր քեզ մոտ՝ դաստիարակելու,
յերբ նրա հայրը մեռավ: Են դո՞ւ ելիր, Սերյոժկա, վոր բացատրում
եյիր մեզ հուզող բոլոր խնդիրները, վորից մեր գլուխը կարող եր
տրաքել ու մեր ձեռքերը դողալ, ինչպես Նիկոլայ Պետրովիչը: Ա՛յ,
ասում ես, վոր դպրոցը կտրված ե կյանքից... Իսկ են ժամանակ, յերբ
մենք ամառը մեր կյանքը սոսկալի վոտանգի յենթարկելով հետազոտում
եյինք գլուղը, բնական նյութեր եյինք հավաքում, ողնում եյինք բը-
լուրների պեղումներին,— ո՞ւր եյիր դու Խոտի մեջ փորիդ վրա թավալ-
վում եյի՞ր: Կնշանակի դու, Սերյոժկա, համապատասխանում ես քո
կոչմանը, իսկ Ջինայիդա Պավլովան— չե՞: Եսպես ե, հա՛, քո կարծիքով:

Եստեղ արդեն լիս վոչ մի նշան չտվի, բայց միևնույն ե, սոս-
կալի աղմուկը բարձրացավ. վոմանք իմ կողմն եյին, վոմանք՝ հա-
կառակ: Բջիջի քարտուղարը խոսք խնդրեց և ասաց.

— Իսկ լիս, ա՛յ, համաձայն չեմ ընկեր տեսչին. նա բանավոր չի

կյուսններում փափսում են ու խորհրդավոր տեսք ընդունում, հետո բանից դուրս ե գալիս, վոր մի կատարյալ տխմարութուն է:

Որինակ՝ սկսեցին պատմել, թե անցյալ տարի Մոսկվայում ետպիսի մի գեպք է պատահել: Մենգիրցով բժշկի մոտ վարդապետն շորերով մի աղջիկ է յեկել ու ասել, վոր նրա մայրը հիվանդ է, ու բժիշկը դա նրան տեսնելու: Հասցին թողել է ու գնացել: Հենց վոր նա գնացել է, բժիշկն ուղեցել է հիվանդության մասին՝ մանրամասնութուններ հարցնի, վոր իմանա, թե ինչ դեղ վերցնի իր հետ: Ահա բժիշկը կանչում է աղախնին և հրամայում է չեա դարձնել աղջկան: Աղախինն ասում է, վոր ինքը վոչ մի աղջիկ չի տեսել: Են ժամանակ բժիշկը սանդուխքների ցածից կանչում է զոնապահին, բայց զոնապահն էլ ասում է, թե աղջիկ չի տեսել: Բժիշկը զարմանքից ապուշ կտրած, գնում է թողած հասցեով և իսկապես ենտեղ մի հիվանդ կին է զըտնում: Նա սկսում է բժշկել հիվանդին, իսկ հիվանդը հարցնում է, թե վորտեղից է իմացել իր հասցեն: Են ժամանակ բժիշկն ասում է, վոր նրա աղջիկն է ասել: Կինն սկսում է լաց լինել և ասել, վոր նրա աղջիկն էս յերեք որ է մեռել է, և վոր նրա մարմինը դեռ գրված է հարեան սենյակում, վորովհետև ուժ չունի թաղելու: Բժիշկն անցնում է հարեան սենյակը և տեսնում է, վոր իրոք սեղանի վրա պառկած է հենց այն վարդապետն շորերով աղջիկը, վոր չեկել էր իր մոտ:

Այս պատմությունից դուրս ե գալիս, վոր մեռելները մահից հետո կարող են ման գալ, զըոսնել: Յերբ ես բանն ինձ պատմեցին, յես միայն թքեցի:

7 ոգոսոսնի.

Մի անհաճ պատմություն պատահեց. այն է՝ ընդհարվեցի Զին-Պալնալի հետ: Բանն այն է, վոր չեա էլ բոլորի նման խոստացել եմ կանոնավոր հաճախել դպրոց, իսկ եսոր ֆուտբոլի հրապարակում ուշացա ու գպրոց յեկա են ժամանակ, չերբ բոլոր խմբերն արդեն վերջացել էյին:

Հենց ճանապարհին ինձ պատահեց Զին-Պալնան ու ասում է, վոր ինձնից եղպիսի բան չեր սպասում: Հարցրի՝ ինչ չի սպասում:

Նա պատասխանում է.

— Կարգապահության խախտումն ու խմբակներին խանգարում: Յես ասացի, վոր հիմա դեռ ամառ է, ու միանգամայն բնական է, վոր ավելի շատ ազատ ողում լինենք, քան թե շենքի մեջ, և վոր անհրաժեշտ է, վորքան կարելի չե, շատ զբաղվիլ ֆիզիկուլտուրայով:

Իսկ Զին-Պալնան վրա բերեց, թե դա պիտք է կազմակերպված անել, և վոր միանգամ խոստանալուց հետո չի կարելի խախտել: Բացի դրանից, նրա կարծիքով ֆուտբոլն ամենևին էլ ֆիզիկուլտուրա չի,

— Սպասիր, Կոստյուս: Դու պետք է վերջնականապես հաշտվես Սիլվայի հետ: Գնահատիր, վոր եղ բանը յես ասացի:

Իսկ յետեւ կանգնել ե Սիլվան, նայում ե ինձ ե ասում.

— Հը՛, ի՞նչ ե վոր, Վլադկին...

Յես բռնեցի նրա ձեռքը:

5 ոգոսոսութի.

Դպրոցում առանձնապես բան չկա անելու, ուստի յես համարյա ամբողջ ժամանակս ֆուտբոլի հրապարակումն եմ անցկացնում: Կոշիկ շատ չմաշելու համար յես յերկրորդ կամանդայումն եմ: Յուշկա Դրոմովըն ել ե մեզ հետ խաղում, բայց անկարգապահ ե ե ղեկավարի պատվերները չի կատարում:

6 ոգոսոսութի.

Այժմ համարյա ամբողջ դպրոցը հավաքվել ե, ու ընդհանուր ժողովում Զին-Պալնան առաջարկեց ամեն որ դալ ե դպաշխների հետ կանոնավոր պարապել: Ով վոր կուզի, կարող ե չգալ, բայց եքսկուրսիաներին ու զրոսանքներին կարող ե մասնակցել: Միայն թե նա, ով դալու չե, չպետք ե բացակայի պարապմունքից ու հենց հիմիկվանից խոսք պիտի տա, վոր կհաճախի դպրոց: Ահագին մեծամասնութիւնը համաձայնվեց, վորովհետեւ պարապմունքները վոչ թե ծրագրովը պետք ե առաջ տարվին, այլ խմբակային կարգով: Վոմանք ռադիոյով կպարապեն, ալսինքն դպրոցում ռադիո-ընդունարան կդնեն (սա Ալմակֆիշի հետ), վոմանք Նիկպետովի հետ ներկայացումներ կտան. Զին-Պալնան առաջարկեց սեմինարներ ունենալ Պուշկինի մասին: Այդ ժամանակ նա ասաց, վոր Պուշկինն ենպես մեծ բանաստեղծ ե, վոր մեղք չի լինիլ նրա գրվածքները թեկուզ անգիր գիտնալը: Ի միջի ալլոց Վալոդկա Շմերցը հարցրեց, թե Պուշկինին ինչու սպանեցին, ու Զին-Պալնան բացատրեց, վոր Դանտես անունով մեկը նրա կնոջ յետեից ե ընկել, Պուշկինն ել ստիպված ե յեղել դուելի կանչել նրան: Դուելը Պուշկինի համար վողբերգական յեղավ: Իսկ յեթե յես Պուշկինի տեղ լինեյի, եղ Դանտեսին վոչ թե դուելի կհրավիրեյի, ալ մի կողմը կկանչեյի ե քիթուպուռը արշունվա կանեյի, իսկ յեթե նա ելի շարունակեր, փորից ցած ֆուտբոլի ձեռով մի լավ կհասցնեյի, են ժամանակ նա յերեկ կդադարեր հետեւել: Եղ Դանտեսը յերեկ խալտառակ սրիկայի մեկն ե յեղել, մեր Վալոդկա Շմերցի նման, վոր հերթով բոլոր աղջիկների հետ ե ընկնում, ե վորին բոլորը ծեծում են:

Մեր դպրոցում ինչ-վոր զանազան մտացածին լուրեր են սկսել տարածվել, ե, իհարկե, առաջին տեղը աղջիկներն են: Նրանք ան-

կյուսններում փափսում են ու խորհրդավոր տեսք ընդունում, հետո բանից դուրս ե գալիս, վոր մի կատարյալ տխմարութուն է:

Որինակ՝ սկսեցին պատմել, թե անցյալ տարի Մոսկվայում ետպիսի մի գեպք է պատահել: Մենգիրցով բժշկի մոտ վարդապետն շորերով մի աղջիկ է յեկել ու ասել, վոր նրա մայրը հիվանդ է, ու բժիշկը դա նրան տեսնելու: Հասցին թողել է ու գնացել: Հենց վոր նա գնացել է, բժիշկն ուղեցել է հիվանդության մասին՝ մանրամասնութուններ հարցնի, վոր իմանա, թե ինչ դեղ վերցնի իր հետ: Ահա բժիշկը կանչում է աղախնին և հրամայում է չեա դարձնել աղջկան: Աղախինն ասում է, վոր ինքը վոչ մի աղջիկ չի տեսել: Են ժամանակ բժիշկը սանդուխքների ցածից կանչում է զոնապահին, բայց զոնապահն էլ ասում է, թե աղջիկ չի տեսել: Բժիշկը զարմանքից ապուշ կտրած, գնում է թողած հասցեով և իսկապես ենտեղ մի հիվանդ կին է զըտնում: Նա սկսում է բժշկել հիվանդին, իսկ հիվանդը հարցնում է, թե վորտեղից է իմացել իր հասցեն: Են ժամանակ բժիշկն ասում է, վոր նրա աղջիկն է ասել: Կինն սկսում է լաց լինել և ասել, վոր նրա աղջիկն էս յերեք որ է մեռել է, և վոր նրա մարմինը դեռ զըված է հարեան սենյակում, վորովհետև ուժ չունի թաղելու: Բժիշկն անցնում է հարեան սենյակը և տեսնում է, վոր իրոք սեղանի վրա պառկած է հենց այն վարդապետն շորերով աղջիկը, վոր չեկել էր իր մոտ:

Այս պատմությունից դուրս ե գալիս, վոր մեռելները մահից հետո կարող են ման գալ, զըոսնել: Յերբ ես բանն ինձ պատմեցին, յես միայն թքեցի:

7 ոգոսոսնի.

Մի անհաճ պատմություն պատահեց. այն է՝ ընդհարվեցի Զին-Պալնաչի հետ: Բանն այն է, վոր չեա էլ բոլորի նման խոստացել եմ կանոնավոր հաճախել դպրոց, իսկ եսոր ֆուտբոլի հրապարակում ուշացա ու գպրոց յեկա են ժամանակ, չերբ բոլոր խմբերն արդեն վերջացել էյին:

Հենց ճանապարհին ինձ պատահեց Զին-Պալնան ու ասում է, վոր ինձնից եղպիսի բան չեր սպասում: Հարցրի՝ ինչ չեր սպասում:

Նա պատասխանում է.

— Կարգադահության խախտումն ու խմբակներին խանգարում: Յես ասացի, վոր հիմա դեռ ամառ է, ու միանգամայն ընական է, վոր ավելի շատ ազատ ողում լինենք, քան թե շենքի մեջ, և վոր անհրաժեշտ է, վորքան կարելի է, շատ զբաղվի ֆիզիկուլտուրայով:

Իսկ Զին-Պալնան վրա բերեց, թե դա պիտք է կազմակերպված անել, և վոր միանգամ խոստանալուց հետո չի կարելի խախտել: Բացի դրանից, նրա կարծիքով ֆուտբոլն ամենևին էլ ֆիզիկուլտուրա չի,

այլ մի շատ ֆլասակար խաղ, վոր կարելի չի համեմատել ծխելու կամ հարեցողութեան հետ։ Այդ խաղն ենպես և քաշում մարդուս, վոր ֆուտբոլից պոկվել չի լինում, և դրա որինակը չես եմ։

Յես պատասխանեցի և սկսեցի ապացուցել, վոր ֆուտբոլը կող-լիկելով զգացում և դաստիարակում և կազմվածքն ամեն կողմից դար-գացնում և, բայց Ջին-Պալնան իսկուչն ևեթ ասաց, վոր, ընդհակառա-կը, կատարյալ հակառակ արդյունք և տեսնում։— Ինթե չես իմ կոլ-լիկելով պարապմունքներին չիմ հաճախում ֆուտբոլի պատճառով, ա-յա ֆուտբոլը ել թնչ կոլլիկելով զգացում և դաստիարակում։

Մի խոսքով շատ անհաճո չիր, և ֆուտբոլի պատճառով ել պետք և պաշարել։

Յես միքիչ շրջեցի դպրոցում և հենց ուզում եյի հեռանալ, վոր հանկարծ Սիլվան ինձ կանչեց ու իրար հետ նստեցինք լսարանում ու սկսեցինք զրույց անել։ Յես պատմեցի նրան ֆուտբոլի և Ջին-Պալնայի մասին, ու Սիլվան ասաց, վոր իր կարծիքով Ջին-Պալնան իրավացի չի, և վոր տղաները չափազանց տարվում են ֆուտբոլով։ Յես սկսեցի վիճել, բայց եզ ըոպելին Սև Ջոյան դուռը բաց արավ և խորհրդա-վոր ձևով ասում ե։

— Կոստյա Րչարցե, յես ուզում եմ քեզ հետ խոսել։

Յես իսկուչն վեր կացա և գնացի։ Նա ինձ տարավ բակը, ենտեղ մենք նստեցինք, ու նա ասում ե։

— Յես ուզում եմ քեզ մի պատմութուն պատմել։ Դու, իհարկե, ներեր ինձ, վոր ընդհատեցի ձեր քնքուշ խոսակցութունը, բայց ընդհանրապես Սիլվայի հետ քո առանձնանալը կարող ե կասկած ա-ռաջացնել վոչ միայն աշակերտների, այլ և դպաշխների մեջ։ Իսկ յես թեև սիրում եմ Սիլվային, սակայն վերջին ժամանակները նրա վար-քը ինձ դուր չի գալիս։

Ետեղ չես վայրացա ու ասացի։

— Յեթե դու եղպես պիտի խոսես, ապա կորի ոտք չեզիր։ Սիլ-վայի հետ յես վոչ մի քնքուշ խոսակցութուն չունելի և չունեմ, ու յես Սիլվային նայում եմ իբրև ընկերոջ։ Ու Սիլվայի եզ թնչ առան-ձին վարքի մասին ես խոսում։ Եզ թնչ կասկածներ են։ Եզ բոլորը տխմարութուն ե, ու յես չզիտեմ, թե դու ինչձե յես դայրացած Սիլ-վայի վրա։

— Հանգստացիր ու նստիր, — ասում ե Ջոյան։— Յես քեզ նրա հա-մար կանչեցի, վոր մի պատմութուն անեմ։ Դե լսիր։ Յերեկ հարավից յեկավ իմ յեղբայրը։ Ու նա մի ֆանտաստիկ պատմութուն պատմեց, վոր իբր թե պատահել և իր յեղբոր հետ, վորից հետո յեղբորս ար-ձակուրդ են տվել, ու նա տուն և չեկել, — վերջացրեց Ջոյան։

— Եզ ե բոլորը։

— Բոլորը սա յե:

— Իսկ մեռած աղջկա մասին. են ել քո սարքածն ե:

— Բա դու թնչ ես կարծում: Մեռած աղջիկը կարճը եր բժշկի մոտ գնալ:

— Դե, յես հզպես ել գիտեցի: Դու չես:

Յես վերկացա, գնացի և ձայն եմ տալիս.

— Սիլվա: Սիլվա...

Իսկ Սև Զոյան չետեիցս դալիս ե և փնթփնթում.

— Սիլվան չկա: Ե, Սիլվան գնացել ե:

Ու ինչքան ել փնտռեցի Սիլվային, նրան դպրոցում չգտա: Յերեկ տուն եր գնացել: Իսկ Զոյան չետեիցս դալիս ե ու ինձ ջգրացնում.

— Նա իսկի չի չել սպասել: Դու շատ պետքն ես նրա:

Են ժամանակ կարծես թե գլխումս պարզվեց, ու չես հասկացա, վոր Զոյան գիտամա՞ր ինձ Սիլվայից հեռացրեց. բայց թե չգիտեմ ինչ նպատակով: Յես չարացա, Զոյային կարմիր-բանակալիների մի բաժին ուսուցրի, նա լաց չեղավ, իսկ չես գնացի տուն:

8 ոգոսոսի.

Յերկար ընդհատումից հետո անսպասելի կերպով լույս տեսավ «Իքս»-ը: Ենտեղ մի ամբողջ անագին պոեմա յե գրված և ցույց ե տալիս, թե ինչպես կարելի չե համառոտ-կրճատած խոսել կամ գրել:

Եդ շատ լավ ե, բայց ձվ ե գրել: Յես ու Կոկա Պալտուսովը հենց իսկույն եթ պայմանավորվեցինք, վոր իրար հետ տեղեփոխ-լեզվով խոսենք: Յեվ արագ ե, և հարմար, և վոչվոք չի հասկանալ:

9 ոգոսոսի.

Յես չեմ սիրում ենպիսի աղջիկներին, վորոնց ապուշ կարելի չե ասել. իսկ եդ տեսակները մեծամասնութունն են: Բայց արդեն չեթե տղաներից մեկն ե արժանանում եդ կոչմանը, դա Յուշկա Գրոմովն ե: Նա բոլորին դուրս ե տվել իմ և Մարիայի մասին: Ամենեվին չեմ հասկանում, թե ինչն եր քաջում նրա լեզուն: Իսկ ով առանց պատճառի դուրս ե տալիս, դա հիմարության նշան ե:

Իսկ հուր նա եսպիսի բան արավ: Հանկարծ ներս ե ընկնում Ֆիդիկական լաբորատորիան (վոչ մի դպաշխ չկար) և գոռում ե ինչքան կարող ե.

— Նիկպետոֆը Ստասկա Վելոպուսկու վրա գժվել ա:

Եստեղ բոլոր չերեխաներն սկսեցին հարցովորձ անել, թե նա եդ ինչպես իմացավ, մանավանդ աղջիկները վրա թափվեցին, ու Յուշկան պատմեց, վոր Նիկպետոֆն ու Ստասկան սկզբում բախումը

ման հլին դալիս, իսկ հետո մտել են փայտանոցը, ու Նիկպետոթը Ստասկալի ձեռքից բռնած՝ շատ մեծ հափշտակութեամբ ինչ-վոր բան եր համոզում նրան:

Իսկ Յուշկան թազնվել է փայտանոցի մյուս ծալքում ու շարունակ տկանջ դրել:

Յեթե Յուշկան իմ ու Մարիայի մասին արդեն առաջուց դուրս տված չլինեք, գուցե թե յես իսկի վոչ մի ուշադրություն չգարձնեցիր: Բայց այժմ միանգամից պարզվեց ինձ համար, վոր Յուշկան ապուշ բամբասանքների սիրահար ե, և վոր նրան վոչ մի բանում վստահել չի կարելի:

Ետը սկսվեցին մեր սեմինարները Զին-Պալնայի հետ՝ Պուշկինի մասին: Զին-Պալնան մանրամասն պատմեց Պուշկինի կենսագրությունը, ու դրանից հետո Վալոդկա Շմերցն աչքի ընկավ: Նա հանկարծ հարցընում ե.

— Իսկ ի՞նչ եր դուք Պուշկինը, յերբ նրա կինը փորով եր:

Ետեղ Զին-Պալնան պատասխանում ե.

— Շմերց, յեթե քո եղ հարցը հետաքրքրությունից բղխեր, գուցե թե յես կպատասխանեցի քեզ, բայց վորովհետև սրիկալությունից ե բղխում, ապա մեզնից մեկն ու մեկը լսարանից պետք ե հեռանա, կամ դու, Շմերց, կամ յես:

Ետեղ Վալոդկան սկսեց արդարանալ, թե իսկի յե սրիկալությունից չե, վոր ինքը կարգացել է Պուշկինի նամակներում, թե ինչպես Պուշկինը գրում ե իր կնոջը. «Բանի վոր դու փորով ես...», բայց բոլոր աշակերտներն աղաղակեցին.

— Դուքս կորի, Շմերց: Սա բակ չե, լսարան ե:

Ու Վալոդկան ստիպված եր ամոթով հեռանալ:

10 ոգոսոսի.

Ետը Փոտրոլի հրապարակում Յուշկա Գրոմոֆն առանց վորեւե պատճառի սկսեց զոռզոռալ Նիկպետոթի և Ստասկայի մասին: Սա արդեն ուղղակի հիմարություն ե, վորովհետև Փոտրոլիստներից շատ-շատերը մեր դպրոցից չեն, դրա համար ել յես Յուշկային ասացի, վոր տխմարություններ չանի:

— Ե, ի՞նչ կանես ինձ վոր.— հարցրեց Յուշկան:

— Բիթդ կջարդեմ:

— Փորձի՛ր,— ասաց Յուշկան:

Յես չսկսեցի փորձել, այլ Կոլկա Պալտուսովի հետ պայմանավորվեցի և խաղի ժամանակ յես նրա վոտքերի տակն ընկա, իսկ Կոլկան այնպես հրեց նրան, վոր նա թռավ ու ջարդուփշուր յեղավ:

— Վալ-ալ-ալ: Ես, գիտեմ, Րյաբցկը դիտմամբ ե ջարդում:

Այնինչ բոլորը տեսան, վոր հրողը Պալառուսովն էր, ու վոչվոք ուշադրութիւն չդարձրեց, միայն խաղի հրամանատարը նկատողութիւն արավ Կոկլային՝ կոպիտ խաղալու համար։ Իսկ Յուշկան հնապես էր քարզվել, վոր չէր կարողանում գնալ, հնապես վոր տղաները պատգարակով քարշ տվին տուն։

Հետո յերբ յես ու Կոկլան տուն ելինք գնում, նա ասաց.

— Շաշը:

Մենք մեր պալմանի համաձայն տեղեզրաֆ-լիզվի մասին բացառութիւն չպիտի հարցնեյինք: Պետք է ինքներս զլխի ընկնեյինք: Յես գլուխս կոտրեցի-կոտրեցի, բայց չկարողացա հասկանալ, թե եդ ինչ «Շաշը» է:

— Շաշը շուլալթը, — հարցրի:

— Վհչ, — պատասխանեց Կոկլան:

— Շարունակ շնորհքով:

— Ե՛, չե՛: Խնշպես չես հասկանում ե: Շատ շնորհակալ եմ:

Են ժամանակ չես վորոշեցի Կոկլային պարտ չմնալ ու ճանապարհին շարունակ մտածում եյի: Բաժանվելիս չես ասացի.

— Հոկպատհա՛վ կոպալ:

— Կոպալն^{*)} ինչի՞ համար, — ցրված հարցրեց Կոկլան:

— Ե՛, յես կոպալ չեմ տեսել, ալ հոկպատհա՛վ կոպալ: Քեզ ցը-տեսութիւն եմ ասում: Դե՛:

Կոկլան մտածեց, մտածեց և գոռաց.

— Հոկտեմբերը պատվիրել է Հովաննայից Կոստանդին Պալիո-նոսին:

Եստեղ չես ծիծաղեցի.

— Հոկտեմբերն թվ է, վո՞րտեղից գտար, եդ Կոստանդին Պալիո-նոսին վո՞րտեղից կպցրիր. Կոստանդինն ի՞նչ գործ ունի:

— Եդ անունով յես մի հորեղբայր ունեմ: Մի խանդարիր: Նա շուկայում հին շորեր է ծախում: Գուցե դա մի հին հատուկ անուն է. — Հոկպատհա՛վ:

— Ձե՛, հատուկ անուն չե՛: Դա տեղեզրաֆի բառ է:

Տեսնելով, վոր Կոկլան չի կարող իմանալ, չես քիթ ցույց տվի նրան և ուղղւմ ելի տուն գնալ: Բայց Կոկլան հնալիսի սոսկալի հետաքրքրութեամբ կպավ ինձ, վոր չես համենայն դեպս ասացի: Յերկար ժամանակ չեյի ուզում, հետո ձանձրացա և ուղղակի Կոկլայի յերեսին գոռացի.

— Հոկտեմբերի պատգամներին հավատարիմ Կոկլա Պալառուսով: Ա՛յ ինչ կնշանակի Հոկպատհա՛վ կոպալ: Ձե՛, քո շաշը-ն է ա՛յ...

Եսպես չես նրան հաղթեցի:

*) Կոպալ կնշանակի կարճ ձեռնափայտ:

Մեզ մոտ մի աղջիկ կա Պելկա անունով:

Նա շատ հաստ է, և նրան միշտ էլ բոլորն էլ սղմում են: Սղմում, քշում են մի անկյուն, իսկ նա հետեղից ձկան նման ճղճղում է: Եւ միայն ենպես ասում են, թե ձկան նման, թե չե իսկապես ձուկը հոչի կարող ճղճղալ:

Եսոր մենք Պելկային մի անկյուն սղմեցինք, մեկ էլ հանկարծ, վորտեղից վորտեղ, ներս և թռչում Յենիկիտկան և սկսում է մեզ վրա գռռալ, վոր դա ալլանդակ բան է, վոր նա մեզ բոլորիս դպրոցական խորհուրդ և ընդհանուր ժողով կտանի, ու քիչ և ֆնում ժողկոմխորհ: Են ժամանակ յես հարցնում եմ նրան.

— Բայց, իսկապես ասած, մենք լո՞ւնք արինք վոր:

— Դուք ավելի լավ պիտի գիտենաք եդ,— աղաղակում է Յենիկիտկան.— հատեղ կեղծավորութուն անելու բան չկա, քանի վոր ամեն ինչ ավաշկարա չի:

Ու հստեղ միքանի մեծ աղջիկներ էլ թափվեցին ու սկսեցին իրար առաջ կտրելով աղաղակել, թե իբր տղաները սոսկալի կերպով կապները կտրել են ու աղջիկների չեռերիցն են ընկնում: Են ժամանակ յես չհամբերեցի և պատասխանում եմ, վոր եդ բոլորը լիբբ ստախոսություն է, և վոր Պելկային միշտ էլ բոլորն էլ սղմում են, և չերեք վոչվոք հզտեղ մի առանձին բան չի նկատել: Եստեղ յես են էլ ասացի, վոր Յենիկիտկան ուղղակի կատաղել է: Այն ժամանակ Յենիկիտկան արջիկներին հավաքեց իր շուրջը, ինչպես թուխսը իր ձուտերին և հա շխափոր կերպով հայտարարեց.

— Բյաբյան էլի ցույց է տալիս իրեն իր ամբողջ մեծութամբ: Յես կարծում եյի, թե նա ուղղվել է, բայց ես վերին աստիճանի զայրացուցիչ ալլանդակութունը ապացուցում է, թե դեպի ուր են տանում Բյաբյանի մտքերը:

Ու հստեղ նրանք բոլորը Պելկայի թևերից բռնեցին ու քարշ տվին տարան— երևի դանդաղեցան:

Տաս րոպեից հետո Նիկպետոսն չեկավ. բոլոր տղաներին հավաքեց լսարան, ու կրկին մի ամբողջ դասախոսութուն սկսեց սեռական հարցի մասին: Հետո նա մի դրքույկ հանեց ու սկսեց կարդալ Տուրգենևի «Առաջին սեր» պատմվածքը,— թի ինչպես մի փոքրիկ տղա խիստ սիրահարվում է մի հասակավոր կնոջ: Մենք չերկար հոհում եյինք, հետո յես հարցնում եմ Նիկպետոսին:

— Նիկոլայ, Պետրովիչ, եդ բոլորը ինչ՞ու համար կարդացիք մեզ:

— Ա՛յ, նրա համար, վոր ձեզ ցույց տամ, թե իսկական, գաղափարական սերը, գեղարվեստական արտադրության մեջ ինչպես է արտացոլվել:

— Իսկ ինչ՞ով, դուք կարծում եք, Նիկողայ Պետրովիչ, վոր մենք
եղ բանը չգիտե՞նք:

Նիկպետովը նեղն ընկավ:

— Եղ, ախ, տեսնում եք, դպրոցական աշխատավորներից վոմանք
կարծում են, վոր ձեր արածները և սեռական հարցի նկատմամբ ձեր
հայացքները ուղիղ ընթացք չունեն:

— Իսկ դրա համար թե՛նչ ապացույցներ կան,—հարցնում եմ յես:

— Ա՛յ, որի՞նակ, ձեր վերաբերմունքը Լենա Որլովայի նկատմամբ
(դա Պելկային են եղպես ասում), Դպրոցական աշխատավորները կար-
ծում են, վոր եղ վերաբերմունքը հիվանդոտ թեքումն է ստացել:

— Դե, դա, իհարկե, Յելենա Նիկիտիշնան է,—հարցնում եմ յես:

— Հենց բանն էլ են է, վոր միայն Յելենա Նիկիտիշնան չէ, այլ և
վարիչը, և Ֆիշերը և Լյուդովիկա Կարլովնան (նա լերդ է դաս տալիս)
եղպես են կարծում:

— Բայց ախար մենք թե՛նչ մի առանձին բան արեցինք,—զայրա-
ցա յես:—Եղ վոր Պելկային սղմում էինք, Նստեղ վոչ մի առանձին
բան չկա: Նրան միշտ էլ ամենքն էլ սղմում են, և յերբեք վոչ մի մի-
ջադեպ չի յեղել:

— Վ՛հ, Լենա Որլովային անկյուն քշելու վրա դպրոցական աշ-
խատավորներն ուղադրութիւն են դարձրել,—ասում է Նիկպետովը:—
Դրութիւնն ավելի չե վատանում նրանով, վոր ինքը Լենա Որլո-
վան չի ընդդիմանում այդ սղմելուն: Յերեի ձեզ, Րյարցե, հայտնի չե,
վոր ընդհանրապես կարելի չե կատակել այն աղջիկների հետ, վորոնք
դեմ վոչինչ չունեն: Այժմ վորոշված է վերջ տալ այդ բանին, ու բա-
ցի դրանից զբաղվել ձեզ հետ մարքսիստական ետիկայի և մորալի
խնդիրներով:

Յես հասա Նիկպետովի լիտեից, յերբ նա գնում էր, ու հարցրի.

— Իսկ դուք ինքներդ թե՛նչ եք կարծում, Նիկողայ Պետրովիչ, Լե-
նա Որլովայի նկատմամբ: Իսկապես մենք լուրջ կերպով հանցավոր
ենք, թե չե:

— Առանձնապես հանցավոր չեմ համարում ձեզ, Րյարցե,—պատաս-
խանում է Նիկպետովը,—բայց կարծում եմ, վոր լավ կլիներ զսպելիք
ձեզ և չսղմելիք Որլովային: Բանն այն է, վոր Յելենա Նիկիտիշնան
պնդում է, իբր թե դուք, Րյարցե, ընդունակ եք աղջիկներից մեկին
ապականելու - փչացնելու, վորովհետեւ իբր թե ամառը դուք Գրոմովի
քոջ հետ իսկական ուրման եք ունեցել:

— Իսկ նա վճռեղից գիտե, հարցրի յես և զգացի, վոր կար-
մըրում եմ. (շատ նեղ դրության մեջ ընկա):

— Ուրեմն կնշանակի իսկապէս մի բան յեղել է, Րյարցե.—հար-
ցրեց Նիկպետովը և շատ լուրջ նայեց ինձ:

— Այսինքն, ինչպես թե «խկապես», — հարցրի յես: — Իմ կարծիքով դա վոչվորի չի վերաբերում: Միթե ձեզ դուր կգար, Նիկոլայ Պետրովիչ, յեթե ձեր մասին վոչ ես, վոչ ես, սկսել եյին բամբասանքներ տարածել, թե դուք սիրահարված եք Ստասկա Վելոպոլսկայի վրա, ու սրա նման զանազան բաներ:

— Ի՞նչպես, բայց միթե խոսում են, — արագ հարցրեց Նիկպետով, և թվաց, թե նա վախեցավ:

— Այ, տեսնում եք, ձեզ ել դուր չի գալիս, — ասացի յես. — եդ բոլորը բամբասանքներ են, ու կան մարդիկ, վոր քիթները խոթում են վոչվորի չվերաբերող գործերի մեջ: Իմ կարծիքով, սա իսկի չեւ վոչ մի մարքսիստական ետիկա կամ մորաւ չե:

— Իհարկե, եդ դու ճիշտ ես ասում, — շփոթված ասաց Նիկպետով. — բամբասանքները հին կարգերի և անիծյալ անցյալի ֆիացորդներն են: Դա գործին մերձենալու միանգամայն մեղանականութունն է ապացուցում: Յես, որինակ, չերեք ձեզնից չեմ թագցրել, Րյարցե, վոր Սիլֆիդա Դուրինինան ինձ դուր է գալիս. բայց նա ինձ դուր է գալիս հենց իբրեւ մարդ, և վոչ ամենին իբրեւ աղջիկ: Նույնպես եմ վերաբերվում և Վելոպոլսկային: Բավական տարրերնակ բան կլինեմ, յեթե չես դպրոցում սկսելի ուսմանն սարքել:

— Սիլվան ետեղ վոչ մի գործ չունի, — պատասխանեցի յես: — Յերեք, վոչվոր չի համարձակվի ասել, վոր իմ ու Սիլվայի միջև մի բան կա, բացի զուտ ընկերական հարաբերութունից: Ու հետո, չես ու Սիլվան այնքան նվիրված եմք համաշխարհային հեղափոխութան, վոր անձնական հարաբերութունը չերկրորդական, յերրորդական և նույնիսկ տասերորդական տեղ են բռնում:

— Միանգամայն ճիշտ է, — ասաց Նիկպետով: — Մանավանդ վոր, չես հնձան եմ հարգում Դուրինինային, վոր չեմ կարող մտքովս անցկացնել, թե վորեւ մեկը նրա նկատմամբ սահմանից կանցնի: Մակայն, բայց և այնպես, Րյարցե, դուք չեք կարող ասել ինձ, ընկերաբար, մեր մեջ, թի ով է տարածում եդ հիմար բամբասանքը իմ և Վելոպոլսկայի մասին:

— Եդ յես արդեն չեմ ասիլ, Նիկոլայ Պետրովիչ, վորովհետեւ չեք վոր եդ մարդուն դուք կսկսեք հուպ տալ հասարակա...

Եդ արդեն չերեք — աղաղակեց Նիկպետով և նույնիսկ ամբողջովին կարմրեց: — Յես չերեք հասարակական և անձնական գործերը իմի չեմ խառնում: Ասենք ինձ համար կարևորը բամբասանքչու անունը չե, այլ գլխավորապես ես հարցը՝ դա տղանիցը՞ է, թե՞ մեծերից, որինակ՝ դպրոցական աշխատավորներից:

— Տղաներից, — պատասխանեցի յես:

— Լավ, շնորհակալ եմ ձեզնից, Րյարցե, — ասաց Նիկպետով բաժանվելիս:

— Համենայն դեպս, հավատացած չեղեք, վոր Որլովայի միջադեպում չես կապշտպանեմ քո շահերը, վորովհետեւ միանգամայն հավատացած եմ, վոր եղ ամբողջ պատմութիւնը մի ծեղ չարժեւ:

— Դե, շքեղ,—ապացի յես բաժանվելիս:

— Իսկ դա ի՞նչպէս հասկանամ.—հարցրեց Նիկպետովը:

— Շնորհակալ եմ քեզից—փոխանակ շնորհակալութեան. իսկ շքնոր՝ դա կրօնական բառ եւ:

— Ե՛, շուտ եք սկսել ազճատել մեր լեզուն,—դժգոհութեամբ ասաց Նիկպետովը:—Առանց հն ել այժմ ավելի չեն ազավազում, քան պետք է:

— Յես վոչ միայն ազճատում եմ, Նիկոլայ Պետրովիչ, այլեւ ըստեղծում եմ:

— Ե՛...հնքան ել կարեոր ստեղծագործութիւն չե, —ասաց Նիկպետովը, ու մենք բաժանվեցինք:

12 ոգոստիսի.

Ետոր ամառային այգում ներկայացնում էլին «Կարմեն» ռպերան, ու չես ու Սիլվան գնացել էլինք: Յես առաջ արհամարհանքով էլի վերաբերվում ռպերային, վորովհետեւ չերբ խոսակցութեան ժամանակ յերզում են, մեծ անբավականութիւն ե ստացվում, բայց դրանից բռտերը վորոշելն ել դժվար ե:

— Բայց սոսկալի բան ե խանդը,—ասաց Սիլվան ներկայացումից հետո, յերբ տուն էլինք դառնում:—Բա դու գիտե՞ս, վոր քո նկատմամբ յես խանդում էլի:

Յես աչքերս սոստիկ չռեցի:

— Վա՛, մի՞թե... ու շփոթվեցի:

— Ի՞նչ «մի՞թե»: Յես հասկանում եմ, թե դու ինչ ես ուզում ասել: Բայց ինկատի ունեցիր (չես դա անձնական փորձով գիտեմ), վոր խանդելու համար ամենեին անհրաժեշտ չի ուրիշ... ավելի դրեղ ըզզացմունք: Կարելի յե խանդ զգալ բոլորովին անմեղ մարդկանց նըկատմամբ: Որինակ, քո նկատմամբ յես խանդում էլի Նիկպետովին, ե նույնիսկ իրերին: Յես, գիտես, քո նկատմամբ ամենից ավելի ինչի՞ն եմ խանդում: Քո որադրին: Իւ յիթե դու չես ուզում չես տանջվեմ, պետք ե տաս ինձ՝ կարդամ:

Դրանից հետո մենք յերկար ժամանակ լուռ քալում էլինք: Իհարկե, չես իսկի չեի ցանկանալ, վոր Սիլվան իմ որագրի պատճառով տանջվեր, բայց մյուս կողմից—չէ՞ վոր չես որագրերը չեի կարող նրան տալ կարդալու: Դա միեւնոյն ե, թե նրա հետ սկսել զրուց անել ամենազաղտնի բաների մասին, վոր մենակ ժամանակդ ել վախենում ես մտածել:

Հանկարծ Սիլվան ասում ե.

— Կնշանակի դու ինձ բողոքովին չես... հարգումս Յեթե հարգելիս լինեյիր, եղպես լերկար չեյիր սկսիլ մտածել՝ որագիրդ տան թե չտաս ինձ:

— Լսիր, Սիլվա, — ասացի չես, — որագիրն ախար, դե դա մարդուս ամենագաղտնի բանն է: Դու պարզապես ուզում ես, վոր յես իմ ամբողջ հոգին հակառակ կողմի վրա շուռ տամ քո առջև, իսկ իմ հոգում շատ ենպիտի բաներ կան, վոր դու չես կարող իմանալ:

Են ժամանակ հանկարծ, արագ գնալիս, Սիլվան կանգ առավ ու ասում է.

— Դե, ցտեսություն:

— Վն, ախար դու, դեռ պիտի դնաս:

— Յերբ մեր միջև վոչ մի ընդհանուր բան չկա, ել ինչո՞ւ համար պետք է միասին գնանք, — ասում է Սիլվան: — Դու քո ճանապարհով գնան, յես ել իմ ճանապարհով կգնամ:

— Կնց, Սիլվա, եղ ի՞նչպես թե՛ «մեր միջև ընդհանուր վոչ մի բան չկա»: Դա ախմախությունն է: Մեր միջև նույնիսկ շատ ընդհանուր բան կա: Բայց ախար դու հո չես ուզի, վոր յես հանկարծ բողոքովին մերկանամ քո առջև:

— Դե, յեթե դու արդեն սկսեցիր ամեն տեսակ զզվելի բաներ տեսիլ, են ժամանակ յես ինքս չեմ ուզի, վոր մեր միջև վորեւե ընդհանուր բան լինի:

Յես նույնիսկ միքիչ վիրավորվեցի:

— Յես վոչ մի զզվելի բան չեմ ասում: Յես նույնիսկ չգիտեմ, թե դու ինչո՞ւ դա զզվելի բան համարեցիր: Իսկ վոր իրբ յես քեզ չեմ հարգում, այ, դե լսիր:

Ու ետեղ չես կարդացի նրան իմ վոտանավորը.

Հիշում եմ յես քո ասածը խելացի,

Մեր լուռ ուխտը ես աղմուկում դարձցի.

Եղ դեռ վոչինչ, վոր խոսում ես ուրշի հետ,

Ձե՛, առանց քեզ չես վոչինչ եմ առհավետ:

— Ե, հետո ի՞նչ վոր, — ասում է Սիլվան: — Դա շատ վատ վոտանավոր է: Քո որագիրն անհամեմատ ավելի հետաքրքիր կլինի: Մթթե դու ինձ ենքան փոքրիկ աղջիկ ես համարում. վոր նույնիսկ կարծում ես, թե չեմ կարող լուրջ վերաբերվել: Բայց ասենք, սպասիր: Իսկ չեթե չես իմ որագիրը քեզ տամ, դու քոնը կտամ ինձ կարդալու:

— Բայց մթթե դու որագիր ունես:

— Քեզ, — ընդգծեց Սիլվան, — քեզ կարող եմ ասել, վոր ունեմ:

— Ու դու կտամ ինձ, վոր կարդամ:

— Իհարկե կտամ: Վորովհետև լես քեզ իմ բարեկամն եմ համարում: Միայն ես պայմանով, վոր դու չես քոնը տաս ինձ:

— Կարելի՞ չե մինչև վաղը մտածել. — հարցրի լես:

— Եդ արդեն չե: Եղպիսի բաները վաղվան չեն հետաձգում: Յես կարծում եյի, թե դու տղամարդ ես. բանից դուրս ե գալիս, վոր դու յերեխա յես:

Թեև շատ տանջալի լեր ինձ համար, բայց մյուս կողմից շատ եյի ուզում Սիլվայի որագիրը կարդալ: Ասացի:

— Միայն դու պետք ե խոսք տաս ինձ, վոր վնչվոքի ե յերբեք: Հասկանում ես: Ու բացի դրանից, նույնիսկ հենց ինձ հետ եզ մասին չխոսես: Իբր թե դու իսկի չես ել կարդացել:

— Ոոսք եմ տալիս, — հանդիսավոր կերպով ասաց Սիլվան: — Յեղ վորպեսզի ապացուցեմ, վոր յես միայն հետաքրքրութունից չեմ դըրդված, վաղը յես առաջինը կրեմ իմ որագիրը՝ քեզ տալու:

13 ոգոսնսի.

Քանի վոր մեր աշակերտներից շատերն եյին լեղել «Կարմեն»-ի ներկայացմանը, ապա ուղեցինք եդ ոպերան մեր դպրոցում ել խաղալ: Յես վերցրի ոտորեագործի գերը յերգելու (յես արդեն փորձեցի), իսկ գոն-Պոդեն կարող եր յերգել Կոլկա Պալտուսովը, վորը շատ ուժեղ գիսկանտ ե ե միանգամայն կարող ե տենոր համարվել:

Բայց Լյուդվիկա Կարլովնան ասաց, վոր «Կարմեն»-ը ե ընդհանրապես մեծերի ոպերան մեզ համար անպետք ե ե չենք կարող խաղալ: Նա հենց ենտեղ իր թղթապանակից հանեց «Մուսկերի իրարանցումը» վերնագրով մանկական ոպերան ե առաջարկեց ներկայացնել: Հենց եդտեղ ել մեզ նա համար նվագեց: Չանագան ախմախ բաներ տեսել եմ լես բեմի վրա, բայց լերբեք չեմ մտածել, վոր կարող ե բեմի համար գրվել, ես ել յերաժշտութամբ, մի եղպիսի տխմար բան: Որինակ՝ ս'չսվում ե նրանով, վոր Շաղգամ թագուհին թառում ե.

Ախ իմ տեր,

Մեծ սիսեռ,

Ձուր ես խնդում,

Ձուր պարծենում.

Ժամ չի անցնում

իրարանցում...

Թե սա ինչ ե նշանակում, լես չեմ հասկանում, ե կարծում եմ, վոր վոչվոք չի հասկանա: Յես լսեցի, լսեցի ե յերգեցի իմը:

Յես շա-շ-ը,

Յես շը-քեզ,

Դե, աստ,

Տեսնեմ քեզ:

Լյուդվիկա Կարլովնան ինձ հարցնում է, թե դա ինչ է նշանակում, քեզ ել պատասխանելու փոխարեն ասում եմ, թե թող առաջ ինքը բացատրի ինձ իր հենց եղ «Սունկերի իրարանցումը»: Մանավանդ վոր եղ ոպերան խաղալիս կարող են մեր յենթաշեֆ գլուղացիները գալ և վոչինչ չեն ըմբռնիլ: Են ժամանակ Լյուդվիկա Կարլովնան ասաց, վոր նախ իր կարծիքով «Սունկերի իրարանցումը» շատ ծիծաղելի ոպերա չէ, ու յեթե քեզ չեմ ուղղում մասնակցել, չխանդարեմ: Յեա զնացի, ու նրա մոտ մնացին միայն առաջին խմբերից՝ փոքրերը: Սիլվան ասաց, վոր որագիրը մոռացել է, վաղը կրերի:

14 ոգոսոսի.

Յեա հենց նոր կարգացի Սիլվալի որագիրը և կարծում եմ, վոր Սիլվան ինչ-վոր բան թագցնում է ինձնից: Իհարկե, որագիրը շատ հետաքրքրական է, բայց լրիվ չէ: Ու չի յեղ կարելի հասկանալ, թե նրա թերին վորտեղ է, վորովհետեւ Սիլվան ինձ նման ամսաթվերով չի գրում, այլ ուղղակի շարքով իրար յետեից:

Են ժամանակ քեզ ել նրան իմ ամբողջ որագիրը չեմ տալ, այլ միայն առաջին յեռամսյակի տետրը:

Պլսեցի Բյաբցեվի սեփում գրված է մի փոքր սեփակ՝ տղած քղթից կարած — այս վերնագրով.

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԶՈՐՐՈՐԴ ԽՄԲԻ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՇԻ ՍԻԼՖԻԴԱ (ՅԵՎԴՈՎԻԱ) ԴՈՒԲԵՆԻՆԱՅԻ ՏԵՏՐ.

Տետրն սկսվում է Յեսենինի վոտանավորով.

«Զեմ խղճում, չեմ կանչում, չեմ լալիս»:

Ապա դրված են Տյուտչևի, Բալմոնտի, Բուռնիի վոտանավորները և Ապուխտինի «Յեկազարը»: Վոտանավորներից հետո— բնագիրն է՝

— Յեա ուղղում եմ և պետք է ամեն բան, ամեն բան, ինքս փորձեմ, ինքս իմանամ:

*

Կյանքը գրականության մեջ ուրիշ բան է, իսկ իսկապես— բոլորովին, բոլորովին ուրիշ: Ու դա հեշտ է, դուրեկան, յերբ յիրակալությամբ ես ապրում, և վոչ իրոք-իսկապես: Բայց դրա դեմ պետք է մաքառել:

*

— Ի՞նչ է մեր կյանքը — վեպ:

— Ո՞վ է հեղինակը— անհայտ է:

Կարգում ենք հանգեհանդ

Ծիծաղում, լալիս, քնում:

Միթե կարելի չէ հավատալ, վոր այս բանը գրելի և կարամզինը դեռ տասնութերորդ դարում... Այնինչ սա կարամզինն և գրելի նա առաջ եպիգրամներ եր գրում, իսկ հետո պատմութիւն գրեց:

*

Ջ. Պ. ասում ե, վոր չես գրական վոճ ունեւմ: Յես նրան հարցրի, թե կլանքի մեջ ինչի՞նչ չի հարկավոր դա, իսկ նա ասաց, վոր վոճը մարդու քաղաքակիրթ լինելն և ապացուցում: Քաղաքակիրթ մարդու հորիզոնը լայն ե:

*

Իմ փոխհարաբերութիւնը Ստասկա Վ.-ի, ինչպես և առաջ Լինա Գ.-ի հետ այն ե, վոր նրանց սրտի զեղումները թափելու մի ողանք եմ դառնում: Եդ բանն ինձ համար վոչ դուրեկան ե և վոչ անդուրեկան: Այլ ենպես, կարծես թե անտարբեր եմ: Ստասկայի վիշտն ինձ ենքան ել դառը չի թվում, և վոչ ել նրա արցունքներն՝ ենքան ալ: Բոր: Լինան շատ ավելի զորեղ պատճառաբանութիւններ ուներ տանջվելու, քան Ստասկան: Ու համեմայն դեպս, ինչ ել վոր լինի... ամենածանր, ամենադժվար բոլորներին, յերբ չես դիտել եմ ինձ, ապա համոզվել եմ, վոր «առաջ մեզ, հետո մերոնց», և վոր կյանքը շատ ավելի սոսկալի չե, քան ես ժամանակավոր փորձանքները:

Յես ըմբռնեցի, վոր կյանքը սոսկալի բան ե դեռ առաջ, հինգ տարի սրանից առաջ,— հալանականաբար գիտակցական կյանքիս ըսկըզրից: Ու չես ենպես եմ կարծում, վոր եդ նույն բանն ըմբռնել են բոլոր իմ հասակի պատանիներն ու աղջիկները, կամ չեթե չեն հասկացել, ապա զգացել են. բայց դա միեւնույն ե: Բայց բացի դրանից մեր ամբողջ սերունդը մի ուրիշ բան ել ե սովորել: Նա սովորել ե, վոր կյանքն ինչքան ել սոսկալի չե, այնուամենայնիվ կարելի չե և պետք ե նրա դեմ պայքարել և նրան հաղթահարել: Են ժամանակ նա եղպես սոսկալի չի լինում և նույնիսկ կարծես պայծառ կողմեր ե ունենում: Ասենք, ես բոլոր մաքերն իմս չեն, բայց են ել արդեն լավ ե, վոր հասել են իմ գիտակցութիւնը և ամրապնդել են իմ մեջ:

Օա ուժ ե տալիս կյանքի նկատմամբ և հնարավորութիւն նրա դեմ պայքարելու: Համեմայն դեպս չես չերբեք այնպիսի այլանդաման չեմ հասնի, վոր սարքեցին Լինան ու Ջոյան: Նրանց սարքածն ընդհանրապես ել հիմար բան եր, իսկ վոր չհաջողվեց, ել ավելի հիմար բան դուրս յեկավ: Իսկ աշխարհում ամենավատ բանն են ե, վոր մարդ բոլորի առջև հիմար դրուծլան մեջ ե ընկնում:

*

Յերբ չես մենակ եմ ֆնում, իմ ամբողջ հոգին լցվում ե մի տարրինակ զգացմունքով— յերկրից բոլորովին վերանում եմ, ու կարծես թե ինչ-վոր չեթերից դուրս ճախրում եմ: Եդ բանը հաճախ ե պատահում մանավանդ յուանյակ գիշերները:

*

Յես համ եմ պետք: Յերբեմն ինձ թվում ե, վոր չես ամենեին, վոչվորքի պետք չեմ: Ու ահա եւ ժամանակ սկսում ես տենդորեն — տենդորեն փնտռել մի ենպիսի մարդու, վորին պետք ես դու: Դրա համար ել չես ողանցք եմ:

Իսկ չես գրագետ եմ, վորովհետեւ իմ հայրը գրաշար ե: Մանկու-թյունիցս—սենյակում—գրքեր եմ տեսել. հինգ տարեկանից սովորել եմ կարդալ: Կենցաղն ե վորոշում գիտակցությունը:

*

Դրածս ամբողջը կարդացի ե մտածեցի: Յես ամեն ինչ անում եմ նալած տրամադրությանս: Յես կարող եմ ե լաց լինել, միայն եղ բանը յերեք, վոչվորք չի իմանալ: Կամ, որինակ, չես ամենաան-դուսպ կերպով հռոտում եմ: Եղպիսի դեպքերում չես իմ ամբողջ ուժով ձգտում եմ զսպել ինձ.—վորովհետեւ չեթե անձնատուր լինես, ապա ել իսկի չես կարող ինքդ քեզ ղեկավարել:

Յերեկ ինձ մոտ եր Ստասկա Վելուպոլսկայան, ու նորից պատմեց իր ումանի մասին: Իմ կարծիքով նա բոլորովին իզուր ե եւ մարդուն տանջում: Միևնույն ե, նա վոչ մի ԲՈՒՀ չի մտնի, վորովհետեւ նա կիսագրագետ ե, ե հինգերորդ խումբն ել զուր կավարտի: Ավելի լավ ե մարդու գնա — պրծանք, գնաց:

*

Հենց նոր վերջացավ հորս ու մորս սարքած խայտառակությունը: Հայրս խմած լեկավ ու սկսեց հայհոյել մորս: Հետո նրանք կպան: Մայրս աղաղակում ե. «Դժնկա, ոգնիք»: Իսկ հայրս աղաղակում ե. «Սիլֆիդա, գնա,—չերբ հասակավորները ցնծում են, յերեսաներն են-տեղ գործ չունեն»: Շատ զզվելի յեր, ու չեթե հայրս չգնար, չգիտեմ թե ինչ կանելի:

*

«Պատերազմ ե խաղաղությունը» վերջացրի: Շատ կուզենայի Նատաշա Ռոստովան լինելի, բայց զգում եմ, վոր չեմ կարող ենպիսին լինել: Նատաշան—իսկական, լի կյանք ունի, բայց նա եզ ե, ուրիշ վոչինչ: Ըստ եզ գրքի ենպես ե դուրս գալիս, վոր կնոջ խնդիրը եզ լինենն հ: Ինձ թվում ե, թե Նատաշան զաղափարախոսական հարցեր ել ունի, բայց Տոլստոյը իբրեւ կալվածատիր ու գրաֆ (ֆեոդալ-լիզմի ներկայացուցիչ), թագգրել ե եզ:

Իմ կարծիքով Կոստյա Բ. միքիչ նման ե Նիկոլայ Ռոստովին, միայն ենպես հիմար չի: Իսկ Զոյա Տրաֆիկովան նման ե իշխանու-

հի Մարիա Բուլղոնսկային, միայն ավելի գեղեցիկ է Թեև, մյուս կողմից, Զոյայի գեղեցկությունն ինձ դուր չի գալիս: Նրա գեղեցկությունը շատ տարրերնակ է: Ու հետո նա անփութ է սանրվում: Ընդհանրապես, գեղեցկության մասին զանազան կարծիքներ կարող են լինել: Որինակ, յես չեմ հասկանում, թե հայտնի մարդը ինչ է դուել Ստասկա Վ-ի մեջ: Նրա քիթը պաճո չե, ու՛շ կողմի մի ատամը չկա, ու հետո՝ չերբ ման է գալիս, զինվորի նման ձեռքերը թափահարում է: Իսկ հայտնի մարդը ուղղակի բոցավառվում է:

Յես շատ լավ եմ հասկանում, վոր են, ինչ վոր յես հիմա գրում եմ, մեղչանականություն է, բայց դրանից ազատվել չեմ կարողանում:

Այ, դրա համար մարդ ինքն իրեն շարունակ պիտի պատմի — են ժամանակ կազատվի: Յեթե յես աշխատելի գործարանում և վոչ թե սովորելի չերկրորդ աստիճանի զարգացում, դուցե ինձ համար ավելի հեշտ կլինեն, բայց սա չե—վոչ հավանականաբար, վորովհետև յես շատ փաստեր գիտեմ են գործարանի կյանքից, վորին կցված է մեր կոմյերիտական Ֆրակցիան: Եդ փաստերից մեկն եսպես է: Մի տասնուվեց տարեկան աղջիկ ամուսնացել է մի տղայի հետ, վորը նույնպես նույն գործարանում աշխատում է: Ու բոլորն սկսեցին նրան ծաղրել: Իմ կարծիքով դա չե լ մեղչանականություն է: Յերբ իշխանությունը թուլ է տալիս տասնուվեց տարեկան մարդու գնալ, թող ինչքան ուղղում են մարդու գնան:

Թեև յես վոչ մի պայմանով այժմ չեյի ամուսնանալ (բայց իրավունք ունեմ, վորովհետև արդեն հունիսին տասնուվեց տարիս լրացավ): Յես զանազան ամուսնություններ եմ գիտել և տեսել եմ, վոր մեծ մասամբ ծանր է ընթանում, և ծնողներիս որինակը աչքիս առաջն է: Ախար հալըս առաջ չեր խմում, իսկ հիմա, ինչ վոր մորս հետ տարբեր համոզմունքի յես, սկսել է խմել: Բայց մյուս կողմից յես ամեն բան պիտի փորձեմ: Մինչև յես ամեն բան չփորձեմ, չեմ հանգստանալ:

Բայց և այնպես, մյուս կողմից յես շատ լավ եմ հասկանում, վոր պետք է զսպել և զեկավարել իրեն: Յեմ ահա իմ մեջ պաշարում են յերկու ուժ. ու թե դրանցից վորը կհաղթի, յես չգիտեմ: Յես նույնիսկ ինքս ինձ համար—այն ուժին, վոր մղում է ինձ զանազան փորձերի—Դունկա յեմ անվանում, իսկ այն՝ վոր զսպում է, Սիլֆիդա: Սիլֆիդան ուժեղ է, իսկ Դունկան—անպետք, զզվելի, գաղափարախոսորեն անկայուն մի աղջիկ:

Այլ, հիմա գաղափարախոսութեան մասին: Գաղափարախոսութեանն ոգնում է ապրելու—դա ճիշտ է: Միայն միշտ չես իմանում, թե ճշմարտութիւնը վոր կողմն է: Այլ, որինակ, պարը: Յես մինչև հիմա կարծում եյի, վոր պարել չի կարելի, ու հանկարծ գործարանի ակումբը և տեսնում եմ—հետեղ պարում են: Իսկ յես գործով դնացել եյի բջիջի քարտուղար Իվանովի մոտ, և իդեպ հարցընում եմ.

— Մի՞թե կարելի յի պարել:

Իսկ նա պատասխանում է.

— Յերեք վոչվոք ել չի արգելել:

— Ե՛, ապա ինչո՞ւ առաջ ասում էին, թե պարելը մեղանակաւորութիւն է, և ինչպես մեր յերկրորդ աստիճանցիներից մեկն ասաց—միայն սեռական շփումն է իրար:

— Ե՛, շատ են գիտնական դարձել բոլորն ել,—ասաց Իվանովը:—Մենք յերեք վարդապետ չենք դառնալու: Ուզում ես զվարճանալ—զվարճացիր, միայն ուրիշներին ֆլաս մի հասցնիր:

Արի ու հստեղ բան հասկացիր: Շատ դժվար է գաղափարախոսութիւնը հասկանալ: Ամեն մի դրական յիրկ կարելի չի կարդալ միքանի անգամ ու հետո մտածել եդ մասին, իսկ վորեւէ կենսական հարց պետք է անհապաղ լուծել:

Ամենից հաճախ դժվար դրութեան մեջ մարդ լինում է դպրոցում, ու հստեղ պետք է միշտ ինքդ հասկանաս, վորովհետեւ վոչվոք չկա, վոր խորհրդակցես և ժամանակ ել չկա: Մանավանդ յերբ վորեւէ ընդհարում է լինում դպրոցական աշխատավորներին հետ կամ խռովութիւն—բռնաւ:

Իսկ մեր դպրոցում խռովութիւններ հաճախ են լինում, ու յերբ տեսուչն չեկել էր, նա ասաց, վոր մեր դպրոցը դպրոց չէ, այլ թոկից փախածների հովաքոյթ: Իհարկե, դա ճիշտ չէ: Իհարկե, անկարգութիւններ հաճախ են լինում, բայց չէ՞ վոր մենք հեղափոխական դարաշրջանում ենք ապրում, և եդպես ել պետք է լինի:

Զին-Պալնան Պուշկինի մասին սեմինարներ է անում, և շատ հետաքրքրական է նրա հետ պարապելը: Հիմա նա մեզ տվել է «Յեվդենիյ Ոսեգինի» վերլուծութիւնը: Եդպիսի բաներում ամենից առաջ ուշադրութիւն ես դարձնում գաղափարախոսութեան վրա: Իհարկե Ոսեգինը հղիացած է ֆեոդալաւական-բուրժուաւական-կալվածատիրական գաղափարախոսութեամբ, (սա շատ յերկար է, բայց այլ կերպ չես կարող արտահայտել, վորովհետեւ հստեղ—բնական տնտեսութիւն է):

Եստեղ Պուշկինի համար անպատվարներ վոչ մի բան չկա, վորովհետև Պուշկինի ժամանակ դեռ պրոլետարիատի զիկտատուրա և խորհրդային իշխանություն չկար. են ժամանակ ցարիզմ եր, ու նրա ներկայացուցիչ Նիկոլայ I ճնշում եր Պուշկինին. ալսպես, որինակ, նրան աքսորեց Գիշնև, իսկ հետո հայրենիք: Միայն ա՛յ, ինչն է ինձ համար անհասկանալի.— Պուշկինը ուրախ եր, ու զարմանալի չե, վոր հարավային տաք արշուն ունենալով, նա կարողացել է գրել եղպիսի սառը և անկերք մի յերկ, ինչպիսին «Յեվգենիյ Ունգլինն» և Ջին-Պալնան, ասում է, վոր Պուշկինի դարաշրջանում յերիտասարդ աղջիկները հափշտակվում էյին Տառչանայի պատկերով: Եդ բանն ինձ համար բոլորովին անհասկանալի չե, թե ինչպես, են Ֆեոդալա-բուրժուական անառակ դարաշրջանում Տառչանան կարող եր իդեալ համարվել: Յեա չենթադրում եմ, վոր են ժամանակ եղպիսի կանալք չեն չեղել, և Տառչանային Պուշկինն է հնարել իր գլխից, վորովհետև նա սովորաբար եր: Հենց Ունգլինի վերաբերմամբ ել չեա կասկածում եմ:

Բայց ինձ համար դժվար է դատել, վորովհետև չեա տղամարդու հոգեբանությունը չգիտեմ: Յեա չերեք և վոչ մի պայմանով չչլի ուղենալ Տառչանա լինել, ու եղպիսին չեմ ել լինի, վորովհետև չերը զգացմունքդ անկեղծ է, պետք է անձնատուր լինես նրան, և վոչ թե խեղդես քո մեջ: Ու ընդհանրապես Տառչանան— իմ եղեալը չի: Նրա մեջ ամենևին հեղափոխական պայքար չկար: Իսկ առանց հեղափոխական պայքարի կյանքը կյանք չե: Բայց մյուս կողմից, Տառչանան մասամբ ինձ դուր է գալիս, վորովհետև նա կարողանում եր ըստ ցանկության ղեկավարել իր զգացմունքները. իսկ դա մեծ նշանակություն ունի, ու եդ բանն ինձ հաջողվում է միայն արտաքուստ, իսկ իմ ներսը շարունակ պայքար ե: Տառչանայի համար, իհարկե, ավելի հեշտ եր, վորովհետև նա միաժամանակ վորևե հոկտեմբերիկ կամ Սիլ-Ֆիդա չեր, ու նա միայն այն եր անում, ինչ վոր բնա-կալվածատիրական բարոյականությունը թելադրում եր նրան:

(Նիկոլայ Պետրովիչն և եղպես ասում):

*

Մեր աղջիկների մեծ մասն ուզում են կյանքի մեջ կինո-դերասանուհիներ կամ պարողուհիներ լինել: Սովորելու մասին քիչ են մտածում.— միայն թե ստուգումը տան, թեկուզ գլխներուժը վոչինչ չֆնա: Միանգամայն հասկանալի չե, վոր աղջիկների մեծ մասը նույնպիսի կիսադրագիտներ են, ինչպիսին Ստասկա Վ.-ն: Մի աղջիկ ասաց ինձ (նա հինգերորդ խմբիցն է). «Դպրոցը կավարտեմ, կինո-աստղ կդառնամ, կգնամ Ամերիկա: Ահա իմ ծրագրերը կյանքի նկատմամբ»: Իսկ աղջիկների փոքր մասն ուզում է դպրոցն ավարտելուց հետո գարնա-թաղան մտնել՝ դասակարգի հետ մերվելու համար:

Զույա Տրաֆսիկովան ինձ հետեւում եւ Դպրոցում վորտեղ լիս եմ լինում, հետեղ ել նաւ Խնչ ե ուղում նա ինձնից:

16 ոգոսոսի.

Յես գնացել եյի դործարան, քջիջի ժողովին, ու հետեղ ասացին, վոր հասարակական աշխատանքները մեր դպրոցում թուլլ են կազմակերպւած, և վոր եդ բանի մեղավորը մենք յերկրորդ աստիճանցիներս ենք, և ամենեկն ել դպաշխները չեն, ինչպես մեզնում սովորաբար կարծում ենք: Սերյոժկա Բլինովը հակաճառեց, վոր մենք վոչինչ չենք կարող անել, վորովհետեւ դպրոցում ամեն ինչ դպաշխների հրամանով և ընթանում, և նույնիսկ ենպիսի գործը, ինչպիսին ինքնավարութունն ե, «դպաշխների գալագանների վրա հենւած հաշմանդամի» յի նմանում: Բլինովին պատասխանեցին, վոր եդտեղ ել ելի մենք ինքներս ենք մեղավոր, վորովհետեւ բավականաչափ ակտիվ չենք, ու բացի այդ կան մի շարք հասարակական աշխատանքներ: Սերյոժկան ասաց, վոր մենք պատի թերթ և խմբակներ ունենք: Են ժամանակ նրան նկատեցին, վոր պիոներական աշխատանքն անկազմակերպ ե, և վոր մեր պիոներները (բոլորը ցածր խմբից են) միայն նրանով են զբաղւում, վոր յերաժշտությամբ քայլում են դահլիճում, մեկ ել—խաղում են: Ու բացի պիոներական աշխատանքից հասարակական գործունեյութուն ել գոյութուն ունի: Սերյոժկան ուղում եր հակաճառել, բայց նրան ասացին, վոր անգործունեյութունը խոսքով արդարացնելը շատ հեշտ ե, և շատ ավելի դժվար ե գործով արդարանալը: Մի խոսքով՝ մեզ հուպ տվին, և պետք ե ձեռք ու վոտք հավաքել:

17 ոգոսոսի.

Յես Սիւլային ասացի, վոր նա ինձ իր որագիւրը լրիվ չի տվել, ու նա լռեց: Կնշանակի ճիշտ ե: Յես նրան են ել ասացի, վոր որագիւրը կպահեմ ինձ մոտ, վորովհետեւ դեռ ինչպես հարկն ե լավ չեմ կարդացել: Հետո լիս տվեցի նրան են յերեք տետրը, վոր յես գրել ելի առաջին յեռամայակին: Նախորդք լիս բոլորը կարդացի ու տեսա, վոր հետեղ ենպիսի մի բան չկա, վոր կարելի չլինի նրան տալ կարդալու: Հետաքրքիր ե, թե նա ինչ կասի կարդալուց հետո:

18 ոգոսոսի.

Պեւկային սեղմելու դործը անցանկալի բնույթ ե ստանում: Բանից դուրս ե գալիս, վոր միքանի դպաշխոյիներ են նվիրել դրան

(Նիկպետոսն իրր գաղտնիք ասաց ինձ), ու Զին-Պալնան պահանջել է, վոր հասարակական-ցուցադրական դատ լինի բոլոր նրանց նկատմամբ, ով գրանով զբաղվել է (կնշանակի տղաներից մեծ մասի): Բայց Յելնիկիտական հայտարարել է, վոր յեթե Բյարցիը չլինի, մյուս տղաները գրանով չեն զբաղվի, ու յեթե պետք է դատել, ապա միայն ինձ պետք է դատել: Պեկան շարունակ կարմրած ու ուռած է ման գալիս, վորովհետև միջանի անգամ նրան դաշխների մոտ են կանչել: Միլվան ել ասում է, թե Պեկան շատ է հպարտանում, վոր իր պատճառով եղպես աղմուկ է բարձրացել: Յես Նիկպետոսին հարցրի, թե ինչ կլինի, նա ել պատասխանեց, վոր բացի հասարակական հանդիմանութունից վոչինչ չի սպասվում: Յեվ բացի գրանից նա ասաց, վոր ինքը կաշապանի ինձ: Ու ելի խորհուրդ տվեց, վոր յես իմ ընկերներից ել պաշտպան ընտրեմ:

Յես մտածեցի և Միլվային ասացի, վոր չգիտեմ ում ընտրեմ: Իսկ Միլվան ասաց, թե արդյոք յես դեմ չեմ լինի, յեթե ինքը լինի պաշտպան:

— Ապա դու ինձ ի՞նչպես պիտի պաշտպանես, — հարցրի լես:

— Դե, ա՛յ, ենտեղ կտեսնես. եղ արդեն քո գործը չի. — պատասխանեց Միլվան — միայն թե դու համաձայնիր:

Յես համաձայնեցի:

19 ոգոսոսի.

Սաղի ժամանակ ինձ ջարդեցին ու հիմա կաղում եմ: Բայց և աջնպես գալոց գնում եմ: Իսկ խփողը. Յուշկա Գրոմոֆն եր, վորը լատ խաղի որենքի, իսկի իրավունք չունեն թռչել ինձ վրա: Յերբ վտաքիս ցավը կանցնի, լես նրան ցույց կտամ, թե ինչպես պետք է թռչել:

20 ոգոսոսի.

Եսոր դպրոցում մի սոսկալի խալտառակություն պատահեց: Պետք է ամեն բան կարգով գրել, վոր ինձ համար ել հեշտ լինի:

Պուշկինի մասին լսարանում սեմինար եր: Դեռ առաջուց Զին-Պալնան մեղ տվել եր գրելու «Յեվգենիյ Ունգլինի» մասին: Մենք բոլորս գրեցինք և արդեն յերեք որ առաջ տվեցինք իրեն: (Իսկ սեմինարին մասնակցում են յերկու բարձր խմբերը՝ չորրորդը և հինգերորդը):

Մեկ ել եսոր հանկարծ, յերբ բոլորս հավաքվել էյինք, ներթռավ Զին-Պալնան, խորհրդավոր տեսքով նստեց սեղանի մոտ, մես գրած տետրակներն ու թերթիկները փռեց սեղանի վրա ու լուռ նայեց մեզ:

Մենք ել՝ նրան: Եղպիս անցավ յերեք բռակ, ու յես սկսեցի հա-

զալ: Վալոդկա Շմերցը փոթկացրեց: Են ժամանակ Զին-Պալնան հանկարծ ասաց.

— Յեթե Ալեքսանդր Սերգեյևիչ Պուշկինը կենդանի լիներ, ապա հավանականաբար նա յերկրորդ անգամ կմեռներ, յիթե կարգար թեկուդ միայն մի տասերորդ մասը այն անհավատալի անհեթեթության, վոր դուք խծրծել եք հստեղ: Յես բառեր չեմ գտնու: Ձեր սիրած լեզվով ասած՝ սատանան գիտե, թե սա ինչ բան ե: Ասենք չե: Յես սխալվում եմ,—սա սատանից ել շատ ավելի դենն ե:

Մենք սկզբում խաղաղվում-հանգստանում էինք, բայց հետո «սատանից դենը» լսելով, հռհռացինք: Իսկ Զին-Պալնան շարունակեց.

— Ծիշտ ե, բոլորն ել աչքի չեն ընկել: Կան համեմատաբար հաջող շարադրություններ, բայց դրանք, ինչպես և ամեն մի բացառություն, ընդգծում են միայն ընդհանուր կանոնը: Այ, որինակ, անհեթեթության մի նմուշ...

Նա մի տետր բաց արավ և սկսեց բարձրաձայն կարդալ.

«Պուշկինը մարքսիստ եր և վիպասան: Այդ դեպքի առթիվ նա Յեմկեսի Ունեգին» վերնագրով մի ամբողջ վեպ գրեց: Ենտեղ նա ձգտել ե սովեր գցել դասակարգերի են պայքարի վրա, վոր կար են ժամանակ: Բայց համեմաչն դեպս Պուշկինը բուրժուա եր, ուստի և պրոլետարիատի մասին վոչինչ չի գրել, այլ միայն՝ բուրժուազիայի... Հետո նա ամուսնացավ և առաջին աստիճանի համար մի հեքիաթ գրեց «Սալթան թագավորի և Կրա Բալդի ծառայի մասին հեքիաթ» անունով: Հետո նրան սպանեցին ու թաղեցին, բայց «Յեմկեսի Ունեգինը» կարելի չե կարդալ և աշխ...»:

Մենք արդեն վաղուց խրխնջում էինք խեղադարձերի նման, իսկ Զին-Պալնան նախում ե մեզ առանց ծիծաղելու և հետո ասում ե.

— Ո՞ւմ վրա չեք ծիծաղում: Ձեզ վրա չեք ծիծաղում: Սա Գոգոլի գրվածներից ե, վոր չերի դուք նույնչափ ուշադիր եք կարդացել, վորչափ և Պուշկինինը:

— Մթթե բոլորինն եդպես ե, Զինալիդա Պավլովնա,—տեղից հարցրեց Սելվան:

— Յես արդեն ասացի, վոր բացառություններ կան,—պատասխանեց Զին-Պալնան,—բայց դա ընդհանուր պատկերը չի փոխում: Այ, կրկին «Ունեգին» մի մերկ վերլուծություն, վոր արժե սկզբից մինչև վերջը կարդալ:

Ետեղ նա ինչ-վոր թերթիկ վերցրեց և կարդաց.

«Յեմկեսին մի տնտեսապես քայքայված աղայի վորդի չեր. նա գնաց իր անկյունը և տեսավ, վոր հորեղբայրը պառկած ե սեղանի վրա: Նա սկսեց գրավիկ գոլոգով, բայց շուտով թողեց իր գրավիկը

և հիասթափվեց: Տառչանան կալվածատիրուհի լեր: Նա վեպեր եր կարգում, աղախիններին ծեծում եր և կորսեա եր հազնում: Նա հափշտակվեց Ոսկերիով և իր զայակին հրամայեց նրան նամակ գրել: Դալակը նամակն իր թոռին տվեց, ուղարկեց հարեանի մոտ: Տառչանան շատ հափշտակվեց Ոսկերիով, նա միշտ նրա գլխավերեն եր. նրանք գնում էյին աղքատներէ մոտ և տանջվում էյին վշտով: Բայց Տառչանային պաշտպան կանգնեց բանաստ. Լինսկին: Լինսկին ամեն բանում հակառակ եր Յեվգենիին, նրանք ամեն որ կռվում էյին: Մի անգամ Ոսկերիը ատուրճանակով թրխկացրեց նրան և տեղնուտեղն սպանեց: Դրանից հետո Տառչանան ամուսնացավ իր բարեկամ զինեբալի հետ և ապրում եր նուշխիսկ շատ հարուստ՝ ամեն որ խնջույքներով եր զբաղվում եարքունիքում ել ընդունված եր: Նրա մարդը հաշմանգամ եր: Յեվգենին նորից տեսավ Տառչանային և շատ հափշտակվեց, նա նրա վերաբերուն հազցրեց, հանեց: Յեվգենին յեկավ Դրա մոտ և իր զգացմունքներն արտահայտեց, բայց Տառչանան ասաց, վոր զենեբալի հետ ամուսնացած և և նրան հավատարիմ կլինի: Սրանով Յեվգենին իր բացատրութունը պրծավ:

— Դա Ստասկա Վելոպոլսկայան և գրել, — հանկարծ տեղից աղաղակեց Յուշկա Դրոմովը, — լես ինքս տեսա, վոր նա եղ թերթիկի վրա գրեց...

Հենց վոր նա ևս ճչաց, հռհռոցը դադարեց: Ստասկա Վելոպոլսկայան վեր թռավ, վոռքը թափ տվեց, ամբողջովին կարմրեց, ուղում եր մի բան ասել, բայց աչքերից արցունքը թափվեց, ու նա դուրս թռավ լսարանից: Բայց բանը դրանով չվերջացավ:

— Դե, ալ, տեսնում եք, Դրոմով, թե վորտեղ և հասցնում անգուսպ լեղուն, — ասաց Զին-Պայնան, լսելով: — Ձեզ թվ խնդրեց ամբողջ լսարանով մեկ գոռալ: Դրանով դուք Վելոպոլսկայի զբաղիտութունը չեք բարձրացնի ու չեք ստիպի, վոր նա ավելի լավ սովորի: Միայն գուցե են հետևանքը կունենա, վոր Վելոպոլսկայան ել դպրոց չի գալ:

Բայց եստեղ ինձ զարմացրեց Սիլվան: Նա հանկարծ վեր թռավ և ասաց.

— Վոչ, Զինայիդա Պավլովնա, եդպեսի բաների մասին հրապարակորեն պետք և խորհրդակցել, դատել: Յեթե եդպեսի փաստերի մոտից անտարբեր կերպով անցնենք, ապա հենց լերկորդ աստիճանի դպրոցն ինքն ել պետք չե...

Եստեղ աղջիկներն ամեն կողմից հարձակվեցին Սիլվայի վրա, բայց Սիլվան շարունակեց.

— Վոր ևս բանն աղջիկներին դուր չի գալիս, միևնույն և, ինձ չի լռեցնի: Ու միանգամայն հասկանալի յե, թե ինչու չի դուր գալիս:

Ով վոր թատրոնական ստուդիայով ավելի յի հետաքրքրվում, թող հնտեղ դնա: Սովորել ցանկացող շատերը կան, վորոնք դպրոցից դուրս են մնացել: Տեղ պետք է տալ նրանց:

Եստեղ աղջիկներին մեծամասնությունը վեր թռավ, ու սկսեցին ինչ-վոր ճղճղալ, բայց ենպես աղմուկ էր, վոր չեր հասկացվում, թե ինչ են ասում:

Միքանիսը փայտատակող աչքերով հարձակվեցին Սիլվայի վրա, ենպես վոր մեկին նույնիսկ բռնեցք ցույց տվի մեջքիս յետեր: Բայց աղջիկները չեղին հանդստանում: Են ժամանակ Զին-Պալնան սաստիկ ամուր թխկացրեց բռնեցքով սեղանին և վռաք գետին խփեց:

— Դա դրեցեք ճշալ: Հիշեցեք, վոր սա դպրոց է—Ու հուզմունքից նույնիսկ ամբողջովին կարմրեց: Իսկ յես նկատեցի, վոր նրան դուր է դալիս եսպիսի աղմուկը, թեկ ենպես և ցույց տալիս, վոր իբր չարանում է:

Յերբ բոլորը քիչ-շատ լռեցին, Զին-Պալնան առաջարկեց նախադահ ընտրել և վիճաբանություն սկսել են մասին, թե Գրոմոմի իրավունք ունի, թե չի, վոր Ստասկա Վելոպոսկայի անունը տվեց:

— Բայց վորովհետե խոսքն անձնավորությունների մասին է, — ասաց Զին-Պալնան, — ապա չես կառաջարկելի հարցը միքիչ ավելի լայն դնել, աչն է՝ չերկրորդ աստիճանի հինգերորդ խմբում արդյոք ներելի՞ չե ենպիսի անգրագիտություն, վոր յես պարզել եմ «Յեվդենիչ Ուեդին» թեման շարադրություն տալով:

Սերյոժկա Բլինովը, վոր մինչ այդ լռել էր, տեղիցն ասաց.

— Մենք եստեղ սովորելու յենք յեկել, և վոչ թե վիճաբանություն սարքելու:

— Ե, Բլինով, — պատասխանեց Զին-Պալնան, — խոստովանում եմ, վոր դուք ինձ զարմացում եք: Դուք վոր ենքան կողմնակից եք ամեն մի հարցի բազմակողմանի քննության, և դուք դեմ եք վիճաբանության: Ասենք, չեթե մեծամասնությունը նույն կարծիքին է, չես հրաժարվում եմ իմ առաջարկությունից և պատրաստ եմ չերկրորդ անգամ պատմել ձեզ Պուշկինի և նրա գրվածքների մասին: Յեթե դուք կբարեհաճեք հիշել, անցյալ տարի Պուշկինին նվիրվեց յերկու ամիս: Վելոպոսկայի հարցն ստիպված ենք դնել դպրոցական խորհրդի և դպրոցի ընդհանուր ժողովի քննության:

— Վոչ, վոչ—ասում է Սիլվան, — Բլինովի ասածը դեռ պարտավորեցուցելի չե մեզ բոլորիս համար: Որինակ՝ չես կարծում եմ, վոր Վելոպոսկայի հարցը պետք է քննության առնել անհապաղ և նույնիսկ պետք է բանաձև հանել՝ ցույց տալով են միջոցները, վոր պետք է ձեռք առնի դպրոցը:

Ակսեցին քվեարկել, և դուրս յիկավ, վոր կէսը թեր է, իսկ մյուս կեսը՝ դեմ: Են ժամանակ Սերյոժկա Բլինովը վեր կացավ և ասում է.

— Յես գնում եմ: Եստեղ ենալիսի մի միջոց գործադրվեց, վոր սովորաբար գործադրում են մեր դպրոցական աշխատավորները: Հենց քվեարկութունից առաջ Զինայիդա Պավլովնան սպառնաց դպրոցական խորհրդի և ընդհանուր ժողովի անունով: Բնական է, վոր նրա առաջարկութունը վորոշ քանակով ձայն ստացավ, և չնայելով ժողովի ներքին դիմադրությանը, վիճաբանությունը, համեմայն դեպս, տեղի կունենա: Եղալիսի սպառնալիքներին կարելի չէ ասել բռնութուն, բարոյական ճնշում, իսկ են վիճաբանությանը, վոր բռնությամբ է սարքած, չես չեմ ուզում մասնակցել:

— Վոր լավ տրամաբանություն ունես, Բլինով, խոսք չի կարող լինել,—պատասխանում է Զին-Պալնան,—բայց համաձայնեցեք ինքներդ, վոր ենալիսի յերևույթներ, ինչպիսիք են Վելոպոլսկայի շարադրությունը և Գրոմովի վարմունքը, չեն կարող անհետևանք թողնել վոչ աշակերտները և վոչ դպրոցական աշխատավորները: Ի՞նչ կհրամայեիք անել: Յես մի միջոց եմ առաջարկում, վոր հետագայում ուղեցույց կարող է լինել, մի միջոց, վոր, թվում է թե, խելացի չե և հավաքվածների մի մասի համար ընդունելի,—դուք ասում եք՝ չիկել ենք սովորելու և վոչ թե վիճաբանություն սարքելու: Դպրոցական խորհրդին և ընդհանուր ժողովին դիմելը դուք բռնություն եք անվանում: Կարելի չէ կարծել, վոր դուք, Բլինով, ընդհանրապես ուզում եք հարցը քնացնել, և ինչ-վոր պատճառով չեք ուզում, վոր նա լուծումն ստանա:

— Դե թո՛ղ դուրս գնա, —եստեղ աղաղակեցի չես տեղիցս: — Եսալիսի վեճեր լսելն ամենաձանձրալի բանն է, և վոչինչ չի կարող տալ մեզ: Կամ վիճաբանություն սկսեցեք, կամ դասերը, ես անհերթիթությանը վերջ տվեք:

— Իհարկե, ճիշտ է, —աղաղակեցին տղաները,—կամ մեկը, կամ մյուսը:

Աղջիկներից միքանիսը գնացին Բլինովի չետեից, բայց մեծամասնությունը մնաց և վերջեցին վիճաբանություն բանալ: Ինձ ընտրեցին նախագահ:

Զինայիդա Պավլովնան գնաց, նստեց աշակերտական նստարանին, իսկ չես նրա տեղը: Առաջինը խոսք վերցրեց Յուշկա Գրոմովը:

— Յես իմ արածի մեջ վոչ մի հանցանք չեմ տեսնում,—ասաց նա:—Ե, եղտեղ թի՛նչ կա, վոր չես ասացի, թե Ստասկան է գրել: Թող նա եղալիսի շարադրություն չգրեր:

— Ե, դու յեկ մի գոռա, չերբ քեզ չեն հարցնում: Ըստ ելության չե: Նստեցեք, Գրոմով, ձեզ կկանչեն,—ասացի չես:

Եստեղ Յուզկան սկսեց զայրանալ, թե լես լավ չեմ նախագահում, վոր լես իրաժուռնք չունեմ նկատողություն անելու, բայց նրա վրա գոռացին, ու նա նստեց, Հետո խոսք վերցրեց Սիլվան:

— Յես զգում եմ, — ասաց նա, — վոր իմ լեւույթով աղջիկների մի մասին իմ դեմ գրգռեցի, բայց առանց եղ չեր կարելի: Յես նրանց բարիքն եմ ուզում և վոչ չարիքը: Միքանի ամսից հետո հինգերորդ խումբը պետք ե Բուլ-երը մտնի, ընդհանրապես իսկական կյանք մտնի: Ու ինչ կտանեն նրանք իրենց հետ — ենտեղ-Բուլ-երը: Չե՞ վոր այն, ինչ վոր ետոր մեզ համար կարգաց Ձինայիդա Պավլոֆնան, նույնիսկ անկուլտուրականութուն անվանել չի կարելի, դա ուղղակի վայրենի տղիտություն ե: Ամենավատն այն ե, վոր եղ նույն Վելուպոլսկայան կարեոր չի համարել խորհրդակցել դպրոցական աշխատավորներից վորեւ մեկի հետ, կամ աշակերտներից մեկի հետ, վոր առարկան իրենից ավելի լավ գիտե: Նա, ինչպես փոքրերն են ասում, «յա բախտ» վերցրել ու գրել ե, գուցե թե անցնի: Իմ կոնկրետ առաջարկությունն ե, — թող մեր հինգերորդ խումբը, քանի դեռ չի ավարտել, ուշադրություն դարձնի և իր անդրադրույթյունը վերացնի:

Հետո խոսք խնդրեց Վալոդկա Շմերցը: Հենց վոր նա վեր կացավ, լես իսկույն զգացի, վոր նա մի սրիկալություն պիտի անի:

— Ձինայիդա Պավլոֆնան ասաց, — ասում ե Վալոդկան, — վոր Պուշկինը լերկորդ անգամ կմոռներ, յեթե կարդար մեր շարադրությունները: Իսկ լես կարծում եմ, — ե, մեռնում եր, թող մեռներ, քանի վոր նա բուրժուական ծագում ունեւ, իսկ մենք, ինչպես լերդի մեջկա, բբան-վորների և գյուղացիների նոր գլարդիան ենք»...

— Դա նշութին չի վերաբերում, ընկեր Շմերց, — ասաց լես: — Նեղություն կրեցեք թեմայից չհեռանալ և անհամություն չսարքել: Հակառակ դեպքում լես ձեզ կզրկեմ ձայնից:

— Լնվ, լես ըստ ելության կխոսեմ, — ասում ե Վալոդկան: — Այ եսպես. — իմ կարծիքով Գրոմովն իրավունք ունեւ «Ոնեգինի» մասին գրած շարադրության հեղինակի անունը տալ, վորովհետեւ, լեթե Վելուպոլսկայան հինգերորդ խումբում լերկար զրուցում ե դաշխների հետ, և նույնիսկ առանձին, ապա դա դեռ չի նշանակում, թե նա շատ կրթված ե...

— Հոետորին ձայնից զրկում եմ, — ասաց լես: — Եղ եր պակաս, վոր դու, Վալոդկա, սկսելիք հստեղ զանազան բամբասանքներ սարքել:

Շմերցը մի տեսակ տարորինակ կերպով հռհռաց ու նստեց տեղը: Իսկ լես նրա լետից ասում եմ.

— Իսկ լեթե դուք, Շմերց, — ընդհանրապես ձեզ լավ չեք պահիլ, ապա կխնդրեմ, վոր թողնեք ժողովը:

— Եղ շատ չեմ քաղաքավարի, Րյաբցե, — պատասխանեց Վալոդկա Շմերցը:

— Յերևի ուղում ես դպրոցական խորհրդի մեջ ընկնել:
Յես չարացա:

— Նախագահի անձի դեմ ակնարկներ անելու համար, խընդրում եմ ձեզ, Շմերց, Թողնել ժողովը:

— Յես ինչ վոր պոզուրուօա չեմ, վոր հենց հնպես, գնամ ժողովից:

— Եդ ի՞նչ «պոզուրուօա» յե: Գնահ, հեռացիր:

— Դե լավ, յես կգնամ: Իսկ պոզուրուօա— դա Պուշկինի նամակներն է. Բլաբցե, խորհուրդ եմ տալիս քեզ կարդալ: Վերացրուք անգրագիտութունը:

Ու գնաց: Իմ կարծիքով նա եդ բոլորը դիտմամբ սարքեց, վորպեսզի բոլորի առջև ապացուցի, վոր չես չեմ կարդացել Պուշկինի նամակները:

Դրանից հետո խոսք առավ մեծ աղջիկներին մեկն ու սկսեց խոսել Սիլվայի դեմ: Բացի դրանից, ասաց նա անգրագիտ լինելու համար վոչ թե աշակերտներն են մեղավոր, այլ դավաճները (վորին մասամբ համաձայն եմ յես), և վոր եզպիսի անգրագետներին խմբից խումբ չպետք եր փոխադրել: Նա բավական հանգիստ եր խոսում և հավանականաբար վիճարանությունն եզպիս ել կվերջանար առանց վորևէ միջադեպի, բայց հստեղ պատահեց հետևյալը:

Արագ քայլերով լսարան մտավ Նիկպետոժը, նայեց շուրջը, տեսավ, վոր Զին-Պալնան նստած և աշակերտական նստարանին, կողքին նստեց և սկսեց շշնջալով տաք-տաք խոսել նրա հետ: Զին-Պալնան բացասաբար շարժում եր գլուխը և նույնպես տաք-տաք պատասխանում եր նրան: Վերջիվերջո բոլորը լռեցին և սկսեցին հարցական ձևով նայել նրանց յերկուսին:

Ու հանկարծ Նիկպետոժը ձայնը բարձրացնում և ու վրդովված ասում.

— Բայց միթե դա մանկավարժական միջոց ե.— բոլորի ներկայությամբ մի մեծահասակ աղջկա անպատվել և լացի ու հիստերիկայի հասցնել:

Զին-Պալնան հանգիստ ձայնով, բայց նույնպես բարձրաձայն պատասխանում և.

— Եստեղ եդ մասին խոսել չարժե, Նիկոլայ Պետրովիչ, ուսուցչանոցում կխոսենք:

— Վոչ, դա միանգամայն սխալ և,— ասում և Նիկպետոժը և ուղում եր շարունակել, բայց հստեղ չես սիրտ արի ու ասացի.

— Նիկոլայ Պետրովիչ, թեև չես ձեզ շատ եմ հարգում, բայց չես ձեզ ձայն չեմ տվել, ուստի յեթե ուղում եք մասնավոր խոսակցությամբ զբաղվել, ապա գնացեք միջանցքը: Եստեղ վիճարանություն ե:

— Ա՛խ, եստեղ վիճարանութունն ե, ներեցեք, յիս չգիտեյի — պատասխանեց Նիկպետոժը և դուրս չեկալ լսարանից, Զին-Պալնան ել նրա յետևից։ Հենց վոր նրանք դուրս գնացին, բոլորը տեղներէցը դուրս թափեցին, ու չիս ինչքան ել բռնեցքով ծեծեցի սեղանին, չըկարողացա կարգը վերականգնել։ Աղջիկները մի անկողնուն ևս խմբվեցին և սկսեցին փսփսալ, իսկ Սիլվան մոտեցաւ ինձ և ասում ե.

— Իմ կարծիքով մանք արագ քայլերով դնում ենք դեպի մեղջանականութիւն։ Ի՞նչպիսի պատք ե ազատվել սրանից։

— Իսկ ի՞նչն ես գու մեղջանականութիւնն համարում։

— Ա՛յ-ա՛յ — միթե սա վիճարանութիւնն ե։ Ու բացի դրանից, հենց նոր չիս ինքս ինձ բռնեցի — մի զգվելի մտածողութեամբ։ Յերը Նիկպետոժը ներս մտաւ, չիս համարյա հավատացած ելի, վոր նա ներս կմտնի...

— Յեա ել։

— Դե տես, Հենց սա մեղջանականութիւնն ե։ Գ՛նաք եստեղից։ Դպաշխների սենյակում տաք վեճ կար. բոլոր դպաշխները հավաքված եյին եստեղ, ու Նիկպետոժի ձայնն ամենից բարձր եր լըսվում։ Փոքրերից իմացա, վոր Ստասկա Վելոպոլսկայան հիստերիկա չի ընկել և տունն ե գնացել։

Աշակերտները մի տեսակ տարօրինակ սակվեցին։ Յեա վերոջեցի, վոր ամենալաջն են ե, վոր գնամ Ֆուտբոլի հրապարակը։ Եղպես ել արեցի։

24 ոգոսոսի.

Դպրոցում շարունակ համառ լուրեր ե պատվում, վոր դպաշխների միջև կատարյալ անջատում կա, ե վոր Նիկպետոժն ուղում ե թողնել դպրոցը։ Յեվ իբր թե բոլոր մյուս դպաշխները Զին-Պալնայի կողմն են, իսկ Նիկպետոժը մենակ ե։ Աշակերտներից շատերը Նիկպետոժի կողմն են, իսկ աղջիկները — համարյա բոլորը։

Ամեն բան մի տեսակ տարօրինակ խառնվել ե. որինակ՝ յիս հիմա չգիտեմ, թե ինչ անեմ և ում կողմը լինեմ։ Իսկ Սիլվան ամբողջապես Զին-Պալնայի կողմն ե, վորովհետեւ, նրա կարծիքով, Նիկպետոժը ինչպիսի դժգոսներ ել տածելիս լիներ դեպի Ստասկան, պետք ե արդարութիւնը պաշտպաներ ու պարզապես խոստովաներ, վոր Ստասկան իրավունք չուներ եղպիսի շարադրութիւնն գրելու, և վոր ընդհանրապես հինգերորդ խումբը Ստասկայի տեղը չի։

Յեա դրա հետ համաձայն եմ, բայց մյուս կողմից յիս նախ շատ եմ սիրում Նիկպետոժին, և չեղկորդ՝ սղբունքով յիս միշտ փոքրամասնութեան կողմնակից եմ։ Իսկ եստեղ, թեւ աշակերտութեան մեծամասնութիւնը Նիկպետոժի կողմն ե, բայց դպաշխների մեծամասնութիւնը

ներ դեմ եւ, իհարկէ, նրանք կհաղթեն, վորովհետեւ լերը դպաշխները մեծամասնութիւն են կազմում, միշտ նրանք են հաղթում:

Հարցն ինձ համար հետեյալին ե հանգում. Սիւլվան թե Նիկպետոսը: Սիւլվան ասում ե, վոր յիթե չես Նիկպետոսի կողմը պահեմ, ապա դա կնշանակի, վոր չես անակզրունք մարդ եմ:

Ես հարցը միանգամից վորոշել չի կարելի—պետք ե մտածել: Ուստի յես վորոշեցի դեռ վսչ մի կողմին չմիանամ, մինչեւ վոր չզբոտնեմ եղ հարցի իսկական պատասխանը:

26 ոգոսոսի.

Քանի վոր նոր ուսումնական տարին շուտով սկսվելու չե, չես ու Սիւլվան գնացինք բլիշի քարտուղար Իվանովի մոտ, վորպետի իմանանք, թե մեզ չերբ պետք ե թեկնածութիւնից իսկական կոմյերիտ փոխադրեն: Իվանովն ասաց, վոր բլիշի ժողովում կդնի, կարելի չե, ե դուքե ամենալն հավանականութեամբ մեզ չերկուսիս ել հաստատուն, բայց դա քիչ ե: Ետեղ նա ավելացրեց, վոր, իր կարծիքով, մենք չերկուստ ել, չիթե ուղենանք, կարող ենք աւտփոխտներ լինել, վորովհետեւ ավալներ կան: Դա ինձ շատ դուր չեկավ: Հետո Իվանովն ասաց, վոր բանը ցուցանակը չե, բանն են չի, վոր կոմյերիտներ կոյվեցե, ալ վոր իսկապես կոմյերիտներ չիցեցե: Իսկ զրա համար պետք ե դպրոցում աշխատանքը կարևոր բարձրութեան հասցնել: Յես ասացի, վոր իմ կարծիքով աշխատանքը պետք ե բարձրացնի բլիշի քարտուղար Սերյոժկա Բլինովը:

— Այ, զրա հետ արդեն համաձայն չեմ,— ասաց Իվանովը:— Նախ ձեր Բլինովը կարդին ախմախն ե: Իսկ չերկրորդ, չիթե բոլոր կոմյերիտներն ամեն բան քարտուղարի վրա դցեն, ապա ամենաշնորհքով քարտուղարն ել աշխատելուց կտրաքի, այնինչ մյուսները պարապ կթափառեն: Բանական բան չե՝ ամեն ինչ քարտուղարի վրա դցել: Մանավանդ վոր պետութիւնը ձեզ հնարավորութիւն ե տալիս քաղաքակիրթ մարդկանց շարքն անցնել, ե դուք պետք ե արդարացնեք եղ վստահութիւնը հենց հիմա, ե պետք ե ցույց տալ, վոր դուք առաջապահ գնդի մեջ եք: Իսկ զրա համար անհրաժեշտ ե, վոր ինքներդ աշխատեք ձեր բոլոր ուժերով ե քարտուղարի վրա չդցեք:

— Այ, ընկեր Իվանով, յես ուզում եյի հարցնել,— ասաց Սիւլվան:— Դուք նոր հիշեցիք քաղաքակիրթ մարդկանց, ե վոր պետութիւնը մեզ հնարավորութիւն ե տալիս նրանց շարքն անցնել: Այ հարցն ինչն ե: Մեր ավելի դարգացած աղջիկներն ուզում են, դպրոցն ավարտելուց հետո, գործարան գալ: Դուքե թե ավելի լավ կլիներ, յիթե նրանք, առանց ավարտելու, գային գործարան:

— Իսկ ինչի՞ համար են գործարան գալիս, — հարցրեց Իվանովը: — Գործարանում ի՞նչ պետք է անեն նրանք:

— Իհարկե աշխատեն, — պատասխանեց Սիլվան: — Յեվ ընդհանրապես նրա համար, վոր ձուլվեն դասակարգի հետ:

— Ինչպե՞հ. — դարմանալով հարցրեց Իվանովը:

— Ձուլվել դասակարգի հետ: Պրոլետարուհիներ դառնալ:

— Բայց դա ախար շատ դժվար է՝ լերկրորդ աստիճանից հետո գործարանում աշխատել: Ու բացի դրանից, գործարանում փոքր հասակից են սկսում:

— Դժվարությունները կարելի չե հաղթահարել:

— Ի՛նչ խոսք, կարելի չի: Յեվ, իհարկե, դուցե և ոգտակար կլիներ, վոր ձեր որիորդները մեջքները ծռելին, — մտածկոտ ասաց Իվանովը: — Բայց ախար հսպիս բան կա: Բանական կլինի՞ այդ: Այսինքն են մտքով, թե արդյոք դա յեռանդի խելացի ծախսումն է կլինի: Ախար հսպիս թե ենպես ձեզ բոլորիդ վրա ժողովրդական ահագին փողեր է դրած: Ու եզ փողերը ծախսած է, վորպեսզի դուք կարողանաք ձեր մասնագիտությունը ողուտ բերել: Իսկ դուք հանկարծ ձեր եզ բոլոր բեռը կես ճանապարհին թողնում եք և սկսում եք գործարանային բանավորուհի դառնալ: Կնշանակի ձեզ վրա կրկին մի հավելյալ ավելորդ յեռանդ պետք է մսխվի — դա գործարանում ձեզ վարժեցնելու համար: Իսկ պետությունն ավելորդ յեռանդ չունի: Բացի դրանից մենք բաղմամբով, հաճախ վորակյալ գործադուրկներ ունենք: Ու մենք փոխանակ գործադուրկներին աշխատանքով բավարարելու, պետք է ժամանակ, փող և ընդհանրապես յեռանդ գործադրենք ձեզ նորից սովորեցնելու, սատանի բաժին դարձնելով են բոլորը, ինչ վոր առաջ եր ծախսած: Վո՛չ, ընկերներ: Դա բանի նման չի: Մեզ բժիշկներ, ուսուցիչներ, ճարտարագետներ են հարկավոր, այլև միջին վորակի տեխնիկներ: Մենք ել վճարեցիկ կստանանք եզ մարդկանց, յեթե վոչ լերկրորդ աստիճանից կամ յոթնամյանից: Դրա համար ել գործարան մտնելն առաջժ պետք է թողնել:

— Կնշանակի մեր բոլորի առջև փռվել են գործարանի դռները, — ճնշված ձայնով հարցրեց Սիլվան:

— Փակը փակ չեն, — պատասխանեց Իվանովը: — Շատ վոր պնդեք, իհարկե, կարելի չի և ընդունել: Յեթե մերը չի, ապա ուրիշը: Բայց դուք հարցը ձեր առջև վորոշ պիտի դնեք: — Արդյո՞ք դա խելացի չի: Ձե՞ վոր դուք գիտակից մարդիկ եք և վոչ չուից բռնած: Ու քանի վոր դուք գիտակից եք և պատկերացնում եք խորհրդային պետություն հզվար դրությունը, դուք պետք է վոչ թե ավելացնեք դժվարությունները, այլ լուծարքի յենթարկեք:

Են ժամանակ յիս հարցրի, թե Իվանովն ինչպես է պատկերաց-

նում մեր աշխատանքը դադարեցում, ու մենք ինչ պետք է անենք, վոր աշխատանքն իր բարձրութեան վրա դնենք:

— Դադարեցում դուք վոչ մի աշխատանք չեք տարել, — պատասխանեց Իվանովը, ու չիս սաստիկ վիրավորվեցի: Դո՛ւն արդունքները չեն յերևում: Իսկ աշխատանքը լավ դնելու համար պետք է շատախոսութեանը վերջ տալ և դործի կաշի:

Են ժամանակ չիս հարցրի, թե, որինակ, չիս ու Սիլվան ինչ կարող ելինք անել:

— Իսկ ձեր պիտներները կազմակերպված են, — հարցրեց Իվանովը:

— Այսինքն, ինչպես թե կազմակերպված են: Նրանք հանդիսավոր յերդում են տալիս, հետո քալում են, վզկապներ են կրում, հանդեսներին մասնակցում են, հետո...:

— Այ, հենց եդ է, վոր վզկապ են կրում:

Այժմ դադարեցներում ամեն տեղ պիտներակա՛ն ֆորպոստներ են կազմակերպում ա՛յն տղաներից, վորոնք ծանրաբեռնված չեն: Ֆորպոստները դադարեցներին պետք է մասնակից դարձնեն յերկրի հասարակական-քաղաքական կյանքին, կանոնավորեն ինքնավարութունը, ուսուցիչներին ոգնեն, նույնիսկ մինչև անգամ ուսուցիչական դործի մեջ, այլ քաղաքականապես, ֆիզիկապես և հակակրոնական վոգով դաստիարակեն յերեխաներին: Ա՛յ, դուք ել ձեռնարկեցեք ձեզ մոտ եդպիսի ֆորպոստ կազմակերպել:

Դրանից հետո մենք գնացինք:

27 ոգոսոսի.

Յեղավ իմ դատը — Պելկալի դործով:

Ամեն ինչ շատ հանդիսավոր եր: Դատարանի նախագահ ընտրովեց Սերյոժկա Բլինովը: Թեև նա չեմուշում արավ, բայց վերջիվերջո բավական տկամա հանձն առավ: Մեղադրողները յերկու հոգի ելին՝ Ալմակֆիշը և Նինկա Ֆրադկինան: Պաշտպանները՝ նույնպես յերկուսն ելին՝ Նիկայետովն ու Սիլվան:

Ինձ համար առանձին նստարան դրեցին, նույնպես և Պելկալի համար: Հետո տասն և յերկու ատենակալներ ընտրեցին — վեց տղա, վեց աղջիկ: Յերբ չես տեսա, վոր ատենակալներ ընտրվեցին Վալոդկա Շմերցը, Յուզկա Գրոմովն ու նրանց բարեկամներից ելի միքանի հոգի, չես վորոշեցի, վոր բանս բուրդ ե: Դատը բաց արավ Սերյոժկա Բլինովը:

Նա ասաց.

— Լավում ե Կոստյա Բլաբցևի մեղադրական դործն այն մասին, վոր նա կազմակերպել և դադարեցում միանգամայն անթույլատրելի մի

խրարանցում—տուժող Յեկնա Որլովալի նկատմամբ, Կոստյա Րլաբեկ, դու ընդունում ես քո հանցանքը:

— Խնչն ե մեղքս,—հարցրի յես.—վոր աղմուկ եմ հանել, խոստովանում եմ, բայց հանցանք չեմ տեսնում,—բոլորն ել սղմում ելին:

— Ուլքեր բոլորը:

— Բոլոր տղաները:

— Իսկ դու առաջնորդը կամ նախաձեռնողն ելիր:

— Ելալիսի բան չկա:

— Ապա, քո կարծիքով, թվ եր նախաձեռնողը:

— Վոչվոք, Պարզապես սղմում ելինք: Դա եղապես խաղ ե:

— Բայց ախար խաղի ժամանակ առաջնորդ ե լինում. որինակ՝ Ֆուտբոլի ժամանակ հրամանատար:

— Ֆուտբոլը կազմակերպված խաղ ե, իսկ սա անլազմակերպ:

— Դե լսյի, Առաջժ բավական ե: Լինա Որլովա, դու քեզ տուժող ես համարում:

Պեկան լռում ե:

— Դե, խնչ ե, Որլովա,—պաշտոնական տոնով հարցնում ե Սերլոժկան:—Բոլորը քեզ են սպասում:

— Նա սղմում եր,—հաղիվ լսելի ձայնով շչում ե Պ լկան:

Բոլորն ենապես են հռչակում: Սերլոժկան զանդահարում ե:

— Հանդիսականներ, ձեզ վայելուչ պահիցներ, թ' չե ժողովի դահլիճը կմաքրեմ:

— Որլովա, դու քեզ տուժած ես համարում:

— Ե', դե, եղալիսի բան չկա.—գոռաց Կոլկա Պալտուսովը հանդիսականների միջից:—Նա պարզապես խոստովանում ե, վոր սղմում եր:

— Պալտուսով, յեթե մեկ ել ճչաս, կհեռանաս ժողովի դահլիճից: Հը, խնչ ե, Որլովա, եդ բանը քեզ դժւր եր գալիս:

— Դուր չեր գալիս,—շչում ե Պեկան:

— Ապա ինչձե դու չելիր դիմում հերթապահ դաշ... դպրոցական աշխատավորին:

— Վախենում ելի:

— Ինչից ելիր վախենում:

— Հա՛մ, ինչից...—շչում ե Պեկան,—կջարդեն:

Նորից բոլորը հռչակեցին: Սերլոժկան ասում ե.

— Եդ դատարկ բան ե, Որլովա: Դու մեր դպրոցում վճարեղ ես տեսել, վոր տղաներն աղջիկներին ծեծեն:

— Շատ անգամ.—պատասխանում ե Պեկան:

— Թույլ տվեք մի հարց.—խառնվեց Զին-Պալնան հասարակութունից:—Ասացե՛ք տեսնեմ, Որլովա, իսկ ինչձե եդ կոիմների մասին

տեղեկութիւն չի տրվում դպրոցական աշխատավորներին, և ինչպէս եղ
մասին վոչվոք չգիտես:

— Բայց խնար դա խաղ ե, — պատասխանում ե Պելկան, — Էնպես
եւ պատահում ե, վոր աղջիկներն են ծնծում տղաներին:

— Դե, առայժմ բավական ե, Որլովա, ասաց Սերլոժկա Բլինո-
վը. — Այժմ վկաները: Դատարանը միայն մի վկա յե կանչում — քաղա-
քացի Կառլովային, վորն եղ որը հերթապահ դաշ... դպրոցական աշ-
խատավոր ե չեղի: Յեկենա Նիկիտիշնա, ի՞նչ կարող եք ասել ես դոր-
ծի մասին:

— Յես այն կարող եմ ասել, ասում ե Յելնիկիտկան, — վոր
Րյաբցեր, իբրեւ մի անբարոյական տղա, անպայման են խմրի գլխա-
վորն եր, վոր հարձակվել եր Որլովայի վրա: Են, ինչ վոր թե նա,
թե Որլովան խաղ են անվանում, իսկի չեւ խաղ չի, այլ մի աշխանդա-
կութիւն: Դպրոցում դա անթույլատրելի չեւ: Յեթե դա Րյաբցեր չլի-
ներ, դեռ ելի կարելի չեր կարծել, վոր դա մանկական մի անմեղ չա-
բանձիւթիւն ե: Բայց Րյաբցի մասին ուրիշ տեղեկութիւններ կան:

— Ե, ուրիշ տեղեկութիւնների մասին մենք չենք խոսի, — ա-
սաց Սերլոժկան:

— Ելի թվ ե ուղում վկայող ցուցմունք տալ:

— Յես, — ասում ե Կոլկա Պալտուսովը:

— Հը, դու ի՞նչ կարող ես ասել: Դե շուտ արա, ասա:
Եստեղ հանկարծ Սիւլան՝

— Յես բողոքում եմ, վոր նախագահը վկաներ ե մեջ քաշում:

— Դե լավ, — պատասխանում ե Սերլոժկան, — բոլորին մեջ քաշե-
լու կարիք չկա: Պալտուսով, սաա:

— Այ ինչ, — սկսեց Կոլկան. — Եդ բանին յես եւ եմ մասնակցել
ու չեմ հասկանում, ինչու միայն Րյաբցերին են դատում: Սովորական
ազմուկ եր. և յեթե պետք ե դատել, ապա պետք ե դատել ամբողջ
դպրոցին և որական միջանի անգամ: Թող իրենք դաշխները հի-
շեն՝ իրենք եւ ազմուկ հանել են թե չի, յերբ վոքը են չեղել, կամ
թեկուղ հենց չերկրորդ աստիճանում:

— Դպրոցական աշխատավորներն՝ ասա, Պալտուսով, ուղղեց
Սերլոժկան:

— Լավ, դպրոցական աշխատավորները, եղ միեւնույն ե: Դրակա-
նութան մեջ եւ կա, թե ինչպես ելին ազմուկ անում: Միայն առաջ
նրանց մեծ իշխանութիւն եր տրված. ազմուկ անելու համար հին
դպրոցում ուսուցիչները ծնծում ու ջարդում ելին աշակերտներին,
իսկ հիմա չի կարելի, նրանք եւ դատ են հնարել...

— Դատը վոչվոք չի հնարել — խստութեամբ ընդհատեց Սերլոժ-

կան.—դատը խորհրդալին հասարակութեան կազմակերպված ձևերից մեկն է: Դե, բավական է: Խոսքը տրվում է մեղադրողներին: Ալեքսանդր Մաքսիմովիչ, համեցեք...

Ու հանկարծ Ալմակֆիշն անսպասելի կերպով հայտարարում է:

— Յես հրաժարվում եմ խոսելուց, վերովհետև դործն առանց են ել պարզ է:

Բոլորը տարակուսանքով նայեցին նրան: Դրանից հետո հանդես չեկավ Նինկա Ֆրադկինան՝ յերկրորդ մեղադրողը:

— Յես—ասում ե—պահանջում եմ, վոր Կոստյա Րյարցեկին պատժեն վորքան կարելի յե խիստ. որինակ՝ դպրոցից դուրս անեն: Վորովհետև նա իր ձեռքերին շատ է ազատութիւն տալիս և չի կարող վորեւեւ աղջկա մոտով անցնել, առանց նրա մեջքին հասցնելու:

— Իսկ դու անցյալ շաբաթ իմ մազերը քաշեցիր,—ասում եմ յես:

— Մեղադրւալ, քեզ հետո խոսք կտանք, իսկ այժմ լռիր.—սա Սերյոժկան առաջ:

— Յես մի անգամ, իսկ դու ինձ քանի-քանի անգամ.—ասում է Նինկան:—Հետո նա յերևի շարունակ սարքում է, վոր Լինա Որլովային սղմեն: Նրանք բոլորն ասում են, վոր Լինայի ճղղալն իրենց դուր է գալիս: Լավ, իսկ յեթե նրանց դուր գա, թե յես ինչպես եմ գոռում, կամ յես չուստիկով ինչպես եմ նրանց յերեսին հասցնում, ուրեմն նրանք ինձ ել պիտի սղմեն: Իսկ դա ալլանդակութիւն կլինի, յեթե նրանք սկսեն բոլոր աղջիկներին սղմել: Ուստի յես պահանջում եմ, վոր Րյարցեկին կարգին պատժեն, ու յեթե դպրոցից չհեռացնեն, գոնե մաթեմատիկական հարցուր խնդիր տան և ստիպեն, վոր նա մի շաբթուս վճռի:

— Ուսմունքով չեն պատժում, —ասաց Սերյոժկան:

— Այժմ թող խոսեն պաշտպանները: Դու յես առաջինը, Դուրինինա:

— Կարող եմ և յես,—ասաց Սիլվան և վեր թռավ տեղիցը: Նայեցի նրան և չճանաչեցի. աչքերը վառվում էին, մազերը գանգրացել և շաղ ելին յեկել:

— Յեթե—ասում է—Րյարցեկին հեռացնենք, ապա պետք է հեռացնել և մշուս բոլոր տղաներին. Թող միեակ աղջիկները մնան: Վորովհետև թե Ֆրադկինան, վոր մեղադրում եր Րյարցեկին, թե մյուսները բոլորը շատ լավ են հասկանում, վոր միայն Րյարցեկ չի մեղավոր, ալլ բոլոր տղաները: Թե միջանցքում, թե դահլիճում շարունակ անկարգութիւն է, ու չես կարող հասկանալ, թե ով ում է ծեծում, կամ ով ում հետ է աղմկում, անկարգութիւն անում: Բայց եստեղ մենք դեմ կգնանք խորհրդային գաղափարախոսութեանը, վորը միատեղ սովորելը մտքեւ է նրա համար, վոր ազատագրի կնոջը և սեռերի հա-

վասարութիւն մտցնի իհարկե, կարող ե պատահել, վոր Բյարցկը ձեռքերն ավելի յե բանեցնում, քան մյուսները, բայց դրանից չի հետեում, վոր մենք պետք ե խախտենք հեղափոխության հաստատած կարգը ե աղջիկներին ե տղաներին ջոկենք: Ինչո՞ւ վոչվոք ինձ չի մոտենում վոչ սիրալիությամբ ե վոչ ծեծ ու կռվով: Վորովհետև չես չեմ ուզում եզ բանը ե յերբեք թույլ չեմ տալիս: Ենպես ել մյուսները: Փոխանակ Բյարցկին դատապարտելու, յես առաջարկում եմ դատապարտել բոլոր աղջիկներին, վորոնք սիրում են անկարգութուն, ե առաջարկում եմ հեռացնել մյուսներին...

— Այժմ, Նիկոլայ Պետրովիչին, — ասաց Սերյոժկան:

— Ասենք Դուբրինինալից հետո չես ել ասելու բան չունեմ, — ասաց Նիկոլայեռե՞ր, — բայց, համենայն դեպս, կարող եմ ավելացնել, Ամեն մարդու մեջ պաշարում են լերկու սկիզբն բարին ե չարը: Մարդիկ ժամանակին մարմնացրել են եզ ե հակադրել. — աստված ե սատանա, լույս ե խավար ե այլն: Գրականության մեջ ել կա եզ բանը. կարելի չի որինակ բերել ե Շեքսպիրից: Այժմ, չէ՞նք մենք ուզում ենք դատապարտել Բյարցկի արարքը, վորը — յես համաձայն եմ Դուբրինինալի հետ, մի առանձին բան չե, — սովորական դպրոցական անկարգութիւն ե: Բայց նույնիսկ յենթադրենք, վոր Բյարցկի մեջ մի չարաճճիութիւն կա, — վորը ժամանակի ընթացքում կցնդի ծխի պես: Իսկ մեղադրելով նրան, դուք կհրեք նրան հակառակ կողմը: Իսկ չէ՞ վոր, մեր կարծիքով, Բյարցկի մեջ բարին ավելի չե, քան չարը...

Եստեղ հանկարծ տեղիցը ցատկում ե Ալմակֆիշը: — Թույլ տվեք մի խոսք, — ճշում ե նա: — Յես իբր մեղադրող ուզում եմ հակաճառել պաշտպանին: Եստեղ Նիկոլայ Պետրովիչը խոսեց բարու ե չարի մասին, ե վոր Բյարցկի մեջ բարին ավելի չե, քան չարը: Յես պնդում եմ ե հաստատում, վոր վորակապես Բյարցկի արարքը բարու չե՞վ չարի ե՞ն կողմն ե, իսկ քաճակապես ես հաճեցիս ահա եմ ժամանակաւոր-ջանի առաջութիւնը: Յես վերջացրի:

Եսպես, վոչվոք ել չհասկացավ. թե նա ինչ եր ուզում ասել:

— Ձեր վերջին խոսքն ե, մեղադրյալ, — ասաց Սերյոժկա Բլինովը:

— Յես ինձ չեմ արդարացնի, — ասացի յես: — Յես մեղավոր չեմ, ու բոլորն ել զիտեն եզ, ուստի յեթե չես սկսեմ արդարանալ, կնշանակի կպաշտպանեմ ես կատակերգութիւնը: Բայց այ, ինչ եմ ուզում ասել: Եստեղ սկզբում Նիկոլայ Պետրովիչը, իսկ հետո Ալեքսանդր Մաքսիմովիչը, խոսում եյին բարու ե չարի մասին: Քաղաքակրթութիւնից յերեւում ե, վոր վոչ մի բարի ու չար գոյութիւն չունեն, այլ ամեն ինչ տնտեսական հարաբերութիւնից ե կախված. իսկ բարին ու չարը, դա — իդեալիզմն ե: Որինակ, յես կարծում եմ, վոր իմ մեջ

վոչ մի բարի ու չար բան չկա. չերբ չիս կուշտ եմ—բարի չեմ, իսկ յերբ քաղցած եմ հն ժամանակ ավելի չար եմ, ու յեթե մեկը զահլես տանի, կարող եմ և դնքսել: Ահա բոլորը:

Ատենակալները գնացին խորհրդակցելու ուղիղ հինգ բոպե: Յերբ նրանք դուրս յեկան, իմ սիրան ուղղակի կանգ առավ.—իսկ յեթե հանկարծ վճռած լինեն, վոր դպրոցից հեռացնեն: Բայց Վալդկա Շմերցը կարդաց.

— . . . Բյարցեկին նկատողութուն անել նրա վարքի համար, և սղմելը դադարեցնել. իսկ Որլովային և մյուս աղջիկներին նույնպես նկատողութուն անել, վորպեսզի թույլ չտան իրենց մոտենալ և սղմել:

Ամեն ինչ Սիրվայի ասածի համաձայն չեղավ:

28 ոգոսոսի.

Նոր պատի թերթ լուս տեսավ, առանց համարի և ստորագրութունների «Նիկպետոժին պաշտպանություն» վերնագրով:

Քանի վոր յիս դեռ մինչև այժմ չեմ վորոշել, թե վոր կողմին միանամ, ապա յիս ալք թերթին վոչ միայն չեմ մասնակցում, ալլև իսկի չդիտեմ ել, թե ով ե հրատարակում: Սիրվան ել չդիտի: Եդտեղ մի շատ լավ, սրամիտ ու չերգիծական հոգված կար—լեզվի քոսի և նրան բժշկելու մասին: Եդ բոլորը շատ լավ, միանգամայն համաձայն եմ, բայց իմ ներքին պայքարն որորի վրա ավելի տանջալից ե դառնում: Վճիր կողմն անցնեմ՝ Նիկպետոժի, թե հակառակ: Լուրեր են պըտըտում, վոր Նիկպետոժը վերջնականապես և առանց ալլևալլության կգնա: Առանց նրան դպրոցը կդատարկվի: Յիս իմ տարակուսանքների մասին ասացի Սիրվային. նա ասում ե, վոր իր համար ել ծանր ե, բայց ամենից առաջ—սկզբունքը: Բացի դրանից Սիրվան ասաց, վոր արդեն վաղուց հայտնի չե, վոր պատմության մեջ անհատը վոչ մի դեր չի խաղում: Իսկ դա ճիշտ ե...

29 ոգոսոսի.

Վերջապես չիս վորոշեցի և ուղղակի դիմեցի Նիկպետոժին:

— Նիկոլայ, Պետրովիչ—հարցրի,—չերբ անհատականն ու հասարակականն ընդհարվում են, եդ դեպքում վորլն պեաք ե նախապատվութուն տալ:

— Հասարակականին,—պատասխանեց Նիկպետոժը:

— Եդպես: Ուստի... չիս չեմ կարող ձեր կողմնակիցների մեջ լինել: Թեև դա ինձ համար շատ ծանր ե, բայց ստիպված եմ հակառակ կողմը լինել:

— Վոչ մի կողմ ել պետք չէ,—ասաց Նիկպետովը, և ինձ թվաց,
վոր նրա համար ծանր է խոսելը։—Յեւ գիտեմ, վոր յես... արդարացի
չեմ։ Յեւ հետանում եմ դպրոցից։ Յեւ միառժամանակ անհատակա-
նը հասարակականից վեր դասեցի։

Քիչ ֆնաց լաց լինեցի։ Մեր խոսակցութիւնը դրանով ել վեր-
ջացավ։

30 ոգոսոսի.

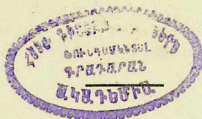
Յեւ ու Սիւլվան կոմյերիտական ենք։ Իսկոր մարմինները հաս-
տատել են։ Մեզ հանձնարարված է դպրոցում պիտոներական ֆոր-
պոստ կազմակերպել։ Դա - մեր առաջին կոնսպարատականութիւնն է։

Եսոր վերջնականապես հալտնի յեղով, վոր Ն. Պ. Ոմեղովը հե-
ռանում է դպրոցից։ Յեւ նրա մոտ—բնակարանը կգնամ։

1 սեպտեմբերի.

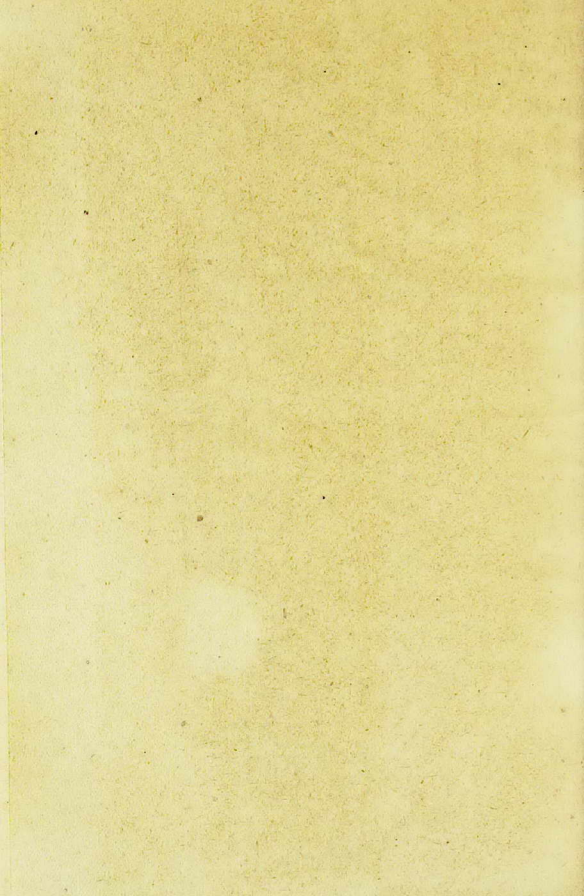
Յեւ դպրոցական խորհրդի մեջ մտա ֆորպոստի կողմից։ Պիտոներ-
ներն ինձ ճշտում եյին։ Ինչ-վոր բանի համար փոքր լերեխաները սի-
րում են ինձ։

Կեցցե մեր ֆորպոստը։

ԳԻՆԸ 804ՈՊ.

(604.)

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220038760

A ¹¹
38760